

య 3372
149

శ్రీ

క్షేత్రం పదములు

సంపాదకుడు :

డాక్టర్ గిడుగు వేంకట సీతాపతి

శ్రీ శ్రీ శ్రీ పితాపురము మహారాజా

డాక్టర్ రావు వేంకటకుమార మహిపతి

సూర్యారావు బహద్దూర్ వారి

సమాదరణమునఁ బ్రకటితము

1952

::

[వెంకటాద్రి]

(రూ. పండ్లెండు)

2

Printed at
Kubera Printers Ltd.,
Madras 2.

తొలి పలుకు

క్షేత్రయ యక్షీణ ప్రతిభాశాలి. ఆంధ్ర దేశమునం దంతటను, దక్షిణ దేశములను విశేష యశస్సును గాంచిన ధీనిధి. ఇతడు రచించిన పదములు కోమలములును, రమ్యములు నై తేట తెలుగు పదముల పొందికతోఁ జెన్నారు చున్నవి. ద్రాక్షాపాకమున రచితములైన యితని పదము లన్నియును రసపూరితములై సగీత సాహిత్యముల రెంటునుగూడ సత్యంతమయిన యున్నతిఁ జెందియున్నవి. ఇవి విన్నాణమున మిన్నలని వన్నె కెక్కినవి. సుప్రశస్తములై సుప్రసిద్ధిబొంది భాసెల్లు భరత నాట్యమున కంతయు సనువుగ నున్నవి.

ఇందలి పదముల పొందిక సుందరమైనది. మనము సామాన్యముగ వాడుచుండు మృదుపద సుపద యిందుఁ దవరారును. ఇతని కూర్పులతియలతి తేట తెలుగు పదములతో జుగుగుగలిగి రసము తొలుకులాడుచుఁ గులుకుచుండును. శైలి మిగుల సుగమము. ఈ పదములందలి పదజాలము రసోచిత్రీతినిఁ దేజుల్లును. పదలాలిత్యము లసమానమై ప్రతిపదమందును గాననగును. పశ్చిమదేశములలో నిటాలియన్ భాష యెటులో యటులే ప్రాచ్యదేశములలోఁ దెలుగు విశేష శ్రావ్యమైనదని భాషాతత్త్వవేత్తలలో నగ్రగణ్యుడుగ నెన్నబడిన బిషప్ కార్డ్ వెల్ మిక్లి నెక్కుడుగఁ బొగడెను. అతని మత మీ పదములం ద్యంతము తగియున్నది. పలుకు పలుకునకుఁ దేనియ లాలుకుచుండును.

క్షేత్రయవాడిన భాష సలక్షణముగ నున్నదని లాక్షణికశిఖామణి యగు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల యభిప్రాయము. ఇది సముచితమని తోచుచున్నది. లాక్షణికాగ్రగణ్యుడగు మండ లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు తన యాంధ్రకాముని యను లక్షణ గ్రంథమున నాంధ్రభాషా విషయము చర్చించుచో క్షేత్రయను బ్రామాణికునిగఁ బరిగణించి గ్రహించెను. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్నమున శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటును సంఘటించిన పండిత ప్రకాండు లీ క్షేత్రయను బ్రామాణికునిగఁ బరిగణించిరి. సుప్రసిద్ధ లాక్షణికాగ్రగణ్యులచేతను, బండితులచేతను బ్రామాణికునిగఁ బరిగణింపబడిన క్షేత్రయవ్యహామహుని భాష శబ్దసౌష్ఠ్యము గలదిగ నెన్నఁబడి స్వీకరింపబడుట కిసుమంతయు సందియములేదు.

ఈ పదములందలి భావము గంభీర సౌభాగ్య శోభితము. అది కొలఁది పలుకులలో నిమిడియుండును. క్షేత్రయ మానవ స్వభావమును

బాగుగ గ్రహించిన మహానుభావుడు. కావున నితడు భావప్రకటనమందసదృశమైన ప్రజ్ఞజూపెను. మానవజాతికి జనించు బహుభంగుల భావములితని పదములయందుఁ గాన నగును. అటు లగుటనే క్షేత్రయ యక్షయ మగు దివ్యమయిన కీర్తిని సంపాదించి మించెను.

ఇందలి రసపోషణము విశేషశేషముషీవిభవాలి శోభితము. ఈ గేయములు శృంగార రస ప్రధానములే యైనను నిందు వివిధ రసములును గలవు. సంగీత మన్నివిధముల రసానుగుణమై రాజిల్లును. వేయేల? ఈ పదములందు సంగీత సాహిత్యములు సర్వాంగ సుందరములై యెసక మెసగు చున్నవి.

ఈ పదములందు రమణీయములైన వర్ణనలు స్వభావ సిద్ధములై శోభిల్లుచున్నవి. వర్ణితాంశములు విశదములై మన కన్నలయెదుటఁ బటము గట్టిపట్టులుండును. అట్టులుంటచేతనే. యీ పాటలు నాట్యాభి నయము లకుఁ దగియున్నవి.

ఇంత రమ్యతరములగు గేయములు విలసిల్లుట మన తెనుఁగు భాషకుఁగల విశేష భాగ్యము.

వివిధ కాఖలయందు విశేష విఖ్యాతిగాంచిన విద్వాంసశిఖామణులు, సంగీత విద్యాచార్యులయిన ప్రొఫెసర్ పి. సాంబమూర్తిగారును, నాట్య కళాభిజ్ఞులయిన శ్రీ ఇ. కృష్ణయ్యగారును, భావోద్దీపనగాయకు లయిన శ్రీ పద్మవేణి వీరయ్యచౌదంగారును, గ్రంథ సంపాదకులయిన డా. గిడుగు వేంకట సీతాపతిగారు నీ గ్రంథముకూర్పు విషయమున నెక్కువగాఁ దోడ్పడిరి. శ్రమయని యిండుకయు నెంచక తమ స్వంత కార్యముగఁ దలంచి, ప్రశంసనీయమగు శ్రద్ధతోను, బ్రస్తుతి కత్యంతము నర్హమగు నుత్సాహ గరిమతోను నీ ముద్రిత గ్రంథమును బరిశీలించి, గ్రంథమును, గ్రంథకర్తను బ్రశంసించుచు విపులముగాను, విశదముగాను దమ యుపోద్ఘాతములను వ్రాసి యొసఁగిరి. ఈ పండిత ప్రవరులకు నా కృతజ్ఞతా పూర్వక నమస్కార సహస్రము లర్పించుచున్నాను.

రావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు.

AS/49

FOREWORD

Indian music is a dynamic system of music. It is built on a sound theoretical basis. This basis has enabled the development of a rich lakshya. The Lakshanakaras and Vaggeyakaras adorning the pages of India's musical history have contributed to build up an extensive musical wealth.

Kshetrayya, the greatest composer of Telugu padas has a unique place amongst the Musical luminaries of India. He is the father of the musical form, *Padam*. His padas are brimful of raga bhava and rasa bhava. They have been the admiration of illustrious composers like Tyagaraja, Syama Sastri and others. Musicians as well as scholars derive a perennial delight by listening to his padas. The fact that Kshetrayya's padas figure in the programmes of both Music concerts and Dance concerts is proof of the sterling worth of their sangita and sahitya.

Many composers have composed on the alluring theme of Nayika-nayaka bhava. But Kshetrayya has a special place amongst all of them. He is the most prolific composer on this theme. His sahityas are highly suggestive. They are in the Kaisiki riti and abound in poetic thoughts. There is a pada of his for every conceivable situation in life.

Kshetrayya is an adept in the art of wielding words and musical phrases. The combined vehicle of words and music became a powerful weapon in his hands for the portrayal of the various rasas, including delicate shades of

those rasas. His compositions when properly rendered have a telling effect. Even trifling situations are portrayed by him in glorious colours. He was a master of the emotional contents of ragas. This is revealed in his careful choice of ragas to depict the various degrees of a particular feeling. Even in the case of a feeling like *s'oka* or grief, there are degrees of grief like superficial grief, bearable grief, unbearable grief, very deep grief and heart-rending grief and we see Kshetrayya using ragas like Mukhari, Ghanta, Nadanamakriya, Punnagavarali and Ahiri for the purpose. In the Padas wherein the nayika ventilates her feeling of disgust at the continued absence of the nayaka, and in padas depicting jealousy, helplessness and foiled expectations, we find how the tunes clothing them offer a powerful commentary on the situations. Padas treating of situations like (1) the distressed nayika giving vent to her feelings to the sakhi, (2) the disappointed nayika talking in a taunting language at the unfaithfulness of the nayaka, (3) the heart-stricken nayika deriving consolation by recalling past memories of her association with the nayaka and (4) the joyous nayika meeting the nayaka after his long absence, offer valuable lakshyas for the study of the subject of raga and emotion. Kshetrayya's padas may be described as strongly painted musical pictures. The delicate contour of their lines, the vivid touches and their striking finish have a captivating effect upon us. While listening to a pada of Kshetrayya, we feel as if the nayika, nayaka or sakhi singing the pada stands before us in the exact psychological state of mind visualised by Kshetrayya.

Kshetrayya has used only rakti ragas in his compositions and rightly so. His aim was not merely to create

gana rasa. The manner in which he has handled ragas of single rasas like Punnagavarali and ragas of multiple rasas like Kambhoji deserves careful study. The bulk of his Padas are in Triputa tala and it is well-known that this 3 + 4 time-measure is the most appropriate of dance rhythms. The slow tempo of his compositions enables the singer to give embellished renderings and fascinating corner touches. This tempo again enables the dancer to depict the patent and latent bhavas in the sahityas with ease, freedom and accuracy.

Hitherto only the bare texts of Kshetrappa's padas were printed. There was no indication on the top of a pada, as to the particular type of nayika or nayaka that sings it, the particular psychological state of mind of the concerned character at the moment, the person to whom the pada is addressed, the prior situation, the intended rasa, etc. The present edition supplies that want and hence the publication of this book marks a distinct milestone in the literature on Indian music. The task of editing Kshetrappa's Padas in the manner done in this volume is no easy task. The thanks of the world of music and letters are due to the learned editor of this volume. This book will serve as an eye-opener to musicians and scholars alike and help them to understand something of the genius of the great composer who has shed lustre on Karnatic music by his marvellous compositions.

P. SAMBAMOORTHY,

Head of the Department of Indian Music,

5th June, 1952.

University of Madras.

(అనువాదము)

భారతీయ సంగీత మభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా సాగుట కనుకూలమైన పద్ధతి నేర్పడినది. ఆ పద్ధతి ప్రబలమయిన శాస్త్రాధారముగలది. ఆ యాధారమువలన సంగీత లక్ష్య సంపద పెంపొందుటకు సాధ్యమైనది. భారతీయ సంగీత చరిత్రలో ప్రఖ్యాతిబడసిన లాక్షణికులున్ను, వాగ్గేయ కారులున్ను విపులమైన సంగీత సంపదాభివృద్ధికి తోడ్పడిరి.

తెలుగుపదము లనేకముగా రచించి, పదకర్తా గ్రేసరుడని ప్రఖ్యాతి పొందిన క్షేత్రయ వాగ్గేయ కారులలో నొక విశిష్టస్థానము నలంకరించి నాడు. గానకళా సమన్వితమయిన పదరచనకు క్షేత్రయ పితామహుడు. ఇతని పదములలో రాగ, రస భావములు రెండును నిండుగా గలవు. త్యాగరాజు, శ్యామశాస్త్రి మొదలయిన ప్రఖ్యాతకృతికర్తలకు నైత మితని పదము లాశ్చర్యమును గలిగించి ప్రశంసాపాత్రము లయినవి. సంగీత విద్వాంసులే కాక సకల విద్యాసంపన్నులున్ను ఇతని పదము లెన్నిసారులు విన్నను తనివితీరక యానంద పులకేతులై మరల మరల వికవలతురు. గాన సభలలోను, నాట్య ప్రదర్శనములందును క్షేత్రయ పదములకుగల స్థానమును బట్టియే సంగీత సాహిత్యములనే సారస్వత శాఖల రెంటును నీ పదము లెంత యుత్కృష్టము లయినవో తెలియనగును.

నాయికా నాయక భావ నిరూపణ మనెడు మనోజ్ఞ కథావస్తువు నాధారముగా గైకొని వాగ్గేయకారు లనేకులు పదములను రచించిరి. కాని, వారిలో క్షేత్రయకుగల విశిష్టత మరియొకరి కంతగాలేదు. ఈ నాయికా నాయక భావమునే నిరూపించుచు పదములను రచించుటలో నితడు జహుశమైన భావనా సంపదగల రచయిత యను ప్రసిద్ధిపొందెను. ఇతని రచనలలో నేకవాక్యమున ననేక భావములు స్ఫురింప జేయగల సద్గుణ సంపత్తి కలదు. ఇతని రచన కైశికీకీర్తిని సాగినది. ఇతని పదము లన్నిటను కివితాభావ చమత్కృతులు మెండుగా గలవు. మానవ జీవిత స్థితి గతులలో నేది తలచుకొన్నను దానిని సూచించు పద మితని రచనలలో కనబడగలదు.

గానమాధుర్యమున కనుకూలమయిన పదలాలిత్యమును పొటించి రచన సాగించుటలో క్షేత్రయ చతురతగల కళాభిజ్ఞుడు. వివిధ రసములను—

అందు ప్రతి రసములోను కడు సుకుమారమయిన భేదములను నిరూపించి చిత్రించుటకు కావలసిన సంగీత సాహిత్య సమ్మేళనమును ఉపకరణమును యథోచితముగా వినియోగించుకొనుటలో ఇతడు కడు సమర్థుడు. ఇతని పదములు పాదవలసినట్లు పాడినయెడల శ్రోతలకు రసాస్వాదన ఫలము పూర్తిగా లభింపగలదు. కేవలము సామాన్యమైన సన్నివేశములను పైత మితడు కడు దివ్యముగా వర్ణించెను. రాగములందు భావోద్రేకము గలిగింప గల స్వర సంగతులు లెస్సగా తెలిసిన ప్రోడ గనుక, అందుకు తగిన సాహిత్యమును క్షేత్రయ తన పదములలో యథోచితముగా పోందు పరప గల్గెను. ఒక్కొక్క రసములోగాని, భావములోగాని తీవ్రతయందుండగల తారతమ్యములను గుర్తించి యందుకు తగిన రాగముల నెంచుకొనుటలో నితడు కడు శ్రద్ధవహించినట్లు కనబడును. శోక రసములో బాహ్య మాత్ర మైన దుఃఖము, ఉపశమించుకోగల దుఃఖము, దుర్భరమైన దుఃఖము, హృదయ విదారకమయిన దుఃఖము—ఈ విధమున దుఃఖావస్థలను వర్ణించు పదములను రచించునప్పుడు, ముఖాః, ఘంట, నాదనామక్రియ, పున్నాగ వరాళి మొదలయిన రాగములలో ఏగాగ మేయవ్వ కుచితమయిన దోయాలో చించి నోడించెను. నాయకుడు తనవద్దకు రాక పెక్కునములు మనసుడై యున్నప్పుడు నాయికకు కలుగు విసుగువలన వర్ణించు పదములందును నాయకు డన్యాయు డగుటచేత కలుగు ననహానము, నిప్పహాయత, ఆశా భంగము మొదలయిన యవస్థలను వర్ణించు పదములందును క్షేత్రయ జశ పరచిన “వర్ణమెట్టు” లా యా భావములను వ్యక్తపరచుటకే కాక యందలి సూక్ష్మాంశములను సైతము వ్యాఖ్యానించుటకు తగినట్లు ప్రస్తరింప దగియున్నవి. లక్ష్మితలు, ఖండితలు, అన్యభోగ దుఃఖితలు నయిన నాయికలలో (1) వ్యాకులతచెంది నఖులతో తమ దుఃఖములను, మనోభావములను నివేదించుకొను నాయికలను, (2) ధృష్టుడో, శతుడో యగు నాయకుని విశ్వాసప్రోహమును వక్రోక్తులతో నెత్తి పొడుచుచు ప్రసంగించు భగ్న మనోరథ లయిన నాయికలను, (3) అంతకు ముందు నాయకుడు కడు ననఁకూరుడై ప్రేమతో వర్తించిన నుచ్చట్లు తలచుకొని వర్తమాన కాలమున విషమ పరిస్థితులవలన కలిగిన హృదయ విదారక దుఃఖము నుపశమింప జేసుకొను నాయికలను, (4) పెక్కుదినము లెడబాటుకలిగి నాయ

కుని మగల కలిసికొనుటచేత నానంద పరవశయిన నాయుకలను వర్ణించు పదము లా యా రాగ రస భావ లక్షణములను గుర్తించుటకు తగిన లక్ష్యములుగా నున్నవి. క్షేత్రయ పదములు యథోచిత వర్ణములతో స్ఫుటముగా చిత్రించిన సుగీత చిత్రము లాదగినవి. అందుగల సుకుమారములైన, స్ఫుటములైన వర్ణములు, సంపూర్ణత నొదవించు రూపములు మన చిత్తములను తీవ్రముగా నాకర్షించును. క్షేత్రయ పదములలో శేడైన నొక పదమును పాడగా వినునప్పుడు దానిలోనే నాయికా నాయకులను, పార్శ్వచారిణులగు సఖులను భావించుకొని వారి మనోభావములను వర్ణింప దలచెనో యవి యన్నియును మనయెదుట సాక్షాత్కారము పొందినట్లు తోచును. దానిని చక్కగా పాడుచు, అభినయించుచు నర్తించు నాయిక యా పదములోని నాయికయే యేమో ననిపించును.

క్షేత్రయ తన పదములకు “రక్తి రాగము”లనే యథోచితముగా నెన్నుకొని జతపరచెను. ఐతే, ఇతని సంకల్పము కేవలము రాగ రసోదయమును కలిగించుట మాత్రమే కాదు ఒకే రసమును మాత్రమే నిరూపింపగల పున్నాగవరాళి వంటి రాగములను, అనేక రసములను నిరూపింపగల కాంభోజివంటి రాగములను ఉద్దిష్ట భావముల కనుకూలముగా పొందుపరచి పదములను రచించినాడు. ఇది జాగ్రత్తగా పరిశీలింపదగిన విషయము. ఇతని పదములలో త్రిపుటతాళమున రచితము లయినవి ఎక్కువగా గలవు. ఏడు మాత్రలు (3+4) గల త్రిపుటతాళము నృత్యగతుల కెక్కువయిన కూలమయిన దన్న విషయ మనభవము గలవారి కందరికిని తెలిసిన విషయమే కదా? ఇతని రచనలు “చౌక కాలము”లో నడచును. పాడెడు వారు గాన గతి “మెరుగు”లను సంపూర్ణముగా విశద పరచుటకు చౌకముగా నుండు త్రిపుటతాళ మెక్కువగా నుపచరింపగలదు. అంతేకాక, సాహిత్యములోగల బాహ్యంతర భావములను నులువుగాను, స్వేచ్ఛతోను, నిర్దష్టముగాను నిరూపించుటలో నీ చౌక కాలము నర్తకికి సౌకర్య మెక్కువగా కలిగించి తోడ్పడగలదు.

ఇంతవరకును క్షేత్రయ పదములు రాగతాళ వివరణములతో మాత్రమే ముద్రితములగుచు వచ్చినవి. అంతేకాని, పదములలోగల

నాయికా నాయకుల లక్షణము, స్థాయి సంచారీ భావముల వివరణము, సభీ లక్షణము పదములలో వివరించిన యష్టలకు ముందు వెనుకల నుండు పరిస్థితులు మొదలగు సంశయములు తెలియజేయలేదు. ఈ లోప మీ ముద్రణ మందు చాలవరకు తీరినది. భారతీయ సంగీత సాహిత్యచరిత్రలో విశిష్టమైన యొక వృద్ధిగతిని నీ కూర్పు సూచించుచుచున్నది. ఈ ముద్రణమునకు కనబడు పద్ధతిని క్షేత్రయ పదములను సంగ్రహించి సంప్ర తించుట నులభమయ్యి పని కాదు. ఇట్టి కష్టమయిన పని విజయ వంతముగా నెరవేర్చిన ఈ గ్రంథ సంపాదకులు సంగీత సాహిత్యలాకమువారి కృతజ్ఞతకు పాత్రులయినారు. ఈ పదములను రచించిన క్షేత్రయ తన యచ్ఛి రచన ద్వారా కణ్ణాట సంగీత సాహిత్యమున కొక దివ్యమయిన యుజ్జ్వలతను కలిగించిన మహనీయుడు. ఇతని ప్రతిభా విశేషములను సంగీత విద్వాంసు లును, తదితర సకల విద్యాధికులును గుర్తించుట కీ గ్రంథ ముద్రణము దిక్మిత్ర నూచకముగానైన నుపకరింప గలదని నా యభిప్రాయము.

పి. సాంబమూర్తి

INTRODUCTION

Carnatic music has been fortunate in having had in successive centuries in the past a galaxy of great Vaggeyakars (master-composers) and their high class compositions in a rich variety of musical forms. Kshetraya occupies a unique place among such Vaggeyakars because his masterpieces called "Padas" have made an invaluable contribution to the enrichment and refinement of Carnatic music.

While Bhakthi or devotion to God has been the motive force of almost all great composers in pouring out their songs in this country, in the mode of expression of that devotion, they seem to have differed. Some were content with music alone and others believed that perfect devotion could be expressed only by a combination of song, dance and abhinaya. This difference in conception of devotional modes seems to have led to difference in musical forms as well. Jayadeva, Thirthanarayana and Kshetraya appear to belong to the latter School of thought. The Bhagavata Mela dance-drama tradition of Kuchupudi of Andhradesa and of Merattur and other villages of Tamil Nad is based on this line of thought. Purandara Das and his followers with a slight modification sang and danced in bhajans. Later day Thyagaraja and others simply sang out their hearts in devotion. Hence the forms of their compositions have their own distinctive marks on them such as Padas, Kirtanas and Kritis. These master composers besides being devout bhakthas were also highly learned men with

remarkable mastery over the science and art of music and great originality too. Hence each one contributed in his own way to improve and perfect the musical forms of his time. So much so they have established a wholesome tradition, that for devotional offering the intended art has to be of high aesthetic value as well without which no God would be pleased.

The uniqueness of Kshetriya padas lies in the fact that besides being exquisite musical forms, perfect in technique and replete with ragabhava, they are peerlessly fitted for expression of variegated shades of bhava in abhinaya in Bharata Natya. Hence they are of absorbing interest not only to music lovers but also to connoisseurs of the dance art. In fact for a long time before the decadence and neglect of Bharata Natya in the first quarter of the present century, the padas of Kshetriya along with the Ashtapadis of Jayadeva formed the mainstay of any Natya performance worth the name. If in spite of the phenomenal revival and popularity of Bharata Natya today, good abhinaya has become almost a casualty, it may be said to be due to the neglect of the vast treasure house of abhinaya in Kshetriya padas. The publishers of this volume are doing a great and timely service to the cause of high class music and abhinaya in Bharata Natya.

The beauty and value of Kshetriya padas cannot be described but must be experienced by one self. In them are combined mellifluous language, beautiful sentiments exquisite ragabhava and immense scope for expressing varying shades of bhava in abhinaya. All the Varnamattus are in slow time-measure and in between the words of every song, there is ample interval for elabora-

tion of ragabhava. All the compositions are in rakthi ragas admirably suited to the sentiments and emotions. If one hears a Kshetriya pada well sung, one can realise how the ragabhava blends with the sentiments and evokes an emotion, how variations in musical phrases evoke corresponding variations in shades of bhavas and what exquisite gamakas and graces can be put in to embellish the whole song. On the whole it will be an object lesson in the correct and soulful shape of a raga and also in the emotion relevant to it. If a dancer trains himself or herself in abhinaya for a dozen of Kshetriya padas, he or she will get the creative capacity to compose abhinaya for any new song given.

Hence the value of such Kshetriya padas can never be exaggerated. The author who fashioned them could not have been an ordinary man either but was peerless as a padakara. Very little authentic record of the life history of Kshetriya is available. All that can be said about him is that he was born and brought up in the 17th century in the village of Moova near the famous Kuchipudi in Kistna District. His family and surroundings were highly cultured. He himself was proficient in Sanskrit, Telugu, Music, Alankara Sastra, dance and abhinaya and imbibed fully the culture of the neighbouring Kuchipudi Bhagavatars and art of the local Devadasi experts in music and abhinaya. He travelled widely particularly in the Southern districts and visited places like Madura, Tanjore, Chidambaram, Srirangam, Mannargudi, Kanjeeपुरam and Tiruvellore. In his younger days he was known as Moova Varadayya and because of his extensive pilgrimage to various places he might have become famous as Kshetriya later. He

introduced himself into the Tanjore court during the time of Raghunatha Naick and became an honoured favourite there during the time of his successors particularly during the reign of Vijayaraghava Naick (1633-73) when he wrote most of his padas.

It was a period of great creative activity in fine arts in the Tanjore Court. During the time of Raghunatha Naick his minister the learned Govinda Dikshita wrote his '*Sangi a Suha*' and credited its authorship to his royal patron. The present day Veena with fixed facts was fashioned then. Under the patronage of Vijayaraghava Naick Govinda Dikshita's son the reputed Venkatamakhi, created the famous 72 Melakartha system in music. Along with such high development in music, the art of dance was all galore in that Court. The dance-drama art of the Bhagavata Mela Mode and the Devadasi-Sadir nautch of the Nattuva Mela tradition were in full swing and numerous were the expert musicians, dancers and actors who received abundant patronage while the king himself revelled in their arts. It was in such a congenial and creative art atmosphere that Kshetriya lived and nurtured his talents as honoured favourite of the ruling prince and he had his eyes, ears and mind open to imbibe all the best in the theory and practice of music and dance.

He utilised his innate genius, facile imagination and vast experience of all that he saw and heard to great advantage and gave shape to them in his numerous and exquisite padas.

Unlike most other devotees he chose the path of Sringara as the means of expressing his bhakthi. Therein too he is said to have taken his cue from a predecessor

Annamacharlu. So much so it can be said that by the time of Kshetraya, compositions treating of Sringara came to be styled as padas. But he is said to have gone further than his predecessor by covering the full gamut of that field in all its details. Therein he is said also to have gone a bit beyond the limits in dealing with sex love. With all that the excuse for him might have been he was not of this world but he was in communion with the supreme Lord Moova Gopala.

In India our ancient sages did not taboo sex love as something unclean. On the contrary they considered it as one of the necessary four phases of life to be lived by every householder for attaining salvation. Sex love was scientifically analysed and human beings and their emotions circumstances and attitudes were meticulously defined. The classification of bhavas, nayikas and nayakas in the treatises is so ramifying in detail, that one's head will reel before one could master them and such knowledge was utilised for the development of the fine arts. But with all this scientific analysis, our ancients took care to take out the coarseness of ordinary sex love and sublimate it as the love of the Jeevathma to Paramatma, the Supreme soul in our music and dance arts. The Bhaktha considered himself as a Nayika and God as the Nayaka and expressed his love in the Nayika-Nayaka bhava in song, dance and abhinaya. Lord Krishna and his Lilas with the Gopis supplied never ending themes and sentiments for exposition of limitlessly colourful Nayika-Nayaka bhavas and hence worship through song and dance replete with Sringara became a mode of expressing devotion to Lord Krishna.

Kshetraya followed only that practice in having his hero lover as Moova Gopala which name incidentally forms

the Mudra of most of his compositions as well. With all his bhakthi, his mastery of the Telugu language, music, Alankara Sastra and Natya Sastra seems to have been so great, that his sentiments are couched in easy and mellifluous words. His music reveals his comprehensive knowledge and true shape of the ragas and above all every song seems to illustrate one principle or other relating to the Alankara and Natya Sastras, bhavas and nayikas. Hence anyone who wants to be proficient in Bharata Natya has necessarily to get oneself trained in Kshetraya padas. While he has followed earlier works like *Sringara Rasa manjari*, he has outdone them by giving free vent to his facile imagination and by bringing into play exuberant Kalpana with greater vividly and realistic touch in dealing with Sringara than what is found in earlier works. So much so, he has exemplified in his padas all possible bhedas in nayikas and bhavas in an exhaustive manner.

Kshetraya has composed his padas in nearly 40 ragas including not only well known ragas but also rare ragas like Ahiri, Ghanta, Maruva, Regupthi, and Saindhavi. One or two rare talas also are to be found in his compositions. Among well known ragas he has composed the largest number in Kamboji, closely followed by Mukhari and then in descending order in Bhairavi, Kalyani and others. The compiler of this volume has done well in giving short explanations to many of the padas indicating the nature of the nayika and the bhava involved in the Song. There are 160 padas with Sweeya, 110 with Parakeeya and 109 with Samanya nayakis. There are also a few padas including one in Varali wherein the unusual nayaka expresses his sentiments.

Besides the authentic Kshetraya padas there are about 50 more of doubtful authorship of which about 25 may

belong to Kshetraya. Though the others sound as good as those of Kshetraya they seem to have been composed by different authors.

Though Kshetraya composed most of his padas with Moova Gopala as his Mudra, he sang in praise of other gods as well like Kanchee Varada another favourite of his.

Before leaving this subject, I cannot resist the temptation of touching upon one rather delicate aspect of Kshetraya padas. Nobody can deny the high aesthetic value of their musical form and their invaluable worth for abhinaya. The sentiments contained in them did no violence to the tastes of former times and generations. Kshetraya himself as a great Bhaktha was above the mundane plane even while expressing such sentiments of sex love. But we of the present generation cannot do many things that our forefathers could afford to do with their great sense of discipline, strict social codes and moral restraint. And Bharata Natya having come into the hands of respectable and cultured family girls nowadays they are likely to fight shy of taking to such of those padas as savour of bald sex love and about which the Devadasis had no compunction. With the growing tendency of our cinemas to vulgarise our Gods like Krishna and Subramania, there may not be much hope of keeping up a spiritual or devotional atmosphere in our present day dances. In these circumstances, the question is often asked "Is it proper or safe to encourage present day family girls to go in for Kshetraya padas and are they likely to handle them with understanding of their true devotional spirit? At any rate can a pada like '*Oka Sarike*' be ever touched by our girls?"

Well, as in literature so in music, passages dealing with sex love can never be taboo for mature minds even in these days. But if abhinaya is considered as taking matters further than reading or singing, then the less objectionable and more decent padas may be chosen. At any rate training in the musical forms and abhinaya of Kshetraya padas may help a great deal to compose new songs with sentiments better suited to modern times and tastes with bhavas relating to Uthama nayika—nayaka bhavas.

It is a pity that in our country, more arts are lost or forgotten than preserved or remembered. Like many other great composers, Kshetraya too did not give notation for his padas for the benefit of posterity. In the lapse of time, many of his padas have been lost or forgotten altogether. It involves immense labour and time to search out and gather the still available songs from various places and persons and patient scrutiny to sift the genuine ones from others. Few are to be found nowadays to give correct and convincing versions of even such of those padas as are still remembered. Hence the job of the compilers is unenviable. Laudable as the publication of the text of the padas is, it is time also to search out such of those very few as still preserve authentic versions of the songs and to utilise their help to publish intelligible notations also for them.

Be that as it may I dare say that this publication of Kshetraya padas will be welcomed by all genuine lovers of classical music and dance.

Madras, }
2—7—1952. }

E. KRISHNA IYER,
Advocate, Madras.

(అనువాదము)

కడచిన పెక్కు శతాబ్దములలోను దక్షిణ దేశమందు ప్రసిద్ధికెక్కిన వాగ్గేయకారులనేకు లొకరి తర్వాత నొక రెడతెగకుండ వెలసిరి. వారి యుత్కృష్ట గేయములు బహువిధకళారూపముల విలసిల్లినవి. ఇది యంతయును కర్ణాటక సంగీతమునకు కలిగిన మహాభాగ్యము. ఆ వాగ్గేయ కారులలో క్షేత్రయ కొక విశిష్టమైన ఉన్నతస్థానము కలదు. మువ్వ గోపాల పదములని పేరు పొందిన ఇతని యుత్కృష్ట గేయములు కర్ణాట సంగీతాభివృద్ధికిని, కర్ణాట గానకళా సంస్కరణమునకును ఎక్కువగా తోడ్పడినవి.

మన దేశములో వాగ్గేయకారులు తమ గేయములను వెల్వరించుటకు వారి నెక్కువగా ప్రోత్సహించినది వారికి గల భగవద్భక్తియే యైనను తద్భక్తిని ప్రకటించుటలో వారవలంబించిన మార్గములు భిన్నము లయినవి. కొందరు సంగీతముతో తృప్తి చెందిరి. కొందరు గేయవృత్తాభినయములు మూడును జోడించిన గాని సంపూర్ణభక్తి వ్యక్తముకాదని నమ్మిరి. భక్తిని వ్యక్తపరచుటలో గల యభిప్రాయ భేదముల ననుసరించి సంగీత విధానంలో గూడ వేర్వేరు రీతు లేర్పడినవి. జయదేవుడు, నారాయణ తీర్థులు, క్షేత్రయ పైని పేర్కొన్న మతములలో రెండవ మతమునకు చెందినవారు. ఆంధ్రదేశ మందు కూచిపూడిలోను, తమిళదేశమందు మేరతూరు మొదలైన గ్రామము లందును వెలసిన భాగవతమేళ నాట్య నాటక సంప్రదాయము పైని పేర్కొన్న రెండవ మతముపై నాధారపడి పరిణమించినది. పురందర దాసున్ను, అతని అనుచరులున్ను కొద్దిపాటి మార్పులతో నీ మతమునే యనుసరించి భజనలలో పాడుచు నృత్యము చేయుచుండిరి. ఆ పిమ్మట త్యాగరాజుదులు భక్తి నిమగ్నము లయిన తమ హృదయములనుండి వెల్వడిన తమ కీర్తనలను కేవలము పాడుకొనుటతోనే తృప్తి చెంది యుండిరి. కనుకనే వారి రచనలు వారి విశిష్టలక్షణములతో పదములు గాను, కీర్తనలు గాను, కృతులుగాను రూపొందినవి. ఈ యుత్తమ వాగ్గేయకారులు కేవల భక్త్యావేశపరులు మాత్రమే కారు. సంగీతశాస్త్రమందును, గానకళలోను సమగ్ర పండిత్యము, నిపుణత గల మహనీయులు; భావనాస్వాతంత్ర్యము గలవారు. కనుకనే వీరిలో ప్రతి ఒక్కరును ఎవరికి తోచిన మార్గమున

వారు తమ రచనలను సాగించి తమ కాలమందుండిన సంగీత సంప్రదాయ విధానములు వృద్ధిపొంది పరిపక్వమును పొందుటకు తోడ్పడిరి. తత్ఫలితముగా నొక నిండైన సంప్రదాయ మేర్పడినది. భక్తిని వ్యక్తపరచుట కుద్దిష్టమైన గానకళ సంపూర్ణ కళాధర్మముతో విడంబించవలెను. లేకున్న నే దేవతకును సంతోషము కలుగదు.

క్షేత్రయ పదములందు గల విశిష్టోత్కృష్టత యేమంటే: అవి కేవలం సంగీతకీతులం దుత్తమములై, కళావిధానమునందు పరిణతి పొంది రాగభావములతో పరిపూర్ణతను జెందినవి మాత్రమే కావు; భరతశాస్త్ర మందలి యభినయ రాగభావములలో గల సూక్ష్మాంశములను గూడ నిరూపింపగల యనన్య సామాన్య ప్రతిభ గలవి. అందుచేతనే యవి గానప్రియులకే కాక నాట్యకళాభిజ్ఞులకు సైతము పరమాసక్తిని గలిగించు యోగ్యత గలవి యైనవి. ఈ శతాబ్దమందలి మొదటి యిరువదియైదు సంవత్సరములలోను భరతనాట్యకళ యెడల నుపేక్ష యుండెను గాని, తత్సూర్యము చాలకాలము క్షేత్రయపదములును, జయదేవుని యష్టపదులును చెప్పకొదగిన ప్రతి నాట్య ప్రదర్శనమందును నాట్యమునకు ముఖ్యమైన యాధారములుగ నుండెను. ఇప్పుడిప్పుడు భరతనాట్యము మరల జనరంజకమైనది; పునరుద్ధరింపబడినది. అయినను అభినయమునకు మెండుగా నవకాశము కల్గించు భాగ్యము గల క్షేత్రయపదము లింకను వ్యాప్తిలోనికి రాకపోవుట చేత మంచి యభినయ మీ నాట్య ప్రదర్శనములం దెక్కడనో కాని తరుచుగా తక్కినవారి పదములందు కనబడకున్నది. అందుచేత ఇప్పుడు ముద్రితమైన యీ గ్రంథమును ప్రకటించినవా రున్నతమైన గానకళాభివృద్ధికిని, భరతనాట్యమందలి యభినయ నిరూపణాభివృద్ధికిని తోడ్పడి నేడు కనబడుచున్న లోపమును తీర్చినవా రయినారు. క్షేత్రయపదములందలి సౌందర్యము, విలువ నోటిమాటలతో చెప్పట కష్టము. అవి అనుభవైక వేద్యములు. ఈ పదములలో మధురమైన, సాహిత్యము సుందరమైన భావములు, ఉత్తమములైన రాగభావములు, అభినయమున కనువైన రసభావ విశేషములు మనోజ్ఞముగ కలిసి యున్నవి. వర్ణమెట్లులు చొకకాలమందున్నవి. ప్రతి పదమందును మాటల నడుమచు రాగభావ వికాసమున కవకాశ ముండునట్లు పదములు రచితములైనవి. పదము లన్నియు సుద్దిష్ట

రసభావముల కనుకూలములైన రక్తిరాగములలో పాడుటకు తగినట్లుగా నున్నవి. క్షేత్రయ పదములలో నేదైనను పాడవలసినట్లు పాడినయెడల రాగభావములెట్లు రసభావముల కనుగతములై యుత్సాహ మొదవించునో, స్వరసంగతు లెట్లు రాగభావములఁదలి వివిధాంశములను వ్యక్తపరచునో, పదమంతయు మనోజ్ఞముగా నుండుటకు తగినట్లుగా శ్రేష్ఠములయిన గమకములు, వినిసములు ఎట్లు పొందుపరుప వచ్చునో తెలియనగును. మొత్తము మీద నొక రాగ వర్ణమును నిర్దుష్టముగాను, నుత్సాహవంతముగాను ప్రస్తరించుటకు గాని, అందుకు తగినట్లు రసభావమును పొందించుటకు గాని రచన యెట్లు సాగవలెనో క్షేత్రయ పదములవలన బోధపడగలదు. పండ్రెండు క్షేత్రయ పదములకు తగినట్లు అభినయము నేర్చుకొన్న నర్తకులు ముందు క్రొత్తపాట పాడినను అందుకు తగినట్లుగా అభినయము ప్రదర్శింపగలరు.

ఇట్టి సుగుణ పంపదగల క్షేత్రయ పదముల ఘనత యెంత యెక్కువగా చెప్పినను అతిశయోక్తికానేరదు. అట్టి పదములను రచించిన క్షేత్రయ సామాన్యుడు కాదు. అనన్యసామాన్య ప్రతిభాశాలియైన వాగ్గేయకారుడు. ప్రమాణాధారములు గల అతని జీవితచరిత్ర మనకు లభ్యము కాలేదు. ఏవో కడుకొద్ది విషయములు మాత్రమే తెలియవచ్చినవి. తెలిసినంతవరకు మనము చెప్పగలిగిన దేమంటే : 17 వ శతాబ్దమునందు కృష్ణజిల్లాలో కూచిపూడి గ్రామమునకు చేరువగా నున్న మూవ గ్రామములలో నితడు పుట్టి పెరిగెను. ఇతని కుటుంబమువారును, వారి చుట్టుపట్ల నున్నవారును ఎక్కువగా సంస్కృతి జేందినవారు. అందు క్షేత్రయ ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలందును, సంగీతమునందును, అలంకార శాస్త్రముందును, వృత్తాభినయములందును పండితుడు. చేరువనున్న కూచిపూడి భాగవతుల విద్యా శిక్షణము లెస్సగా పొందినవాడు. సంగీతాభినయములందు చతురులయిన దేవదాసీల నాట్య కళను పరిపూర్ణముగ నభ్యసించినవాడు. దక్షిణదేశమునం దంతటను సంచారము చేసి మధుర, తంజావూరు, చిదంబరము, శ్రీరంగము, మన్నారుగుడి, కాంచీ పురము, తిరువెల్లూరు నగరములకు వెళ్ళినవాడు. బాల్యకౌమారదశలలో నితడు మూవ వరదయ్య అనుపేరు వహించి యుండెను. ఆ తరువాత నితడు వివిధ క్షేత్రములకు పోయి యుండుటచేత నితనికి క్షేత్రయ యనుపేరు

వచ్చియుండును. రఘునాథ నాయకుని కాలములో నితడు తంజావూరు రాజా స్థానమునకు పోయెను. ఆ పిమ్మట విజయరాఘవ నాయకునకును, (1633—1673) పండితులకును మాననీయుడును, ఇష్టుడును, నై యుండెను. ఆ కాలమందే యిత డనేక పదముల నక్కడ రచియించినాడు.

ఆ కాలమున తంజావూరి యాస్థానమునందు లలితకళలలో నూతన కళా నిర్మాణ చైతన్యము తాండవించుచుండెను. రఘునాథనాయకుని కాలమందు అతని మంత్రియైన గోవిందదీక్షితులు గొప్ప విద్వాంసుడు. సంగీతసుధ యనుగ్రంథమును తనకు రాజపోషకుడైన యారఘునాథనాయకుని పేర రచించి సమర్పించెను. నేటికాలపు వీణ యానా డిప్పుడున్న మెట్లలో సజ్జీకృతమైనది. విజయరాఘవుని రాజపోషకులగు గోవిందదీక్షితుని కుమారులలో ప్రఖ్యాతి చెందిన సంగీత విద్వాంసుడు వేంకటమఖి. సంగీత శాస్త్రమందు మేళకర్తల విధానమును నూతనముగ నేర్పరచెను. ఆ రాజా స్థానమందు సంగీత శాస్త్రకళా వైభవముతోపాటు నాట్యకళకూడ దివ్యముగా విలసిల్లినది. అంతేకాక భాగవతమేళ పద్ధతిని నాట్య నాటక కళా విధానమున్ను, నట్టువమేళ సంప్రదాయమునకు చెందిన దేవదాసీ సదిర్ నాట్యకళా విధానమున్ను మహోన్నత దశ నందుకొన్నవి. కళా ప్రావీణ్య ముఖండముగా గల గాయకులు, నర్తకులు, నటులు రాజాదరణమును పొందినవా రనేకు లుండిరి. రాజుసైత మీ కళలందు నొలలాడు చుండెను. అట్టి అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా లలితకళలు విలసిల్లుచుండిన యా కాల మందావాతావరణమున క్షేత్రయ తన కళా నైపుణ్యమును వికసింప జేసి కొని రాజాదరణము పొందియుండెను. గాన నాట్యములకు చెందిన శాస్త్రము లందును, కళలందును గల విశేషము లన్నిటిని క్షేత్రయ కని విని అవగాహనము చేసికొన గలిగెను. తనకు సహజముగ నలవడి యుండిన ప్రతిభను డిహి వైశద్యముతో కని విని యలవరచుకొన్న యనుభవమును పరిపూర్ణముగా రాణింపజేసికొని తన శక్తి సామర్థ్యములను తన పదములలో నిరూపించుకొనెను.

ఇతర భక్తు లనేకులవలె గాక యితడు తన భక్తిని వ్యక్తపరచుటలో శృంగార రసభావ మార్గమునే యనుసరించెను. అందుకు తనకు పూర్వుడయిన యన్నాచార్యుల పద్ధతిని వరువడిగా బెట్టుకొనెను. వీరవలంబించిన

రచనా విధానమును బట్టియే శృంగార రసప్రధానములయిన భక్తి గేయములకు పదములను పేరు వచ్చినది. అందును అన్నాచార్యులను మించి క్షేత్రయ తన పదములలో ప్రతి భాగ విభాగములందును నిర్దిష్టరసభావాంశములను ప్రసర్తించి పదరచన కొక నూతన వికాసము కలిగించిన వాగ్దేయకారుడయ్యెను. దీనితోపాటు శృంగారరస భావమును పొందుపరచుటలో నితడు కొన్నిచోట్ల మితిమీరియుండెనని సైతము చెప్పవలెను. అయితే అందుకు తగిన సమాధానము లేకపోలేదు. క్షేత్రయ కేవల మీ బాహ్య ప్రపంచమువాడుకాడు. మూవగోపాలుడను పేరనున్న పరమాత్మునితో సంస్పర్శము పొందగోరిన పరమ వైష్ణవభక్తుడు.

మన భారతదేశములో మన ప్రాచీనకాలపు ఋషులెవ్వరును శృంగారరసమునకు జీవమయిన కాముక ప్రేమను అపవిత్రముగా నెంచి బహిష్కరించలేదు సరిగదా, నిర్వృతికి ప్రవృత్తి మార్గసాధనముగా నెంచి విహితములైన బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమముల నాల్గింటను గల గృహస్థాశ్రమమున కీ ప్రేమ యావశ్యకమయినదిగా పరిగణించిరి. కాముకప్రేమను దాని తత్త్వము ననుసరించి వివిధతరగతులకు చెందినదిగా విభజించిరి. మానవులను, వారి మనోభావములను, వారి ప్రేమావస్థలను, ప్రవృత్తి ప్రకృతులను శాస్త్రదృష్టితో నిర్వచించిరి. అలంకారశాస్త్రములందు నాయికా నాయకలక్షణములను సవిస్తరముగా వర్ణించి నిరూపించిరి. అందులో నెన్నెన్నియో విశేషాంశములు గలవు. అవన్నియు కడు జాగ్రత్తగా నిర్వచింపబడినవి. అలంకారగ్రంథములలో రసభావములు, నాయికా నాయకుల లక్షణములు వర్గీకరింపబడినవి. ఆ వర్గీకరణమందలి వివరణములు శాఖోపశాఖలుగా నేర్పరచబడినవి. ఈ విషయము లన్నిటిని అవగతముచేసికొనుటకు చాల శ్రద్ధ వహించవలెను ; కష్టపడవలెను. ఐతే, లలితకళ లభివృద్ధి పొందించుటకీ వివరణముల పరిజ్ఞానమంతయును కావలసినదే. అయితే, శాస్త్రదృష్టికీ వివరణములతో నీ వర్గీకరణము సంపూర్ణతకోసము చేయవలసివచ్చినా, మన పూర్వులు నాట్యగానకళలందు సాధారణ కాముక ప్రేమలోగల మోటుతనమును తొలగించి, ఆ ప్రేమకు జీవాత్మ పరమాత్మల పరస్పర ప్రేమోత్కృష్టతను గలిగించిరి. భక్తుడు తాను నాయిక యయినట్లును, దేవుడు తనకు నాయకు డయినట్లును భావన చేసికొన్నట్లు పదములు రచితము

లయినవి. అందులోని నాయిక నాయక భావలక్షణము పాడినప్పుడును, అభినయించునప్పుడును స్పష్టముగా విశదీకరింపబడును. కృష్ణభగవానుని గోపికాలీల రాసక్రీడలు నాయిక నాయక భావలక్షణ నిరూపణమునకు కావలసినన్ని సన్నివేశములను స్ఫురింపజేయును. ఈ సంప్రదాయమునుబట్టి శ్రీ కృష్ణపరమాత్మునియెడల నుండు భక్తి, ఆరాధన గేయములద్వారాను, నాట్యముద్వారాను వ్యక్తమగు మార్గ మేర్పడినది.

క్షేత్రయ ఈ సంప్రదాయమునే యనుసరించి తన పదములలో కృష్ణునే మువ్వగోపాలు డనుపేర నాయకుని జేసి ఆ పేరే పెక్కుపదము లందు ముద్రగా పెట్టుకొనెను. క్షేత్రయకు తెలుగుభాషలో అఖండ మయిన పాండిత్యముగలదు; సంగీతజ్ఞానము మెండుగాగలదు. అలంకార శాస్త్రమందును, నాట్యశాస్త్రమందును నిష్ణాతుడు; సర్వతోముఖ విద్యా సంపదతోపాటు పరమ భక్తుడై యుండెను. కనుక, ఇతని భావన లుదారము లయినవి; ప్రకటితములయిన రాగరసభావము లుత్కృష్టములయినవి. ఇతని యలంకారనాట్య శాస్త్రజ్ఞానము పదములందు స్పష్టమగుచుండును. అందు చేతనే భరతనాట్యశాస్త్రము, నాట్యకళ నభ్యసింపదలచినవారు క్షేత్రయ పదములను లెస్సగా నభ్యసింపవలెను; పదములందలి భావముల నభినయించుట నేర్చుకొనవలెను.

క్షేత్రయ శృంగార రసమంజరివంటి లక్షణ గ్రంథములలో గల నాయికా నాయక లక్షణములను, రసభావాదులను పూర్తిగా గ్రహించుటయేకాక అందు వివరించిన విషయములకంటె నెక్కుడు విశేషములను తన యూహాప్రాభవముతో చిత్రించెను. శృంగార రసభావమును మరింత యెక్కువగా జీవకళతో తొనికిసలాడు కల్పనలు గల సన్నివేశములను సమకూర్చెను. తత్ఫలితముగా నాయికలలోను, వారి చిత్తప్రవృత్తులందును, మనోభావములందును గల భేదములన్నిటిని క్షేత్రయ తన పదములందు నిరూపించిన చతురరచయిత యయినాడు.

ఇతడు తన పదములను సాధారణముగా వ్యాప్తిలోనున్న 40 రాగములందే కాక ఆహిరి, ఘంట, మారుప, రేగుప్తి, సైంధవి వంటి యపురూప రాగములందును రచించెను. ఇతని రచనలలో ఒకటిరెం డపురూపతాళములను జతపరచిన పదములుకూడ కలవు. ప్రసిద్ధరాగములలో కాంభోజి

రాగము అత్యధిక సంఖ్యాక పదములందు కనబడుచున్నది. దాని తర్వాత ఎక్కువ తరుచుగా కనబడు రాగములు ముఖారి, భైరవి, కళ్యాణి మొదలయినవి.

ఈ కూర్పులో ప్రతిపదమునందును గల నాయికా నాయక లక్షణమును, భావమును సంపాదకులు సంక్షేపముగా నిరూపించుచు ప్రకటించిరి. ఇందు స్వీయకు చెందిన పదములు 160, పరకీయకు చెందినవి 110, సామాన్యకు చెందినవి 103 గలవు. నాయకుని పలుకులు గల పదములు కూడ కొద్దిగా గలవు. అందు వరాళి (పర. పు. 63)లో గలపదము ముఖ్యమయినది.

క్షేత్రయ పదములని స్పష్టముగా నిరూపింపదగిన పదములు కాక మరి 47 పదము లిందు చేర్చినారు. అందులో “క్షేత్రయపదములేమో?” యను సందేహముతోనున్నవి 25. ఇవి ఇతరులు రచించినను క్షేత్రయ పదముల వలెనే గోచరించుచున్నవి.

క్షేత్రయ పదములలో అత్యధికసంఖ్యాక పదములు మువ్వగోపాలు ముద్రతో నున్నను ఇతని కిష్టదేవతలయిన కంచివరద మొదలయిన యితర దేవతల ముద్రలతోగల పదములును కొలదిగా గలవు.

నా యుపోద్ఘాతము ముగించుటకు ముందు మరియొక విషయమును వివరింప వలెనన్న కోరికనామ ప్రబలముగానున్నది. అందుచేత వివరింపక తప్పదు. అది క్షేత్రయ పదవిషయములో సందేహించి చెప్పవలసిన సుకుమార విషయము. కళాపోషణకును, అభినయ నిరూపణమునకును క్షేత్రయపదములమూల్యము లనుమాట యెవ్వరును కాదనజాలరు. ఈ పదములందలి శృంగారరసభావములు మనపూర్వులకు లేశమైనను తప్పగా తోచలేదు. ఆ భావములను నిరూపించుటలో క్షేత్రయ పరమభక్తుడుగనుక ఈ భావములను ఐహికదృష్టితోగాక పారమార్థికదృష్టితో విశదపరచెను. ఐతే, మనపూర్వులు సుశిక్షితమైన చైతన్యముతోను, సాంఘిక నైతిక ధర్మనియమములతోను ఎట్టి శృంగారభావములనైనను నిశ్చలభావముతో గ్రహింపగలిగిరి కాని, మన మీ కాలమున వారి మనోదాగ్ధ్యమును వహింపలేము; వారు చేసినపనులలో పెక్కింటిని చేయనూలేము. ఇప్పుడు భరత నాట్యము మర్యాద, గౌరవము గల గృహస్థుల యిందల్లో బాలిక లభ్యసించుచున్నారు. పచ్చిశృంగారమును వెల్లడించు పదములనుపాడి యభినయించు

టకు దేవదాసీలకు సంకోచము లేకపోయినదిగాని యీ బాలికలు సిగ్గువడి వెనుదీయుచున్నారు. శ్రీకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యుని దేవుండ్లను నీనీమాచల చిత్రాలలో పచ్చిశృంగారపురుషులుగా నిరూపించు నాచారమంతకంత కెక్కువగు నీ కాలమున మునుపటివలె పరమభక్తిని శృంగారరసభావమున చిత్తశుద్ధితో వ్యక్తముచేయగలమన్న యాశ లేకున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులలో నాట్యమున కుపచరించునని కులకాంతలగు బాలికలకు క్షేత్రయపదములను నేర్పించు టుచితమా? ఆ పదములందలి పవిత్రప్రేమభావమును వారు గ్రహింపగలరా? “ఒక్కసారికే యీలగయితే” అను పాటవంటి పదములను వారు పాడగలరా? పాడనీయవచ్చునా? అనే ప్రశ్నలు పుట్టును. ఐతే, సాహిత్యములో వలెనే సంగీతములో సైతము అనుభవము, ప్రాజ్ఞత గలవారి విషయములో. ఎట్టి శృంగారరసభావమయినను అగ్రాహ్యముకాదు; బహిష్కృతముకాదు. కాని, నాట్యమున కట్టి పదముల నెంచుకొన్నప్పు డా పదములలోని శృంగార రసభావములను మరింత యెక్కువగా నవగతముచేసికొని వ్యాఖ్యానించునట్లభినయించవలెను గనుక మితిమీరిన పచ్చి శృంగారరసభావములుగల పదములను విడిచి సభ్యమైన పదములనే యెంచుకొనవలసియున్నది. ఏదైనను నాట్యమున కందులో సభినయమునకు క్షేత్రయపదములు తక్కినవారి పదములకంటె నెక్కువ యనుకూలముగా రచితములయినవి గనుక, ఈ పదములను నేర్చుకొనుటవలన ముందు ముందు నేటి యభిరుచుల కనుకూలమయిన రసభావములతో నూతన పదసృష్టికి కావలసిన శక్తి, సామర్థ్యము లలవడగలవు. ఉత్తమనాయికా మనోభావములను వ్యక్తముచేయు పదములను రచించుట జరుగగలదు.

మన దేశమందు వెలసియుండిన కళలలో నేటికిని మనము నిలబెట్టుకొని జ్ఞప్తియందుంచుకొన్న వాటికంటె ఎక్కువ కళలను పోగొట్టుకొని మరచిపోయినాము. ఇది మన దురదృష్టము. రాబోవు తరములవారు పాడుకొనుట కుపచరించునట్లుగా స్వరమెట్లతో క్షేత్రయ తక్కిన చాల మంది నాగ్గేయకారులవలెనే తన పదములను రచించలేదు. పాడవలసిన తీరుతెలియక అనేక పదములు పోయినవి. పదములు నేకరించుటకూడా చాల కష్టమైనపని. ఎన్నో మారుమూలలందు దాగియున్నవి. ఎంతో శ్రమపడి వాటిని సంగ్రహించవలసియున్నది. సంగ్రహించిన పదములలో. ఏవి

వాస్తవముగా క్షేత్రయ రచించినవో, ఏవి కావో ముద్రలేని పదముల విషయములలో చెప్పకొనుట కష్టముగానున్నది. ఇప్పుడు పాడుచున్న పదములలో నైనను సరియైన పాఠములేవో తెలిసికొనుట చిక్కుగానున్నది. కడు కొద్దిమంది మాత్రమే సంప్రదాయసిద్ధములును, శుద్ధములును నగు పాఠములను చెప్పగలరు. ఇట్టి పరిస్థితులలో నీ పదములను సంగ్రహించి సంపాదకులుగా పనిచేసినవారి కృషి యెంతయినను మెచ్చుకొనవలసినదే. ఈ గ్రంథముద్రణమునకు ప్రకాశకుల నభినందించుచు నీ పదములందు కొన్నియైనను శ్రేష్ఠములయిన వెంచి స్వరములతో జోడించి ముద్రించవలసిన అవశ్యకత గలదని హెచ్చరించుచున్నాను.

నా యాశయము లెట్లున్నను ప్రస్తుత మీ ముద్రణము సంప్రదాయ సిద్ధమైన సంగీత సాహిత్య నాట్యములయెడల నభిమానముగల వారందరికిని ఆ దరణీయము కాగలదని నా నమ్మకము.

ఇ. కృష్ణయ్యర్

గ్రంథప్రశంస

గేయ రచనలలో క్షేత్రయ్యను మించిన వారు లేరని చెప్పటకు నేను వెనుదీయను. అతని పదములు చదివినకొలదిని తెలుగుభాషలోని గొప్పతనము, జాతీయత యెక్కువగా విశదములగు చుండును. ఆ పదములను పాడినప్పుడు శ్రోతల డెందము లమితానందావేశభరితము లగును. పదములలోని పలుకులు మామూలుగా పల్లెలలోని సామాన్యజనులు వాడుకొను లోకోక్తులేకాని అవి గేయములలో పొందుపరుపబడినప్పు డమృత తుల్యములై వీనులకు విందుచేయు చుండును. “కంచు పదను వంటి మనసు” “కన్నీరు కావేరికాలువ నుమీ” “కలిబోసిన నుట్టివంకలు చూచే వయ్యయ్యో” “మగవాని కట్టబెట్ట మనతరము గాబె” “సముఖాన రాయబారములేలే” “ప్రతము చెడిన సుఖము లేదాయెగా” “నే నొకటి తలిచితే దైవమొకటి తలచి నందుకు” ఇట్టి వనేకముగా క్షేత్రయ్య పదములలో నున్నవి. మామూలు మాటలతోనే యితని పదము లెట్లు మనోజ్ఞములుగా నుండునో తెలియజేయుట కొక్క దృష్టాంతము చాలును. “ఎందుకు వచ్చెనో కోప మెవరేమన్నారు” అనే పదములో “ఎన్నడైన నవ్వుకోమో యెదురు మాటాడుకోమో... ఏమైన ననుకోమో యెచ్చుకొద్దు లాడుకోమో.... నామాట నీవు కాదంటే నీమాట నేను కాదంటి” మొదలయిన వాక్యము లెంతయు సరళముగాను, సహజముగాను, తెలుగు నుడికారము ననుసరించి మనోజ్ఞములగు చుండును. ఇట్టి అద్వితీయ మధుర గేయములను వందలకొలదిగా రచించిన క్షేత్రయ్య వాస్తవముగా అమరకవి. ఇతనికి ర్తి ఆచంద్రాంకిము నిలిచి యుండు ననుటకు సందయములేదు.

క్షేత్రయ్య గొప్ప రసికుడు; లోకమును బాగుగా అర్థము చేసుకొని లోకుల స్వభావములను పూర్తిగా తెలిసికొని శృంగారాది రసభావములను సమయోచితములయిన రాగభావములతో జోడించి వ్యక్తము చేయగల శక్తిసామర్థ్యములు పూర్తిగా గల మహాకవి; వాగ్దేయకారుడు. ఒక్కొక్క గేయములో ఒక్కొక్క నాయికకు గల యవస్థలను, మనోభావములను

స్పష్టముగా విశదీకరించెను. కడుతేలిక మాటలతో గంభీర భావములను వ్యక్తపరుపగల చతురు డీ క్షేత్రయ్య. ఏ యే రసభావముల కే యే రాగములను ఏ యే తాళములును జతగూర్పవలెనో గుర్తించి పదములను రచించెను. నిర్దిష్ట రాగములలో పదము పాడునప్పుడు పదమునందుగల ప్రతి రస భావమున్న శబ్దార్థము వలననే కాక దానికి జోడించిన రాగభావము వలననైతము మరింత స్పష్టముగా విశదమగుచుండును. ఎట్టి సందర్భమందైనను పదముల కూర్పు లలితముగా సాగుచుండునేకాని గానమాధురికి ప్రతికూలముకాదు. అంతేకాక, ఒక పదము పూర్తిగా పాడునప్పటికి దానికి జతపరచిన రాగము పూర్తిగా నన్నిగతులను ప్రసృత మగుచుండును. గేయములకు పల్లవితోపాటు అనుపల్లవి చేర్చు సంప్రదాయమునకు క్షేత్రయ్య యే మార్గదర్శకు డయ్యెను.

పదములందలి స్థాయి సంచారిభావము లభినయమున కెక్కువగా నవ కాశ మిచ్చునట్లు క్షేత్రయ్య తన గేయరచన సాగించుటచేత నాట్యమున కితని పదములెక్కువగా నుపకరించును. అయినను నాట్యప్రదర్శనములం దితని పదముల కింకను తగినంత పలుకుబడి రాకపోవుట కివి యెట్లు పాడ వలెనో చాలమందికి సరిగా తెలియక పోవుటయే ముఖ్యకారణము. ఇంత వర కును ముద్రితము లయినవి నాయికా నాయకుల యవస్థా నిరూపణ సూచన లతో ముద్రితములు కాలేదు. ఆ లోప మీ కూర్పునందు తీరినది. శ్రీ పితాపురము మహారాజా సాహిత్య చక్రవర్తి డాక్టర్ శ్రీ రావు వెంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు బహదరువారు సంగీతసాహిత్యముల యెడ లను, నాట్యము నెడలను తమకుగల యభిమానముతో విశేషముగా ధనము వెచ్చించి యీ గ్రంథమును ముద్రింపించిరి. దీనికి సంసాదకులయిన డాక్టరు గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు పదములను సేకరించి, వివిధ గ్రంథ ములను పరిశోధించి నాయికా నాయకలక్షణముల వివరణములతో పదము లను ప్రకటించిరి. వీ రిరువురును సంగీత సాహిత్య లోకమునకును, నాట్య కళోపాసకులకును, మహోపకారము చేసిన వా రయినారు. వీరికి నా ధన్యవాదములు.

పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరీ.

ప్రస్తావన

నాట్యము మన భారతదేశమందు యోగ్యమైన లలితకళగాఁ బ్రాచీన కాలము నుండియును బ్రసిద్ధికెక్కి యున్నది. లాస్యమునకుఁ బాఠ్యతయును, దాండవమునకుఁ బరమేశ్వరుఁడును బ్రఖ్యాతిఁ బడసిన దంపతులు. నాట్యమునకు నటరాజు గురుదేవుఁడు. శ్రీమద్రామాయణ, మహాభారత, భాగవత గ్రంథములందు నాట్య ముత్తమ కళగాఁ బరిగణింపఁబడినది. భరతముని తన కాలమునాటికి వెలసియుండిన నాట్యలక్షణములను సమగ్రముగాఁ గ్రోడీకరించి రచించిన భరతశాస్త్రము గొప్ప ప్రామాణిక గ్రంథమై యున్నది. భరత మఁగానే నాట్యముని యర్థమగునంత ప్రఖ్యాతిఁ బడసినది. దాని ననుసరించి యభినయ శాస్త్రాద్యనేక నాట్యగ్రంథములు సంస్కృత భాషలో రచితములైనవి. అం దనేకములు తెలుఁగు మొదలయిన దేశ భాషలలోనికిఁ బరివర్తనము పొందినవి. స్వర్గమున దేవేంద్రుని సభలో రంభాద్యప్సరసలు నాట్యమాడుచుండినట్లు, భూలోకమున రాజుల సభలలో నర్తకులు నాట్యమాడుట సదాచారమయినది. దేవాలయములందుఁ బ్రతిదినము నంగరంగభోగవైభవములతోపాటు నాట్యము సైతము జరుగవలయునను నాచార మేర్పడినది. ఆ నాట్యముచేయు స్త్రీలు తమ జీవిత సర్వస్వమును దేవునికి సమర్పించి సేవచేయవలసినవారు గనుకనే, వారికి 'దేవదాసీ'లను పేరు సాధకమయినది. ఇంత పవిత్రమును, గౌరవార్హమును, సనాతన సదాచారమును నైన యీ నాట్యకళ రానురాను దేవదాసీ వర్గము వారికే కాని యుత్తమ కులకాంతల కుచితము కాదనునంత నీచదశకు వచ్చినది. ఇందుకు రెండు ప్రధాన కారణములు గలవు. దేవుని సేవకై నియుక్తలయిన దేవదాసీలు కేవల మాసేవతోఁ దృప్తిలేక, క్రిమక్రమము భోగలాలసలై వారకాంతలుగా మారి నీచవృత్తి నవలంబించిరి. దానికిఁ దోడు మరియొక కారణము సైతము గలదు. దేవుని యెడలగల భక్తిని బ్రకటించుటలో నొక లలితమైన పద్ధతి యేర్పడినది. భక్తికిఁగల పరమావధి పరమాత్మతోడి జీవాత్మల సంయోగమును భావన పుట్టిన తర్వాత నిది స్త్రీ పురుష సంయోగము వంటిదిగా నిరూపితమయినది. దానితో భక్తిరస ప్రధానములైన గేయము లుత్తమ శృంగార రసభావముతో వాగ్గేయకారులు రచించుటకుఁ బ్రారంభించిరి. ఆ గేయములను దేవదాసీలు పాడి యభి

నయించు నప్పుడు వారు భోగలాలసత కలవాటుపడిన వారగుటచేత వారి పాట, వారి యభినయము కేవలము కాముకప్రేమ విలసనముతో నిరూపితము లగుచు వచ్చినవి. నర్తకుల యెడల గౌరవము నశించినది; వారు పాడు పదముల యందలి యుత్కృష్టత చెడినది. అయినను నాట్యకళ యెడల గల యభిమానము, గౌరవము మాత్రము తగ్గిపోలేదు. ఈ శతాబ్దారంభమున సంఘ సంస్కరణ ప్రియుల యలజడి వలన నొక క్లిష్ట పరిస్థితి యేర్పడినది. పవిత్రమైన నాట్యకళ నీతి బాహ్యులయిన వేశ్యల కప్పగించి, కులకాంతల కంట రానిదిగాఁజేయుటయా? లేక, వేశ్యావృత్తిని నిర్మూలించి నాట్య కళను బునరుద్ధరింపఁజేసి దాని గౌరవమును నిలఁబెట్టి కులస్త్రీలకుమోగ్య మైనదిగాఁ జేయుటయా? యను విషయము పెద్దల యాలోచనకు వచ్చినది. నాట్యకళా పవిత్రతను నిలఁబెట్టుటకే పెద్దలు నిశ్చయించిరి. సంఘ సంస్కరణ ప్రియులును బ్రాహ్మమతస్తులును నాట్యకళ ప్రాశస్త్యమును బూర్తిగా గ్రహించిన విశ్వకవీంద్రులు, రవీంద్రనాథులు తమ విశ్వభారతీ విద్యాపీఠమున నాట్యకళా శిక్షణమునకుఁ గావలసిన యవకాశ మొసంగుటయే కాక, తమ యధ్యక్షతను నాట్యనాటకము లాడించుచుండిరి. దేవాలయము లందు దేవదాసీల నృత్యము నిషేధింపఁ బడినది. ఉత్సవము లందును, నూరేగింపులందును భోగముమేళము లంతరించినవి. వేశ్యలును దమ వేశ్యా వృత్తిని విడిచి వివాహితలై కులకాంత లగుచున్నారు. నాట్యకళ యవినీతల చేతులనుండి విముక్తి పొందినది. ఇంక సత్కుల కుటుంబముల బాలికలు, యువతులు నాట్యము నభ్యసించు తరుణ మాసన్నమైనది. ఇట్టి సమయమున నృత్యాభినయములకుఁ దగిన పదములను నాట్యలక్షణాంశముల వివరణముతో నర్తకుల కందఁజేయవలసియున్నది. ఈ విషయమును లెస్సగా గుర్తించిన శ్రీ పిఠాపురము మహారాజా, సాహిత్య చక్రవర్తి, డాక్టర్ శ్రీ రావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు బహదరువారు తెలుఁగు పదము లన్నిటను క్షేత్రయ పదము లుత్తమములనియు, సభినయమున కెక్కువ యవకాశముల నీయఁగలవనియు నెంచి యీ పదములనే సాధ్యచగునంత వఱకును ప్రయత్నించి సంగ్రహించి ప్రకటితమని నెలవిచ్చిరి. వారి సంకల్ప మిప్పటి కీ రూపమున నెఱవేఱినది.

“వేడుకతో నడుచుకొన్న - విటరాయడే” (చూ.సా పు. 102) అను పదమునుబట్టి చూడఁగా క్షేత్రయ 4500 పదములకుఁ బైగా రచించినట్లు కనఁబడును. శ్రమమున కొర్చి నాలుగుచోట్లను విచారించి ప్రయత్నించిన యెడల నొక వేయి పదములైనను లభింపక పోవునా యని యనుకొంటిమి. తంజావూరిలోని సరస్వతీమహల్ పుస్తక భాండాగారమునుండి తెప్పించు కొన్న పదములును, శ్రీ వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరులు శాస్త్రులవారు నూతనముగా సంగ్రహించిన పదములును, శృంగార రసమంజరిలో లక్ష్యములుగాఁ జేర్చుకొన్న పదములును, భూర్వముద్రణము లందలి పదములను జేర్చి చూడఁగా సుమా రాటువందల పదములయినను లభించుననెడి యాశ కలిగినది. కాని, జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి చూడఁగా నందు పెక్కు పదములు క్షేత్రయ పదములుగాఁ గనఁబడలేదు. కొన్ని క్షేత్రయ పదములే యైనను బూర్తిగా లేవు. కొన్ని లేఖకప్రమాదములతో నిండియున్నవి. ఈ పదము లను నిర్దుష్టములుగా సవరించుకొనుటలో ముద్రిత గ్రంథములు, శృంగార రసమంజరి, పూర్వముద్రణములును మా కెక్కువగాఁ దోడ్పడినవి. మాకు మొదటఁ గలిగిన యాశ భగ్నమైనది. కాని, మొత్తముమీఁద సుమారు 350 పదములయినను సంగ్రహింపఁ గలిగినందు కొక్కింత యూట కలిగినది. మరి 25 పదములు క్షేత్రయ పదములేమో? యచు సంశయముతోఁ బ్రకటించితిమి. మరి 23 పదములు క్షేత్రయవి కాకపోయినను రసవంతము లైనవి గనుక, ముద్రితములు కాక వృధాపోనేల యను నుద్దేశముతోఁ బ్రకటించితిమి.

ఈ పదములను ముద్రించుటలోఁ గేవలము రాగ, తాళములను మాత్రమే కాక నాయికా-నాయక లక్షణాది విశేషములను సైతము సూచించుటవలన నీ పదములను బాడి యభినయించు నర్తకులకు సౌకర్య మెక్కువగా నేర్పడునని తోచినది. అందుచేత స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య నాయికా భేదముల ననుసరించి పదముల నీ మూఁడు వర్గముల క్రిందను బ్రత్యేకించి ముద్రించితిమి. నాయికా నాయక లక్షణాది వివరణములే కాక పదమంతటను గల రసభావములు—స్థాయి సంచారి భావములు మొదలయిన వివరణము లన్నియును జేర్చి ప్రకటించిన యెడల గ్రంథము రెండింత లగునని భయపడి, స్వీయ కొక పది, పరకీయ కొక పది, సామాన్య

కొక పది పదములు మాత్రమే యెంచి యీ వివరణములతో ముద్రించితిమి. ఈ వివరణములు కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందటఁ దూర్పుగోదావరి జిల్లా కిర్లంపూడిలో నుండిన దేవులపల్లి వీరరాఘవమూర్తి శాస్త్రి గారు రచించి ప్రకటించిన యభినయస్వయంబోధినిలో నున్నవి. ఈ గ్రంథములో క్షేత్రయపదములు 60 కంటె నెక్కువలేవు. ఉన్నవి మాత్రము నిండుగా నాయికా నాయక లక్షణ నిరూపణముతోను, రసభావాది వివరణములతోను నుండుటచేత నీ గ్రంథ మీ ముద్రణమునకుఁ గొంత వరకుఁ తోడ్పడినది. రసమంజరిలోఁగల వివరణములకు, నీయభినయ స్వయంబోధినిలోఁగల వివరణములకును గొన్నిచోట్ల భేదములున్నవి. అందేవి యెక్కువ యుచితములుగా నున్నవో యవి గ్రహించి తక్కినవి పుట యడుగున సూచించితిమి.

క్షేత్రయ జీవిత విశేషములు పూర్తిగాను, నిస్సంశయముగాను దెలియుటకుఁ గావలసిన యాధారము లంతగా లేవు. వివాద గ్రస్తములయిన విషయములను బండితు లనేకులు చర్చించి యున్నారు. వాని నిక్కడ మరల నొకసారి చర్చించుట చర్చితచర్చణముగా నుండును. కనుక నింతవరకును బహు జన సమ్మతములైన విషయములను సూచించుట మాత్రమే చేయఁదలచితిమి.

“మువ్వగోపాల” లోని ‘మువ్వ’ పదము ‘మవ్వ’ యని పైత ముందునేమో యనుటకు “మరునికేళిలో నన్ను—మవ్వగోపాలుడు” అను పాతమును (చూ. పర. పు. 93) జూపుచున్నారు. యతి నియమము నిలుపవలెనన్న యుద్దేశముతో మువ్వ శబ్దమును మవ్వగా మార్చినారు. కాని, క్షేత్రయ యిట్టిచోట్ల యతి నియమ మంతగాఁ బాటించుట లేదు. చూడుడు :—

చెలియ ! నీ నెమ్మొము—చంద్రుడందురుగాని (ప. పు. 71.)

చిటుత ప్రాయమునీవు—ఊరకుందువటే ? (స్వీ. పు. 85)

పుడమిలో వేటె జ—నృము లేదె సుదతి (స్వీ. పు. 86)

ఉలికి లేచి కసరుకొని వనిత ! నీతో—పొందుచాలు పొమ్మనెను
(స్వీ. పు. 95)

ఇంక నిట్టి ప్రయోగము లెన్నియో కలవు.

మువ్వ శబ్దము మూవ, మోవ, మొవ్వగా మారవచ్చును. మవ్వ యైనను గావచ్చును. కాని మువ్వ శబ్దమే తటచుగా నున్నది. చూడుడు:—

మోదముతో నన్నేలిన చక్కని - మువ్వగోపాలుడు (స్వీ. పు. 72)

ముదమలరగను మా - మువ్వగోపాలుని (స్వీ. పు. 80)

ముప్పొంగనిచ్చేవో? లేదో? - మువ్వగోపాల! (పు. పు. 16)

మోడితో నీవిపు డున్నదారి తెలిసె - మువ్వగోపాలు పొందుగోరి
(సా. పు. 27)

మొన్ననాతో కోవల్లూరు - మువ్వగోపాలుడు (స్వీ. పు. 96)

ముదముతో నాముద్దు - మువ్వగోపాలుడు (పు. 17)

మ్రొక్కిన వినక మా - మువ్వగోపాలు (ప. పు. 18)

మొలక నవ్వు మోముతో - మువ్వగోపాల! (స్వీ. పు. 105)

ముచ్చ నన్నేలిన శ్రీ - మువ్వగోలునితోను (సా. పు. 36)

మోసపుచ్చి నన్ను - మువ్వగోపాలుడు (సా. పు. 93)

ఇట్టి ప్రయోగము లింక నెన్నియో కలవు.

కృష్ణ జిల్లాలోని దివి తాలూకా యందలి కూచిపూడి గ్రామమున కొకటిన్నర మైలు దూరమునగల మొవ్వ గ్రామమే క్షేత్రయ చెప్పకొన్న మువ్వపురియనుట లెస్స. క్షేత్రయ కుటుంబము వారమని చెప్పకొను మొవ్వ బ్రహ్మయ్యగారు మొదలయినవారు. కొందరు నేటి యీ మొవ్వగ్రామ మునఁ గలరు. ఇందు గోపాలస్వామి యాలయము నైత మున్నది. “వేడు కతో నడుచుకొన్న — విటరాయడే” యను పదమునందుగల యనుపల్ల విలో “వేడు మూడు తరాలనుండి—ఇందున్న కాణాచట! గూడుకొని మా మువ్వ - గోపాలుడొ విభుడు” అను మాటలనుబట్టి గోపాలస్వామి యచ్చోట నేలకొని క్షేత్రయ నాటికి (7+3) 10 తరములో 21 తరములో యెయిండవచ్చును.

“నా పల్ల దుడుకు లె - న్నటికైన గలవా?” (పు. పు. 56) యను పదములోని యనుపల్లవి “మోవనాడు కలిగిన - మువ్వగోపాల దేవా!” యని యుండుటచేత ‘మోవ’ శబ్దము పాఠనాఁడు, వేగినాఁడు మొదలయిన శబ్దములలోవలె నాఁడికకును, ‘మువ్వ’ శబ్ద మూరికిని బెట్టిన పేళ్లుగా గనబడుచున్నవి.

క్షేత్రయ యింటిపే రానాడు మువ్వగా నుండి యీనాటి కతని కుటుంబమువారు చెప్పకొన్నట్లు మొవ్వగా మారి యుండవచ్చును. క్షేత్రయ మొదటి పేరు వరదయ్య యనియు నటుతరువాతఁ గొంతకాల మునకుఁ బొరుష నామముగానో బిరుదు, పేరుగానో క్షేత్రయ యను పేరు వచ్చినదనియు ననుచున్నారు. ఐతే కావచ్చు. నిందు కాక్షేపమేమియు నుండ నక్కరలేదు. మొదటి పేరేమయినను క్షేత్రయ క్షేత్రయ్యయే. ఇత నిని క్షేత్రజ్ఞుడను వారును గలరు. అందుకు నాక్షేపము లేదు.

క్షేత్రయ యే వయస్సుననే విద్య నభ్యసించెనో సరిగాఁ జెప్పలేము. కాని, పదములందలి రచన, భాష, రాగ రసభావములు మొదలయిన యంశములను బట్టి చూడఁగా నితఁడు సంస్కృత సాహిత్యము, తెలుగు సాహిత్యము, భరతవాస్త్రము, సంగీతము లెస్సగా నభ్యసించి కవిత్వము నందును, మధురపద కవితయు నలవర్చుకొన్న సుప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారుఁ డైనట్లు కనబడుచున్నది. ఇతఁడు కూచిపూడిలో భరతనాట్యము సంపూర్ణ ముగా నేర్చుకొని యుండునని చెప్పవచ్చును. అంతేకాక లోకమును, మానవచిత్త ప్రవృత్తులను, మనోభావములను లెస్సగాఁ బరిశీలించిన మహా మేధావి యైనట్లు పదములందలి రసభావములు, లోకోక్తులు, ముచ్చటలు మొదలయిన విశేషములు తెలియజేయుచున్నవి.

సంగీతమునకు సంబంధించిన రాగభావములును, నాట్యమునకు సంబంధించిన రసభావములును క్షేత్రయ పదములందెట్లున్నవో సంగీత విద్వాంసులయిన శ్రీ సాంబమూర్తిగారును, నాట్య కళాభిజ్ఞులయిన శ్రీ కృష్ణయ్యగారును దమ యుపోద్ఘాతములలో సవిస్తరముగ వివరించి యున్నారు. అంత కంటె నెక్కువగ నేను వ్రాయఁగలవాడనుగాను. సంగీత విషయములో వారివల్లనే నేను నేర్చుకొన్నదియు, వారు చెప్పక విడిచినదియు నొక విషయము మాత్రము నేను జెప్పవలసి యున్నది. పల్లవినుండి యనుపల్లవికిని, ననుపల్లవినుండి పల్లవికిని, బల్లవినుండి చరణమునకును, జరణమునుండి పల్లవికిని సాగు స్వరముల కూర్చింద్రచాపమునందలి రంగులవలె సౌకుమార్యముతో మెల్లగా మారుచుండును. ఈ సద్గుణము క్షేత్రయ పదములలో నెక్కువగా విశదమగును. మఱియొక ప్రశంసార్హమైన విశేషమేమనఁగాః : బదము నందలి ప్రధాన భావమున కనుకూలమైన రాగమునెంచి జతపరచుటలో

క్షేత్రయ గొప్ప విచక్షణగల గానకళాభిజ్ఞుడనిపించుకొనెను. కొన్ని పదములందొక్క చరణమునఁ గాని, పల్లవి యనుపల్లవి యందుగాని యనేక భావము లుప్పతిల్లుచుండును. ఒక్కసారి మాత్రమే పాడునప్పు డా భావము లన్నియు నభినయముతో వ్యక్తపరచుట సాధ్యముకాదు. ఎన్ని ప్రధాన భావములు గలవో అన్నిసార్లు పాడవలసి యుండును. పదమునకు జతపరచిన రాగమొక్కటే యైనను నొక్కొక్క ప్రధాన భావమున కొక్కొక్క విధమున స్వరముల కూర్పు మారుచుండవలెను. అందు కొక్క నిదర్శనం : “ఎందుకు బొంకేవురా - లేదని నాతో - ఎమ్మెలు సేయకురా|| ముందిటి నాడవా - మువ్వగోపాలా నీ ముచ్చువగలు - మానరా” || అను పదము సామ్య నాయిక పలుకులతో నున్నది. ఈ పలుకులలో సరసపు మాట, ప్రేమ, గౌరవము, వియోగము నెడల నసహనము, కోపము, హేళనము, బెదిరింపు మొదలయిన భావముల నభినయింపవలెను. స్వరసంగతులు మార్పుచు మూడు నాలుగుసార్లు పాడినయెడల నుద్దిష్ట రసభావములన్నియు నభినయించుట కవకాశము కలదు.

ఈ పదములందలి భాష జయదేవుని యష్టపదులందలి సంస్కృత భాష కంటెను నెక్కుడు పదలాలిత్యముతో నింపెనలారుచుండును. తేట తెలుగు పలుకులతో భావగాంభీర్యమును వ్యక్తముచేయఁగల రచనా చాతుర్య మీ క్షేత్రయ కలవడినట్లు మఱియే వాగ్దేయకారునకు నలవడలేదని చెప్పవచ్చును. ఇందుకుఁ గొన్ని నిదర్శనములు :—

ఈ తనువుతో నిన్ను నే దలతునా ?

ఇంక నీ యాజ్ఞకు వెరతునా ?

రాతినుతి గలవాని గొలుతునా ?

రార ! మువ్వగోపాల ! యని నిన్ను బిలుతునా ?

(స్వీ. పు. 192)

అలుకచేసి యింటికి రా - నైతివి; నెవరైన

చెలికత్తె లున్నారా ? - పిలువ వచ్చేరా ?

చెలికత్తె వైన నీవే - చెలువుడవైననీవే

తలచిచూడ నాపాలి - దైవము నీవే

(స్వీ. పు. 73)

చెలిమి చేసేదందు - చలము చేసేదిందు

వలపు లుంచేదందుం. వట్టి సుద్దులిందు

నెలకొన్న రతులందు - నిట్టూర్పులేయిందు

వెలలేని పాటలందు - వింతకయ్యములిందు (పు. 46)

నిన్నరాతిరి నీకు - నిదుర లేకున్న నా

కన్నులెర్రగా - కలిగెనుగదరా (పు. 3)

ప్రేమరెట్టించు కోమో? బిగి కాగిళ్ళనుండమో?

ఏమైన నను కోమో? - ఎచ్చు కొద్దు లాడుకోమో?

అమాట కామాట - కప్పడే నే జాణనంటి

నామాట నీవుకాదంటే - నీమాట నేను కాదంటి (స్వీ. పు. 100)

తలపు వానిమీదనాయె - తలవాకిలే ఇల్లాయె (ప. పు. 33)

అలుకచేసి రానివాడ - వలయించి వెళుపెట్టి

కలలో నేలవచ్చేవురా? చక్కనిసామి! (ప. పు. 42)

మనసు విరిచే చెలుల చాడి - మాటలు విన్నా మంచిదే

నెనరు దాననని యాదరించినను మంచిదే

చువు మాట లింక - చు దనిన మంచిదే

తనకైన యీమేను - తానేమైన చేయనీవే

తరుణిరో! పుణ్యపాపము - తనచేతివి

పరమాత్ముడౌ మువ్వగో - పాలుతో విన్నవించనే (ప. పు. 41)

“చెలియ! నీసెమ్మొము - చంద్రుడందురుగాని

చంద్రుడైతే - చంద్రకళ గానా?”

“సరనుడవు నీవు నేను - సరసంబులాడంగ

కళ వేళనకళవచ్చు - చంద్రకళగానా?” (ప. పు. 71)

నా మనసువంటిది - నీ మనసైతే నా

నోముఫల మీదేరురా - అదిగాక

వేమారు చెఱుకున పండు పండినట్లు

వేడుకలినుమడించేరా! ఓరీ వరదా! (సా. పు. 69)

కవితా చమత్కృతినిజూపు పదము లనేకములు గలవు.

ప్రేమ, ప్రేమగర్వితయగు నాయక తనప్రపాగల్భ్యమును జమత్కృతితో
ధ్వనింపఁ జేయుచుఁబలుకునట్లుగా రచించిన పదమొంత హృద్యముగా
నున్నదో చూడుడు:—

సామాన్యముగాదె ! వానిపొందు
సామాన్యముగాదె!
ఏమన నేరని భామలు వానికాసించి -
రేమందు? విజయరాఘవుడే సామినుమ్మి||

* * *

విజయరాఘవుని మెప్పించి, వానిపొందుగోరు నాయక కృత్తి
యర్హత యుండవలెకో చరణములందు గలదు.

* * *

వ్రాయ చమవు నేర - వలె ! ఆ వగలయందు
గాయకురాలు - గావలె ...
ఆటకు మేటి గావలె ! తంబుర
గోట మీట రాగ మరవలె ! వానిపై సోగసు
పాటలు వినిపించవలె వాని మరసు
మాట లార నేరవలె ! ఓ చెలియో (సా. పు 105.6)

* * *

రసికత, భోగవిలాస విలాస గల నాయక తన కోర్కెల నెట్లు విర
చించుకో తెలియఁజేయు పదమొంత మనోహరముగా రచియైమెరదో
చూడుడు :—

మానినిగో! చేర నమ్మని పిలువని - మారి మేటి మారి మే?
పూనిదానిప్రాయ ముభవింపగలేని
పురుషు డేటి పురుషుడే ? ఓ చెలియా !

* * *

అవునని మువ్వగోపాలుడు మెచ్చని
యందమేటి యందమే ? ఓ చెలియా!

పదమందంతట నిట్టియాశయములే సరసముగా రచితములయినవి. ఇందులో “కవులకు బహుమాన మియ్యగలేనట్టి కలములేటి కలములే” యను వాక్యము మాత్రము సదభిప్రాయము కలదే యయినను దక్కినయాశయముల వర్గమునకు జేరినది కాదు; గనుక, నప్రస్తుత ప్రశంసగా నున్నది. ఈ స్వల్పవిషయమునకేమి గాని, పదమంతయు హృద్యముగానున్నదనుటకు సందియములేదు. ఇది బమ్మెర పోతరాజు భాగవతములో రచించిన

“కంజాక్షునకుఁగాని కాయంబు కాయమే?

పవన గుఁఫిత చన్మ భస్మగాక

నైకుంతుఁబొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే?

ధమధమధ్వనితోడి ధక్కగాక...

విష్ణుభక్తి లేని విబుధుండు విబుధుడే?

పావయుగముతోడి పశువుగాక” (VII.170)

యను పద్యమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది. పోతరాజు పద్యము కేవలము భక్తి ప్రధానమయినది. క్షేత్రయ పదము శృంగారరస ప్రధాన మయినది అయిన నుదారాశయములు గలది గనుక, మిగుల మనోహరమయినది.

కవితా చమత్కృతి గల పదములనేకములీ క్షేత్రయ మహాకవి రచన లందు గనఁబడుచున్నవి.

“ఏమిసేయుదు? మోహ - మెటువలె దీరును?” (స్వీ. పు. 202)

ఈ పదమెంత చక్కగా రచితమైనదో! పదమంతయు నాయకుని కథనము తోనే నిండి యున్నది. దానిని బట్టి నాయికా నాయకుల లక్షణము తెలిసికొనవచ్చును. నాయిక స్వీయ; ప్రౌఢ. ప్రోషితపతిక. నాయకుఁ డను కూలుఁడు. ఇందుఁబ్రవాస విప్రలంభ శృంగార గసతా తొలఁకాడుచున్నది. విరహవేదనలో నున్న నాయకుఁడూట పొందఁగోరి నాయికారూపమును జిత్రించి చూచుకొనును. చిత్రలేఖనమునకు సాధ్యమయిన యామె యాకృతిని జిత్రింపఁగలిగెను. కాని యా చూ యవయవములందుఁగనులకుఁగానరాని సుగుణసంపదను జిత్రించుట తెలియఁగనైతిసే యని విలపించును. ఆమె ముఖారవిందమును లిఖియించెనుగాని, దానిలో “నలరు వాసనలు వ్రాయఁగనేరనైతి” నని చింతించును. ఆమె మోవి చిత్రించెనే కాని

యందలి “తేనియ లుంచ నే నేర నైతి” నని తల్లడిల్లుచు. ఇంకనిట్టి వగపు లతో “ఏమిసేయుదు? మోహ మెటువ లె దీరును? భామినీమణి నెవ్వరు తోడి తెచ్చేరు?” అని నాయికా సమావేశమునకై తహతహలాడును.

నాయకుని కథనమే కల మరియొకపదము (స్వీ. పు. 188) మధుర భావములతో నున్నది.

“అలిగి యేల యిందువచ్చితి? నయయ్యో! యిక నేనేమిసేయుదు” నని విలపించు నాయకుడు తన నాయిక యొక యుత్తమురాలా తన యెడల నెంత యనురక్తయో వర్ణించి కీర్తించును.

నాయకుని కథనమే కల పదములు కడుఁగొలఁదిగా నున్నవి. అట్లుండుట సమంజసమే. ఏలయన, నాయకుని పలుకులకంటె నాయిక పలుకు లెక్కువ మధురములై యుండును. మానవు లందఱును స్థూలదృష్టి కేదోయొక సామాన్య లక్షణము గలవారే యయినను సూక్ష్మదృష్టికే యిరు వురు నొక్కవిధముగా నుండరు గదా? అట్లే క్షేత్రతయ పదములన్నియును శృంగారరస భూయిష్టములై ఒక్క మచ్చుననే యున్నట్లు కనబడినను నే రెండు పదములలోని భావములు నొక్కతీరున నుండవు. నాయికా నాయకుల లక్షణములు వారియవస్థలు నెన్నెన్ని విధములుగా నుండునో లెస్సగాఁబరిశీలించిన రసజ్ఞుఁడు గనుక. మనమెట్టి నాయికా నాయకుల నెట్టి యవస్థలను దలఁచుకొన్న నందుకుఁదగిన పదము క్షేత్రతయ రచనలందు గనబడగలదు. అట్టులనుట వలన నితఁడు లక్షణశాస్త్రమెఱుఁగఁ జెట్టికొని యొక్కొక్కలక్షణమున కొక్కొక్క లక్ష్యముగా నీ పదములను రచించెనని చెప్పట యొప్పుకాదు. క్షేత్రతయవంటి యుత్తమ కవులెప్పుడు నట్టిపని చేయరు. లక్షణములకీ లక్ష్యములను బొందుపఱచుట పండితుల పని. శృంగార రసమంజరిలోని లక్షణములను క్షేత్రతయ పదములనుండి లక్ష్యములాయా స్థలములందు సమన్వయింపజేసినవా రిటీవలిపండితులు.

నాయికస్వీయయైయున్న పదములలో నాయిక ముగ్ధయు విస్రబ్ధి వోధయునై యుండు “చిన్నదాననేనే మెఱుంగ సిగ్గయ్యానమ్మ” (స్వీ. పు. 131) యను పదమును గేవలము ముగ్ధ, నవోధయగు నాయిక పలుకు” నన్నేటికి బొమ్మనేరే వానివద్దకి (స్వీ. పు. 149) యను పదమును

మొదలుకొని ప్రాథమిక, ప్రేమగర్వితయగు నాయిక పలుకు “ (మన) ఇద్దరి వలెనే కూడి - యెవరున్నారో? తెల్పురా! ఒద్దికతో మనవలె - నున్నారా? మువ్వగోపాలా!... నిత్యము మదనుడునీవే - నీకు రతీదేవి నేనే (స్వీ. పు. ౯౨) యను పదమువలకును వివిధ లక్షణణాలు గల నాయికా-నాయకులకును, వారి యవస్థలకును సంబంధించిన పదము లెన్నెన్నియో కలవు.

పరకీయ యంతగా మెచ్చుకోదగిన యుత్తమ నాయిక కాక పోయినను రాధా ప్రేమవలె పరకీయా ప్రేమ యెక్కువ తీవ్రమైనది గనుక దానిని నిరూపించుటలోఁ గవితా చమత్కృతి కెక్కువ యవకాశము గలదు. నవోధ, విదగ్ధయైన పరకీయ “ఏమనే వానతీరా? ఏమిసేతురా?..... మువ్వగోపాలా!.....తిలక మే తీరున దిద్దుదునో దేవుడవని మ్రొక్కుదునో పాలయలుకలే చేయుదునో చెలిమితో లాలింతునో...” (ప. పు. ౩౦) యని తన నిర్వాజ్యమైన ప్రేమ విశదపరచుకొనును. “నన్నే పెండ్లాడు సుమీ! నాయాన మువ్వగోపాలా!” యని పలుకు కన్యగా నున్న పరకీయ పదము మొదలుకొని, “మగ దేమిచేసిన చేయనీ!...యత్త నన్ను దూరిన దూరినీ!...కాపుర మేమైనగానీ...నీ పొందుసేయక మాన మువ్వగోపాలా! నీ పాదమాన” యని ప్రేమాన్మత్తతతో సాహసించి పలుకు పరకీయ పదము వలకును వివిధ లక్షణములు, నవస్థలు గల పదములు నాయిక పరకీయయై యున్నవి యనేకములు కనబడును.

సామాన్య సర్వజ్ఞసింగభూపాల విరచితమైన రసాగ్ధవ సుధాకరమునఁ జెప్పినట్లు “సాధారణ స్త్రీ గణికా కళాప్రాగల్భ్య ధార్మ్యయుక్” సామాన్యలో రక్త, విరక్త యని రెండు తెఱఁగులవారు కలరు. రక్తురాలయిన సామాన్య యప్రధానముగ మాళవి కాగ్నిమిత్రమున వేశ్యయయిన యిరావతివలె నాటకములం దుండవచ్చును. నాటకముకంటె వేరైన రూపకములం దీమె ప్రధానముగా పైత ముండవచ్చును. నాయిక సామాన్య యైన క్షేత్రయ పదములందు రక్తురాలయిన నాయికకు సంబంధించిన పదములే యెక్కువగాఁ గలవు. అందు, “ఇన్ని విధముల బూజించేర సామి! యింతిని; నను గూర్చుమి!.....మేలుగ రతులను మెలగిన నీకు, లక్ష్మీకి గల్యాణము చేసేర సామి!.....”(సా. పు. 23) యను ప్రేమాస్పద పదము, “ఎంత లేదని యెంచురా!...నినుబాసి తాళలేను—

నీ సొమ్ము చేసితి నా మేను...వలచితిరా నిను వరద ! నా పాల గలవని
సమ్మితి గరుణా లాలా” (సా. పు. 29) యను ప్రేమగర్విత పదము,
“గోపాలా ! యేపట్ల దయ జూడవు నీ వెవ్వ రనేవు నేనేమి పాపము
చేసితిరా ?...నీ వెట్లు జాణవైతివో నీపై మరులు కొన్నదాని భావము
తెలియలేవు..... తలచిన నావంటి వనితలు నీ కెందటో ? బలవంతమా?
మువ్వగోపాలా ! (సా. పు. 55) యను నుత్తమ సామాన్య పదము నింకనిట్లే
రక్తురాలయిన సామాన్యకు సంబంధించిన పదము లనేకము గలవు. ఇట్టి
పదములతోపాటు విరక్తలు-నధమలునైన సామాన్యల పదములును గలవు.
“చేత కాసులేదె! కాని - చే నైగలే” (సా. పు. 60) యను పద మిందుకొక
యుదాహరణము.

నాయికా నాయకు లిరువురును బరస్పరానురాగముతో నున్నప్పుడు
ప్రోషితపతియైన స్వీయ తన యాకులపా టెంత మృదువుగాను, విన్నవారి
డెందములు కరగఁగునట్లును జెప్పనో

“ఏమని తెలుపుదు-నేలాగు తాళుదు -
నేమి చేతునే ? చెలియా !
భామరో ! యూరికి-బయలుదేరెడు వేళ,
ప్రేమ మీర నాసామి - పిలిచి చెప్పిన మాట.....
అన్న మిందక - అతివెత నొందకు
కన్నీరు నింపకు - కలవరింపకు మని
ఎన్నెన్నో విధముల - హితవులు తెలుపుచు
కన్నీరు నించుచు - కాంతుడు చెప్పిన మాట.....(స్వీ. పు. 113)
ఇట్లు శ్రోతల కనుకంప గల్గించు పదము లనేకముగా నున్నవి.

సఖీ శిక్షా లక్షణమును చెలియఁజేయు పదములు పైతము కొన్ని
గలవు. “అలగితి వెందుకు అల మువ్వగోపాలునితో” (స్వీ. పు....)
“తాళి మొక్కరికైన వద్దా ?” (స్వీ. పు....) మొదలయిన పదములు
కడుహృద్యముగా నున్నవి. దూతి విరహోత్కంఠితయైన తన నాయిక
కూటట గల్గించు పద మొకటి యెంత కవితాచమత్కృతి గలదో చూడుడు:

ఏ తీరున రమణిని గెలిచి నీ - వెళ్లు రూపామహా
చూతాము రారా! మదన నీ - చేతి బలిమి మా - చెలియ బలిమి||
(స్వీ. పు. 109)

భాష

జ్ఞానుఁడెచుఁగు నుడికారము, పదముల పొందిక, పదలాలిత్యము, ప్రసన్నత,
సౌకుమార్యము మొదలయిన సుగుణములు గల మృదుమధుర భాషలొ
క్షేత్రయ తన పదములను రచించెను. ఇట్టి మధురకవి భాషవిషయములొ
బ్రాహ్మణికుఁడు కాకుండునా? బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు తమ
శబ్ద రత్నాకరమం దీ దిగువ పేర్కొన్న శబ్దములకుఁ బ్రయోగములను
క్షేత్రయ పదములనుండి యెత్తి చూపించిరి :—

అంచు—చూచుకము. “అంచులచేత నప్పళించి” క్షేత్రయ
అన్నె కాఁడు—(అన్నెము + కాఁడు) అన్యాయకారి.

“అన్నె కాఁడైవాఁడు నా వలపెల్ల నారుదూలు చేసేనే” క్షే.

అన్నె కారి—అన్యాయకారిణి “అన్నె కారి చాడి విన్నాడు” క్షే.

అమరిక—(అరమరయొక్క రూపాంతరము). భేదము.

“అరిమరిక లేని చుట్టలు” క్షే.

అలుముకొను—పైకొను, “నిచ్చనిచ్చలు లాలించి నే నలుము

కొనుటే గాని, గ్రుచ్చివాఁడు కాఁగిలించుకొను

టెన్నఁడు లేదుగా” క్షే.

అరుదూలు—అల్లరి, “అరుదూలుచేసి నన్నలయించిన మంచిదే” క్షే.

ఉప్పతించు—ఓర్వలేని తనముచేత ఆడిపోసికొను

“ఉప్పతించి వాఁడునురసు రనె నేమో” క్షే.

గుల్ల కాఁడు—ఏమిలేనివాఁడు, అకించుఁడు

“గుల్లకాఁడై మన యింటి గులుతు లడుగవచ్చిన” క్షే.

గొంటుకాఁడు—కతినుఁడు, “గొంటుకాఁడు మువ్వ

గోపాల రాయఁడు” క్షే.

జరత—(జలతారు యొక్క రూపాంతరము.

“జరత పావడ” క్షే.

నాగులు—నాగుబాము “నాగుల చవుతి వ్రతము” క్షే.

ముప్పొంగు—(మూడు + పొంగు) మూడు పొంగులు

పొంగు, ముప్పొంగు, క్షేత్రయ.

వడిగొను—(వడి + కొను) మెలిపడు, “వడిగొన్న సరులతో” క్షే.

సాకు—వ్యాజము, “అదలించినచు సాకది యేమానో యని” క్షే.

సుంత—ఇంచుక, “సుంతసేపు వానిఁ జూడ కుండలేవు” క్షే.

సేన, సేనా (వాడుకలో శానా) శబ్దరత్నాకరములో నున్నది. ఉభ. దే. విణ. బహువు. (వాడు వచ్చి సేనసేపైనది) అని యర్థవివరణము కలదు. కాని, ప్రయోగమేదియును జూపలేడు. ఈ శబ్దమును క్షేత్రయయే గాక, ప్రసిద్ధ ప్రబంధ కవులును బ్రయోగించిరి. చూడుడు :—

“వెన, నింధులనుండి తీగ్ధములు సేనగఁ దెచ్చిరి వానగోత్తముల్”
చంపూరామాయణము ; (8. 164)—ఇది కార్యేటిసగర సంస్థాన విద్యత్కవి
యగు ఋగ్వేది కవి వేంకటాచలపతి కవితే నాంధ్రీకరింపబడినది. ఆంధ్ర
సాహిత్య పరిషత్తువారీచేఁ బ్రకటింపబడినది.

“సేనాధిపు లొక కొందఱు,

శ్రేయంబుల విడిచి రాజసింహుఁడు మెచ్చన్

నానావిహగోత్కరముల,

సేనగఁ బరిమార్చి యార్చి చెలఁగి నెమ్మిన్”

సర్వపుర మహాత్మ్యము (2-30)

ఇది కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌమునిచే విరచితమైనది.

ఇంకను మరికొన్ని కావ్యములలో నీ శబ్దము దీర్ఘాంతముగా పైతము ప్రయుక్తమయినది. “సేనాగా నొనరించిన” అని ప్రభులింగ లీలలోను, “ఏలా ? సేనా మాటలు ? బాలా !” యని బసవపురాణములో బ్రయుక్తమయినది.

పైని బేర్కొన్న శబ్దములు కొన్ని శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువులో క్షేత్రయ ప్రయోగములతో నున్నవి.

క్షేత్రయ వాడిన కొన్ని శబ్దము లపూర్వములుగాఁ గనబడును గాని, పూర్వ కవులు కొందఁ బా శబ్దముల నతఁ డుద్దేశించిన యర్థములందే వాడి యున్నారు.

అంచు - చూచుకము - పెద్దన యీ శబ్దము నీ యర్థమునందే ప్రయోగించెను. “ప్రాంచచ్ఛాపణ...పై. యంచుత్ మోనఁగ... (మను 2.68).

“చేపట్లు” బ. చేతిపట్లు ; కలహము. క్షేత్రయ ప్రయోగము— “చేపట్లు కావచ్చునా మీలో మీకు ?” ఇందుకు పూర్వకవి ప్రయోగము లున్నవి. (చూ. సూర్య. ని. 3. పు. 298)

“ఎల తుమ్మెదల దిమ్ముతలఁ గ్రమ్మకయమున్న, చిగురు చేపట్లుకు డిగకమున్న” (వసుచరిత్ర 4. 25).

“ఎన్నిక” శబ్దమును క్షేత్రయ తలంపు, కోరిక యను నర్థములలో “ఎంచిన యెన్నికలెల్ల నీడేరవాయె”నని ప్రయోగించెను. ఈ శబ్ద మీ యర్థమునఁ బూర్వులును వాడి యుండిరి. (చూ. సూర్య. ని. 1. పు. 808)

“చందురు పిల్లలు” సూర్య. ని. లో (3. పు. 9) లున్న “చందురు కూనలు” వంటి ప్రయోగము. నఖక్షతములని యర్థము.

క్షేత్రయ రసజ్ఞుఁడు ; సంస్కృత సాహిత్యము, తెనుఁగు సాహిత్యము, నలంకార శాస్త్రము, సంగీతము, భగత శాస్త్రము మొదలయినవి లెస్సగా నభ్యసించిన విద్వాంసుఁడు ; మహాకవి. ఇట్టి మహనీయుని ప్రయోగములు ప్రామాణికములు కాకతప్పదు.

“అంతరంగులు”—అంతరంగు లున్నారా నన్నాదరించేరా ? ప్రాణ సుఖులను నర్థమున వింత ప్రయోగముగాఁ కొందఱకుఁ దోచవచ్చును. కాని, యిది సక్రమముగా నేర్పడిన తత్సమరూపమే. “అంతరంగమ్”? అను (సం. వి. అ. న.) శబ్దమునకు హృదయమను నర్థమేకాక ప్రాణమిత్రమను నర్థము సైతము గలదు. “అంత రంగేషు రాజ్యభారం

సనుర్వ్య” అని దరకుమార చరిత్రలో దండి ప్రయోగించెను. (చూ. ఆపై నిఘంటు.)

ఇచ్చేను, ఇచ్చీని, తిరిగేను, తిరిగీని వంటి క్రియా రూపములు క్షేత్రయయేకాక ప్రబంధ కవులు సైతము కొందరు ప్రయోగించినారు :

“పో, పో నవ్వే రెవరైన విన్న...”దశావతార చరిత్ర (779)

“మ, మ్మును గన్నమ్మ యిదేటి బుద్ధి
వలదే మ్రొక్కేము నీ కాళ్ళకున్”...పార్వతీ పరిణయము
(4. 119)

“న, వ్వులు పచించునట్లు చనువుల్
నెరవే వది మంచిమాట గాదు”...రంగారాయ చరిత్రము
(2. 169)

“...యేమి చూ, చేవని నవ్వుచున్ బయటచే
తడి యొత్తి శిరామరత్నతో”...రాధామాధవ సంవాదము
(1. పు. 3)

“స్వీకుంభిన్యధికారమిచ్చి కృశియిం
చే వెంచ రాజత్వమే”...పట్టకవర్తి చరిత్ర (3. 140)

ఈ రూపముల కొక యర్థ విశేషమున్నది. ‘ఇచ్చేదను’, ‘ఇచ్చేడును’ రూపములనుండియే ‘ఇచ్చేను’ ; ‘ఇచ్చేడిని’ రూపమునుండి ‘ఇచ్చీని’ వచ్చి యుండును. అయిన నివి సమానార్థకములు గావు. కన్నడ వ్యాకరణములో భావి, భవిష్యత్ కాలములు వేర్వేరుగా నేర్పడి యున్నవి. అందు భావి మన తెలుగు వ్యాకరణములోగల భవిష్యత్కాలమునకు సమానము. కన్నడ వ్యాకరణ మందలి భవిష్యత్ కాలరూపములు యదృచ్ఛా—సంభావ్యతా ద్యోగములను దెలియజేయును. అవను మాడియాను = వాడు చేసేను ; అవగు మాడియారు = వారు చేసేరు. వాడుకలో ‘దుముకుచున్నావు ; జాగ్రత్త కాలు విరిగేను’ నీవు వెళ్ళి పిలిచినావు గనుక, వాడు వచ్చాడు. లేకుంటే వచ్చీనా ?’ మొదలయిన ప్రయోగము లున్నవి. ఈ రూపముల యందలి యర్థమును భావి రూపములకు ‘జామి’, ‘చుడ్డి’ చేర్చి కొందరు కవులు సాధించుకొనిరి. “అయన వినఁ బ్రేరేదరు సుడ్డి యిట్లు గయాళు లార !”

యని సుగాత్రి తల్లి సుగాత్రి సఖియలను మందలించును. ప్రేమేక; ప్రేమ
వద్దు సుడి యని యామె యాదేశము. ఇది కళా పూర్ణోదయమందలి ప్రయో
గము. ఇట్లే పిష్టుపురాణమందు యముడు తన కింకరుఁ తో—

“నీవు మహితలంబునకు నేఁగి ముకుందుని మీఁది భక్తిచే
జేవ వహించియున్న గుణశీలురఁ దెచ్చెదు నుమ్మ పైష్టవుల్”

(4. 112) అని బోధించెను. తెచ్చేవు; తేవద్దు సుమా యని యముని యాజ్ఞ.
ఇట్లే విజయ విలాసములో శ్రీకృష్ణుడు రక్తిణితో—

“తన మదిలో నితఁడర్జునుఁ
డని తెలిసి సుభద్ర సేవ కరుగక యున్నన్
జని మీరతనికి భోజన
మొనరింతురు గాక యూరకుండెదరునుమి” యనెను.
క్షేత్రీయ యీ రూపములను వేరువేరర్థములలోఁ బ్రయోగించెను :
“అక్కఱో! యోర్వనివారు సరసుడు గాడని—
ఆడుకొంటే ఆడుకొనేరు” (ప. పు. 1)

ఆడుకొనేరు = ఆడుకొందురుగాక ; ఆడుకొననీ
“అట్టే యుండేవు సుమీ! నా ప్రాణనాథ!” (ప. పు. 2)
ఉండెదవుసుమీ, ఉండవద్దని యర్థము.
“అల్ల నాసామి నీతోటి - మొలక నవ్వు లాడీనటే
(ప. పు. 5)

నవ్వులాడుట కలదా? యని యభిప్రాయము
“అడిగితె మీరేమైన - నార్చెరో? తీర్చెరో (ప. పు. 10)
అనగా మీ రార్చగలరా? తీర్చగలరా? ఏమియును జేయలేని
యర్థము.

“ఇటువంటి నా వలపు, ముప్పొంగ నీచ్చేవో? లేదో? మువ్వ
గోపాలా?” (ప. పు. 16)

రాదని యభిప్రాయము.
“ఎందుకు బొంకేవురా?” (పు. 40)
= ఎందుకు బొంకుదువు?

“ఎన్ని నోములు నోచిన ఫల - మియ్యక పోయినా”

(స్వీ. పు. 139)

అనగా నివ్వకపోవునా? ఇచ్చునని యర్థము.

“నిన్నెవ్వరు తోడి తెచ్చరు?”

(స్వీ. పు. 202)

తోడి తెచ్చువా రెవ్వరున్నారు? ఎవ్వరును లేరని విచారము.

“ఇంటికి రానిచ్చేనా? - ఈ మేనితో - ఇంతి!

వాని దలచేనా?

(పు. 8)

రానిత్తునా? రానివ్వను; తలఁతునా? తలఁపనని యర్థము.

అనఁగా - ముప్పొంగనిత్తువో లేదో? ముప్పొంగ నీయవేమోయని భయము.

“ఊరకే చలము చేసే - వేరా? - మ్రొక్కేరా!” (ప. పు. 17)

అనగా నీవేల చలము చేయుచుందువు. వద్దని నేను మ్రొక్కదునని యర్థము.

“ముద్దుపెట్ట మనసయ్యారా!”

(ప. పు. 17)

అనగా ముద్దుపెట్ట మనసగుచున్నది; అయ్యెడిని యని యర్థము.

“వదరక పో పోవే - వాడేల వచ్చిని”

(పు. 12)

ఈ రూపముల యర్థవిశేషము లా యా సందర్భములను బట్టి తెలిసికొనవలెను.

లోకవ్యవహారమందుఁ గల రూపములలో రసవంతమైన రూపముల నెంచి రసజ్ఞుడైన క్షేత్రత్రయవంటి కవి ప్రయాగించునప్పు డా రూపములను లక్షణవిరుద్ధ రూపము లనుటకంటె గ్రహించుటయే సమంజసము.

క్షేత్రత్రయ పదములందలి భాష రసవంతమయినది. అనేక లోకోక్తులతో నలరారుచు మనోజ్ఞమై యున్నది. అందుచేత సాహిత్యములో నైత విగ్రంథమున కున్నత స్థానము కలదు.

ఈ గ్రంథము కూర్పు విషయమున సంపాదకునిగా నన్ను నియమించి, నేనీ ప్రస్తావన రచించు నవకాశము నాకుఁ గలిగించినందుకు శ్రీ శ్రీ పితా పురము మహారాజావారికి నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

—సీతాపతి.

నాయికా ప్రకరణము

స్వీయ, పరికియ, సామాన్య అని నాయికలు మూడు విధములు.

స్వీయ :—పెండ్లియాడిన పతియందే అనురాగము గలది.

పరికియ :—పరపురుషుని యెడల ప్రీతిగలిగి రహస్యముగా నతనితో గూడి సుఖించునది.

సామాన్య :—ద్రవ్యాపేక్షచేత సకల పురుషులయందు ననురాగము గలదిగా వర్తించునది.

స్వీయలతో ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భ అని మూడు విధములు.

ముగ్ధ :—అంకురిత యశావన ; లజ్జ ఎక్కువగా గలది. ముగ్ధలలో అజ్ఞాత యశావన, జ్ఞాత యశావన అనియు, నవోధ, విస్రబ్ధ నవోధ అనియు రెండేసి విధములు.

అజ్ఞాత యశావన :—తనకు అంకురించిన యశావనము తెలియనిది.

జ్ఞాత యశావన :—తనకు అంకురించిన యశావనము తెలిసికొన్నది.

నవోధ :—క్రొత్తగా పెండ్లి యాడి లజ్జచేతను పతిని తప్పించుకొని పారి పోవునది.

విస్రబ్ధ నవోధ :—కాస్త బెదరు తీరి పతితో మెలగునది.

మధ్య :—లజ్జా కామములు సమానముగా గలది.

మధ్యా భేదములు—ధీర, అధీర, ధీరాధీర, జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ.

మధ్య-ధీర :—అన్యస్త్రీసంభోగము గలిగిన పతిని చూచి వ్యంగముగా వాక్యములు పలికి తన కోపమును జూపునది.

మధ్య-అధీర :—అన్యస్త్రీసంభోగము గలిగిన పతిని చూచి పరుషముగా పలుకునది.

మధ్య-ధీరాధీర :—ధీరాధీరల లక్షణములు రెండును గలది.

జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ :—ఇద్దరి భాగ్యలలో పతి యనురాగ మెక్కువగా గలది జ్యేష్ఠ; తక్కువగా గలది కనిష్ఠ. కనిష్ఠలలో ధీరలు, అధీరలు, ధీరాధీరలు గలరు.

ప్రగల్భ :—లజ్జను జయించి కామేచ్ఛ పూర్తిగా గలది. ప్రౌఢ యను పేరు కూడా గలది. రతికేళి కోవిద.

ప్రగల్భ ధేదములు—ధీర, అధీర, ధీరాధీర, జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ.

ప్రగల్భ ధీర :—అన్యస్త్రీ సంభోగముగల పతియెడల రత్యుదాసీన భావము గలది.

ప్రగల్భ ధీర :—అన్యస్త్రీ సంభోగముగల పతిని దండించునది.

ప్రగల్భ ధీరాధీర :—,, పైని చెప్పిన లక్షణములు రెండును గలది.

జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ :—మధ్య విషయములలో చెప్పినట్లే అన్వయింపజేసికోవలెను.

పరకీయలో కన్య, పరోధ యని రెండు విధములు.

కన్య :—పెండ్లి కానిది; తలిదండ్రుల అధీనములోనే ఉండి పరపురుషుని ప్రేమించునది.

పరోధ :—పెండ్లియై పరుని ప్రేమించునది.

పరకీయలలో స్వభావములనుబట్టి గుప్త, లక్ష్మిత, కులట అనుశయాన, ముదిత, విదగ్ధ, సాహసిక, ప్రతిభాచతుర, అపలాపచతుర యను ధేదములు గలవు.

గుప్త :—రంకుతనమును గోపనము చేయునది.

ఇందులో మూడు విధములు:-

వృత్తసురత గోపన :—జరిగిన జార సురతమును గోపనముచేయునది.

వర్తిష్యమాణ సురతగోపన :—జరుగబోవు దానిని గోపనము చేయునది.

వృత్తవర్తిష్యమాణ సురతగోపన :—జరిగిన దానిని, జరుగబోవు దానిని గోపనము చేయునది.

లక్ష్మిత :—కొంతవఱకు బయల్పడిన రంకుతనము గలది.

కులట :—బహు పురుషానురాగము గలది.

అనుశయాన :—ఇష్టమైన పురుషుడు దొరికక పరితపించునది.

ముదిత :—ఇష్టమైన పురుషుడు దొరికినందుకు సంతోషించినది.

విదగ్ధ :—తన వాంఛను తాను వలచిన పరపురుషునకు గహస్యముగా తెలియజేయు చతుర. వాక్చాతుర్యముచేత తెలియజేయునది వాగ్విదగ్ధ; క్రియలచేత తెలియజేయునది క్రియావిదగ్ధ.

సాహసిక :—సమీపములో నున్న పతిని వంచించి, ఏమైనను సరే యను సాహసముతో రంకుతనము చేయునది.

ప్రతిభాచతుర :—తన రంకుతనము బయల్పడు నప్పుడు సమయోచితముగా కప్పిపుచ్చునది (“కలలో నిట్లయ్యె”నని బొంకుట మొదలయిన యుక్తులతో).

అపలాపచతుర :—ఏదో కారణము కల్పించి ప్రమాదవశమున జరిగినదని రోదనముచేసి పతికి కనికరియు కలిగించునది.

సామాన్యలో ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ యని మూడు విధములు.

ఉత్తమ :—ప్రియుడు అహితముచేసినను తాను హితము చేయునది.

మధ్యమ :—ప్రియుని హితమునకు హితమును, అహితమున కహితమును చేయునది.

అధమ :—కేవల ద్రవ్యాపేక్షచేత, ద్రవ్యముతో చేరనివానిని శిరస్కరించునది.

తృప్తా - అతృప్తా భేదము లందరి యెడలను చెల్లును. రతిసౌఖ్యము పూర్తిగా గలిగినది తృప్త; కొంతమాత్రమే కలిగినది తృప్తా తృప్త; కలగనిది అతృప్త.

అష్ట విధ నాయికలు

1. స్వాధీనపతిక :—పతి తనకు స్వాధీను డైనయెడల స్వాధీనపతిక (లేక, స్వాధీనభర్తృక)

2. వాసకసజ్జిక :—ప్రియుడు వచ్చు వేళకు కేళికాగృహము సజ్జచేసి తా నలంకరించుకొని నిరీక్షించునది.
3. విరహోత్కంఠిత :—పతి రానందున విరహబాధ పొందునది.
4. విప్రలబ్ధ :—సంకేతస్థలమున పతిని గానక విలపించునది.
5. భండిత :—అన్యస్త్రీ సంభోగ చిహ్నములతో వచ్చిన తన ప్రియుని జూచి కోపించి చింతించునది.
6. కలహాంతరిత :—పతిని అవమానించి అతడు వెడలిపోయిన తర్వాత పశ్చాత్తాపముతో బాధపడునది.
7. ప్రోషిత పతిక :—పతి దేశాంతరమునకు పోవునప్పుడును, ఆ పిమ్మటను విరహముచేత బాధపడునది.
8. అభిసారిక :—ప్రియుడుండే సంకేత స్థలమునకు బోవునది. వెన్నెలలో పోవునది జ్యోత్యాకృతి సారిక చీకటిలో పోవునది తమోభిసారిక.

ఇవికాక మరి రెండువిధముల నాయికలను పేర్కొను లాక్షణికులు గలరు.

1. ప్రసత్స్యత్పతిక :—ప్రియు డూరికి వెడలనున్నాడని భావి విరహమును దలచుకొని దుఃఖించునది.
2. సమాగమిష్యత్పతిక :—ప్రియుడు దేశాంతరమునుండి తన వద్దకు రానున్నాడని సంతోషించునది.

ఇవియునుగాక మరికొన్ని లక్షణములనుబట్టి మరికొన్ని విధముల నాయికలను పేర్కొనుటయుగలదు.

మానవతి :—అన్యస్త్రీరతుడగు తన ప్రియుని కోపించి అతడు మంచిమాట లాడుటచేత మానశాంతి గలిగినది.

ఇందులో లఘుమాన, మధ్యమాన, గురుమాన యని మూడు విధములు.

లఘుమాన :—మరియొక స్త్రీని చూచెనన్న కోపముతో నుండియు ప్రియుని ఉపలాలనమువలన మానశాంతి గలుగునది.

మధ్యమాన :—ప్రియుడు అన్యస్త్రీ నామోచ్ఛారణము చేసినందు కలిగి
అతడు ఆన పెట్టుకొనగా మానశాంతి గలుగునది.

గురుమాన :—అన్యస్త్రీ సంభోగచిహ్నములుగల పతిని కోపించి అతడు
పాదప్రణామము లాచరించుటవలన మానశాంతి గలుగునది.

గర్విత :—ఇంచెదు విధములు

సౌందర్యగర్విత, ప్రేమగర్విత, విద్యాగర్విత, యశావనగర్విత, కుల
గర్విత

దివ్య :—దేవతా స్త్రీ

అదివ్య :—మనుష్య స్త్రీ

దివ్యాదివ్య :—దేవతా స్త్రీ మనుష్య స్త్రీగా పుట్టునది.

నాయికా సహాయులు

1. మాతి :—నాయికా నాయకుల పరస్పర సందేశముల నందజేయునది.
2. దాసి :—పరిచారిక.
3. సఖి :—నాయికకు సమానవయస్కు, చెలి.
4. చేటి :—నాయికా నాయకుల సమావేశ సంధాన చతుర.

నాయక ప్రకరణము

1. అనుకూలుడు :—నాయకయెడల ప్రేమగలిగి ఆమె కనుకూలముగా వర్తించువాడు.
2. దక్షిణుడు :—తన సతుల నందరిని సమానముగా చూచుకొనువాడు.
3. ధృష్టుడు :—నాయక యెడల నపరాధముచేసి బొంకి ప్రయవచనములతో బతిమాలి యామె కోపమును బోగొట్టువాడు.
4. శత్రుడు :—నాయక యెడల కాపట్యము గలవాడు.
5. వైశికుడు :—వేశ్యా సత్తుడు.

నాయకుని సహాయులు

1. పీటమర్దుడు :—కుపితమైన నాయక నాయకుని యెడల మరల నను గ్రహము గలదానిగా జేయువాడు.
 2. విటుడు :—కామ తంత్ర కళాకోవిదుడు.
 3. చేటుడు :—నాయకా నాయకుల సమావేశ సంధాన కర్త.
 4. విదూషకుడు :—అంగవికారాదులచే పరిహాసము చేయువాడు.
-

క్రీతయ పదములు

2. నిన్ను నే కాగిలించేది నీవా - నీరజాక్షిని తలచేది

దైన్యము, ముదము, అనూయ, స్మృతి, వితర్కము

నన్ను నీ వాడు కొనేది అల్ల - ననబోణింటను నవ్వు
[కొనేది ||బా||

వితర్కము, దైన్యము, అనూయ, అమర్షము, రోషము, వితర్కము

3. కూడి నే నిను లాలించేది మువ్వ - గోపాల! నీ నలిగేది

మోహము, ముదము, దైన్యము, వితర్కము, అమర్షము

చాడిమాటలు వినేది నను - చొకజేసి యల్ల సఖిని
[మెచ్చేది ||బా||

అమర్షము, వితర్కము, విషాదము, వితర్కము, అనూయ, ధృతి.

2. యదుకుల కాంభోజి రాగము - ఆటతాళము

(నాయిక స్వీయ, మధ్య, ఖండిత, ధీర. నాయకుడు ధృష్టుడు. ఈర్ష్యా మానవిప్రలంభశృంగారము; అద్భుతరసము పదమంతట నున్నది. సంచారులు - అమర్షము, అవహిత్థ, శంక, అనూయ, గ్లాని, ప్రబోధము, మోహము, త్రాసము, వితర్కము, వ్రీడ, అవేగము, ముదము, గతివిశేషములు, దైన్యము, విషాదము, ధృతి.)

పల్లవి :

నీ మేను నా మేననుచును బలికిన - నీమాట నిజమాయెరా

అవహిత్థ, శంక, అమర్షము, ధృతి, అవహిత్థ

ఈర్ష్యామాన విప్రలంభ శృంగారము

అనుపల్లవి :

వీమో యని యుంటి - ఎరుగక యిన్నాళ్ళు

శంక, ఆవహిత్య, శంక, ప్రబోధము

కోమలాంగ ! మువ్వ - గోపాల ! నినుగూడి ||నీ మేను||

దైన్యము చుదము శంక

1. నిన్నెవ్వతో గిల్లి - యన్న యురము జూచి

అసూయ అమర్షము

నన్ను వేదన జేయు - చున్నది గదరా

గ్లాని అమర్షము

నిన్నరాతిరి నీకు - నిదుర లేకున్న నా

అమర్షము, ప్రబోధము, వితర్కము

• కన్నులెర్రగా - గలిగెను గదరా

అమర్షము, ధృతి, వితర్కము

||నీ మేను||

2. కోమలాంగిని నీవు - కోరి నప్పటినుండి

అసూయ, అమర్షము, దైన్యము

వేమారు నామది - వెతచెందె గదరా

మోహము ఆవేగము

నీ మోవి నొక్కుల - నీటుజూచినయంత

అసూయ, అమర్షము, వితర్కము

నా మోవి యదియేమొ - అదిరింది గదరా

||నీ మేను||

శంక, వితర్కము, త్రాసము, దైన్యము

3. అన్య కాంతను నీవు - అనుభవించితి వేమొ.

అసూయ, ముదము, మోహము, శంక

న న్నేలినదొరా - నా తమి దీరెరా

ముదము వితర్కము

మన్నించు - గోపాల మల్లి నీ విటురాగ

దైన్యము

ముచము

చిన్న బోయి సిగ్గు - చెందితిని గదరా

॥ నీ మేను ॥

ప్రీడ, ధృతి, విషాదము, దైన్యము

3. దర్బాపు రాగము - రూపక తాళము.

(నాయక స్వీయ, మధ్య, ఖండిత, ధీరాధీర. నాయకుడు ధృష్టుడు, ఈర్ష్యామాన విప్రలంభశృంగార, అద్భుత, రాద్ర రసములు. సంచారులు - అసూయ, దైన్యము, శ్రమ, రోషము, నిద్ర, క్షాని, అమర్షము, విబోధము, ఉగ్రత, వితర్కము, శంక, నవ్వు, అవహిత.)

పల్లవి :

చల్ల నాయె నా మనసు - చల్ల నాయె నా

వితర్కము, అసూయ, అమర్షము, దైన్యము, రోషము

అనుపల్లవి :

చల్ల నాయె ప్రాణేశ ! - స్వామి ! మువ్వగోపాలా ! ॥ చల్ల ॥

వితర్కము, అసూయ, దైన్యము, రోషము, దైన్యము

1. వద్దికి రావేమోయి - వాడిన ముఖ మేడ దోయి

దైన్యము, వితర్కము, శంక, శ్రమ, గ్లాని, వితర్కము, శంక

నిద్దుర కనురెప్పలపై - నిండియున్న దేమోయి

నిద్ర, అసూయ, విబోధము వితర్కము, శంక

అద్దపు చెక్కిలి నొక్కి - ముద్దిడుకొన్న దెవతోయి

అమర్షము, ఉగ్రత, రోషము, అసూయ, వితర్కము,

దిద్దిన కస్తూరి బొట్టు - చెదరెనేమో - తెలుపవోయి || చల్ల ||

దైన్యము, నవ్వు, వితర్కము, శ్రమ, దైన్యము

2. విరులు జుట్టిన సిగను - వెగటు వాస నేడదోయి

అసూయ గ్లాని, వితర్కము, శంక

గరి తెవతో నీదు మోవి - గంటు జేసె నేమోయి

అసూయ, శంక, ఉగ్రత, రోషము, గ్లాని, శంక, వితర్కము

ఉరమున గుబ్బలపోటు - లున్నముద్ర లేడవోయి

దైన్యము, ఉగ్రత, అమర్షము, శ్రమ, వితర్కము, శ్రమ

మరుగేల చేసేవు - మగువపేరు దెలుపవోయి || చల్ల ||

అవహిత్త, దైన్యము, అసూయ, దైన్యము, ఉగ్రత

3. పలుచని గంధము మేన - పడతెవతో అలదెనోయి

అమర్షము, దైన్యము, అసూయ, వితర్కము, శంక

చలువ పన్నీటి వా - సన లేడవోయి

అమర్షము వితర్కము, శంక

వలచియున్న దానివలెను - కలసియున్న దెవతోయి

మోహము, ధృతి, అసూయ, వితర్కము, శంక

పలుమారు మువ్వగో-పాల ! నీ వగ దెలసెనోయి ||చల్ల||

రోషము, దైన్యము, క్లాని, విషాదము, దైన్యము, విబోధము

4. ముఖారి రాగము - చాపుతాళము.

(నాయిక స్వీయ, ప్రౌఢ. మధ్యమానము, మధ్యమ మానవతి, తేక
ఖండిత, నాయకుడు, ధృష్టుడు, రాద్రరసము. సంచారులు - ఔత్సుక్యము,
దైన్యము, అమర్షము, వితర్కము, మోహము, అసూయ, నిశ్వాస,
ప్రీడ, ఆనలు, శంక, ధృతి, హర్షము, ఉగ్రత, శ్రమ, రోషము.)

పల్లవి :

అదుగరమ్మా యతనిపై నూరక - అలిగినానటరే

ఔత్సుక్యము, దైన్యము, దైన్యము, వితర్కము,

అనుపల్లవి :

పదుచుతనము మాని, మువ్వగో-పాలరాయనిఆనబెట్టి మీ

||రడుగ||

అమర్షము, దైన్యము, దైన్యము ఆన, రోషము, దైన్యము

1. పూని దానింటికి పోగను మా - పొలతిజూచి బెదరించిన

అసూయ అమర్షము హర్షము ఉగ్రత

దానికి లంచ మిచ్చెద నన్నది - తానో నేనో

అమర్షము, శంక, వితర్కము

వానిపై లేనివి కల్పింపరాదు - వాడ వనిత లెల్ల వినగ
 దైన్యము, ధృతి, వ్రీడ, హర్షము, విషాదము, అసూయ
 దానినే జూడక తాళలేనన్నది - తానో నేనో ||అదు||
 మోహము, శంక, వితర్కము

2. అలుకదీర దాని వాకిట - నిలచి వీధిలో నన్ను జూచి
 అమర్షము, అసూయ, ఔత్సుక్యము
 తలుపుమూల దాగియున్నది - తానో నేనో
 అమర్షము విషాదము శంక వితర్కము
 అలసి వచ్చే ననుచు జక్కె - రానవా లిచ్చిన నారగించి
 శ్రమ దైన్యము అమర్షము హర్షము
 తలిరుబోణి మోవి రుచికి రాదన్నది-తానో నేనో ||అదు||
 అసూయ ఔత్సుక్యము శంక, వితర్కము

3. సొలపు మీద దాని రూపు - పలకమీద వ్రాసి పాణి
 హర్షము అసూయ రోషము
 తలమున నుంచి కనుగొను చున్నది - తానో నేనో
 ఔత్సుక్యము హర్షము శంక, వితర్కము
 కలసి మా మువ్వగోపాలరాయుని-గొగిలించితే అల్లదాని
 మోహము ఔత్సుక్యము హర్షము అసూయ,
 తలచి యసురుసు రన్నది - తానో నేనో ||అదు||
 ఉగ్రత రోషము శంక, వితర్కము దైన్యము.

5. సురట రాగము—చాపుతాళము

(నాయిక స్వీయ, ప్రాధ, ఖండిత, ధీరాధీర. నాయకుడు శతుడు. అయోగవిప్రలంభ శృంగార రసము. క్రోధ స్థాయి యగు రాద్రము అంగ రసము. సంచారులు : వితర్కము, దైన్యము, విషాదము, అసూయ. అమర్షము, దండన, శంక, నిర్వేదము, కోపము, ఔత్సుక్యము.)

పల్లవి :

ఇంటికి రానిచ్చేనా ఈ మేనితో - ఇంతి ! వాని దలిచేనా

కోపము, అసూయ, విషాదము, వితర్కము

అనుపల్లవి :

గొంటుకాడు మువ్వ - గోపాలరాయడు

అసూయ, ఔత్సుక్యము

తంటాలు జేసితే - దండించక విడచేనా

॥ఇం॥

కోపము, దండన, వితర్కము

1. ఇతనికి వెరచి నే - నిక లంచ మిచ్చేనా

శంక, నిర్వేదము, కోపము, వితర్కము

ఇన్నాళ్ళవలె ననుస - రించేనా

విషాదము, వితర్కము

బతిమాలి నే రాయ - బార మంపించేనా

దైన్యము, ఔత్సుక్యము, వితర్కము

పతియని మునుపటి - భక్తి దయ లుంచేనా

॥ఇం॥

ఔత్సుక్యము, నిర్వేదము, వితర్కము

2. ప్రేమ దలచి తన - మోమైన జూచేనా

శౌతుక్యము, కోపము, వితర్కము

ఏమి చెప్పిన నిజ - మెంచేనా

విషాదము, వితర్కము

రామా ! అయినదెగాని - రచ్చకు వెరచేనా

దైన్యము, నిర్వేదము కోపము, వితర్కము

ఆ మాట సభలో నే - ననక విడచేనా

||ఇం||

అనూయ, అమర్షము, కోపము, వితర్కము

3. ఎనసిన మొకమాట - మొంతైన జూచేనా

విషాదము, కోపము, వితర్కము

ఎంతో వేడిన మన - సిచ్చేనా

దైన్యము, శౌతుక్యము

వనిత ! పట్టిన పట్టు - వట్టి దనిపించేనా

కోపము, అమర్షము, వితర్కము

పనిబూని 'మువ్వారో - పాలా !' యని పిలిచేనా

||ఇం||

శౌతుక్యము, కోపము, వితర్కము

6. అరాణా రాగము - అటతాళము

(నాయిక స్వీయ, మధ్య, ధీరాధీర. ఈర్ష్యామాన విప్రలంభ శృంగార రసము. మిత్రస్థాయి. సంచారులు : అసూయ, వితర్కము, విషాదము, ఔత్సక్యము, గ్లాని, అమర్షము, దైన్యము, కోపము, సంతోషము.)

పల్లవి :

ఎవతె తాళునమ్మా యీ నడత - లేమందునే కొమ్మా
వితర్కము, కోపము, అమర్షము, విషాదము

అనుపల్లవి :

సవతియు మువ్వగోపాలున కెక్కువేమో

అసూయ, విషాదము, దైన్యము, శంక

యువిద నావలె నది - యొక్కతేనా ? కలకాల ||మెవ||

సహజగుణము, ఔత్సక్యము, అమర్షము

1. అక్కరో ! నే వాని - కాకు మదుపు లీయ

శంక, వితర్కము, విబోధము

గ్రక్కున వాడు నా - కన్ను లడ్డముచేసి

గిలిగింత, ఔదాసీన్యము

పుక్కిట విడెము ఆ - బోటి కొసగి మోవి

అసూయ, ఔత్సక్యము, విషాదము

నొక్కితె యలదాని - నోరు చూచి చూచి

||ఎవ||

తాపము, త్రాసము, దూషణ

2. పసిదానను నా - పానుపుపై వాడు

నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ

ముసుకు బెట్టుకు నొక్క - మూలను బవళించి

నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ

నిశివేళలో నల - నీరజనేత్రితో

నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ

గుసగుస మని చాల - కొసరి ముద్దులాడితే

॥ఎవ॥

సంతోషము గలిగింత, అసూయ

3. రేపగ లివి యని - లేక వా రిద్దరు

ఉగ్రత, విభోధము, దైన్యము, పశ్చాత్తాపము

నా పడకింటిలో - కాపురమైయుండి

సంతోషము, గలిగింత, గగుర్పాటు

యా పడతికి సుంత - కోపము గల నాదు

అసూయ, వికర్కము

గోపాలుడు నన్ను - గూడ వచ్చుచుంటే

॥నెవ॥

సంతోషము

7. కాంభోజి రాగము - తిశ్రత్రిపుటతాళము

(నాయిక స్వీయ, ప్రౌఢ, విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు శతుడు, విరహవిప్రలంభశృంగారము, కరుణారసము. సంచారులు - దైన్యము, అమర్షము, వితర్కము, శంక, ఉగ్రత, ఆలస్యము, అధ్యానము, జడత, నిర్వేదము, జౌత్సుక్యము, హర్షము, గ్లాని, శ్రమ, విషాదము, చింత సంతాపము, నిశ్వాసము, భ్రమ.)

పల్లవి :

వదరక పోపోవే - వాడేల వచ్చేని-వద్దు రా వద్దనవే
దైన్యము, అమర్షము, శంక, వితర్కము, ఉగ్రత

అనుపల్లవి :

అది యొక యుగము వేరే జన్మ మిపుడు
నిర్వేదము, ఆలస్యము

అతడెవరో నే నెవరో ఓ చెలియరో ||వద||
జాడ్యము నిర్వేదము

1. నిచ్చ నిచ్చలు నేడె వచ్చేని రే పై న-వచ్చేననుచు మదిలో
ఆలస్యము, జౌత్సుక్యము, హర్షము

నిచ్చగా బలువేడి నిట్టూర్పులచేత - నింతిరో పెదవులెండి
దైన్యము, సంతాపము, సంతాపము, గ్లాని

హెచ్చైన వెన్నెల చిచ్చుల రాత్రులు - యెన్నెన్నో
[గడపితి

విషాదము, జడత, నిర్వేదము, ఉగ్రత, గ్లాని, అమర్షము

నిక నేటి మాటలె

॥వద॥

అధ్యానము, చింత, దైన్యము

2. వలపుకా డిదె కాదానచ్చుననుచు దెరు-వులు జూచి వేసారితి

ఔత్సుక్యము, హర్షము నిర్వేదము, గ్లాని

నెల లెంచి యలసితి-నిలుపరాని ప్రేమ-నెమ్మది నడచు
[కొంటి

ఆలస్యము, శ్రమ, ఔత్సుక్యము, హర్షము, చింత

కలకంఠ పిక నాద - ములు మించు మధుమాస-

ఔత్సుక్యము, అమర్షము, ఆలస్యము, విషాదము,

ములు గడపితి వట్టి ముచ్చట లికనేలే ॥వద॥

చింత, అమర్షము, నిర్వేదము, వితర్కము, శంక

3. భామరో! శకునము లడిగితి మువ్వ గో - పాలుడు
[వచ్చుననుచు

దైన్యము, హర్షము, ఔత్సుక్యము, భ్రమ

కామించి నాథుల గలయు చెలుల జూచి - కరగి చింత
[నొందితి

మోహము, హర్షము, అసూయ, విషాదము, అధ్యానము

రామ! రామ! ఈ మేనితో నికవాని-మోము జూడవలెనా

విషాదము, ధృతి, వితర్కము, ఉగ్రత

మొదటి పోందేచాలు ॥వద॥

అమర్షము, విషాదము, దైన్యము

8. సురటరాగము - త్రిశ్రతిపుట తాళము

(నాయిక స్వీయ, ప్రౌఢ, అధీర, మధ్యమానవతి, ఖండిత. నాయకుడు
ధృష్టుడు. ప్రణయమానవిప్రలంభశృంగారాద్భుతరసములు.
సంచారులు - వితర్కము శంక, అసూయ, హర్షము, శౌత్సుక్యము,
కోపము, నిద్ర దైన్యము, మోహము, రతులు, విషాదము, ఉగ్రత,
చింత.)

పలవి :

ఎవరివల్ల దుడుకు మా-యిద్దరిలో సఖియా !

వితర్కము, శంక, దైన్యము, శౌత్సుక్యము

అనుపల్లవి :

విపరింపుమమ్మా మా - విధము దెలెసే నిపుడు ||ఎవ||

దైన్యము, హర్షము

1. రమణిరో ! బంగారు మంచముపై నిద్దరము చాలా

దైన్యము, శౌత్సుక్యము. హర్షము

మమతతో సరసంపు - మాట లాడే వేళ

హర్షము శౌత్సుక్యము, దైన్యము

కమలాక్షి పేర నన్ను - ఘనుడు పిల్వగ కోప

అసూయ, కోపము, అసూయ, కోపము

శమనము లేక నాదు - జడకొద్ది కొట్టితి నమ్మ ||ఎవ||

అమర్షము, చింత, ఉగ్రత, విషాదము, దైన్యము

2. ఘను డని వాని పై - కొని నేను నెనరున
హర్షము ఔత్సక్యము, దైన్యము

మొనగుబ్బ లెదను గ్రు - మ్మొచునుండే వేళ
మోహము హర్షము, ఔత్సక్యము

కనకాంగి రతినిట్టి - పనులకు జాణ యనగ
అసూయ, రతులు రోషము, అసూయ

విని పదింటిలో సగ - మొనరించితి నమ్మా ॥ఎవ॥
అసూయ, రోషము, విషాదము, దైన్యము

3. కలికి ! మువ్వగోపాలు - కలసి మునుపటివలెనె
దైన్యము. ఔత్సక్యము, హర్షము

తలిరాకు వంటి పా-దము లొత్తేవేళ ఆ
హర్షము ఔత్సక్యము

చెలియ పెట్టిన మందు - తలకెక్కి నా పక్క
అసూయ రోషము, ఔత్సక్యము

గలువరింపగ మోవి - గంటుజేసితి నమ్మా ॥ఎవ॥
నిద్ర, దైన్యము, విషాదము, ఉగ్రత, చింత, మోహము

9. కల్యాణిరాగము - రూపక తాళము

(స్వీయ, ప్రగల్భ, స్వాధీనపతిక ; నాయకుడు అనుకూలుడు
సంభోగశృంగార, కరుణశృంగారములు ; రతిస్థాయి ; సంచారులు
దైన్యము, వితర్కము, హర్షము, అమర్షము, అసూయ, విషాదము, జౌత్సు
క్యము, సుప్తి, శంక, ఉగ్రత.)

పల్లవి :

ఎందు దాచుకొందు నిన్ను - వీమి సేతు నేను

దైన్యము, వితర్కము, దైన్యము, వితర్కము

అనుపల్లవి :

అందమైన నీ మోము - అయ్యారె ముద్దుగుల్లుచున్నది

హర్షము జౌత్సుక్యము హర్షము

1. అందిందు తిరుగకురా - అతివలు నీతోడి

ఉగ్రత, అమర్షము, అసూయ

పొందుగోరి యీ వేళ - పొగరుచు నున్నారు

జౌత్సుక్యము అసూయ

ఎంద రెంద రని కాతు - ఎంతని నే విన్నవింతు

అమర్షము దైన్యము

పందెమాడుకొన్నారట ! - పట్టుకపోయ్యెద మనుచు

విషాదము శంక జౌత్సుక్యము దైన్యము

2. పలుమారు నా సామి - బయలు వెళ్ళకు మ్రొక్కేను

దైన్యము అమర్షము విషాదము

నిలుపరాని మోహమున - నిన్ను జూచి చెలులు

మోహము, అనూయ,

అలరు నీ మోవితేనె-యాని చప్పరించ వలసి

ఔత్సుక్యము, హర్షము

కులుకు గుబ్బల రొమ్ము - గ్రుమ్మి పొయ్యెద మనుచు ||ఎం||

అనూయ, ఉగ్రత, విషాదము

3. ముదముతో నా ముద్దు-మువ్వ గోపాలసామి

హర్షము, మోహము

గుదిగొన్న తమకమున-గూడి యిద్దరము

ఔత్సుక్యము, హర్షము

నిదుర పరవశమున-వదలునో కాగిల్చు

సుప్తి, వితర్కము, ఔత్సుక్యము

పదిలముగ నా జడను-బట్టికట్టుకొందునా ||ఎందుదాచు||

హర్షం వితర్కం, శంక, దైన్యము

(“నిన్ను నేమిసేతు నేను” అని పాడుతూ పట్టవలసినవి :

1. పైటలో దాచుకొందునా ? 2. గోమరాజు చేతకట్టుకొందునా ? 3. రొమ్మున నిల్చి నా జడచేతకట్టి పెడుదునా ? 4. ముంగురులచేత దిగింతునా ? యీ మొదలైనవి పట్టవలెను.)

10. ముఖారి రాగము - చాపుతాళము

(నాయిక స్వీయ, ప్రౌఢ, ఖండిత, అన్యగోపన. నాయకుడు ధృష్టుడు. శాంతవిప్రలంభశృంగారాద్భుత రసములు, సంచారులు : ఔత్సుక్యము, అమర్షము, అసూయ, శంక, వితర్కము, ఉగ్రత, కోపము, దైన్యము, దండనలు.)

పల్లవి :

దొంతర విడెముతో నా - చెంతరాకురా నీకు నా యానా
అసూయ కోపము, అమర్షము, ఆనలు

అనుపల్లవి :

ఇంతకూ నే తాళగలనా-వర విజయ రాఘవజాణా! |దొంత||
శంక, వితర్కము, ఔత్సుక్యము

1. జగ్గు గుల్కుమై బుక్కాతావి - చప్పరించిన నీదు
[కెమ్మావి

అసూయ, ఔత్సుక్యము
నిగ్గు నుదుటి లత్తుక తీవి - నీటు తోడను
అసూయ, ఔత్సుక్యము

దగ్గర నిలువకు పదరా - దాని కేమి తాళగదరా
అసూయ, అమర్షము, శంక, వితర్కము

ఎగ్గు జేసి నా యెదురా - యీలాగున నీవే బొంకుదురా
కోపము, ఉగ్రత, అమర్షము

2. సిబ్బెంపు గుబ్బలపోటు - చెమ్మిరేగిన కీల్లడవేటు
అసూయ, ఔత్సుక్యము, దండనలు

మబ్బుమీరిన నిదుర పాటు — మఱపు తోడను

అనూయ, దైన్యము, వితర్కము

దబ్బర లాడేవు చాల — దానిదే గదరా యీ శాల

కోపము, అనూయ, వితర్కము

గబ్బితసము నీ కేల—కలికితో మాటాడు మీ వేళ ||దొంత||

వితర్కము, అనూయ, కోపము

శి. చక్కని విజయ రాఘవా — సామిగా న న్నేలినావా

ఔత్సుక్యము, వితర్కము

టక్కులాడియింటికి పోవా — మక్కువ తోడను

కోపము, అనూయ

ఎక్కడి వీ వాడిన విరులు — చిక్కుబడ్డవి నీ కంఠసరులు

ఉగ్రత, కోపము, అనూయ

నిక్కము దానిపై మరులు-నీవు దా నింటికి తరలు ||దొం||

అనూయ, కోపము

11. పున్నాగ రాగము - త్రిశ త్రిపుట తాళము

(నాయిక పరకీయ, ప్రౌఢ, కలహంతరిత, నాయకుడు - అనుకూలుడు. రసములు - విరహవిప్రలంభశృంగారము, కరుణ. స్థాయి భావము - శోకము. సంచారిభావములు - దైన్యము, శంక, వితర్కము, గాని, విషాదము, అగ్నివేగము, పశ్చాత్తాపము, ఉగ్రత, శ్రమ, మార్దమ, ఔత్సుక్యము.)

పల్లవి :

తెలివి యొకరి సామ్యా-ఎందుకు విభుని-తిరుగ బొమ్మంటి

[నమ్మా || తెలివి||

దైన్యము, శంక, వితర్కము, పశ్చాత్తాపము, విషాదము, దైన్యము

అనుపల్లవి :

చలమునను ననవిలుతు డేసిన - అలరు ములుకులకులికి.

యలసితి || తె||

దైన్యము, ఉగ్రత, శ్రమ, గ్లాని

1. చేడరో ! ఏమందు నె నిన్నటి రేయి-చంద్రుడు ఏమో కాని.

విషాదము, వితర్కము, దైన్యము, శంక, వితర్కము

వాడు చల్లని వాడటంచును - చూడ జూడగ వేడి

[మాయెనె || తె||

హర్షము,

అగ్నివేగము, విషాదము

2. మై చల్లగ జేసేటి కమ్మని ముద్దు-మలయమారుత మిప్పుడు.

హర్షము, దైన్యము, ఔత్సక్యము

వీచినంతట జూచితే సెగ - గాచు నటువలె దోచుచున్నది.

విషాదము, అగ్నివేగము, గ్లాని,

3. పాయరాని ప్రేమతో గూడిన మువ్వ గో-పాలుడేమో కాని

దైన్యము, హర్షము, ఔత్సక్యము, శంక, వితర్కము

కాయజని రసమాయె పరవశ-మాయె ఉపరతి జేయ.

[నైతిని || తె||

ఔత్సక్యము,

గ్లాని, పశ్చాత్తాపము, దైన్యము

(విచారపడుట, విసగుకొనుట, అవయవములను కదలించుట, వ్యత్యాసముగా అడుగు నిడుట, నేత్రములు మూసికొనుట, పరితాపపడుట, మన్మథుని వేడి ములుకులచే అలసిపోవుట, దుఃఖము కనుపరచుట, ఎడబాయని ప్రేమ కనబరచుట, పరవశమగుట, ఉపగతిని కనబరచుట—ఇట్టి అభినయముల మూలమున పై భావములను ప్రకటింపవలెను.)

12. కాంబోజి రాగము - త్రిశ్రతిపుట తాళము

(నాయిక షోకీయ, మధ్య కనిష్ఠ, విరహోత్కంఠిత, ధీర. నాయకుడు అస్థుకూలుడు. రసములు ఆయోగ విప్రలంభ, విరహవిప్రలంభ, మాన విప్రలంభ శృంగారములు. సంచారిభావములు - శంక, వితర్కము, అర్తి, విబోధము, జడత, స్మృతి, ముదము, అగ్నివేగము, ఔత్సుక్యము, అనూయ, అమర్షము, దైన్యము, గ్లాని, చింత, దుఃఖము, శోకము, పశ్చాత్తాపము, విషాదము, మోహము.)

పల్లవి :

మోస మాయెనేనా బుద్ధికి — మోస మాయెనే

దైన్యము, చింత, దుఃఖము, విబోధము, మానవిప్రలంభ
శృంగారము గ్లాని,

అనుపల్లవి :

మోసమాయె నేమి సేతు-మువ్వగోపాలుడు నేడు

పశ్చాత్తాపము. జడత, అర్తి,

మొక్కివేడిన రాడ ఓ చెలియరో !

॥ మోస ॥

స్మృతి, విషాదము దైన్యము, విషాదము

1. అందరికి చల్లనైన ఆ—చందమామ నాపాలిటి

ముదము ఔత్సుక్యము అసూయ

కనలమాయె నయ్యె ! చెలియ !

ఇచ్చట అగ్నివేగము, విషాదము, ఆర్తి, గ్లాని, తటస్థములు,

విరహ విప్రలంభము, మన్మథుడు విరోధి అయినందులకు

దాఖలా

ముందు నే నెవ్వరి-పొం దెడ బాపితిన్ !

వితర్కము, రతిఎడబాపుటకు శంక,

అందుకు నే నీలాగైతిని ఓ చెలియరో !

॥ మోస ॥

దుఃఖము, మృతి, విషాదము, దైన్యము

2. వలవల నా కన్నీరు వెల్లువలాయె నేటి కే

శోకము గ్లాని

వెలది మోము జూచితిన్ చెలియా

అసూయ, అమర్షము, దైన్యము, శంక, వితర్కము

చిలుక పగ సాధించెనె దీని పెంచిన నా

ఉత్పాతములు ఉత్పాతావేగములు

చేతు లెటు వంటివో ఓ చెలియరో

॥ మోస ॥

శంక, విషాదము, దైన్యము

3. ఏప్రాద్దు ప్రాణవిభుని — ఎడబాయని యింతులు

స్మృతి, ముదము, విషాదము, ముదము

ఎన్ని నోములు నోచిరో చెలియా

మతి, అయోగవిప్రలంభము, అమర్షము, విషాదము

దాపున గూడున్న విభుని - దవ్వులబెట్టే చెలులు

అసూయ, చింత, దైన్యము, అసూయ

నాపాల గలిగి రో చెలియరో

|| మోస ||

దైన్యము, అమర్షము, విషాదము

13. శహసరాగము - త్రిశ త్రిపుటతాళము

(నాయిక పరకీయ, ద్వితీయానుశయాన, నాయకుడు ఉపపతి. వీర, శృంగార రసములు. ఉత్సాహాతి స్థాయికములు. సంచారులు - దైన్యము, చింత, విషాదము, ఉగ్రత, శంక, ఆవేగము అవహిత్థ, అమర్షము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, ఉన్మాదము, అసూయ, మోహము, గర్వము, వితర్కము.)

పల్లవి :

అత్తవా రూరికి-అంపేరు మావారు

దైన్యము, చింత శృంగార రసము

అయ్యయ్యో ఇక నేమి సేయుదునే

విషాదము, శంక, చింత, వితర్కము

అనుపల్లవి :

కత్తి కోతగాడు మగ డేమి జేసునో

ఉగ్రత, శంక, చింత, అసూయ

పొత్తు మరువక యుండు-పోయివచ్చెద సామి

||అ||

అవేగము, విషాదము, దైన్యము

1. ఊరికి నే బోయి - ఉన్నా యెప్పటికైన

దైన్యము . . . అమర్షము

! తీరినట్లు గుట్టు - తెలుపకు నా సామి !

అవహిత్త దైన్యము

సారెకు మాబావ - సవతి యత్తతోడ

అనూయ దైన్యము

పోరాడి యెట్లులైన - బొంకి వచ్చెదసామి

||అ||

ఉగ్రత . . . ఔత్సుక్యము, అవహిత్త

2. నడిరేయి ఝామున - నను దలచి పక్కలో

దైన్యము, చింత, ఘర్షము

ఉలికి దిగ్గునలేచి - పలువరించకు సామి !

త్రాసము నిద్ర, ఉన్మాదము

కులుకుగ మన యూరి - పొలతులతోగూడి

అమర్షము . . . అనూయ

పడుచు తనమున నీవు - వదరకురాసామి

||అ||

ఉగ్రత, గర్వము విషాదము, దైన్యము

3. తిరిగిరా న నెంచకు - తిరిగి వచ్చెద సామి !

అవేగము, దైన్యము, ధృతి

విరజిమ్మి నా యాస - విడిపింతు వేమొ

.. : శౌశ్నుక్యము, విషాదము, శంక, విషాదము

.. గురిలేక మామువ్వ - గోపాల సామిగ

విషాదము, అమర్షము, దైన్యము, చింత

మరుకేళి గూడుట - మరచి పోయెదవేమొ

॥అ॥

మోహము, గర్వము, చింత, దైన్యము

(కత్తికోతగాడనగా - “దయావిహీనుడు, నామనస్సునకు ఇష్టము లేనివాడు, కతినుడు, విరనుడు, నాకు సరిపడడు,” అనుభావములను ప్రదర్శించవలెను. క్రియకోతలు, ముక్కుకోతలు మొదలైనవి అభినయింప గూడదు; విసముగా నుండును.

ఏమి జేసునో అసగా - దండించునేమో, కోపించునేమో, మనయిరువుర చెలిమి తెలిసికొనునేమో, రంధిజేసుకొనునేమో, బయటకు కొట్టి వేసునేమో, నంచించునేమో - అనుభావముల నభినయింపవలెను.)

14. రేగు ప్తిరాగము-అదితాళము

[నాయిక హాసీయ, ప్రౌఢ. ఆత్మప్ర, సురతాసక్తిగలది విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు ఉపపతి. హాస స్థాయికమైన హాస్య, రసము. సంచారులు - శ్రమ, శౌశ్నుక్యము, చాపల్యము, గ్లాని, నుప్తి, జడత, దైన్యము, విషాదము, వితర్కము (ఇది పదమంతటను వ్యాపించి యున్నది), హర్షము, ధృతి, హేళన, రశులు, మోహము.]

పల్లవి :

ఒక్కసారి కే యీలాగై తే-ఓహోహో యిది యేటి రతిరా!

శ్రమ, జౌతుక్యము, వితర్కము, రతులు, వితర్కము, హాస్య,
హేళనలు

అనుపల్లవి :

మక్కువ దీర్చర - మా మువ్వగోపాల

జౌతుక్యము దైన్యము

సాక్కియున్ననీ - సాగసది యేమిర !

గ్లాని వితర్కము, దైన్యము

1. నెమ్మొగమున నీ బడలిక లేమిర-నీటుకాడ! రొమ్మదిరే
[దేమిర !

దైన్యము, శ్రమ, వితర్కము సాగను, శ్రమ, వితర్కము

కమ్మని వాతెర కందిన దేమిర - కాళ్ళనుచేతులు తడబడు
చేమిర !

ధృతి, వితర్కము, దైన్యము, శ్రమ, వితర్కము

2. కన్నుల నిద్దుర గమ్మే దేమిర - గళమున చెమ్మట
[కారే దేమిర !

సుప్తి, వితర్కము, శ్రమ, వితర్కము

తిన్నని పలుకులు పలుక వదేమిర - తెలిసి తెలియ కున్నా
వది యేమిర !

గద్గడిక, శ్రమ, వితర్కము, జడత, వితర్కము

3. ఇనపురి ముద్దుల మువ్వగోపాల!-ఏపుమీర నను కలసితి
[వారా!

ఔత్సుక్యము, దైన్యము, హర్షము, మోహము, ఔత్సుక్యము
మనమున నిను నెరనమ్మినదానర - మారుబలుకకున్నా
వది ఏమిర!

హర్షము, ధృతి, విషాదము, గ్లాని, వితర్కము

15. పున్నాగవరాళి రాగము - తిశ్రతిపుటతాళము

(నాయిక పరకీయ, ప్రౌఢ, వాసక సజ్జిక. నాయకుడు దక్షిణుడు.
విరహ విప్రలంభశృంగార, కరుణా రసములు. సంచారులు - చింత, శంక,
విషాదము, వితర్కము, నిర్వేదము, స్మృతి, శ్రమ, అమర్షము, ఔత్సు
క్యము, హర్షము, మతి, దైన్యము, నిశ్వాసము, అసూయ.)

పల్లవి:

ఇంత ప్రౌద్ధాయె నిక వా-డేమి వచ్చునె

చింత, విషాదము, నిర్వేదము, శంక, వితర్కము

ఏ యింతిని గూడి యున్నాడో

అసూయ, విషాదము, శంక

అనుపల్లవి:

చింతింప పనిలేదు - చెలియా! మువ్వగోపాలుడు || ఇం ||

శంక, నిర్వేదము, ఔత్సుక్యము, చింత, దైన్యము

1. చేరినాతో నేస్తము-చేసిన పాపమా

స్మృతి, వితర్కము, విషాదము

కీరవాణిరో ! ఏల వే-గించేవే నీవు

దైన్యము, వితర్కము, రోషము, శ్రమ

నూరినగంధ కస్తూరి - పారవేసి పవ్వళించు

అమర్షము, ఉగ్రత, రోషము

ఏరమణి యింట నున్నాడో-యూరెల్లమాటు మణగె || ఇం ||

అసూయ, శంక, రోషము, నిర్వేదము, విషాదము

2. భాసురాంగిరో ! వినవె - పక్షులు మొదలుగాను

దైన్యము, నిర్వేదము

వాసములుజేరి తమ - వనితల గూడెనె

ముదము, హర్షము, మతి

ఆసించినా ఫలించే - దరుదు గాదటవే నే

నిర్వేదము, నిశ్వాసము, శంక

జేసిన పాపమెవ్వరు - చేసినారే చెలియ

|| ఇం ||

అమర్షము, విషాదము, వితర్కము, విషాదము, చింత

3. పమ్మిన వేడుకతోను - పడకిల్లు శృంగారించి

హర్షము, శౌత్సుక్యము, హర్షము

యెమ్మెకాడు నచ్చునని - యెదురుజూచితి

శౌత్సుక్యము, నిర్వేదము, అర్థ

సామ్మ లేలే ? విరు లేలే ?-సాగ సెవ్వరు చూచెదరే

చింత, వితర్కము, నిర్వేదము, వితర్కము

కొమ్మా! నన్నే లిన. మువ్వ-గోపాలుని నమ్మరాదే || ఇం ||

హర్షము, వితర్కము, దైన్యము, వితర్కము, దైన్యము

16. ఆనంద చైరవి రాగము - ఆదితాళము

(నాయిక పరీక్షయ, ప్రాశ. నాయకుడు ఉపపతి. అయోగ విప్రలంభశృంగార, భయానకరసములు. భయానకరసస్థాయి యగు భయము పద మందంతటను వ్యక్తమగుచున్నది. సంచారులు : దైన్యము, త్రాసము, మోహము, విషాదము, శంక, చింత, హర్షము, స్మృతి, విబోధము, ఆలశ్యము, వితర్కము, అమర్షము, గ్లాని, శ్రమ, జౌత్సుక్యము, చక్షుఃప్రీతి ఉగ్రత, అఘాయ, ధృతి, గోషము.)

పల్లవి :

రేపు వత్తువుగాని ఘోర నేటికి తాళి - రేపు వత్తువుగాని

అయోగ విప్రలంభము, దైన్యము, త్రాసము, దైన్యము, హర్షము
అనుపల్లవి :

రాపు చేయుట మేలా ? || రేపు ||

దైన్యము, మోహము, విషాదము, దైన్యము

రేపువత్తువుగాని గోపాల నాసామి

అయోగ విప్రలంభము, విషాదము, దైన్యము

1. రాతిరి పగలొక్క తీరు నిన్ను-రమ్మంటే మా యింటివారు

మోహము, త్రాసము, విషాదము, వితర్కము, దైన్యము, త్రాసము

మూతులు ద్రిప్పేరు - మొన్న వచ్చితివని

అనూయ, స్మృతి, హర్షము, వితర్కము,

వా దేల తడవాయె వద్దు నేటికి తాళి || రేపు ||

ఆలస్యము, అమర్షము, ఉగ్రత, దైన్యము

2. మరునాడె ననుగూడితివి నన్ను - మరు కేళి గెలిచి మెప్పించితివి

స్మృతి, జౌత్సుక్యము, ధృతి, హర్షము, మోహము, ధృతి

మరియాద గలిగిన - దొరబిడ్డడనై తె

హర్షము, ధృతి, వితర్కము, శంక,

తెరచిచూడర తలుపు - తెల్ల వారె తూరుపు || రేపు ||

త్రాసము, దైన్యము, శంక, వితర్కము, స్రబోధము

3. రాపు సేయకు నాతో పోరా నన్నే - రతి నేలిన మువ్వ
[గోపాలా!]

ఆలస్యము, అమర్షము, వితర్కము, హర్ష, ధృతి, దైన్యము

కోపగించి పోయేవు - కొన్ని నాళ్ళాయె నీవు

గోపము, వితర్కము, దైన్యము, ఆలస్యము, వితర్కము, శంక, ధృతి

తాప మణచ వేరా - దయతో కలసి పోరా || రేపు ||

జౌత్సుక్యము, మోహము, విషాదము, దైన్యము గ్లాని, శ్రమ

17. శహన రాగము - చాపుతాళము

(నాయిక పరకీయ, అభిసారిక, కులట. నాయకుడు. ఉపపతి. సంభోగశృంగారాద్భుత రసములు. సంచారులు : శంక, వితర్కము, ధృతి, దైన్యము, చింత, విషాదము, ముదిము, మతి, ప్రీడ, త్రాసము, ఉగ్రత, నవ్వు, అనూయ.)

పల్లవి :

చూడరె అది నడచే హాయిలు - సుదతిసేయు జాడలు

శంక, వితర్కము, ధృతి, దైన్యము, చింత, అద్భుతము

అనుపల్లవి :

అడది కుల కాంత - అత్తింటి కోడలు

ప్రీడ, దైన్యము, ధృతి

అల గోపాలుని - విడిదికి వెడలెను

॥చూడరె॥

దైన్యము, మతి, దైన్యము

1. కొండంత కాపురమె రానుపోను - కోమలి కందలమె

ధృతి, దైన్యము, చింత, విషాదము

దండునగెలిచే మగడు - తక్కువేమే

ధృతి, వితర్కము

తలవ్రా లెవరికి తప్పించ వశమే

॥చూడరె॥

విషాదము శంక, వితర్కము

2. పైట కొంగు జారి నను తెలియక-భయమించుకయు లేక

ముదిము, త్రాసము, ఉగ్రత

తోటివారు నవ్వు - దురని యెంచక

నవ్వు ముదము

దోచునటె అది గయ్యాళి బల్ జాణ

|| చూడరే ||

వితర్కము, ధృతి, మతి

3. అత్త, మామ, భావ, మరదులనుదిట్టి, - అవమాన
[మును గొట్టె

ముదము, ఉగ్రత, చింత, విషాదము, ధృతి

గుత్తగాను మువ్వ - గోపాలదేవుని

ధృతి దైన్యము, విషాదము

గూడునటె అది మనిషా మ్రాకా

|| చూడరే ||

అనూయ, ఉగ్రత

18. భైరవి రాగము - ఆదితాళము

(నాయిక పరకీయ, ప్రౌఢ, అనుశయాన. నాయకుడు - అనుకూలుడు. కరుణారసము. స్థాయి - శోకము. సంచారులు - దైన్యము, చింత, మోహము, వితర్కము, ఔత్సుక్యము, ధృతి, ఉగ్రత, విషాదము, అవహిత, గ్లాని, ముదము, త్రాసము, స్మృతి.)

పల్లవి :

బొట్టు గట్టిన వానింటికి - పోయి వత్తున సామి !

దైన్యము, చింత, దైన్యము

అనుపల్లవి :

పుట్టినింట నెయుండుట సత్తులకు

దైన్యము, చింత, దైన్యము

పోసగునా మున్వ గోపాల సామి !

॥బొట్టు॥

వితర్కము, దైన్యము

1. చెలియల పెండ్లికి నెలదినములలో - చేరనత్తుసామి

దైన్యము, ధృతి, శౌతుస్యము, ధృతి

చెలిమి యింతలో మరువకయుండుమీ-చెలువుడా ! నీనుడి

[లోను

దైన్యము, ధృతి, చింత, శౌతుస్యము

కలుగజేసె ఈ నడువడి దైవము-కులభామల కెల్లను

గ్లాని, ఉగ్రత, బ్రహ్మానింద, చింత, విషాదము, అవహిత్త ధృతి

నిలువరముగ నీ దయ యిందుండితె - నీ సొమ్ముగదా

దైన్యము, వితర్కము ధృతి, దైన్యము వితర్కము,

[యీమేను సామి ॥బొట్టు॥

ముదము

2. తిరునాళ్ళ కనుచు నీవైనా నొక-పరి యందనుక రారాదో

అవహిత్త, దైన్యము, శౌతుస్యము, వితర్కము, దైన్యము

గురుతు చూచుచునుండుదు నీవేలి యుం - గరమైనా

[యివ్వరా

స్మృతి, ముదము, శౌతుస్యము, వితర్కము, దైన్యము.

విరహమోర్వలేనంటివి ఏర - ఇరువురకు సరి పోరా !

మోహము, విషాదము, వితర్కము, ఉగ్రత, చింత

మరిమరి సెల విమ్మని నే వేడిన - మాటలు బెట్టుకురా

ఔత్సక్యము, దైన్యము, దైన్యము, విషాదము, ధృతి, ఉగ్రత

[నాసామి ||బొట్టు||

3. కోరిక యొకసారి తీరెగద యిక-గొబ్బిన సెలవియ్యరాదా

మోహము, ధృతి, ముదము, దైన్యము, వితర్కము

శౌరి మువ్వ గోపాలా ! ఈ వేళ - పోరుట మరియూదా

దైన్యము, ధృతి, ఉగ్రత, గ్లాని, వితర్కము

వీరు వారు మన సుద్దులు వింటే - ఏరా మోసము కాదా

అవహిత, ఉగ్రత వితర్కము, త్రాసము

తీరదింక నేనేమిసేయుదు - దేవు డలిగెను మనమీద

గ్లాని, వితర్కము, మోహము, విషాదము, చింత, ధృతి.

||బొట్టు||

19. మోహన రాగము - జంపతాళము

(నాయిక పరకీయ, పరోధ. నాయకుడు విటుడు. సంభోగశృంగార రసము. రతిస్థాయి. సంచారులు : నిర్వేదము, గ్లాని, విషాదము, పశ్చాత్తాపము, చింత, పరులు చూడకుండ సమర్పించుకొని తన యింటికి వచ్చుట.)

పల్లవి :

మగువ తన కేళికా - మందిరము వెడలె

నిర్వేదము, విషాదము

అనుపల్లవి :

నగకాడ ! మా కంచి - వరద ! తెల్లవాతె ననుచు ||మ||

మోహము, చింత

1. విడవారు గొజ్జంగి - విరిదండ జడతోను

నిర్వేదము

కడు చిక్కుపడి పెనగు - కంటసరితోను

నిర్వేదము

నిడుద కన్నులదేరు - నిదుర మబ్బుతోను

విషాదము, గ్లాని

తొడరి పదయుగమున - తడబడెడు నడతోను ||మ||

నిర్వేదము, గ్లాని

2. సాగసి సాగయని వలపు - సొంపు జూపులతోను

మోహము, చింత

వగవగల ఘనసార - వాసనల తోను

మోహము, గ్లాని

జిగిమించు కెమ్మోవి - చిగురు కెంపులతోను

మోహము, గ్లాని

సగము కుచముల విదియ - చందురులతోను ||మ||

గ్లాని చింత

3. తరితీపు సేయు నమ - సురత బడలికతోను

మోహము, గ్లాని

జరుత పావడ చెఱగు - జార్పైటతోను

విషాదము, చింత

ఇరుగడల కైదండ - లిచ్చు తరుణులతోను

మోహము, నిర్వేదము

పరమాత్మ! మువ్వగో - పాల! తెల్లవాతె ననుచు ||మ||

మోహము, పశ్చాత్తాపము

20. పంతువరాళిరాగము - ఆటతాళము

[నాయిక పరకీయ, ప్రౌఢ. నాయకుడు ధృష్టుడు. సఖి పార్శ్వ చారిణి. సంభోగశృంగార రసము, అమృతరసము. ఈ పదమంతటను ముద మను సంచారి యున్నది. (ఉపరతి విశేషమందు జరిగిన అలంకార వర్ణనము) సంచారులు : వితర్కము, శంక, దైన్యము, హర్షము, త్రాసము, అద్భుతము, ధృతి, మోహము, ఆవేగము, స్మృతి.]

పల్లవి :

ఏమి చోద్యమైన సురత - మిందు వదనరో || ఏమి ||

అద్భుతము, హర్షము, దైన్యము

అనుపల్లవి :

కామ తంత్ర గతులు పెక్కు-గలవు ఎన్ని చూడగను || ఏమి ||

మోహము, ధృతి హర్షము, దైన్యము

1. తరుణి ఉపరి సురత కేళి - తగిలె పెనగి వేగమునను

మోహము, హర్షము, ఆవేగము

కురులు విడి ఝల్లు ఝల్లున - విరులు రాలగా

అద్భుతము, హర్షము,

ఎరుగలేక మదిని విభుడు - ఇంద్రనీలమేఘ మనగ

స్మృతి, దైన్యము, ధృతి, హర్షము

గురుతరముగ పువ్వులవాన - కురిసె ననుచు భ్రమసెనో

॥ ఏమి ॥

హర్షము, ధృతి, హర్షము, భ్రమ

2. మదన మోహాంధకార - మయ్యె మృగమదంబుజార

మోహము, హర్షము, ధృతి

కదిసి కుచయుగంబు నడుమ - గగన వీధిని

ఉగ్రత, హర్షము, ధృతి

కదలు మణులు సరులు, తార - కంబు లనగ నఖిరేఖ

హర్షము, ధృతి, హర్షము

కొదమ చంద్రు లనుచు జూచి, - అదరి చెదరి భ్రమ సెనో

॥ ఏమి ॥

హర్షము, ధృతి, త్రాసము, భ్రమ

3. విమలమైన రమణి నాభి - నెడలియున్న రోమరాజి

హర్షము, హర్షము, ధృతి

విమర్శింపలేక రాహు - విధము గాగను

వితర్కము, శంక, ధృతి

కమలనేత్ర ముఖము చంద్ర - కళల సొబగుదేలగాను

హర్షము, హర్షము, ధృతి

భ్రమసి వేంకటేశు డంతలో-భావ మెరిగి గూడెనో || ఏమి ||

భ్రమ, దైన్యము, మోహము, హర్షము

21. శంకరాభరణ రాగము - తిగ్రబాతి త్రిపుట తాళము

(నాయిక సామాన్య, అతృప్త, సురత ప్రియయగు ప్రౌఢ, నాయకుడు వైశికుడు. సంభోగశృంగారరసము, విస్మయ స్థాయికమగు అద్భుత రసము. సంచారులు- దైన్యము, అధ్యానము, హర్షము, మోహము, ప్రీతి, నిద్ర, విషాదము, ఔత్సక్యము, నిర్వేదము, రోమాంచము, ఆవేగము.)

పల్లవి :

ఏల తెల్లవారె నయ్యయ్యె - ఇంత వేగమే

దైన్యము, విషాదము అధ్యానము

అనుపల్లవి :

భామరో! మామువ్వగో-పాలునితోమాటాడ గానె || ఏల ||

దైన్యము, అధ్యానము, విషాదము

1. రాక రాక మా యింటికి - రమణుడు వచ్చినంతలో

హర్షము ఆవేగము

పోకముడి వీడగాను - పొంగుకొంచును

రోమాంచము హర్షము

ఏక చిత్తమున శయ్య - నిద్దరము పవ్వళించి

హర్షము

మోహము

ఆకు మడుపు లందిచ్చి స - య్యాటలాడు నంతలోనె || ఏల ||

జౌత్సుక్యము; సరసస్థాపములు; హర్ష, విషాద, నిర్వేదములు.

2. మేను మేను గదిసి నపుడె - మిక్కిలి బిగి కాగిళ్ళ

జౌత్సుక్యము

హర్షము

మోహము

పూని పెనగుచు నిద్దరము - పొంకము మీర

జౌత్సుక్యము, నిద్ర,

హర్షము

నూనశరుని పాటలు - సొంపుమీర బాడుకొంచు

మోహము

హర్షము

ఆని కాగిలించు మని - అడిగే టంతలోనె

|| ఏల ||

జౌత్సుక్యము

ప్రీడ, దైన్యము

3. స ర సు డౌ నా మోహనాంగుడు - స్వామి మువ్వ

[గోపాలుడు

జౌత్సుక్యము

దైన్యము

కరుణించి సమరతిని - గలయు నంతలో

దైన్యము, రతులు

విషాదము, నిర్వేదము

సురతాన తమిహెచ్చి - చొక్కి వేరేమీ తోచక

జౌత్సుక్యము

అభ్యాసము

గురుకుచములరొమ్ము - గ్రుమ్మి పై కొనునంతలోనె || ఏల ||

జౌత్సుక్యము, నిర్వేదము, మోహము, విషాదము

[అనుభావములు :- తెల్లవారెనని చూపుటకు ఆదుర్దాపడుట, దీపము కళ తగ్గుట, తాంబూలము చప్పబడుట, కమ్మలకాంతి తగ్గుట, పక్షులు లేచుట అభినయింపవలెను. ‘సయ్యాటలాడు నంతలోనే’ అను చరణములో - పోకముడి వీడుట, రోమాంచము, పవ్వళించియుండుట, తాంబూలము, సయ్యాటలు అభినయింపవలెను. ‘కొగిళ్ళలో పెనగుచునుండగనే తెల్లవారె’ ననుచోట మన్మథుని పాటలు, ఆలింగనము, చుంబనము, నఖిక్షతము, దంతక్షతము అభినయించవలెను.]

22. ముఖారి రాగము - చాపుతాళము

(నాయిక సామాన్య, ఖండిత, మధ్య ధీరాధీర. నాయకుడు ధృష్టుడు. ఈర్ష్యామాన విప్రలంభ శృంగారరస మంగి. రౌద్రహాస్యము లంగ రసములు, సంచారులు - రోషము, అవహిత్థ, వితర్కము, అసూయ, అమర్షము, శంక, దైన్యము, రతివిశేషములు, మోహము, ఉగ్రత, హర్షము.)

పల్లవి :

ఎందుకు బొంకెవురా—లే దని నాతో—ఎమ్మెలుసేయకురా
రోషము, అవహిత్థ, వితర్కము, అసూయ, అమర్షము

అనుపల్లవి :

ముందటి వాడవా — మువ్వగోఫాలానీ
హాస్యము, రోషము, వితర్కము, దైన్యము,

ముచ్చ వగలు — మానరా
అసూయ ఉగ్రత

॥ఎందు॥

1. నిన్న దా నింటికి బోలేదో — నీ నది నన్నాడుకో లేదో
అసూయ, శంక, వితర్కము, అసూయ, రోషము, వితర్కము
అన్నియిప్పుడె తార్కాణ గాదో — అవురా! ఈలాగై తే
[కోపము రాదో ||ఎందు||

2. సరస సల్లాపము లాడుకో లేదో — సన్నజాజులు జడ
[నుంచుకో లేదో
మోహము, వితర్కము, శంక, అమర్షము, వితర్కము, శంక
పరిమళ గంధాదు లలడుకో లేదో — భామచేతి విడ
మందుకో లేదో ||ఎందు||

3. చెలిని కౌగిలించ లేదో — చేరి మోమును ముద్దిడలేదో
అసూయ, వితర్కము, మోహము, అమర్షము, రోషము, వితర్కము, శంక
కిలకిల నవ్వుకో లేదో — కీరవాణిని మెచ్చుకోలేదో ||ఎందు||
అసూయ, నవ్వు, వితర్కము, అసూయ, రోషము, అమర్షవితర్కము.

4. దయ మరువ వద్దనలేదో — దక్కితి నని వేడుకో లేదో
దైన్యము, వితర్కము, శంక, హర్షము, దైన్యము, వితర్కము
నయముగ పదము లానగ లేదో — ‘నాతి! నిను బాయలే’
[నన లేదో . ||ఎందు||

5. నన్ను గూడిన వాడవు కాదో — నాతో నీ సుద్ది తెలుపనీదో
రత్యాదులు, వితర్కము, శంక, దైన్యము, రోషము, వితర్కము

చిన్నబుచ్చితె దోసముకాదో - కన్నెనేలితినని బలుక
రాదో || ఎందు ||

దైన్యము అవహిత, వితర్కము, అసూయ, కోపము, వితర్కము, శంక

[‘ ఎందుకు బొంకేవురా - ముందటి వాడవా ’ అనుచోట
సరసంపు మాటలాడుట, ప్రేమించుట, మిక్కిలి గౌరవించుట, సురతమును
మెచ్చుట, ఎడబాయకుండుట, అసహ్యపడుట, బెదరించుట, ధీరత్వమును
చూపుట, హేళనచేయుట, కోపగించుట - చూపవలెను.]

23. బేహగ్ రాగము - చాప్రతాకము

(నాయిక సామాన్య, ఖండిత, ప్రాశ, ధీర, కనిష్ఠ. నాయకుడు
శత్రుడు. ఈర్ష్యామానవిప్రలంభశృంగార, కరుణ, హాస్యరసములు. సంచా
రులు - అమర్షము, వితర్కము, ఉగ్రత, విషాదము, అవహిత, అసూయ,
గర్వము, ఆవేగము, స్మృతి, జడత, వ్రేడ, ధృతి, దైన్యము, మాయలు,
తిరస్కారము, పశ్చాత్తాపము.)

పల్లవి :

రాయ బారమంపి నాడా-రానురాను నే రా ననుమా || రా ||

అమర్షము, వితర్కము, ఉగ్రత, అసూయ, గర్వము, ధృతి, హాస్యము

అనుపల్లవి :

మాయవాది మా మున్వగోపాలు - మాటనమ్మగ రా

[దెన్నటికే న

మాయలు, దైన్యము, అసూయ, అమర్షము, వితర్క, ధృత్యుగ్రతలు

1. చిత్త మొకరిమీద నెయుండు-చిరునవ్వు నవ్వుచునుండు

అసూయ, అవహిత్య అవహిత్య, ధృతి

బత్తి గలిగినట్లేయుండు-భావమే లాగునండు ||రా||

అవహిత్య, ధృతి అసూయ, ధృతి, విషాదము

2. గడిచుకొకరితో సరసము-గడుసునగి లైతె చాలాఘనము

అసూయ, విషాదము, ధృతి, గర్వము, అమర్షము, ధృతి

నడక చూచితే వేరే విధము - నాలుకపై నుండు నమ్మ.

[తము ||రా||

ఆవేగము, అవహిత్య ధృతి, అవహిత్య, ధృతి, అసూయ

3. తొలుత గూడిన కూటమె చాలు - వలపు లుంచని దారేటి

[మేలు

స్మృతి, రతులు, ధృతి, మోహము, పశ్చాత్తాపము, ధృతి, జడత, వీడ

తిరస్కారము

చలపాది మువ్వగోపాలుని -సరసమే చాలుచాలు పదివేలు

||రా||

అసూయ, ద్వేషము, వితర్కము, స్మృతి, ధృతి, అసూయ, గర్వము

24. కేదార రాగము - త్రిపుట తాళము

(నాయిక సామాన్య, ప్రౌఢ, మధ్యమ, వక్రొక్తి గర్విత. శృంగార, అద్భుత రసములు - సంచారులు : గర్వము, వితర్కము, ధృతి, విషాదము, అసూయ, సుప్తి, ఔత్సుక్యము, ద్వేషము, హర్షము, నిర్వేదము, శంక.)

పల్లవి :

రమ్మనవే సముఖాన - రాయబారములేలే ||రమ్మ||

ఔత్సుక్యము, గర్వము, వితర్కము, దైన్యము

అనుపల్లవి :

కమ్మ విట్టుని గన్న చక్కని మువ్వగోపాలుని ||రమ్మ||

హర్షము, ఔత్సుక్యము, విషాదము

1. సాగసు చేసుకవచ్చి - సుదతు లందరు జూడ

గర్వము, దైన్యము, హర్షము, వితర్కము

వగలు జేసి తల - వాకిట నిలిచి

హర్షము, ఔత్సుక్యము, దైన్యము, వితర్కము, శంక, ధృతి

తెగనాడే విధమేమో - దినదినము క్రొత్తలాయె

అద్భుతము, ఔత్సుక్యము, విషాదము, దైన్యము

ఇగురు బోణిరో ! వచ్చి - యెంత సే పాయెనో ||రమ్మ||

ఆలస్యము, వితర్కము, నిర్వేదము, దైన్యము

2. ఇరవంద నిన్న మా - యింటి వరకు వచ్చి

ఔత్సుక్యము, విషాదము, నిర్వేదము

తిరుగ వేంచేసెనట - సరిప్రొద్దు వేళ

వితర్కము, విషాదము, హర్షము, నిర్వేదము

విరిబోణు లెవ్వరో - వేళగా దని రట

అసూయ, శంక, వితర్కము, సుప్తి, వితర్కము, విషాదము

తరుణిరో ! మేమంత - దొరలమా మాబాగాయె ||రమ్మ||

విషాదము, నిర్వేదము, వితర్కము, గర్వము, దైన్యము, విషాదము, వితర్కము

3. రామరో ! తా నొక్కడు - రాలేదో పోలేదో

విషాదము, నిర్వేదము, దైన్యము, వితర్కము, శంక
కాముకేళిని నన్ను - కలయ లేదో

రతులు, విషాదము, వితర్కము, ధృతి, హృష్టము
ఏమే నే నందాక - ఎదురుగ రావలెనో

విషాదము, గర్వము, వితర్కము, దైన్యము
మా మున్వ గోపాలుడు-మనసు శోధించె నేమో || రమ్మ ||
ఔత్సుక్యము, విషాదము, నిర్వేదము, వితర్కము, శంక

25. కాంభోజి రాగము - త్రిపుట తాళము

(నాయక సామాన్య, ఖండిత, అన్య సంభోగదుఃఖిత. నాయకుడు శతుడు. ఈర్ష్యామానవిప్రలంభశృంగార, కరుణారసములు. సంచారులు : దైన్యము, అధ్యానము, అనూయ, అమర్షము, పశ్చాత్తాపము, మోహము, విషాదము, ఔత్సుక్యము, రోషము.)

పల్లవి :

ఇటువంటి వాడవని - ఇప్పుడు తెలిసెనుర !

ఈర్ష్యామాన విప్రలంభము, అధ్యానము, దైన్యము, అనూయ,
అమర్షము, పశ్చాత్తాపము

అనుపల్లవి :

విటరాయ! మున్వపురి-విభుడా! గోపాలా! || ఇటువంటి ||

దైన్యము, అధ్యానము

1. చెలిమి చేసేదందు - చలము చేసేదిందు

అసూయ, దైన్యము చింత,

వలపు లుంచే దందు - వట్టి సుద్దు లిందు

మోహము, అమర్షము

నెలకొన్న రతులందు - నిట్టూర్పులే యిందు

అసూయ, రతులు, అమర్షము, అసూయ

వెలలేని పాట లందు - వింత కయ్యము లిందు || ఇటు ||

అమర్షము, అసూయ అభ్యాసము, దైన్యము

2. వగలు గులికే దందు - నచ్చి పోయే దిందు

అసూయ, అమర్షము

మగునతో నెయ్య మందు - మత్సరము లిందు

అసూయ, రోషము, అసూయ

సొగసు నవ్వులందు - సోలించు మో మిందు

అసూయ, హర్షము, అమర్షము

తగు సొమ్ము లిచ్చే దందు - దబ్బరమాట లిందు || ఇటు ||

అసూయ, అమర్షము, దైన్యము, అభ్యాసము

3. విరివడిగొన్న మోహ మందు - వల్లభు డని పే రిందు

అసూయ, మోహము, దైన్యము, చింత

విడెము లిచ్చేదందు - విడనాడే దిందు

అసూయ, అమర్షము, విషాదము

పడకింటి మోహమందు - పాన్పుశృంగారమిందు

అసూయ, హర్షము, శౌతుక్యము

నడవడిగ గూడేదందు - నన్నేలి దూరేదిందు || ఇటు ||

హర్షము, శౌతుక్యము, దైన్యము, విషాదము

26. అనందభైరవి రాగము - త్రిపుట తాళము

(నాయిక సామాన్య, ప్రౌఢ. నాయకుడు వైశిఖుడు. వియోగ నిప్ర
లంభశృంగార రసము. సంచారులు : శౌతుక్యము, వితర్కము, అమర్షము,
ఆలస్యము, దైన్యము, ఆవేగము, ధృతి, ఆర్తి, మతి, విశ్వాసము.)

పల్లవి :

మంచి దినము నేడే - మహా రాజుగా రమ్మను

శౌతుక్యము, విశ్వాసము

అనుపల్లవి :

పొంచి జూచినదేమొ - పొలతి మువ్వగోపాలుని

వితర్కము, చింత

1. సుదతికొ ! అలవాని - సొమ్మెగద యీమేను

దైన్యము, మతి, మోహము

పదరితె యేమొనేమొ-పడుచుతన మం దురునె ||మంచి||

వితర్కము, శంక

2. సదయుడని విడనాడ - సహజమానటె యింక

హర్షము, వితర్కము

కొందువ వద్దని వాని - కొమ్మ పేరె త్తినా ||మంచి||
 అమర్షము, అసూయ

3. ఇందు వచ్చుట భేద - మెంచా యీవేళ
 ఔత్సక్యము, వితర్కము

ఇందువదన ! వాని - యిల్లుగాదటవే ||మంచి||
 ఔత్సక్యము, వితర్కము, దైన్యము

4. అందు నా సుందరినలె నే - నందగ తై గానా
 అసూయ, వితర్కము,

ఎందుకే వట్టిదూరు - ఎవరు దండించిరో ||మంచి||
 అమర్షము, ఆవేగము

5. వనజాక్షి ! మువ్వగో - పాలుడే వాడాచెలినిగూడ
 ఔత్సక్యము, అసూయ

తనకు ఇష్టమైతే - తగదని చెప్పుదునా ||మంచి||
 అసూయ, అమర్షము, వితర్కము.

27. కళ్యాణి రాగము - చాపు తాళము

(నాయిక సామాన్య పరోధ, ఖండిత, నాయకుడు అనుకూలుడు.
 వియోగవిప్రలంభశృంగారరసము. సంచారులు : నిర్వేదము, ఔత్సక్యము,
 విషాదము, తాపము, వితర్కము, విబోధము, అపూర్వ ఈర్ష్య.)

శ్లోవి :

దగ్గిరా రాపనిలేదురా మువ్వ గోపాలా॥
నిర్వేదము, శౌతుక్యము

అనుపల్లవి :

దగ్గిరా రాపనిలేదురా మువ్వగోపాలా ॥దగ్గిరా॥
విషాదము, విభోధము

1. దగ్గిరా రాపనిలేదు - వద్దనుండి మాటలాడు
విషాదము, అపూర్వ, ఈర్ష్య

అగ్గువాగై తె నీకే - అయిదు వరహాలూ
వితర్కము, శౌతుక్యము

ఈయగలిగితే రా - రా గలిగితే తే
వితర్కము, శౌతుక్యము

తేలేకుంటే పో - పో లేకుంటే ॥దగ్గిరా॥
వితర్కము, విషాదము, తాపము

2. కలికి మువ్వగోపాలా - కలసెడువాడనై తే
అపూర్వఈర్ష్య, వితర్కము

చలున చీరెలు మంచి చె - గలునరవికలు ఈ
శౌతుక్యము, శౌతుక్యము

ఱూ గలిగితే రా - రా గలిగితే తే
వితర్కము, శౌతుక్యము

తేలేకుంటే పో - పో లేకుంటే ॥దగ్గిరా॥
వితర్కము, విషాదము

28. యదుకుల కాంభోజిరాగము - ఆటతాళము

(నాయిక - సామాన్య, ఖండిత, ప్రౌఢ. నాయకుడు - వైశికుడు. అద్భుత రసము. సంచారులు : మదము, అసూయ, విత్కము, శౌత్సు క్యము, గర్వము, అమర్షము, ముదము, హేళన, రితివిశేషములు, రోషము, నిర్వేదము, ధృతి, శంక.)

పల్లవి :

ఇల్లెరుంగక మరి యొక రింటి కొత్తివి

మదము, అసూయ.

నీ వెనరవోయి నాయకుడా !

గర్వము, అమర్షము

అనుపల్లవి :

అలనాడు నీతోను గలసి మాటాడిన అలదాని యిల్లు ఆవల

[నుండెపోరా || ఇ ||

ముదము, అమర్షము, అసూయ, అసూయ, రోషము.

1. మాటతేటలె కాని - మరిచేతి దుగ్గాని

అసూయ, అమర్షము

మనసు విడిచి నీవు - మరి నదల నదేమి

అమర్షము, రోషము, హేళన

వాటముగా నల్లె - వాటు వేసికొని

ముదము, ముదము

వయ్యారముగ నీవు - నచ్చి పైబడే వేమిరా

|| ఇ ||

గర్వము, రోషము, విత్కము, శంక

2. మాట యొకటింటికి - మాడ నరహా లిమ్ము

గర్వము, ముదము

మాడు బలికితె రెండు-మాడ నరహాలు

గర్వము, ముదము

పాటు బడే వేమిరా - నాటక ధారణ

వితర్కము, శంక, ముదము

బాటు జూచి మరి - యూదగా పోపోరా

॥ ఇ ॥

గోషము, అసూయ, అమర్షము

3. మాపటి వేళాయె - మాట లొట్టివాయె

ఔత్సుక్యము, నిర్వేదము, హేళన

మా వాకిట తెల్పు - మరి వేసి పొయ్యెద

ముదము, నిర్వేదము

నా పతి పార్థసారథి - నచ్చే వేళాయె

ఔత్సుక్యము, త్రాసము

ఆ పని నేటికి - అబ్బదు పోపోరా

॥ ఇ ॥

ఁతివిశేషము, ధృతి, అమర్షము, నిర్వేదము

29, ధైరవిరాగము - ఆటతాళము

(నాయక సామాన్య; నాయకుడు శతుడు. ప్రణయమాన విప్ర
లంభ శృంగారము. హాస్యాద్భుతరసము. సంచారులు - అవహిత్త, హర్షము,
ఆవేగము, దైవ్యము, వితర్కము, ఔత్సుక్యము, శంక, అసూయ,
క్రీడలు, రతులు)

పల్లవి :

అప రూప దర్శనం బాయెగద నేడు ||

హాస్యం అవహిత్య, హర్షము,

అనుపల్లవి :

కృప గలద మా మున్వగోపాలసామి

|| అప ||

దైన్యము, శంక, కృష్ణకీడలు

1. ఎన్నాళ్ల కెన్నాళ్ల - కీ వీధిలో నిన్ను

శంక, వితర్కము, జౌత్సుక్యము

కన్నుల పండుగగాను - కనుగొంటి నేడు

హర్షము, దైన్యము

ఉన్నదా నా మీద - ఉల్లమున దయ నీకు

శంక, వితర్కము అమర్షము, దైన్యము

ఉన్నాను నీ దయ - పన్నగశయనా

|| అప ||

జౌత్సుక్యము, దైన్యము

2. త్రోవ తప్పి వచ్చితివో - తోయజాక్షి కి నీకు

ఆవేగం, శంక, వితర్కము అనూయ

ఈవేళ కలహంబు - ఏమయినా గలదా ?

వితర్కము, శంక హర్షము, శంక, వితర్కము

నీ వేల జంకెదవు - నెనరు గలిగిన చోట

వితర్కము, నవ్వు దైన్యము, హర్షము

వేవేల నేరములు - రావా ? నా సామీ !

|| అప ||

జౌత్సుక్యము

హర్షము, దైన్యము

3. సం దేహ మేల యిక - శయనించి సమరతులు

శంక, వితర్కము, ఔత్సుక్యము
చెంది నను ఉపరతులు - సేయమనక

హర్షము, రతులు దైన్యము
ఎందైన నీకు ఆ - నందమయ్యే చోట

అవహిత్ హర్షము
కందర్ప జనక చ - క్కని మువ్వ గోపాల
ఔత్సుక్యము హర్షము, దైన్యము

॥అప॥

30. నీలాంబరి రాగము - త్రిపుటతాళము

(నాయిక - అత్యంత ధనాసక్తియగు సామాన్య, ప్రేమ; నాయకుడు -
దక్షిణుడు. అయోగవిప్రలంభ. శృంగారము, అద్భుతము, సంచారులు శంక,
దైన్యము, వితర్కము, అవేగము, హర్షము, నిజము, ధృతి, విషాదము,
ఔత్సుక్యము, మోహము.)

పల్లవి :

ఎటునంటి వాడే వాడు ఓయమ్మా వాడు -

శంక, వితర్కము, ధృతి హర్షము

ఎన్నడు నీ వీధిని రాదు ॥

విషాదము దైన్యము

అనుపల్లవి :

కుటిల కుంతల మువ్వ - గోపాలు డట పేరు

॥ఎటు॥

ఔత్సుక్యము, హర్షము, దైన్యము

1. నల్లని మేను వాడట — నయము లెన్నో చేసునట
 వితర్కము, శంక, హర్షము, వితర్కము, శంక

చల్లగా మాటాడు నట — సరసము వాని సొమ్మట
 హర్షము, వితర్కము, శంక, ఔత్సుక్యము, ధృతి

కల్ల కాదట వాడు-కళలంట నేర్చునట ఓయమ్మావాడు || ఎటు ||
 ధృతి, హర్షము, మోహము, వితర్కము, దైన్యము, విషాదము

2. ఒంగరు దుప్పటివాడట — పంతములాడు కొన్నాడట
 ఔత్సుక్యము, వితర్కము, వితర్కము, శంక

అంగన లెందరినైన — అలయక కూడునట
 వితర్కము, శంక వితర్కము, ఆశ్చర్యము

సంగీతలోలుడట-చాలా ఈవిగా డట ఓయమ్మావాడు || ఎటు ||
 హర్షము, శంక హర్షము, ఔత్సుక్యము, వితర్కము

3. నన్నేలే మన్నాడట — నాదు చిన్నెలు తెలిసినాడట
 వితర్కము, శంక హర్షం, ఔత్సుక్యము, వితర్కము

మొన్ననిందు వచ్చినాడట — మువ్వగోపాలుడట
 విషాదము, శంక, వితర్కము హర్షము, ధృతి, వితర్కము

చిన్నవయసు వాడట-చెలియ! అందగాడట ఓయమ్మావాడు
 హర్షము, వితర్కము ఔత్సుక్యము, వితర్కము, శంక, విషాదము, దైన్యము

నాయిక స్వయయైయున్న పదములు

(నాయక స్వీయయైయున్న పదములు.)

31. ముఖారి - చాపు.

(స్వీయ - మధ్య ; ఆదిష్య - పూర్వము స్వాధీనపతిక ; తత్కాలవిరహోత్కంఠ ; తన్నుతా నోదాచ్ఛుకొను నాయక).

పల్లవి :

అక్కరో ! ననుబాసి సందు - కాడితి నింతే॥

అనుపల్లవి :

చక్కని మా మున్వగోపాలు - డెక్కడ నుండితే నేమి

॥అక్కరో॥

1. ఉప్పతిల్లవాని మోవి - చప్పరించి నింతేకాని

ఎప్పుడు గల్గిన రసము - చప్పనయ్యానా ?

అప్పిచ్చిన దొరల - కతివరో ! తక్కినటవే ?

తప్పదుగా విధిక్రతము - తరుణి ! అల్లది కొన్నాళ్లు

॥అక్కరో॥

2. చానయెంత ప్రౌఢై నాను - చోశీతిబంధ ములతోను

పూనిపెనగీ నింతే వాని - మేను దాచీనా ?

ఆ నాతికే సతమానా ? - నేను వలచినటుల గాదా ?

కానీ యిందుల కే మాయ - కలవే కలిమిలేములు

॥అక్కరో॥

3. మానినీ మణులకు మంచి—మగని గంటె మనసురాదా ?
 తాను వలచి నటులగాదా ? - ఆ తరుణి నననేలే ?
 ఆనిన ప్రేమ మువ్వ గోపాలరా—యడు మునుపటి వలెనే
 తానే రాడా ? బావిలో నీరు - తరుణి ! వెల్లువ బోవునటవే
 ||అక్కరో||

32. కాంభోజి - త్రిపుట.

(స్వీయ - ప్రాళ, కలహంతరిత).

పల్లవి :

అక్కరో ! మగవాని - కెక్కడి వలపులే||

అనుపల్లవి :

ఇక్కడికి రాడు చెవ్వందిలింగ-డెంత చెప్పిన గాని చెలియ !

||అక్కరో||

1. రామరో ! దానింట రాతిరిపగలు - రచ్చలుచేసినాడే

నా మనసు నొవ్వనేమేమోదానికి - సమ్మిక లిచ్చినాడే

మోముచేర్చుకొని కన్నులనొత్తుక—ముద్దుపెట్టుకొన్నాడే

యేమి సేతునీమాట లెల్లవిని—యేలాగు తాళుదునే చెలియ !

||అక్కరో||

2. నిన్న నేడు వచ్చెదనని రాకుంటే—నెలత! ఊరకుందునా ?

కన్నెరో! నవ్వులకై న వానిపై - కాకచేసుకొందునా ?

వెన్నవంటి మనసువానికి నాపై - వెగటాయెసనివిందునా ?
 ఆన్నెక్కడై వాడు నానలపెల్ల - నారుదూరుచేసెనే చెలియ !
 ||అక్కరో||

3. మువ్వగోపాలుని ముద్దుసఖుడని - మ్రొక్కివేడుకొందునే !
 జవ్వన మెల్లను వానిపాలుచేసి - సంతోషించుకొందునే !
 ఎవ్వతె యింటికిపోయినా వద్దని - యిది బుద్ధికాదందునే !
 చెవ్వందిలింగ డింతరట్టుచేసి - చేపట్టి ననుకూడనేచెలియ !
 ||అక్కరో||

33. ముఖారి - ఆది.

(స్వీయ - మధ్య ; కలహంతరేత).

పల్లవి :

అక్కరలేని కాపురమాయె - నతని మనసు లేదాయె॥

అనుపల్లవి :

ఎక్కడి దిక దానిపాలాయె - నెనరాడిన రోసమురాదాయె॥
 ||అక్కర||

1. మగువ ! నాపేరు దలపడాయె - మమతలు మరుపాయె
 పగలురేయునందే యునికాయె - బాళియెక్కువాయె
 సొగసు లీ వెనుక మొడాయె - వగలు సేనాయె
 ఇగురుబోలులకు నవ్వులాయె - నేమమ్మ ! వలపు మంద
 [మాయె ||అక్కర||

2. ఇంటిదోన తొంగిచూపడామె - సొంటువెదకుటామె
 ఒంటిగాచెప్పి చాలామె - ఓర్పు లేదామె
 తంటుపడుచు సహవాసమామె - మంటిముక్కామె
 అంటుననుచు నీసు నిండామె - నడగించని గొప్ప
 [ముతైమామె || అక్కర ||

3. దానిపొందు సంఘోసమామె-దై నము తోడామె
 చానరో ! నాపొందు కల్లామె - సడ్డలేకపోయె
 తాను మువ్వగోపాలుడామె - దయలు దూరమామె
 కానివారి కిని వేడుకలామె - గచ్చూలే వానికిసతమామె
 || అక్కర ||

34. కాంభోజి - జంపె.

(స్వీయ - ప్రాథ ; ప్రేమగర్విత).

పల్లవి :

అనుకూలుడై నట్టి మగవాడుకలిగితే - అంతకన్నను
 [సంభ్రమ మున్నదా ?

అనుపల్లవి :

వినవమ్మ ! అలిగియుండినను కూటమిసేయు
 వేడ్కలకు వెలయుచున్నదా ఓ చెలియ ! || అను ||

1. పడలి నేటికి తప్పగ్గావుమని ననుగదియ —

నడుగుకొని కౌగిట జేరుచుపట్టి

తొడలపై చెక్కిలి నిడి చెలిమి నులిమి —

పెడమరల బొరలించి తనదుసల కేలను

సడలియున్న ముంగురులు —

కడకొత్త నెమ్మోమున నెడిసిపొడలిన వగల

తొడిబడి యిట్లుట్లు సంభ్రమము —

తో నను గనుక మురియగ వచ్చు

॥అనుకూ॥

2. చలమేల నాతోడ బలుకవే! యని వేర —

విలిచి నునుచెక్కు నొక్క

మొలకట్టు సవరించుగతి నాభినిమిరి —

పులకలుమేన బొడమజేసి

సొలపుచూపుల తనదు జాలితీర్పవే! యనుచు

మొలక చనుమొన నలుపుచు

అలివేణిరో! యెంతకలసి మెలసినగాని

ఆదుకొమ్మని వేడునే ఓ చెలియ!

॥అనుకూ॥

3. పలుకుచును మోముగళమున నప్పళించి—

జిలిబిలి గళరవము చెలగగ

కళలనెలవె ఆగి అగ్గలపు తమిళొసరి—

పలుకులకేరి ముద్దుపెట్టి

కులుకుచు కిలకిల నగుచును -

కలిసే మువ్వగోపాలు లాలించగా
వలరాజుకేళి పరవశముచే నానంద-
జలధి తేలగవచ్చుగా ఓ చెలియ !

॥అను॥

35. మధ్యమాపతి - త్రిపుట.

(స్వీయ - ప్రౌఢ, దివ్య)

పల్లవి :

అనుకో పనే మున్నది ? - అక్కరలేనందుకు ॥

అనుపల్లవి :

ఎనసికూడిన న - న్నెడబాసినందుకు ॥అనుకో॥

1. మోము మోమున జేర్చి మోవీయనెత్తినో ?

ఆముకొని ముచ్చట - లాడ్నెత్తినో
నోముఫలమింతే - నో మోహనాంగిరో !

పామాడిజోగి - వలె పోయె నా బ్రతుకు ॥అనుకో॥

2. అలమి కౌగిటజేర్చి - యందుకోనెత్తినో ?

కులుకుగుబ్బలరొమ్ము - గుమ్మనెత్తినో ?
తలిరుబోణిరో ! వినవె - తనకుగాని భూమి

ఫలమై యేమి ? యెవరి - పాలై తేనేమి ? ॥అనుకో॥

3. మరుకేళి నెససినా - మనసీయ్యనెతినో
 కరమెంచి యుపరతి - గలియ్యనెతినో
 తరుణి ! మున్వపురి - ధాముడు ననుగూడి
 అరటాకు ముల్లుసామ్య - మైనందు కిప్పు ||డనుకో||

36. శంకరాభరణము - ఆది.

(స్త్రీయ - సఖీ సంఘటన)

పల్లవి :

అప్పటికి నిన్నెంచెదనే - అతివా !

ఆనుపల్లవి :

ముప్పొంగి యల - మున్వగోపాలుని దోడితెచ్చిన ||అప్ప||

1. పనిబూని నా కొఱ్ఱకై - నెనరు బుట్ట మాటాడి
 ఘనమైన విరహావే - దన తీరను
 వనితరో ! నాప్రాణ - వల్లభునొనగూర్చి
 కనికరమున మనసు లొ - క్కటిగ నుండజేసిన ||అప్ప||
2. ఇదివరకు విభుకౌగి - లెడబాసి యెరుగ గనుక
 తుదమొదలిది యని - తోచక మది
 చెడరి దిగులుచేత - చిక్కిన నను జేర్చియిందు
 వదనరో ! ననుగా - వలసి నడచుకొన్న ||అప్ప||

3. మునుపటివలె మాలి - మిని మువ్వగోపాలుడు
కినుకదీరనన్ను మరు - కేళి నేలగా
అనుదినము నీలాగె - యెనసి యుండు డని
కనకాంగిరో ! మాటవాసి - గట్టిగా గైకొన్న ||అప్పు||

37. కల్పాను - చాపు.

(స్వీయ - మధ్య ; స్వాధీన పతిక)

పరిచి :

అమ్మా ! యిటునంటివాని - కేమి సేయుదునే ?

అనుపల్లివి :

కొమ్మ ! మువ్వగోపాలుని - గుణముచేప్పెద వినవమ్మ !
॥అమ్మా॥

1. పయ్యెద చే బట్టకొని - పాయజాల నని వాడు
సయ్యాట లాడుచు నన్ను - చాల నలపించునమ్మ
॥అమ్మా॥

2. దబ్బున పడకింటిలో - దాగియుండుకొని నాదు
గబ్బిగుబ్బలనుబట్టి - కన్నుల నొత్తుకొనునమ్మ ॥అమ్మా॥

3. సమ్మతించక నే నుంటే - సారెను నదలించి చూచి
కమ్మవిల్తు కేళిలోన - కాగిలించి కూడునమ్మ ॥అమ్మా॥

38. నాథనామక్రియ* - త్రిపుట.

(నాయక స్వీయ, ప్రాశ-నుచిత్రయ, విహారోత్కంఠ ; నాయకుడు శకుడు - విహ విస్తరింభ కృంగాళ, కరణామృత రసములు, సఖిపాశ్చ చాణి, సంచారులు - దైత్యము, ఆలస్యము, అధ్యాసము, వితక్కము, విషాదము, నిద్ర.)

పల్లవి :

అయ్యయో వెగటాయె - నా ? నా సామికి ||

అనుపల్లవి :

పయ్యెద మీద చేరి - పవ్వళించి యుండేసామికి

||అయ్యయో||

1. వెలది ! నామోమురెప్ప - వేయక కనుగొని
కలియ నిండు సంజచీ - కటి గ్రమ్మితే
కలికి నీముద్దు మోము - కానరాక యన్నదని
తెలిసి ప్రొద్దండగానే - దీపము తెమ్మనే సామికి

||అయ్యయో||

2. ననబోణి విననమ్మ - నాపై చాలా ప్రేమచే
తన దంతమున నా య - ధరమునొక్కి
మొనసి మాటాడిన - మోవి విడునవలె నని
అనువుగచే పైగ - లాడుచునుండే సామికి ||అయ్యయో||

38. మదిరాక్షి ! వినుమమ్మ ! - మామువ్వ గోపాలుడు
నిదురించితే కౌగిలి - వదలీ నని

పదరి శయ్యమీద దు - ప్పటి కొంగులు నాలుగు
ముదముతో గట్టిగా - ముడిగొను మను సామికి

॥అయ్యయో॥

39. ధైరవి - త్రిపుట.

(స్వీయ, సఖి శిక్షా లక్షణము)

పల్లవి :

అలిగితి వెందుకు ? - అలమువ్వ గోపాలునితో
ఆయాయె పోవే ॥

అనుపల్లవి :

నెలతరో ! నీనంటి - నిర్దయురాలను
ఇల నెందు గాన - నిదియేమి వానిపై

॥అలిగి॥

1. భామరో ! నీమది - కేమని తెలుపుదు
కోమలాంగుడు నిన్నే - కోరియుండగను
వేమూరు నీ వేము - వేడినా వని వాడు
నోము ఫలమని - నొచ్చుకొన్నాడట

॥అలిగి॥

2. వలువ చక్కెరపురి - నిలయుడని మదిలో
వలవేసి నిను - వలపించ లేద ?

కళలూర రతికేళి - కలిసిన పిమ్మట
చెలువుడ ! నీపొందు - చాలు పొమ్మని

॥అలిగి॥

3. ఎనసిన వానిపై - కినుక సేయుట నీకు
మనసు ఎటువలె పచ్చె - మానవతిరో !
నెనరు గలదాన వని - నీ విభు డిండు రాగ
వనజాక్షిరో ! వాని - వలపు లారడిచేసి

॥అలిగి॥

40. సారంగ - చాపు

(స్వీయ - శ్రోత సఖి పరిహాస లక్షణము)

పల్లవి :

అలుక దీరెనా నేడైన మీ - యలుక దీరెనా

అనుపల్లవి :

పలుకులాడుకొంటిరా ముచ్చగో -

పాలును నీవు ముద్దులసుమ్మా ! మీ

॥అలుక॥

1. చక్కెరబొమ్మ మీ యిద్దరి మనసు - చల్లనాయెనా ?
నిక్కమానతీయవే నేడు మీ - నెంజిలి దీరెనా ?
మక్కునతో నేడైన మీకు - మంచిదినమాయెనా ?
అక్క డిక్కడ విఘ్నమ నీవు-నసురుసు రని యుంటిరె?

చెలియ ! మీ ॥అలుక॥

2. సుదతిరో ! యొకరికొకరు మోములు - చూచుకొంటిరా ?
 పెదపులాని తియ్యని ముద్దులు - పెట్టుకొంటిరా ?
 అదుముకొని కౌగిల్ల నిద్దరు - కదసియుంటిరా ?
 పదరి వానికి నీకుబోయ - పగలవలెనే యుండెనే ? చెలియ!
 మీ ||అలుక||

3. బాలరో ! నేడైన నేక శయ్యమీద - పవ్వళించితిరా ?
 మేలుమేలని యిద్దరినలపులు - మెచ్చుకొంటి ?
 చాలవేడుకతో మువ్వగో - పాలుడు నీవు కూడితిరా ?
 వేళవేళల చాడిమాటలు - వింటిమనుకొంటిరిగదవె ? మీ
 ||అలుక||

41. సావేరి - ఆది

(స్వీయ - ముగ్ధ ; ధీరాధీర, కలహంతరిత)

వల్లవి :

అలుకో ? పొలయలుకో ! తెలియ దమ్మలార !

అనుపల్లవి :

తలపులు తెలియవలెను - తాళరే మీరు చెలులార ||అలు||

1. కన్నె చిన్నతన మేమంటే - కన్నులు తేల వేసెను
 చిన్నెలు జూచి యాపె విభుడు - చిఱునవ్వు నవ్వెను

ఉన్నరీ తిదే మంటే - యువిద ! యెంతే నుసు ర నెను
వెన్నునినే నదలించితే - విని విన నట్లుండెను ||అలు||

2. చెలియ ! విభుని భుజముపై - చేరగబోతే వలదని
సొలపున చెంగట కూ - ర్చుండు మనెను
అలివేణి ! అతని కెమ్మోవి - ఆనెదనని యందుకో బోతె
చెలుపు డావలి మోమై తన - చెక్కిలి గదియించెను ||అలు||

3. రమ్మని తిల్లగోవింద - రాబా ! యని పిలిచితె
కొమ్మకో ! తనపేరు మువ్వ - గోపాలు డనెను
ఎమ్మెతో మీ యిద్దరు - నెనసి యుంటిరా ? యంటె
నెమ్మెతో నాపె కద్దనెను - నెలత ! యాతడు తల

యూచెను || అలు ||

42. భైరవి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, వాసకసజ్జిక)

పల్లవి :

అవునమ్మ ! మీకేమి ? - అందరు బోధించేరు

అనుపల్లవి :

నవుగాదు వాని గుణము - నాటినలెనే లేదు ||అవు||

1. ఎదురుగా తలవాకిట నే - నెంతసేపైనాను
ఇదే నచ్చునో యనుచు - హితవుతో నేను

పదముల మీద కడుగ - పన్నీరు చేబూని
సుదతినంపినా రాక - చులకన గా జూచే గాని ||అవు||

2. సరిప్రాద్దుదాక ఆ - సఖయ యిల్లే మరుని
దరిసెనమున జోడు - బాయక యుండగను
వరుస పడకింట తా - నేకాంతమున నుండ
మరుకాక కుందిన - మనసెరుగ డింతేకాని ||అవు||

3. చక్కని మువ్వగోపాల - సామి! రమ్మని పిలిచితే
యిక్కువ లంటి నాప్రేమ - యెనసి యున్నాను
చక్కెర కెమ్మోవాని - చయ్యనగా ననుజూచి
మక్కువతో వాడుండే - మనసు తెలియదుగాని ||అవు||

43. మధ్యమాపతి - ఆది

(స్వీయ - ముగ్ధ; కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఆడుబుట్టువు పుట్టి న - స్నలయింతురా !

అనుపల్లవి :

వేడుకొన్నరాడే యిపుడు - విభుడు మువ్వగోపాలుడు

||ఆడు||

1. మ్రొక్కివేడిన వినక - మోడిచేసేది న్యాయమా?
అక్కరో ! నా మోహ మి - ట్లారడయ్యెగా

దక్కి దక్కించుకొనేనంటే - దయ యెంతైన దెలియనీడు
నిక్కము వానికిగాని - నెత్తేనిచెలువ మేమిసేయ ||ఆడు||

2. పండువెన్నెల కాకాయ - భావజు డమ్ముల నేయ
గండుగోయిల రవళి - మెండాయ నిపుడు
కండచెక్కరమో విచ్చి - కాగిలింపడాయ
నిండువేడుకలవాని - నెనయెని తను వేమిసేయ ||ఆడు||

3. ఏపుమీర చిన్ననా - డెనసి నన్నేలిన వాడు
రాపుచేసి రాకున్నాడు - రమణిరో! నేడు
పాపబాతి నా వలపు - పడతి యెటుల గూడు
కోవగించి రాడు మువ్వ - గోపాలుడైన విభుడు ||ఆడు||

44. ముఖారి - ఆది

(స్త్రీయ - మధ్య; కలహాంతరిత)

పల్లవి :

ఆలాగే మంచిదికాని - మ్మనవే ఓయమ్మా !

అనుపల్లవి :

బాల ! మువ్వగోపాలుడు - పంతమె సాధించెనమ్మా ||ఆలా||

1. వినవే ! వానికి నాచేతి - విడమైనను గారాదట !
తన యెదురు కట్లనిలి - చిన కాదట !

నను జూచిన పాపమట! - నామాటంకే సైచడట !

తనకుగాని యీ మేను-దాచి యెవరి కయ్యాసమ్మా ||ఆలా||

2. విరిబోణి ! నేనున్నయింటి - పొరుగిల్లయిన జేరడట !

అరసి నే వచ్చిన దోవ - నైన రాడట !

మరినావలె నున్న ప్రతి - మలనైన గనుగొన డట !

సరసిజాక్షి ! యీపాపపు - జన్మమెవరి కయ్యాసమ్మా !

||ఆలా||

3. వనిత ! మువ్వగోపాలుడు - తనదా నొచ్చుకొన్నాడట !

తనతో నేమి పనియున్నది పో - మ్మనినాడట !

యెనసి నది కల్లలట ! - యిచ్చినబాస లేదట !

మనసులేనివానితో నే - మల్లాడి యెందుకయ్యాసమ్మా

||ఆలా||

45. కల్యాణి - అది

(స్త్రీయ - మధ్య ; విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఇంటి కేల రాడే ? ముద్దులబాల ! - నేతాళజాల

ఇంతిరో ! విరహ - మెచ్చేనే చాల

అనుపల్లవి :

కంటకుడై యున్నాడు కందర్పడు మదిని

బంటుపంత మిదే మేలా? - పడతిరో! వరదు డీవేశ

॥ఇంటి॥

1. చిన్ననాడే వలపించినాడు - నామేలు వాడు

అన్నెకారి చాడి - విన్నాడు

నన్ను కలలోనైన జో - డెన్న డెడబాయనివాడు ॥ఇంటి॥

2. భాసురాంగిచేయు మాయవల్ల-నలగి నా డల్ల

భావమేమో తెలియదు - మెల్లమెల్ల

నాసరివారిలో నెల్ల - నగుబాటుచెసెనే చెల్ల ॥ఇంటి॥

3. కూరిమితో మరుకేళిలో న - న్నేలు మువ్వ

గోపాలు డెంతో సంతోసాన

నారీమణి నేలి నేడైన-మీరినమోహముతోనా ॥ఇంటి॥

46. పంతుపరాళి - చాపు

(స్త్రీయ - ప్రాళ; కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఇంతకంటె దా నన్నేమి చేసీని - యింకగొంతయున్నదో

అనుపల్లవి :

పంతముతో మువ్వ గోపాలరాయడా-పడతి యింట నుండి

1. ఆసత్తోనే గొగిలించుకోబోతేను - అక్కడనుండు మనెను
 ఈసులేక మోవితేనె లీరా!యంటె - ఎంగిలయ్యాననెను
 కాసంతయెంచక నోటివిడెమిమ్మంటె - కసరిలే దనెను
 నాసరివారిలో నీ యుదాసీనము-నలినాక్షిరో! చాలదా ?

॥ ఇంత ॥

2. ఇందుండియాకు జుట్టిచ్చెదనంటె-హితవుగా దనెను
 అందుండిమోమైన గనుల జూచెదనంటె-అందుకు వద్దనెను
 పొందుగపాదము లొత్తెదనంటె వచ్చి - ప్రోద్దామెబొమ్మ
 [నెను

మందయానరో! నీమీద మమత-మరచితి ననెను ॥ ఇంత ॥

3. వీదివారితోడ నా మీది మనసు-విరిగిన దనెను
 ఆదరించినాతో మాటలాడనంచు - నాన లిడుకొనెను
 వాదించి నీపొందు వద్దని గట్టిగ - నక్కలాకు లిచ్చెను
 మోడముతో నన్నేలిన చక్కని-మువ్వగోపాలుడు ॥ ఇంత ॥

47. బిలహరి - త్రిపుట

(నాయక స్వీయ - ప్రౌఢ; విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు శకుడు.
 విరహవిప్రలంభ శృంగారము).

పల్లవి :

ఇంత తెలిసియుండి - యీ గుణమేలరా

అనుపల్లవి :

పంతమా? మువ్వగో-పాల! నా సామిగ . ||ఇంత||

1. అలుకచేసి యింటికి రా-వైతివి నెనరై న
చెలికత్తె లున్నారా? - పిలువ వచ్చేరా?
చెలికత్తెనై న నీవే-చెలుపుడవై ననీవే
తలచిచూడ నాపాలి-దైవము నీవే

||ఇంత||

2. వింతదానివలె నన్ను - వేరుచేసి రావైతివి
అంతరంగు లున్నారా? న-న్నాదరించేరా
అంతరంగమైన నీవే న-న్నాదరించిన నీవే
చింతించిచూడ నా-జీవస్వామివి నీవే

||ఇంత||

3. శ్రీనిధి మువ్వగోపాల! - చేపట్టి నన్నేలితివి
నానేర్ప లెవరైనా - నానందించేరా?
నానేర్పలైనా నీవే - నమ్మికలిచ్చినా నీవే
ఆనగా బల్కుదు నా-యానందమైన నీవే

||ఇంత||

48. బిలహరి - ఆది

(స్వీయ-మధ్య; ప్రేమగర్విత నాయకు డన్య కాంతలతో నుండిన
వార్తను విని, అతడు తనపద్ధతు రాగానే దండించవలెనని యెంచియు నతడు
రాగానే ఊరకుండి యనుకూలపత్తియైనందున.)

పల్లవి :

ఇందుకు నే నేమిసేతునే? ఏమందునె?

అనుపల్లవి :

మందమైన మనసు సిగ్గు - మాలినదయ్యె నయ్యయ్యో
॥ ఇందు ॥

1. దా నింటికి పోయె నని - తరుణులచేత విని
ఆనపెట్టి రావద్దనే - నని యుంటినే
వాని మోము జూచినపుడె-వలపు రెట్టించి చాల
ఈనిన పులివంటికోప-మెందు పోయెనో యీవేళ ॥ ఇందు ॥

2. అతివరో ! దానికి సొమ్ము-లంపించె నని విని
యతని మోము జూడ-నని యుంటినే
కతవింటే యని వచ్చి - కౌగిట జేర్చినపుడె
యతిశయమైన రోష-మపుడేమో తోచదాయె ॥ ఇందు ॥

3. సుదతిరో ! దానింట వాని-జూచితి నన విని
యది మొద లట్టిట్టుచేసే - నని యుంటినే
ముదముతోడుత వచ్చి - మువ్వగోపాలుడు
మదనకేళి గూడినపుడు - మాటలన్నియు మరపాయె
॥ ఇందు ॥

49. పున్నాగవరాళి - చాపు

(స్వీయ-మధ్య ; ప్రోషితపతిక)

పల్లవి :

ఇందుకేమి సేతునమ్మా!-ఎవరు తోడితెచ్చెద రమ్మా !

అనుపల్లవి :

ఇందువదన! కడపవేంకటేశు - డెంతదూరాన నున్నాడో
॥ ఇందు ॥

1. ఎక్కువమోహమున నన్ను - నే వేళ కాగిటజేర్చువా
డొక్కడే పవ్వళించియుండ - నోపునటవే ?
పక్కలోన వెదకి కానక - ప్రాణేశుడెంత కలువరించెనో
మిక్కిలి విరహవేదనచేత-జక్కనిసామికి మేనెంతజిక్కినో
॥ ఇందు ॥

2. నెలతరో! నా కెమ్మో వానక-నిముసమైన తాళలేడు
ఎలమి నా పొత్తునే కాని భుజి-యింపనొల్లడు
తెలియనైతి మా యిద్దరి వలపు - దృష్టితాకె నమ్మలార!
వలరాజునన్ను బాధించినట్లనా-లుపునినేడెంతవెతలబెట్టెనో
॥ ఇందు ॥

3. పడతిరో! మువ్వ గోపాలుడైన-కడప వేంకటేశునిగూడి
యెడబాయక యుందునని - యెంచుకొంటి
తడయకేనొకటి తలచితే - దైనమొకటి తలచినందుకు
తొడబడినే తెగువచేసెదనంటె - తొయ్యలి వాడేమి చేసు
[కొనునో ॥ ఇందు ॥

50. యదుకులకాంభోజి - ఆది

(స్వీయప్రసాద ; విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఇక నేలనే వాని గొడవ ?

అనుపల్లవి :

అకట ! మువ్వగోపాలు-డను కూలుడటవే ? || ఇక ||

1. వినవే మతిలేక యారీతివాని-మనసు తెలియక మోసపోతి
కనుగొంటివాని జాతినే జెల్ల
మునుపే యిటువంటివా - డని తెలియనైతి || ఇక ||

2. పొమ్మనవే యిందుకే మాయెవాని
నమ్ముదురే పోపో యిది వట్టిమాయ
అమ్మ ! నామాట వెగటాయె నల - యెమ్మెలాడే వాని
కెంతో హితమాయె || ఇక ||

3. వలదేల రచ్చబెట్టెదవే? యీరాయ - బారమెందాక
నడపెదవే

తొలిపొందె చాలు చాలు పదవే యా

చెలిచేతిలో దారపోసితి గదవే || ఇక ||

51. భైరవి - ఆది

(స్వీయ - మధ్యమాన)

పల్లవి :

ఇక్కడ లేదే మనసు - ఇంతిరో ! వానికి

అనుపల్లవి :

దిక్కుమాలిన మోహము-తెలియనీడయ్యె ! సయ్యయ్యో
॥ ఇక్కడ ॥

1. వచ్చినప్పుడు ప్రేమచే - వాని నెమ్మేని నిండ
పచ్చికస్తురి యలదియే - పాటి దంచును
మచ్చకంటి కొంతసేపు - మాటాడక యూరకుండి
హెచ్చుతావి బూసిన వా - రెవ్వరనెను ॥ ఇక్కడ ॥
2. కోమలి! యా మాటవిని-కోపమడపలేక వాని
మోము జూచి పంటికొద్ది - మోవి నొక్కితే
తామరసాక్షిరో! నన్ను - దానిపేర బల్కరించి
వేమరునొచ్చిని మ్రొక్కే - విడువు మనెను ॥ ఇక్కడ ॥
3. దానిపై వాని బాళి - తప్పింప నలెనని
పూని మువ్వగోపాలుని - పొందుచుండగా
మాను మని యనక మంచి - మ్మాటైన నాడక
మానినీ! యుస్సురనెను - మరినే జాలించితి ॥ ఇక్కడ ॥

52. కన్నడ - త్రిపుట*

(స్వీయ-ప్రౌఢ; ఉత్తమ-తనయైవల ప్రేమ లేకపోయినను పతిని చేరి
ఉపచారములతో అదరించే ఇల్లాలు)

పల్లవి :

ఇటువంటి నా నలపు ఏమి కాబోయ్యి నమ్మా॥

అనుపల్లవి :

చిటుకుమన్న కోపము - సేయు మున్వగోపాలునిపై ॥నిటు॥

1. వచ్చినప్పుడు నేనే - వద్దికి పోయేదే కాని

ఇచ్చటికి రా రమ్మనే - దెన్నడైనను లేదుగా

నిచ్చనిచ్చలు లాలించి - నే నలుముకొనేదే కాని

గ్రుచ్చివాడు కాగలించు - కొనేదెన్నడు లేదుగా ॥ఇటు॥

2. ముందుగాను నేనే వచ్చి - ముద్దిడుకొనేదే కాని

ఇందమని కెమ్మో విచ్చిన - దెన్నడైనను లేదుగా

అందంపుమోమున కోప - మమరియుండేదే కాని

మందయాన ! న వ్వనేది-మనసుననైనను లేదుగా ॥ఇటు॥

3. బలవంతమున నేనే - నలుకరించేదే కాని

ఎలమి నాతో మాటాడే-దెన్నడును లేదుగా

అలసియుండిన నేనే - కలిసికూడేదే కాని

చెలియ ! మున్వగోపాలుడు - చేరికూడినదిలేదుగా ॥ఇటు॥

* నీలాంబరి - జంపగాని చాపుగాని.

53. కాంభోజి - జంప

(స్వీయ - మధ్య ; విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఇటువంటి మోహసాగరమున ఓ కొమ్మ!-
ఏలాగు గడతు నమ్మ !

అనుపల్లవి :

బట్టునైన యీ వయసు-బాధించు నని యిపుడె
కటకట! విభు నూరి - కరుగవద్దన నైతి || ఇటు ||

1. నిచ్చనిచ్చలేమేమొ - నిరతము దిగులొంది-నిదుర
కంటికి రాదె !

వచ్చెవచ్చెనన్నట్లు - వాని రూపమె మదిలో - వారకమ్మె
యుండునే -

వాడు నన్నుకొగిట నుంచె నన్న-కలువరము హెచ్చునే
మచ్చరించి విభుడేమొ - మత్తుజల్లెనేగాన-మనసు
నిలువరాదే ఓ చెలియ ! || ఇటు ||

2. పతి రమ్మని పిలిచి చాలా లాలించిన-హితవు మదిని బాయదే
అతని యెడబాసినది మొదలుకొని యేమొ-ఆహారమే

[సైచలేదే

సతతము యిటువంటి జాలినొందితిగాని - సంతోషమింత
[లేదే

అతను పుష్పాంగితే-అద్దనైనపగజాతి-వెతచేతనే ప్రియుని
వేగరమ్మననైతి || ఇటు ||

3. అదిమేతా నని పిలిచి రేయిపగలు-సుదతిరో !

వినవమ్మ! - సొంపుతోనే నన్ను
ముద మలరగను మా-మువ్వగోపాలుని - కదసి
కూడిన ట్లుండునే-మదిరాక్షి వాడెంతో
వొదిగిచేసిన వినయమాట మరపురాదే !
పదిగిట ననవిల్తు కలమున కేలాడు - అదరీ నె యేమందునే?
ఓలలనా !

॥ ఇటు ॥

54. యదుకులకాంభోజి : త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య ; ఖండిత)

పల్లవి :

ఇటువంటివాడని నే దెలియనైతిని-ఇంతిరో ! బాగాయనే॥

అనుపల్లవి :

విటరాయు డంతలో - వెలది యింటికి బోయి
చిటుకున వచ్చెనే-చెలియ ! మువ్వగోపాలుడు ॥ ఇటు ॥

1. ముదిత! మీ చక్కని - మోహనాంగుని పైని

వెదచల్లియున్నది-వింతవాసన లెంతో

కదసియా పడతిని - కాగిటజేర్చె నేమో ?

ఉదుటు గుబ్బలపోటు-ఒరసి రొమ్మున మెరసె ॥ ఇటు ॥

2. తెలిసె యీ సాగసు - తేలించి యా లలన
కులుకుచు ముద్దాడి-కొనగోట మీఱె నేమో ?
నెలవంక లుంచిన-నిద్దంపు గళముతో
పలుచని మో వాని-పలుకెంపు నరుసలే !

॥ ఇటు ॥

3. మరుకేళి నెనసిన - మందెమేలము చేత
తరళాక్షి ! ముత్యాల-సరులు తా ధరియించి
విరులహారమని-విడువక యిచ్చట
మరపున వచ్చెనే - మగున ! మువ్వగోపాలుడు

॥ ఇటు ॥

55. నపరోజు - త్రిపుట

(స్వీయ-ప్రౌఢ, ధీరాధీర, జ్యేష్ఠకనిష్ఠ)

పల్లవి :

ఇటువంటివా డనుచు-ఇప్పుడు తెలిసెనుర !

అనుపల్లవి :

విటరాయ ! మువ్వపురి - విభుడైన గోపాల !

॥ ఇటు ॥

1. చెలిమిచేసే దందు - చలము చేసేదిందు
వలపు లుంచే దందు - వచ్చియుండే దిందు
నెలకొన్నమరు లందు - నిట్టూర్పులే యిందు
వెలలేనిపా టందు - వింత కయ్యము లిందు

॥ ఇటు ॥

2. వగలు గులికే దందు - వట్టి సుద్దు లిందు
 మగువతో లీయ మందు - మత్సరము లిందు
 సాగసునవ్వు లందు - సోలించే దిందు
 తగుసొమ్ము లిచ్చే దందు-తగువులు చేసే దిందు ||ఇటు||
3. వడిగొన్న మోహ మందు - వల్లభు డని పేరిందు
 విడెమొసగి మెచ్చే దందు - విడనాడే దిందు
 పడుకటింటి హొయలందు - పాన్పుశృంగార మిందు
 నడవడిక కూడే దందు - నన్నేలి దూరే దిందు ||ఇటు||

56. సౌరాష్ట్రము - ఆది

(స్వీయ - ప్రాథ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

ఇద్దరినలె నే కూడి - ఎన రున్నారా? తెల్పరా !

అనుపల్లవి :

ఒద్దికతో మనవలె-నున్నారా? మున్వగోపాలా ! ||ఇద్దరి||

1. మున్ను నలరాజు నీవే - ముదిత దమయంతి నేనే
 చెన్నుగ శ్రీకృష్ణుడు నీవే - శ్రీరుక్మిణీ దేవి నేనే ||ఇద్దరి||
2. అలరఘు రాముడు నీవే - అయిన సీతాదేవి నేనే
 ఇలను రంగేశుడు నీవే-యేలిన రంగనాయకి నేనే ||ఇద్దరి||

3. సత్యహరిశ్చంద్రుడు నీవే - స్వామి ! చంద్రమతి నేనే
నిత్యము మదనుడు నీవే - నీకు రతీ దేవి నేనే || ఇద్దరి ||

57. కల్యాణి - చాపు .

(స్వీయ - మధ్య, ధీర, జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ)

పల్లవి :

ఇద్దరి సందున పన్వళించి యున్న-ఇంతి పే రేమిరా ?

అనుపల్లవి :

గద్దరి వగల మా మువ్వగోపాల!-గాజుల చప్పుడు
నే వింటిగదరా !

|| ఇద్ద ||

1. అప్ప టప్పటికి నీదు కెమ్మోవి - యానిన యలవాటుచేత
కప్పురగంధి మోవి నా పంట - గలయనొక్కితిరా !
అప్పళించి దాని మోవితేనె - యనుభవించితివేమో? కాని
చప్పరించబోతే నమిలిన చెరుకు-పిప్పినలెనే చప్పనై యుండె
గదరా ! || ఇద్ద ||

2. కదసి నీవంటు దాని - మేను గ్రక్కున కౌగిట నదిమిపట్టిన
ఉదుటుగుబ్బలు నా గుబ్బలపై - ఒరసి క్రిక్కిరిసె
ఇదియేమో వింతయైయున్న దనుచు-ఇందుకు నామదిచోద్య
[మంది
పదరితే నీమనసు నొచ్చినని - ప్రాణేశ ఆనలి మోమైతి
గదరా ! || ఇద్ద ||

3. మునుపు నను నీ వనుభవించి యా-ముద్దులగున్నను గూడితి
[వేమో

అనుదినమును ఈ రీతిగా - అది యీడకు వచ్చునా ?

మనసుపోహణ గంటి నేడు-మదనజనకుడైన సామి!

నినునమ్మరాదుర మువ్వగోపాల-నీ వగలెల్లను డెలిసెను

గదరా ! || ఇద్ద ||

58. తోడి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాణ, ధీర, జ్యేష్ఠ - కనిష్ఠ)

పల్లవి :

ఇన్నాశ్వలె గాదమ్మా ! మువ్వగోపాలు - డెన్ని నేర్చినా
|| డమ్మా ||

అనుపల్లవి :

నన్ను కన్నులు మూసి - నా చెంత నుండిన

సన్నతాంగి మోవి - చాలచప్పరించెనె

|| ఇన్నా ||

1. చలువ చప్పరములో - సవతి నే నుండగ

బలిమి నాదు కొంగు - పట్టుక చాటున

పలుమారు తొడలపై - గిలిగింత లిడగానె

తెలిసినే నడిగితే - కిలకిల నవ్వెనే

|| ఇన్నా ||

2. మిసమిస లాడునా - నొసలిపై తిలకము

పొసగ దిద్దుచును - పొందుగ నలదాని

కుసుమాస్త్ర గృహముపై - కొసరిచే వేయగానె

కసరినే నడిగితే - గారడ మాడెనె

॥ ఇన్నా ॥

3. సదరక ముచ్చ - గోపాలుడు నన్ను గూడి

మదిరాక్షోరో! దాని - మమత తెచ్చుకొనెనె

కొదమ గుట్టలపైని - కో కటు తొలగింప

కదసి నే నడిగితే-తుదనన్ను గూడెనే

॥ ఇన్నా ॥

59. కాఫి - త్రిపుట

(స్వీయ-మధ్య, కిరాకీర, అన్యసంభోగదుఃఖిత. ఆ అన్యకాంత తనకు ఆప్తగానాంధ్రుల చెలికత్తెయే యగుటచేత నెక్కువగా దుఃఖించును.)

పల్లవి :

ఇన్నాల్లు తెలియగనైతి ఈ చెలిమి-ఎంతటి నెరజాణవే॥

అనుపల్లవి :

నన్నె కాని ముచ్చగోపాలుడే నిన్ను

వలచెనో? నీవే పిలిచితివో? లేక

॥ ఇన్నా ॥

1. పొరుగుగున నొక్క - సరసుడు ఉంటే

చిరుతప్రాయము నీవు - ఊర కుందువటే?

మరులు హెచ్చి వాడె - మమతతో వేడెనో?

పరనశ్శ్మై నీవే - బలిమాలినావో?

॥ ఇన్నా ॥

2. అదిమి వాతెర యిచ్చి - ఆము కొనెనో ?
ముదముతో చెక్కిలి నొక్కి - ముద్దిగుకొనెనో ?
కదిసి నీవే వాని - కౌగిట జేర్చితివో ?

.

॥ ఇన్నా ॥

3. మరుకేళిలో తానే వైకొనెనో ? లేక
మామున్వగోపాలుని నీవే పైకొంటివో ?
అరమర లేలనే ? పలుకవే ! చల్లగ
సరసముగ నన్నేల నట్టేయుండును

॥ ఇన్నా ॥

60. మోహన - ఆది

(స్వీయ - ముగ్ధ, స్వాగీన పతిక)

పల్లవి :

ఇన్నాళ్లు మల్లాడిన - దిందు కోసమా ?

అనుపల్లవి :

మన్నించి నాపై దయ - మరున నద్దమ్మలార ! ॥ ఇన్నా ॥

1. మనసు గట్టిచేసుక - మగునలార ! వాని మీరు
కనుగొన నద్దినగానే - కనగోరుట
తనువు కాసించి కాదు - తగిన చవిలేదాయె
నని మీరు వెతజెంది - యసు రుసు రనే రని ॥ ఇన్నా ॥

2. వానిమాయల బెల్లి - నగల మాటల మీరు
 వీనుల విననద్దనగానే - విన గోరుట
 మానవతులార ! నాదు - మనసు తెలిసిన సఖిని
 కానమైతి మని మిగుల - కన్నీరు నించేరని || ఇన్నా ||
3. పలుమారు మా మువ్వగో - పాలరాయని మీరు
 కలయనద్దన గానే - కలయ గోరుట
 కల్మనైన నా మాట - గడువ నద్దని మీరు
 తలచి జాలిచే చాల - తల్లడమందే రని || ఇన్నా ||

61. ఘంటారపము - ఆది
 (స్వీయ - ప్రౌఢ, కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఈ మాట వలన ఫల-మిక నేమి కద్దు?

అనుపల్లవి :

భామరో ! చాలు మువ్వగో - పాలు పొందే మనకు నద్దు
 || ఈ మాట ||

1. వామాక్షిరో ! వా డీడుకు-వచ్చే మనసు లేదు
 రామ ! వాడు రా దలచితే - రానిచ్చేది కాదు
 ఏమో నాటి కా యా ! ఫల-మిక పని లేదు
 నా మేలు వానిపై నింక-నాటియుండగ బోదు || ఈ మాట ||

3. వనజాక్కిరో! వానికొట్టకై - దినదిన మీ పోరు
కని విని మీ రెందతైన - గా దనగ లేరు
చెనకి వానితో నను మోడి - చేసుకొమ్మనేరు
చనువు లేని చోట నింత-చలమెట్లు ఈడేరు? || ఈ మాట ||

4. ఎంత లాలించి కూడిన - హితవుమాట సున్న
వింత మువ్వగోపాలుని-విధములు నే విన్న
అంతరంగము శోధించి - అలసితి నే నిన్న
రంతు సేయక చిత్తము-రాయి చేసుకున్న || ఈ మాట ||

62. ఘంటారవము - రుంప

(స్వీయ - ప్రౌఢ, విప్రలభి)

పల్లవి:

ఈ మేను జీవునకు-ఎంత ప్రియ మాయెన్

అనుపల్లవి:

భామ! మా మువ్వగో-పాలు కౌగిట లేని || ఈ మేను ||

1. పడతి! నే నొక-చోట-ప్రాణేశు డొక-చోట
ఎడబాసి మరునిచే - ఇడుములకు లోనై
కడలేని విరహాన్ని - క్రొగియున్నది చాల
పుడమిలో వేతె జ - న్మము లేదె సుదతి || ఈ మేను ||

2. మోము జూడ మనస్సై - మోవియాన నో రూరి
యాముకొన్న ప్రేమచే - నసు రుసు రనుచు
సోము కాకల జిక్కి-సొమ్మసిల్లి యీవేళ
కామినిరో ! ఎడ తెగని - కన్నీట నిటులున్న ||ఈ మేను||
3. కంతుకేళి మున్వగోపాలు - కలసియున్నది తలచి
వింత తోచి నామనసు - వేవిధము లాయెన్
ఇంతిరో ! విభుసేమ - మీ వరకు విననైతి
ఎంతవ్రాత వ్రాసియున్నదో - ఇంతకు తాళియున్న
||ఈ మేను||

63. సావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ-మధ్య, విప్రలబ్ధ - సఖీ-ఉపాలంభన)

పల్లవి :

ఈలాగటవే బుద్ధి ? - ఇందు బింబాననా ?

అనుపల్లవి :

నాలో నీలో భేద మేమే ? - నాతో నానతీవె యీ

వేళ మున్వగోపాలునీ - మేలువాని చేయనా ? ||ఈలా||

1. విద్దెలు చదువక - పెంచిన చిలుకకు
సుద్దులు దెలుపక - సుదతిరో ! నీవు
అద్దమరాతిరి - యసు రుసు రనుకొంటి
ముద్దుమోము వాడ - నిద్దుర లేకున్నావు

||ఈలా||

2. కోడె గుబ్బలపైని - కొంగు పచరింపక
 తోడి వారిజాక్షుల - తో మాటలాడక
 ఆడికలకు లోనై - చులమట నొందుచు
 చేడ! ఏల చెక్కిట - చేయిచేర్చుకొన్నావు || ఈలా ||
3. కూడి మువ్వగోపాలు - గుణములు దెలియక
 కోడిగెపు మాటలాడి - కోమలిరో! వానిబాసి
 వాడలో నీసరి - ననితలు నవ్వగ
 ఆడాడ భ్రమచెంది - నట్ల తిరుగ విధియేమో? || ఈలా ||

64. చిలహరి - చాపు

(స్వీయ-మధ్య, కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఈలా గయ్యేది - యెరుగలేక వాని - కేల మరువైతి నే

అనుపల్లవి :

వాలాచుమై నాతో లేని-నట్టివాడె ప్రొద్దాయనే చెలియ !

|| ఈలా ||

1. నాటినుంచి యీవరకు వానికి నేను-నడచుకొన్న దే మొదలు
 బోటిరో! వినవే భూతిలో హోమము-పాటాయెను జూడను
 మాటిమాటికి ఎంతో మనవి చేసుకోబోతే-మదిలోమచ్చర
 [మెచ్చెనే
 నేటికి దెలిసెను నాపై గలప్రేమ నీటిపై వ్రాలాయే నేమో?
 చెలియా! || ఈలా ||

2. తాను నే నను భేదములేక యిన్నాళ్లు - తనసొమ్మయి నే.
నుంటినే.

దానిమీద గల దయ విశ్వాసము - తనకు నాయెడల
గలుగునా ?

వానకాలము నాటి గరికవలెనె యీ-పనిత లందరు గలిగిరే
కాని కాని పగవారిలో జేరేది - కాలమిట్లనే యుండునా ?
ఓ చెలియా ! ||ఈలా||

3. కలునబాగునిచేలి కరములకోర్వను - కల మువ్వగోపాలుని.
తొలుతటివలెనే కూడి యుండామని - పిలువకనే పోతి నే.
కలవి లేనివి కొన్ని నామీద కల్పించి - కడకంటను జూచెనే.
చిలుక బూరుగమాను ఫలముల కాసించి - చింతించిన
[ట్లాయేనే ఓ చెలియ ||ఈలా||

65. ధన్యాసి - చాపు

(స్వీయ-మధ్య ; సౌందర్యగర్విత ; తృప్తితృప్తి)

పల్లవి :

ఈ లో నున్న దతనిపై నామోహ - మింతంత యన రా.
దమ్మ!

అనుపల్లవి :

భామరో ! మువ్వగోపాల రాయని - భాన మెట్లున్నదో
||ఈలో||

1. ఎన్నగలసాములు వదలింతునుగాని -

యెదుట నె నిలువనచ్చుటకు వెరతునమ్మా !

తిన్నగా చెలుపునిచూచి తే - దృష్టితాకు నో యని

కన్నెరో ! తమి నణచుకొందుగాని - కొగిట బిగియింపుటకు
వెరతునమ్మా !

ఉన్నత మైనట్టి సిద్ధింపు గుబ్బలు-ఉరమున నొత్తునో యని

॥ ఈలో ॥

2. ఎలమితో నేమి సేయుమన్నాను గాని-ఎంతైనా కాదనుటకు
వెరతునమ్మా !

జలజాక్షిరో ! నావిభుని చిత్తమున-చంచల మొందునో యని

చెలియ లెటువలె నాడుకొన్నానుగాని - చిన్నబోయి
యుండుటకు వెరతునమ్మా !

మలయజగంధిరో ! నా ప్రాణేశ్వరుని - మనసెటు వచ్చునో
యని ॥ ఈలో ॥

3. కొరికి కెమ్మోవి చవి చూతును గాని-

గుబ్బలు కొన నొక్కటకు వెరతునమ్మా !

సారెకుజొబ్బిల్లు తేనె లూరక - జాళుగ విందునో యని

కూరిమి నుపరతి సలుపుదుగాని - కూడ సన్నుతించుటకు
వెరతునమ్మా !

గారవ మగు మువ్వగోపాలుని పదముల -

కంటె మూల బెట్టునో యని

॥ ఈలో ॥

66. ఆసావేరి - ఆది

(స్వీయ - ప్రాథ, ధీరాధీర)

పల్లవి :

ఉన్నబోటి చెల్లులై తే - ఓర్పు కొందురా ?

అనుపల్లవి :

కన్నులాన శాంతురాల - గాననే దాళితి గాని ||ఉన్న||

1. కలువరించి నీనల్ల - చెలిపేర బిలువగ నా

నెలతగాను భ్రమయకు - నే నంటిగా? యిందుకెల్ల ||ఉన్న||

2. అనుదినము కాగి - లలమి నే సదలింపగ

మనసు నిలుపలేనని - వనిత తోడి తెమ్మన్నందుకు ||ఉన్న||

3. కోపము దీరి మా మువ్వ - గోపాల! నిను గూడితె

ఆపెనలె హితవరిగా - నంటి నీ మాటల్కెల్ల ||ఉన్న||

67. ఆహిరి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఎంతట తెల్లవార దెంతట ప్రొద్దుగూక దే మంచు నమ్మలార!!

అనుపల్లవి :

కంఠజనకుడైన మువ్వగోపాలుడు -

కాగిట లేనందుకు అమ్మ! నే జెల్ల! ||ఎంత||

1. పతియు నేను గూడిన - విత మెల్ల దలచుక
వెతల కొంతసేపు - వెన్నెల కాకకు
సతులు సేయు శైత్యోప - చారముల కొంతసేపు
అత డిందు లేక లో - కాస్తమాన మైనట్లు ||ఎంత||
2. గతము కొంద రింతులు - పతులబాసి గూడిన
కతల కొంతసేపు కరి - గమనలు పుణ్య
వతి ! నీ పతి రేపే - వచ్చు ననెడి
నుతుల కొంతసేపు - నోరు నిండినట్లు ||ఎంత||
3. కోరినట్లు మా మువ్వ - గోపాలు డిందు వచ్చి
ఊరడించి కొంతసేపు - ఒక నిమిష మొక యేడై
ఆ రమణితో నన్ను - నది తెలుప కొంతసేపు
మారు కేళిగూడి నా - మనసు తేర్చుకో లేక ||ఎంత||

68. మారుప - చాపు

(స్వీయ - ముగ్ధ, కలహంతకత)

పల్లవి :

ఎంత మాట లాడెనమ్మా - ఇంతిరో ! నావిభుడు నన్ను

అనుపల్లవి :

చెంత జేరి మోవితేనె - చప్పనని మోమటు త్రిప్పెనేమో

||ఎంత||

1. రమ్మని చే పట్టి నేను మా యింటికి - రా రమ్మంటి
నీ వెవరో ? నే నెవరో ? నేను - నీవాడుకాదు
పొమ్మనెను ||ఎంత||
2. కులుకు గుబ్బల రొమ్ము గుమ్మి - కౌగిలీయను నే బోతే
ఉలికి వేచి కసరుకొని వనిత ! నీతో - పొందుచాలు
పొమ్మనెను ||ఎంత||
3. చెలియ మా మువ్వగోపాలుని - చిత్తము రంజిల్లజేసి
ఎలమి పైకొని ఉపరతి సేయగబోతే - ఈ పొందువద్దు
పొమ్మనెను ||ఎంత||

69. ముఖారి - అటతాళ చాపు

(స్వీయ - మధ్య ; సభాశిక్షాలక్షణము)

పల్లవి :

ఎంతరాతి మనసు దానవే ! ఎలనాగ నీవు !

అనుపల్లవి :

కొంత సేపు అలిగి యుంటే - కూడుకొనే వారులేర ?

||ఎంత||

1. అలివేణిరో ! నీవు - అలిగియున్నది మొదలు
పలుమారు విధిని దూరేది - పనియేమో కాని

వలకాకకు డస్సి - వాతెరలు తడుపుచు

పలువేదనతో పొరలీనా? - పడతి? యీపాపమయ్యయ్యో
॥ఎంత॥

2. కొసరి కొసరి వేడితే - కొమ్మ! వెలిగా పొయ్యాన?

ఇసుమంతైన దయలేక - ఇంతయిది దోసమయ్యయ్యో!

బిసరుహాక్షిరో! నీవు - కసరిన నాటనుంచి

పసలేని తప్పులెంచే వీ - పని యేమోకాని అయ్యయ్యో!
॥ఎంత॥

3. మున్నునీ విభునిజేరి - ముద్దుముద్దుగా గూడిన

చిన్నెల మది దలచితలచి - చింతచేసేవు

మొన్ననాతో కోవళ్ళూరు - మువ్వ గోపాలుడు

కన్నుల నీరు తుడిచి - గారవించితేనే దోసమా?

అయ్యయ్యో ॥ఎంత॥

70. ముఖారి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, అఘోర.)

పల్లవి :

ఎంత వింత రా? చక్కని సామి!

అనుపల్లవి :

కంఠ జనక! నాదు - కన్నులొన కల్లగాదు ॥ఎంత॥

1. నానబాలు చక్కెర - పానకము జంటి తేనె
లారగించి వచ్చితో - అదిచెప్పరా
పూని నీ చెక్కిలి నొక్కి - పుక్కిటి కొలదిగా నే
నానగా నానగా తియ్య - నైయున్నది నీ కెమ్మోవి
॥ఎంత॥
2. కలపము పన్నీరు - కదంబము నీ మేన
అలదు కొన్నా వేమో - అందముతోను
కులుకు గుబ్బల నిన్ను - గ్రుచ్చి కౌగలించుకొన్న
చలున వాసనలు వెద - చల్లెరా సామి ! నీ మేన ॥ఎంత॥
3. ఎన్నిమందు లిడితివో ! - ఏమి మంతరించితివో !
చిన్నదానగాగా మాయ - చేసితివో !
నిన్ను రతికూడ గూడ - నేడు నా తమి యగ్గలమై
తిన్నగా నెంతైన తనివి - తీరదు మువ్వగోపాల ! ॥ఎంత॥

71. అసావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠ)

పల్లవి :

ఎందుకు పగచేసెనో ? కమలుజు - డిక్కనైన లెస్స
వ్రాయడో ?

అనుపల్లవి :

అందుకందుకు చెలు - లమరికతో నున్నారు
చందమామ ఈరేయి - చల్లనుండడే దైవమా ! ॥ఎందు॥

1. బలిమి నేమంటినో ? నాసామిని - తెలియక

పోమ్మంటినో ?

కలకంఠిరో ! వినవే - కలలోన వానిగంటి

చెలిమి చెలువుడేల - చేరదీయడు ? దై వమా ! ॥ఎందు॥

2. పగవారిలో జేరెనో ? నాసామి మనసు - బాళి లేన

[ట్లాయెనో ?

చిగురుబొడిరో ! వినవే - చిన్ననాటి నాపైని

తగుల మెల్ల నేడు - దిగదీసెనో దై వమా ? ॥ఎందు॥

3. మ్రొక్కుమంటే మ్రొక్కునైతినా ? నే నిటుల -

మోము చిన్న జేసు కొంటినా ?

చక్కెర కెమ్మో విచ్చి - చాల దయతో రాగ

పక్కకు మువ్వగో - పాలుడు రాణో దై వమా ! ॥ఎందు॥

72. కాంభోజి - చాపు

(స్వీయ - ప్రాశ, ధీర, అధమ ; నాయకునితో కలహించి, అతడు హితముచేసినను, అహితముచేసి కోపించి, సరసములకు లోబడినది.)

పల్లవి :

ఎందుకు ? ఈ మాటలేల ?

అనుపల్లవి :

ముందు నిన్నెరుగునా ? - మువ్వగోపాలా ! ॥ఎందుకు॥

1. నిలుపు నాపైదయ - నీక ఆ
చెలియతో నలిగి న - చ్చితివో లేక
తలపు తెలిసె నిం - దాక న
న్నలయించు దైవము - ననవలెగాక. ॥ఎందుకు॥
2. మనసు రానిపోందు - మాను మా
కనకాంగివలె చ - క్కనిదాన గాను
నిను మెప్పించనేర్తునే - నేను? ఓ
వనజాక్ష! సరసము - వద్దు నాతోను ॥ఎందుకు॥
3. రంతుసేయక మున్ను - రావా? నే
నెంతో కోపించిన - నెదురాడి నావా?
ఎంతలేదని యుండ - నీవా అది
కొంతకాలము మున్వ - గోపాలదేవా! ॥ఎందుకు॥

73. బేగడ* - ఏక

(స్వీయ - ప్రాథ; తాను ముందుగా మగనికి కోపము తెప్పించి
పిమ్మట సముదాయించి యతని కోపము పోగొట్టగల జాణ.)

పల్లవి :

ఎందుకు వచ్చెనో కోప - మెన రే మన్నారు?

అనుపల్లవి :

అందు కిందుకు సరి - యాయెరా! మున్వగోపాలా!

॥ఎందు॥

1. ఎన్నడైన నవ్వుకోమో ? - యెదురు మాటాడుకోమో ?
 మొన్నరాతి రలిగి - ముచ్చట లాడుకోమో ?
 చిన్న ముద్దు వచ్చెనని - చెక్కిలి నొక్కినందుకు
 నన్ను నీ వొక టంటె - నిన్ను నే నొకటంటి ||ఎందు||

2. ప్రేమ రెట్టించుకోమో ? - బిగి కాగిళ్ళ నుండమో ?
 వమైన ననుకోమో ? - ఎచ్చకొద్దు లాడుకోమో ?
 ఆ మాట కా మాట - కప్పుడే నే జాణ నంటి
 నా మాట నీవు కాదంటె - నీ మాట నేను కాదంటి
 ||ఎందు||

3. అతనుని కేళి గూడి - యందమాయె ననుకోమో ?
 మితము లేనట్టి తమి - మే లనుకోమో ?
 హితవై మువ్వగోపాలా ! - ఇంచుక నే నలిగితే
 అతిక మలిగితి - వప్పుడే కూడి యిప్పుడు ||ఎందు||

74. సావేరి - చాపు

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఎక్కడ తాళుదునే - యేమని దూరుదునే

అనుపల్లవి :

మ్రొక్కిన రాడు కాగిలీడు - మువ్వగోపాలు డో
 చెలియా ! ||ఎక్కడ||

1. దయ గోరంతైన లేదాయె; వట్టి - తచ్చనలే ఘనమాయె
ప్రియముతో నను జూడడాయె - ప్రేమతో చే పట్ట
డాయె నో చెలియా ! ॥ఎక్కడ॥
2. బతిమాలిన రాడాయె; నన్ను - పగవాడై యల కంతుడేయ
హితవని నన్నేలడాయె - ఎంతటి మాయయో చెలియా !
॥ఎక్కడ॥
3. కూడి యున్నదే వెగటాయె; నేను - వీడె మిచ్చిన
నొల్లడాయె
మోడి చేసి మువ్వగోపాలును నా - మోహ మెన్నడాయె
నో చెలియా ! ॥ఎక్కడ॥

75. సారంగ* - త్రిపుట

(స్వీయ ‡ - మధ్య; అన్య సంభోగదుఃఖిత; నాయకుడు - అను
కూలుడు; ఈర్ష్యామాన విప్రలంభ శృంగారము.)

పల్లవి :

ఎక్కడి నేస్తము - లెక్కడి నెనరు - లెవ్వరి కెవ్వరే ?
ఓ చెలియా !

అనుపల్లవి :

మొక్కిన వినక మా మువ్వగోపాలు నా -
ముదిత యింటికి త్రోసిరే ఓ చెలియా ! ॥ఎక్కడి॥

* కళ్యాణి - చాళు. ‡ “ పరకీయ - విప్రలబ్ధి ” అని రసమంజరి.

1. ఇదిగో నెన్నడు నిరుగు పొరుగు తెరుగని వాని -

కెన్నెన్నో బోధించిరే!

అది చక్కని జాణ యని వాని దా నిల్లు

కదలకుండగ జేసిరే ఓ చెలియా! ||ఎక్కడి||

2. బలిమిని నాచేత నింతలో నింతైన - పంచుక పోజేతురే

చెలులు గాదా రెండు దలచరని యుంటి - చెలువుని

ఎడజేసిరే ఓ చెలియా! ||ఎక్కడి||

3. మొలక ప్రాయమునాడె మువ్వగోపాలుని - కలయుట

తెలియరట

లలనరో! వానిచే లంచాని కాసింది - చలపట్టి పగచేసిరే

ఓ చెలియా! ||ఎక్కడి||

76. తోడి - అది

(స్వీయ - ముగ్ధ, విరహోత్కంఠిత)

వల్లవి :

ఎచ్చోట నున్నాడో? చెలియా! వా - డేమనుచున్నాడో?

అనుపల్లవి :

విచ్చలవిడిగాను - వెరపింతై నలేక

ముచ్చటలాడుచు - మువ్వగోపాలుడు

||ఎచ్చోట||

1. వారిజాక్షి ! యనుచు తన - వద్దికి రమ్మని
తీరుగ నుదట - తిలకము దిద్దుచు
జారు కొప్పున సన్న - జాజులు ముడుచుచు
గారవమున పక్క - చేరి ముద్దు పెట్టుచు ||ఎచ్చోట||
2. చాల నను దూరుచు తన - సాటి లే దనుచు
పాలు గారు చెక్కిలి - బాగుగా జేరుచు
వాలాయముగాను - వాతెర యానుచు
ఏల పదము పాడుచు - నెలమి సొక్కించుచు ||ఎచ్చోట||
3. బాలరో ! మువ్వగో - పాలుడైన వరదుడు
కోలాహలముగ - కొసరి కొసరి వేడుచు
నీలవేణిని రతి - లీలశయ్య నను
కూలముగ రతి కేళి - గూడి లాలింపుచు ||ఎచ్చోట||

77. కాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రోషిత భర్తృక ; నాయకుడు - ప్రోషితపతి, ప్రవాస విప్రలంభ శృంగారము.)

పల్లవి :

ఎన్నటికో నా కొమ్మను జూచేది ? - ఎన్నటికో నా
మనసు చల్లనయ్యేది ?

అనుపల్లవి :

వన్నెలాడి బన్నసరులు నా యురముపై

నూగాడగా నుపరతి గలసేది ||ఎన్నటి||

1. మేటి చందుర కావి పావడపై పసిడి

పట్టు చేలము చాల - పసమీర గట్టి

కోటి వేలకు గొన్న - తాటంకముల నొప్పు

కోమలి చెక్కిళ్ళు - కొసరి ముద్దాడేది ||ఎన్నటి||

2. మోము మోమునజేర్చి - మోవి తేనియ పీల్చి

వేమారు నా మనసు - నొకటిగా జేర్చి

కామశాస్త్రము చదివి - కథలు చెప్పుచు నేను

కామినిని నెమ్మదిని - కలిసి కాగిట జేర్చేది ||ఎన్నటి||

3. జోడు గూడి - తోడి రాగము పాడుచు

మేడపైనుండి - మేలుమే లనుచు

వేడుకలతో దాని - విడువక యెప్పుడు

తోడ బంగారు - తూగు టుయ్యాల లూగేది ||ఎన్నటి||

4. చెలియరో ! మా మువ్వగోసాలరాయడు

ఎలమి నేల రాడని - పలుకరించిన

చెలియ లందరు గూడి - నలినాక్షి వెతజూచి

నేడు రేపని రాక కెదురు చూచేది ||ఎన్నటి||

78. ముఖారి - ఆది

(స్వీయ - ప్రాథ, అభిసారిక)

పల్లవి :

ఎన్నిటికని నే మెత్తు ? - నెంతని వినుతింతు ?

అనుపల్లవి :

కన్నె ! నీవు చేయు నుప - కారములు పదివేలు ||ఎన్ని||

1. విరహ సాగరములో - దరిదాపు లేనపుడు నీ
యురమను తెప్పపై నుంచి - వెరపు తీర్చినందుకా ?
మరుని వాడి తూపుల - మనసు వేగునప్పుడు
సరగున వచ్చి మది - చల్లజేసి నందుకా ? ||ఎన్ని||
2. మగున ! నిన్నెడబాసి - పగలు రేయు జీకాకై
వగల బొరలు నప్పుడు నా - దిగులు దీర్చినందుకా ?
నెగడు కార్చిచ్చు వంటి వె - న్నెలచేత వేగునప్పుడు
జిగిమోవి పానక మిచ్చి - సేదదీర్చినందుకా ? ||ఎన్ని||
3. మొలక నవ్వు మోముతో - మువ్వగోపాల ! రమ్మని
కలసి చెమట లూర - కౌగిలించినందుకా ?
అలిగి నే నూరకుండిన - యంతలోనే తెలుసుకొని
నలినాక్ష ! కోపము వద్దు - నమ్మితి నన్నందుకా ?
||ఎన్ని||

79. పంతుపరాళి - చాపు

(స్వీయ - ప్రౌఢ, దివ్య, నాయకుడు అన్యకాంతాసక్తుడైనను సఖులకు అతని సుగుణములను పలుకుచున్నది.)

పల్లవి :

ఎవతె కూడిన నేమి చాలు - నిది నాతో ననకురే !

అనుపల్లవి :

కువలయాక్షిరో ! ఎప్పటి మా మువ్వ
గోపాలరాయఁడు వీడెకదా ? ||ఎవతె||

1. మంచితన మైననాడె - మక్కువతోనే చెక్కు నొక్కి
కొంచక మోహవేశమునను - గోర నే జీరి
అంచులచేత నప్పళించి - యాని యాని తనివితీర
చంచలాక్షిరో ! నే చాల - చప్పరించిన వాని మోవె
కదా ? ||ఎవతె||

2. ప్రేమతో తన రెండుచేతుల - బిగియించి తమిక్కొద్ది
వేమరు గబ్బి గుబ్బల గుమ్మ - వేడుకమీర
మోము వాని చక్కని మో - మున జేర్చిచేర్చి
లేమరో ! నే గొగి - లించిన వాని రొమ్మె కదా ?

||ఎవతె||

3. హితనైయున్న మువ్వగోపాలు - డిందు వచ్చే
దినములెల్ల

సతమని నే నుపరతుల - సమరతుల

సతని నలయించి తా - నలసి మరియు వింత వింత

విఠముల నే ననుభ - వించిన మేనే కదా ? ||ఎవతె||

80. బైరవి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఎవ్వరి బంపుదు - నేమి సేయుదు నీవే - యిది బుద్ధి
యననమ్మా !

అనుపల్లవి :

మువ్వగోపాలుడు మోడి చేసుకొన్నాడు -

మొన్నటాశనుండి రాడు నీ తోడు నే ||నెవ్వరి||

1. అతివ చులక నని - యందు పోరా దని

యతని బిలువ నని - యంటే నా మదిలోని

వెతలెట్లు తీరు నెన్నా ళ్ళున్న - మితిలేని పోరు

నీకంటె నాకు

హితవరు లెవ్వరున్నార ? పలుమారు

||ఎవ్వరి||

2. మనసు కరగ మంచి - మాటలాడి నా మీద
 నెనరు పుట్టించేది - నీ భారము గాక యే
 వనితకేలా దైవము నన్ను - వినవే నీ పాల త్రోసినది
 అనుమాన మిక నేలా ? యీవేళ ॥ నెవ్వరి ॥

3. అక్కరో ! మువ్వగోపాలు - డతను కేళి గూడగ
 ఎక్కడ మనసని - చెక్కిలి నొక్కితే
 మక్కువ లేనివాని నలె-మ్రొక్కేనె కాని విడనాడి యీ
 దిక్కుకు రాక మాని నినుగాని ॥ ఎవ్వరి ॥

81. ముఖారి - యుంప

(స్వీయ - ప్రాథ, విప్రలబ్ధ)

పల్లవి :

ఎవ్వరి ననగ పని యే మున్న దమ్మలారా !

అనుపల్లవి :

నొవ్వనాడ నేలే మువ్వగోపాలుని - నోము ఫల
మిట్లుండగ ॥ ఎవ్వరి ॥

1. మంచివారి వలెనే యుండి యీ - మగువ లందరు వానిచే
 లాంచలమున కాసించి వానికి భో - ధించి నా యిల్లు
పగ గా

వించుచు నది ద్రోహమని - యెంచక తిరిగేది ప్ర
 పంచమనవలె గాక ॥ ఎవ్వరి ॥

2. ఎవ్వరెంత చెప్పినా యింతైన వినక
 నవ్వుల కొక నాడైన నాతో - నలుగని విభుడు
 రవ్వజేసి యిందు రాడు - రాతిరెల్ల నందుండి
 పువ్వుబోణి చేయు - పుణ్య మనవలెగాక ||ఎవ్వరి||

3. తొలుతటివలె నన్ను - తలచి మువ్వగోపాలు
 డెలమితోడను రతుల - కలసి యుండగను
 చెలియ లోర్వలేక - చేసైగ దానింటికి
 పిలువ బోయిన - ప్రియుని ననవలె గాక ||ఎవ్వరి||

82. సౌరాష్ట్రము - చాపు

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత; దూతి యామె విరహమును
 జెలుపును.)

పల్లవి :

ఏ తీరున రమణిని గెలిచి నీ - వెట్లు రూపాదువో

అనుపల్లవి :

చూతాము రారా ! మదన నీ - చేలి బలిమి మా

చెలియ బలిమి ||ఏ తీరున||

1. రాతిరనే యేనుగ నెక్కి - రాకాచంద్రుడు గొడుగుగాను
లేతతెమ్మెర మొదలైన బలముల - చేతగెలిచెద

నంటివా ?

పోతుటేనుగు కుంభములే - పొలతిగుబ్బలు; మోము

చంద్రుడు

నాతిప్రాణములె చలువతెమ్మెర - జాతివారిలో పగలు

గలవా ? || ఏ తీరున ||

2. జంటవిరి దమ్మియెద - నంటగుమ్మెద నంటివా ?

దంటవే చెలికేలుదమ్మి - తమ్మియొక్కటె సుమ్మా !

తుంట విల్లొక్కటి నీది - తునియని విండ్లు చెలియ

కనౌబములు

ఇంట గెలిచి రచ్చగెలువ నలెనను - ఎన్నికలేక పూనితివి

|| ఏ తీరున ||

3. అంచలు మా చెలిని జూచి - యడుగు బెట్ట వెంచిచూడ

పంచనన్నెల చిలుక - పలుకులే చాన పలుకులు

పంచ బాణములు నీదు - పడతిచూపులే తూపు లనగ

ఎంచ శక్యము గా దా మీద - నేలుకొన్నాడు మున్వ

గోపాలుడు || ఏ తీరున ||

83. కేదారగౌళ - త్రిపుట *

(స్వీయ - భాత యశావనయగు ముగ్ధ; తృప్తాత్మస్త, నాయకుడు - శత్రుడు, సంభోగ శృంగారము, కరుణ.)

పల్లవి :

ఏమందునమ్మా యీవెంత నే - నెచటగాననమ్మా !

అనుపల్లవి :

భామరో మా మున్వగోపాలు డేలిన భావ మేమని
తెలుపుదు - నేనో చెలియరో || ఏమందు ||

1. ప్రేమతో సొక్కి నాచెక్కిలి - వేమారు నొక్కి
కామించి నను బిగయ - కాగలించెనె కాని
మోము మోమునజేర్చి - ముద్దుపెట్టడాయెనే || ఏమందు ||
2. వలపు మితిమీరి నా - వద్దకి నచ్చి నోరూరి
పలుచని కెమ్మోవి - సొలసిక్రోలెనె కాని
కులుకు గుబ్బలపైని - గోరు లుంచడాయెనే || ఏమందు ||
3. పరిపరిగతుల ననుచాల - పైకొని రతుల
పరికించి మున్వగో - పాలు డేలెనె కాని
చిరుతొడలపై తన - చే సోక నివ్వడాయెనే || ఏమందు ||

84. అసావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, అన్యసంభోగ దుఃఖిత, నాయకుడు - శత్రుడు, వియోగ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ.)

పల్లవి :

ఏ మందు పెట్టిరో చెలులు - ఏ మందునమ్మా !

అనుపల్లవి :

సీమగాని సీమకు ఆ - సీమంతిను తెల్లరు గూడి
భామరో ! నన్నెడబాసి - పయినముజేసిరో యమ్మా
॥ ఏమందు ॥

1. ఇల్లువిడిచి యిరుగుపొరుగు - ఎరుగనని బాసచేసిరే
కల్లలాడి అలదాని - యిల్లు చేరెనే ఓ యమ్మలార !
తెల్లని వెల్లా పాలు - నల్లనివి నీ శ్ల నచు
ఉల్లమున నమ్మినే - నుంటినే ఓ యమ్మలార ! ॥ ఏమందు ॥
2. మాపురేపు నేజేసిన - మంచి రతుల భావమెల్ల అల
పాపి సవతితో చెప్పి - అనుభవించెనో
ఈ పట్లలో మగవాని - నెన్నటికి నమ్మరాదు
ఏ పుట్టలో ఏమున్నదో-ఎరుగనైతి నమ్మలార ॥ ఏమందు ॥
3. బాలమువ్వగోపాలుడు - పన్నెండేండ్లు ననుగూడి
పాలించి న న్నీ వేళ - బాసిపోయెనే ఓ యమ్మలార !
పాలలో పాపిడికాయ - పడవేసిన దైవమునకు
పూలపూజ సేయనైతి - పూర్వము నే నమ్మలారా !
॥ ఏమందు ॥

85. ఆనందభైరవి - త్రిపుట
(స్వీయ - మన్య; ప్రోషితపతిక)

పల్లవి :

ఏమని తెలుపుదు - నేలాగు తాళుదు -

నేమి చేతునే ? చెలియా !

అనుపల్లవి :

భామరో ! యూరికి - బయలుదేరెడు వేళ

ప్రేమ మీర నాసామి - పిలిచిచెప్పినమాట || ఏమని ||

1. అన్నమిండక - అతి వేత నొందకు

కన్నీరు నింపకు - కలవరింపకు మని

ఎన్నెన్నో విధముల - హితవులు తెలుపుచు

కన్నీరు నించుచు - కాంచెడు చెప్పినమాట || ఏమని ||

2. నిడివికన్నుల నీరు - నించుచు తలయూచి

తడలేక వేగ - తానే వచ్చెద నని

అడు గడుగున కుసు - రసు రని మదిలోన

కడు మోహమున ప్రాణే - శుడు పలికినమాట || ఏమని ||

3. ఏ నోము నోచితిన్ ? - ఎం తని వేడితిన్ ?

తా నేమి వ్రాసెన్ ? - తలమీద విధి యని

పూనికతోడ మా - మున్వగోపాలుడు

సూనశరునికేళి - సుఖయింత మను మాట || ఏమని ||

86. ఆహిరి - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ; విగ్రహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏమి సేతు నే ? ఓయమ్మా నే - నేమి సేతు నే ?

అనుపల్లవి :

ఏమి సేతు నే ? వెన్నెలకాకల - క్లెగ్గార్తు సమ్మా !

నేను || ఏమి ||

1. కలకల రవములు - చిలుకల పలుకులు

సాలపులు నామీద - ఝలు ఝల్లుమనెనే !

అళులచే నళుకుచు - సాలపుల నలచితి

తెల తెల్లవారదే - చిలుకలకొలిక్కి !

|| ఏమి ||

2. మింటచందరు న - స్నంటి కాయుగాక !

యెంటి నుంటే రాదు - కంటికి నిదుర

తుంటవిల్తుడు నన్ను - కంటగించినాడు

వింటివటే ! కల - కంఠిరో ! నేడు

|| ఏమి ||

3. అందమైన మా మువ్వగోపాలు - డైన రంగేశు

(డెందుపోయి యే - సుందరాంగిని జేరెనో)

మందలించి నాని - నిందు తోడితెచ్చి

పొందుసేయగదవే - చందనగంధి ! నే

|| నేమి ||

37. కేదారగౌళ - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, విశ్వాత్కంతత)

పల్లవి :

ఏమిసేయరా ? ప్రాణేశ ! నే - నెయవలె తాళుదురా ?

అనుపల్లవి :

నీమోకాని ని - న్నెడబాసి నప్పుడే

యీ మేన ప్రాణము లే - మిటి కని తోచి || నేమి ||

1. ఒకమాట నీ మో వానక - ఒక నస్తువు జి

హ్వాకు చవిగాదు చే - దయ్యాని రా

మకురు మనసు నీతో - మచ్చికై యున్నట్లు వే

రొకచోటను మోద - మొంద నీయదెందు || నేమి ||

2. నీ మాటలు విన - నే కాని వే

రేమియు వీనుల - కితవుగాదు

నీ ముద్దుమోము చూడ - నే కాని యితరము

కామింపనొల్లవు - కన్ను లయ్యయ్యో ! || ఏమి ||

3. ఎలమితో మువ్వగోపాల ! - ఇప్పుడు నిన్ను నాయెద్దపై

సలుముకొన మన - సయ్యానిరా !

చెలరేగి రసాల నెంత - నేపు కూడి యలసిన

తలరించు కోరికల - తనవిదీర దిందుకే || నేమి ||

88. సావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రగల్భ, ప్రోషితపతిక)

పల్లవి :

ఏమో తెలియ దెటువలె నున్నాడో? ఏమని తెలుపుదునే?

అనుపల్లవి :

భామరో! నాపైని నెనరున నచ్చటి

సేమము తెలిసి వచ్చేవా రెన రున్నా

॥ రేమో ॥

1. పొలతి! యూరిదాక - పోయి నచ్చేద నని
పలికినంతలో - పల కన్నీరు నించి

కిలకిలమని నవ్వి - తలయూచి యేమేమో

తలచి తప్పకచూచి - దయయును మనున నింక

॥ ఏమో ॥

2. చుర చుర మనవేడి - చూపులెగయు; చం
దురు కాక మేనెం - తో నొగిలెనుగదవే ?

మరుని రాయిడి వెం - బడిని చల్లని గాలి

దరియింప భరియింప - దరమా యెనర్చెన ?

॥ ఏమో ॥

3. కవగూడి యెదపైని - గాని శయ్యపైని

పవళింప నేర్చునా ? - పడతి! మున్వగోపాలు

నెవ తెచూదరించెనో ? - యెట్లని యెంచెనో ?

యువిదరో! యీరేయి - నొంటినుండనాయె

॥ ఏమో ॥

89. సావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ-ప్రపాద, అన్యసంభోగమఃఖిత, ప్రియుని తోడితెమ్మని యే
చెలిని పంపెనో ఆ చెలియే నాయకునితో రమించి రాగా చిహ్నములను
జూచి కోపించి యడుగుచది.)

పల్లవి :

ఏమో యీ వింతలు - ఎక్కడిదే నీకు ?

అనుపల్లవి :

భామా ! మా మున్వగో - పాలుడు నిన్నుగూడెనో ?

॥ ఏమో ॥

1. చిక్కుపడిన సోరములు - చెదరిన ముంగురులు

కక్కసమై నీమోవి చాల - గంటియున్నదిపుడు

పుక్కిట విడెమున - బుగులుకొను వాసనలు

నిక్కుచను దోయిపై - నెలవంక గురుతులు ॥ ఏమో ॥

2. వీడినక్రొమ్ముడి - వింత వింతయూర్పులు

వాడబారిన విరులు - నైఘరి యను

నీడదేరు చెక్కులపై - నెక్కి-ను గురుతులు

కూడి యలసిన చెమ్మట-కొంగు తడసియున్నది ॥ ఏమో ॥

3. సరసుడౌ మున్వగో - పాలు డిందు వచ్చి

సరస రత్నల గూడి - చౌకమీరినది

మరిగి దా నింటనే - మరిరాక యున్నాడు

అరనిమిషాన తోడి తెమ్మ - న్నందు కింతాయె ॥ ఏమో ॥

90. కాంచోజి - త్రిపుట
(స్వీయ - ప్రాథ, ఉత్తమ)

పల్లవి :

ఏమో నేర మెంచుచు - ఎదురాడు చున్నా - డేమి
సేతునే? చెలియా!

అనుపల్లవి

భామరో! నాపైని యేమేమో విభునికి -

పగవారు బోధించిరో? ఏమి చేసిరో? ||ఏమో||

1. అలిగియున్నాడని - అలుక దీర్చకబోతె
అలుకలో నలు - కాయెనే!

చెలియరో! నే నపుడు సడ్డ - సేయగబోతె

చేయపట్టి నను దీసెనే ఓ - చెలియరో! ||ఏమో||

2. అక్కరో! నే వాని - మ్రొక్కివేడుకో బోతె
మ్రొక్కులో మ్రొక్కాయెనే!

చక్కన గాడంటె - సకియరో! వాడు నా

చక్కదనమె చూపెనే! ఓ చెలియరో! ||ఏమో||

3. వగకాదు మున్వ గో - పాలుని రతికేలి
సొగసులో సొగసాయెనే!

మగునరో! నే నపుడు - మాటలాడగబోతే

మొగమొగమే చూపెనే! ఓ చెలియరో? ||ఏమో||

(స్వీయ - మధ్య, విరహాత్కృంతిత)

ఏమో ? రాడమ్మా ! యిందుండి పోయి
జామాయె నమ్మా !

భామరో ! ఆదినరాహు డే - పడలిని గూడెనో ! ॥ ఏమో ॥

1. ఎన్నడై న నన్నెడ బాసి - యీలాగుంచునా ?
 సన్నతాంగిరో ! నామాట - జనదాటని విభుడు
 మన్ననతో నిపుడే - మగున వల దగిలెనో ? || ఏమో ||
2. నిలునదే నా మనసు వాని జూడక - నిమిషమైన
 కలిసిన వేళాగుణమో ? - కమలజు వ్రాతఫలమో ?
 కలకంఠి ! యిదే నిజము - కన్నులాన కల్లగాదు || ఏమో ||
3. మున్వగోపాలుడై న - ముద్దువరాహుడు
 పువ్వుబోణి ! రత్నల - పాలుపొంద ననుగూడి
 నవ్వులకే చుందుజేరి - నన్నుజూడ కున్నాడె ! || ఏమో ||

తెలుగు - త్రిపుట

92. ఉశేని - అది

(స్వీయ - ప్రాణ, ప్రేమ, ధర్మ, ప్రోక్షితపతిక)

పల్లవి :

ఏ రీతి నున్నాడో ? - ఎటులతాళి నాడో ? -
ఎరుగ నో యమ్మా !

అనుపల్లవి :

వారిజాక్షి ! ప్రాణ - పల్లభుడు ననుబాసి -
నంతచెంది విరహవేదనచేత

॥ ఏరీతి ॥

1. కలనైన నామిది - కలనరమే ! ఇతర

- కామినుల నొల్లడే !

చెలు లోర్వజాలక - చెలి ! ననుమారితే

- చెవియొగ్గి విససహించడే

అలిగి యెప్పుడైనా - తెలియక యాడితే

- ఆమాట మది నెంచడే !

నెలకొన్న దయతోను - నెసరు నాపై నుంచి

- నెమ్మదినుండే సామి యీవేళ

॥ ఏరీతి ॥

2. తమిమిర క్షణమైన - తనయెదుట లేకున్న

- తత్తరమున నుండునే !

రమణి ! నే నంతట - రాగాను నవ్వులకు

- రావద్దు పొమ్మనెనే !

క్రమము దెలిసినవాడు - కౌగిట లీచుమై

- ఘనముగా లాలించునే !

సమరసముతోను - సరసములాడుచు

- సంతోషముననుండే సామి యీవేళ ||పరీతి||

3. పాటలగంధి ! నా - భావము దెలిసి

- పలుమారు తేలించునే !

నీటుగా మా మువ్వగోపాలు డెన్నైన

- నేర్పులు పచరించునే !

ఘాటమున నన్ను - కౌగిట లీచుమై

- ఘనముగా లాలించునే !

పాటించి రాతిరి - పగలు బోడుగూడి

- బాళితో నుండేసామి యీవేళ ||పరీతి||

93. శంకరాభరణము - త్రిపుట (లేక అది)

(స్వీయ - ప్రౌఢ, సునితప్రసాద)

పల్లవి :

ఏల తెల్ల వారె ? నయ్యో ! యింతవేగమె

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మా మువ్వగో-పాలుతో మాటాడగానే ||ఏల||

1. రాకరాక మాయింటికి - రమణుడు వచ్చినంతలో
పోకముడి వీడగాను - పొంగుకొంచును
ఏకచిత్తమున శయ్య - నిద్దరము పవ్వళించి
ఆకు మడుపు లందిచ్చి స-య్యాటలాడునంతలోనే || ఏల ||
2. మేనుమేను గదసినపుడె - మిక్కిలి బిగికొగిల్ల
పూనిపెనగుచు నిద్దరము - పొంకముమీర
సూనశరుని పాటలు - సొంపుమీర పాడుకొనుచు
ఆని కాగలించు మని - అడిగేటంతలో || ఏల ||
3. సరనుడౌ మా హేమాద్రి - సామి మువ్వగోపాలుడు
కరుణించి సమరతిని - కలయుసంతలో
సురతానం దమి హెచ్చి - చొక్కి వేరేమి తోచక
గురు కుచముల రొమ్ము - గ్రుమ్మిపైకొనునంతలో || ఏల ||

94. నీలాంబరి - త్రిపుట

(స్వీయ - ముగ్ధ, విరహోక్తంత. చూసి ఆమె విరహమును దెలుపును.)

పల్లవి :

ఏలర వూరక చలము ? మువ్వగోపాల !

అనుపల్లవి :

బాలర; నీపాల కలిగినదేమి ? యీ -

వేళ కరుణాలవాల !

|| ఏలర ||

1. వలచింది ప్రేమచే చాల దాని - వలెనెందుగాన గోపాల!
మలయజగంధి నీ లీల దలచి - మది నుప్పొంగుచు నేవేళ
నెలతలిటువలె పలుమా రేచనలెన ? - నీ కేమైన
ఫలమాన ? కాక, మేలొన ? ॥ ఏలర ॥

2. కనుల జూడవలె నని శాన అది - కరుగు
చున్నది నీ మీ దాన
మనవాలకించు ఓ జాణ ! దయ - మరువ
నట్టిని నీతో ననేన ?
వనిత పనుపగ న స్తి నిజముగ
నలదు ఇక నిటువంటి కోపము - వచ్చు పాపము ॥ ఏలర ॥

3. చిగురుబోణితో నిపుడీ వాదమును - జేరి యింపుగ
[నుండలేదా ?
తగవు పెట్టక వేరారాద ? తి - రుగ కూడియుండితేను
[కారాద ? వృథా
పగలు చేసుక అలిగి వచ్చితే
నగవులకు ఎడమాను ధరలోన సరివారలోన ॥ ఏలర ॥

95. యదుకులకాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, భీగ, అగమ. అవ్యకాంతాసక్తుడైన నాయకుని సరసత్వము లే మాత్ర మంగీకరించక కోపించేది)

పల్లవి :

ఏలరా ? ఈ వగలెల్ల నాసామి ! యిపు -

డేలరా ? ఈ వగలెల్ల

అనుపల్లవి :

చాలురా ! మున్వగోపాల ! యీ జాజమెల్ల

॥ఏలరా॥

1. మన వేమి యున్నది నేడు అల్లమటు -

మాయలాడిన మరిమరి వేడు

ఘనముగా దిది యెంచి చూడు ముచ్చు -

కనికర మెల్లను దెలిసెనునేడు

॥ఏలరా॥

2. చాలు నీదయ అట్టె యుండునట్టి -

సరసములాడకు నాతో వేలందు

కాళ్లకు మొక్కుల బందు ఇంత -

కరుణ గలవాడవు మనసందే యుండు

॥ఏలరా॥

3. శయ్యపైని చేరరాకు నాదు -

పయ్యెద తొలగించి వట్టి ముద్దిడకు

కుయ్యకు మని కూడ రాకు మువ్వ -

గోపాల ! నేడు నీ కింత పరాకు

॥ఏలరా॥

96. యదుకులకాంభోజి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, విరహోక్తంతత)

పల్లవి :

ఏలాగు నే వేగింతునే ? ఓ ముద్దుగుమ్మా !

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మున్వగో - పాలు డలిగి రాడాయెనే || ఏలాగు ||

1. చిలుక నంపిన రాడాయెనే నాతోనె ముద్దు -

చిలుక మాటాడకపోయెనే వాని కిప్పుడు

అలిగి యుండేది హితవాయెనే ఓర్వజాలని -

యతివల రవ మాయెనే ఓ ముద్దుగుమ్మా ! || ఏలాగు ||

2. బలిమినన్నెడ జేసెనే యందునల్ల నా -

చెలి యే పుణ్యముచేసేనే నుందుబెట్టి

అలవాని నోరు మూసెనే ! యంతలో నామా -

టలు గాకుండ చేసెనే ఓ ముద్దుగుమ్మా ! || ఏలాగు ||

3. కూరిమినేరమెంచెనే మున్వగోపాలుడు -

కూడినదాక నలయించెనే పై పోటి చేసి

ఆ రామపొందు గావించెనే నన్ను నిప్పు -

డంతలోనె మచ్చరించెనే ఓ ముద్దుగుమ్మా || ఏలాగు ||

97. పున్నాగపరాళి - చాపు
(స్వీయ - మగ్ధ, ఖండిత)

పల్లవి :

ఐతేగాని నిన్నేనమ్మి - యాపె చేసిన భాగ్యముసామి !

అనుపల్లవి :

సైతరా ! యీ నడతలు - సామి! మున్వగోపాల! ॥ఐతే॥

1. చెక్కిలి నొక్కిన సాగసు - చేతిలో చేయివేసిన హాసు
ఎక్కువయిన నీమనసు-ఈ మర్కమునాకే తెలును ॥ఐతే॥

2. అక్కరకు రాని ధనము - ఆస పడితే నేమి ఫలము ?
నొక్కిన నొక్కిసొమ్ము - నొలచుకొంటే నేమి ఘనము ?
॥ఐతే॥

3. కులుకు గుబ్బల పోటు - గురిగవేసిన కీల్లడవేటు
అలుకవలదు నీ పలుగాటు - అందమాయెను
[ఈ తడబాటు ॥ఐతే॥

98. ముఖారి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, విప్రలబ్ధ)

పల్లవి :

ఐరాదే నేస్త - మమ్మలారా !

అనుపల్లవి :

సారసాక్షి ! పోరేది - చాలునమ్మ చెలులతో ॥ఐరా॥

1. నామీద నెనరు గల్గి - నా వారి వలనుండి
యేమేమో విభునితో - నెగ బోసిరే
ఆ మాట నిజముచేసి - యత డిందు రా కున్నాడు
వామాక్షిరో ! మేక - నన్నెపులిసంటి చెలులే ||ఐరా||
2. నుడువ నోరాడ దమ్మ ! నూ గింజైన నాన నియరు
అడలి నే నొకరితో - నాడుకో రాదె
పడతిరో ! నామాటలన్ని - పలికేరే విభునితో
ముడుచుకు పోయేరు - ముని ముచ్చ లీ చెలులు ||ఐరా||
3. పాయక మున్వగోపాల - భావమైన యఖిలాండ
నాయకుడైన నరదుడు - నన్నుగూడి
గాయక మెరుగడమ్మ - కటకట తెలియదు
కాయజుని తలిరుపదను - కత్తులమ్మ ! యీ
చెలులు ||ఐరా||

99. మోహన - ఆది
(స్వీయ - మధ్య, అభిసారిక)

పల్లవి :

ఒక్క గడియకే ఈ లాగైతే ఇదేటి ఘనమే

అనుపల్లవి :

గ్రక్కున మాటికి - అక్కర దీరగ

పక్కబో నేమే ? ఓ - భామామణిరో !

||ఒక్క||

1. సన్నంపు పలుకులు పలికే వేమే ? -

చన్నులు పయ్యెద గప్పే వేమే?

తిన్నని చూపులు చూపనదేమే ? -

సన్ను మంచి మాటలాడ వదేమే ?

॥ఒక్క॥

2. పదములు తడబడి నడచే దేమే ? -

పాటిమాట లాడనోరాడ దేమే ?

తనువున చెమటలు జారేదేమే ? -

తరుణిరో ! పెదవులు తడిపేదేమే ?

॥ఒక్క॥

3. మదనుని కేళికి బెదరే వేమే ?

మమత దీర ముద్దీయ వదేమే ?

చెదరి భయంబున జూచే వేమే ?

మడుపులీయ చెయ్యాడ దదేమే ?

॥ఒక్క॥

4. ఉన్న తావునను - ఉండ వదేమే ? -

కన్నె ప్రాయమున - కదిలే దేమే ?

వెన్నుడు మువ్వగోపాలుడు తెలియగ

వెలదీ ! మనకది భయమేమే ?

॥ఒక్క॥

100. సావేరి - త్రిపుట

(స్వీయ - ముగ్ధ, విప్రలభ)

పల్లవి :

కొంచెకత్తెలా ? మీరో చెలియరో !

అనుపల్లవి :

కొంచెకత్తెలా ? నా - గుణము తెలియక నన్నుడి

కించి వాడు దాము - కేరికే నవ్వెను ||కొంచె||

1. అలిగి రాడు తోడితె - ముగ్ధుని నంపితె

చెలువుని తోడితెచ్చి - తెలవని నుంచి

యలదాని గూడి రా - ననె నంటె నా మది

కలిగి కన్నీరు నించ - గా తోడితెచ్చెను ||కొంచె||

2. పొరుగుట పతినుంచి - తరుణి ! నీ పతియూరి

కరిగేటప్పుడు దయ - మరునందని నీతో

నెరిగింపు మనె నన - విరహ వేదన చేత

పొరలగ నప్పుడు వి - భుని తోడితెచ్చెను ||కొంచె||

3. నెలత ! మువ్వగోపాలు - నికి నా సఖ కట్టిన

వలున కట్టి స్త్రీనలెనే - యలనరించి యిందుదెచ్చి

అలివేణి ! పవ్వళించు - మత డిందు రాడని

తొలగి యచ్చట నుండ - గలసి విభుడు నవ్వె ||కొంచె||

101. బైరవి - త్రిపుట
(స్వీయ - ప్రౌఢ, ఖండిత)

పల్లవి :

కోపము సేయ నచ్చున ? నాపై నింత

అనుపల్లవి :

రే పగలునీవు - లేమబోధన విని

బాపురే ! మున్వగో - పాల ! నా సామి ! ||కోపము||

1. అలదానికెమ్మోవి - ఆనిన పలుకాటుచే

అలరు నా జిగిమోవి - నాన వద్దంటినా ?

తిలక మొదిగినది - దిద్దుకొమ్మని చాల

నిలువు టద్దముతెచ్చి - నిలిపినందుకు నాపై ||కోపము||

2. నెలవంక లందందు - నెగడిన మేనితో

ఎలమినను కౌగిటను - అలమవద్దంటినా ?

చలువ పన్నీటిచే - కలయ మర్దించిన

కలపము మైనిండ - నలదినందుకు నాపై ||కోపము||

3. ఏ మగువనో చేరి - యెనసివచ్చితివని

కాముకేళిని గూడి - కలయవద్దంటినా ?

నీ మనసు దెలిసి నే - నే బలిమిచేసి

సామి రమ్మని రతి - సలిపినందుకు నాపై ||కోపము||

102. సారాప్తము - చాపు

(స్వీయ - మధ్య, ధీర, నాయకుడనృకాంతను భోగించివచ్చినను
అలుగక నేవచేసేది)

పల్లవి :

చక్కనయ్య ! ఏమి యుప - చారము లే జేయింతును?

అనుపల్లవి :

నిక్కముగ శ్రీకర ! దోషహారతుల - నిప్పింతునో ?

॥చక్క॥

1. మల్లెపూల పాన్పుపైని - చల్లని మొల్లలే పరుతునో ?

చల్లని వాసనగాలికి - చామరాలే వేయింతునో? ॥చక్క॥

2. మంచి గంధం బలది నే యాకు - మడుపులం దిత్తునో ?

అంచితమైన మోవినొక్కితే-నందుకే రవలుచెక్కింతునో?

॥చక్క॥

3. చక్కని మాయి నపుర - సామి ! మువ్వగోపాల ! యిం

కొక్కసారి నేనే - యోలలా డింతునో ? ॥చక్క॥

103. ధన్యాసి - త్రిపుట*

(స్వీయ - లఘుమాన)

పల్లవి :

చల్ల నాయెలేరా ! నా మనసెంతో -

చల్ల నాయెలేరా !

1. ఏనాత్తికై న నీ కెమ్మా - విచ్చితివని కోపమా ?
ఆనీని ! చప్పరించీని ! - అపహరించీనా ?
నే నెంతో విన్నవించిన - నీవు వినవు వినకున్న
మాను మందువల్ల నా - మనసు నొవ్వగలేదురా ||చిత్త||
2. ఎలమి నెవతెనైన కాగి - లిచ్చితే రోసమా ?
అలమిని ! గుబ్బల గుమ్మాని ! అమ్మకొనీనా ?
తెలియ బల్కినను సమ్మ - తించేది లేదు లేకున్న
పలుమారు నిందుకు నే - నలిగి యుండలేదురా ||చిత్త||
3. అక్కట మువ్వగోపాలుడ - వై దానిల్లు చేరితే
మ్రొక్కిని ! కలసీని ! - మూల దాచీనా ?
చక్కన గాదంటే మాట - తెక్కసేయ వెందుకు నీ
యిక్కువ దెలిసెను గనుక - ఈరసించ లేదురా ||చిత్త||

106. కల్యాణీ - త్రిపుట

(స్వీయ - ముగ్ధ, విప్రబ్ధనవోధ - సభుల వాక్యములనంగీకరించినది;
నాయకుని అనుభవము తెలిసికొన్నది గనుక.)

పల్లవి :

చిన్నదాన నే నే మెటుగ - సిగ్గయ్యా నమ్మా !

అనుపల్లవి :

కన్నె లెల్ల కంచి వరదుని - కాగిట నుండుమనేరు

||చిన్న||

1. వద్దికి బొమ్మని చాల - సుద్దులు చెప్పేరు
ముద్దు పెట్ట బొమ్మనేను - ముదముతో లాలించుమనేరు
॥చిన్న॥
2. మదన శాస్త్రము నేను - చదివిన దాన గాను
సదయుడని వానితోను - సరసము లాడుమనేరు ॥చిన్న॥
3. మల్లెపూల పాన్పుపైని - మనసు నెమ్మదితోను
ఉల్లము రంజిల్లజేసి - ఒమ్మికతో నన్నుండమనేరు
॥చిన్న॥
4. పల్లవాధరి ! వినవే - పడతు లందరు నన్ను
వల్లభుడా మువ్వగో - పాలునితో గూడు మనేరు
॥చిన్న॥

107. ఉ సేని - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ, సురతప్రియ సేనాదినములకు రాకరాక వచ్చిన పతితో మాటలాడుచు కాలక్షేపముచేసి, చిలుకపలుకలవలన తెల్లవారు చున్నదని గ్రహించి వ్యాకులపడినది)

పల్లవి :

చెల్లబో యెంతవేగమే - తెల్లవారెరా !

అనుపల్లవి :

ఉల్లములో జాల వింతై - యున్నది మువ్వగోపాల !

॥చెల్ల॥

1. ఇద్దర మీ వరదాక - నెడబాసిన వెతదీర !
 కొద్దిగా నింతసేపైన - సుద్దు లాడుకొంటిమో ?
 నిద్దరమైన తమిదీర - నెలత ! రా రమ్మని నీవు
 ముద్దుపెట్టిన నీ మోవి నా - మోవిపైనున్న దింతలోనే
 || చెల్ల ||
2. చెలువుడ ! నీవు నేను - వల రాజుచే జిక్కిన
 యలుక దీర మోవి తేనె - లానుకొంటు ఉంటిమో ?
 తలిరాకు బోణీ ! రమ్మని - దయతోడ నీ విచ్చినట్టి
 వలపుల బిగి కౌగిలి - వదలలే దింతలోనే
 || చెల్ల ||
3. కళలంటి నే బలికీన - పలుకులు విని ముద్దు
 చిలుక పలికినందు కింత - సేపు నవ్వుకొంటిమో ?
 కలికిరో ! రమ్మని నన్ను - కడు వేడ్క మువ్వగోపాల
 కలసి యుపరతి నేనై - గమకించే టంతలోనే
 || చెల్ల ||

108. తోడి - రూపకము

(స్వీయ - ఉత్తమ, నాయకుడు - దృష్టుడు, సఖిశిక్షాస్వభావముగల పార్శ్వచారిణి.

పల్లవి :

తగదు పో పొమ్మన నా - తరమా ? ఓయమ్మా !

అనుపల్లవి :

సొగ్గసైన వాని మోము - సుదతిరో ! చూచినపుడె

|| తగదు ||

1. వడిగ వా డిందు వచ్చి - నన్ద చేరి ముద్దు పెట్టి
తడవేల విడె మిమ్మని - తా సారెకు నను వేడగ
||తగదు||
2. సరసము లాడుచు నాదు - చక్కని చెక్కులు నిమరుచు
గురుకుచముల గోరు లుంచి - కొమ్మా ! నీ పుణ్య
మనగ ||తగదు||
3. మనసిజు కేళిని నన్ను - మువ్వగోపాల సామి
మును గలసిన చందాన - ముదిత నన్నేలు మనిన
||తగదు||

109. మోహన - త్రిపుట
(స్వీయ - మధ్య, ఖండిత)

పల్లవి :

తగిలితి విక నిన్ను - తరలనీయ నోయి !

అనుపల్లవి :

వగకాడా ! మా మువ్వగో - పాలా ! నా సామీ !

||తగిలి||

1. గంధము చాటున - ఘనమైన జడవేటు
కందియున్న సొగసు - కనుగొంటినోయి !
సందిటనున్న యీ - చందురు పిల్లలు
అందమాయె నోయీ - యిందు కేమోయి ! ||తగిలి||

2. తావి మించిన నీ - మోవిపై పలుకెంపు
 దేవునాన నినుజూడ - దృష్టయ్యా నోయి !
 దేవర చిత్తము - తెలియ దానినా నీ
 వీ వేళకై న నా - యిల్లు చేరితివోయి ! ||తగిలి||
3. కళలంటి వేమారు - ఘనుడ ! మువ్వగోపాల !
 కలసితి వందుకు - కాదననోయి !
 చెలిని నేటనుండి - తలచనంటు నాతో
 పలికితే కాని యా - పని కొల్లనోయి ! ||తగిలి||

110. కన్నడ - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, కలహాంతరిత)

పల్లవి :

తన యాసవలెనే యుండ - దా నా యాస ?

అనుపల్లవి :

తనకేమి తెలివి లేదా ? - చానరో మువ్వగోపాలుడు
 శానా చదివిన సర - సజ్జడే ఓ చెలియా ! ||తనయాస||

1. ఇంటికి వచ్చి శయ్యపై న - న్నంటక, దయజూడక యుండ
 పంటి కొద్ది మోవి - గంటి చేసెతినని
 కంటగించి చూచి - కను లెర్రజేసెనే ! ||తనయాస||

2. ముద్దు పెట్టకయుండగా వానిపై - మోహ మగ్గలమై నేను
వద్ద కూర్చుండి తిలకము - దిద్దితేను
గద్దించినాడు గదవే? ఓ యమ్మా! ||తనయాస||
3. మనసు నిలుపలేక వానిపై - కొని రతిగూడు వేళ
తిసువు మరచి నేను - తాళు తాళు మనిన
విని మోడిగా జూచెనే! - ఓ చెలియరో! ||తనయాస||

111. ఘంటారావము - రూపకము

(స్వీయ - ప్రాళ, కలహంతరిత)

పల్లవి :

తరుణిరో! నేనందాక జీవము బట్టుక -
తాళి యుండే నమ్మా!

అనుపల్లవి :

వరదుడు రాక యుండి నంతట - నలరాయడున్నాడు
నే నున్నాను ||తరుణి||

1. ఎన్ని నోములు నోచిన ఫల - మియ్యక పోయినా?
పున్న మొక్కప్రొద్దు లూరకే - పొల్ల పోయినా?
తిన్నగా మీవంటి పుణ్యసతుల - దీవెన వ్యర్థమయ్యా నా
కన్ను తెరచి యే దేవుడైనను - కరుణ చూడక
పోయినా ||తరుణి||

2. చానరో ! నా గ్రహచార మిక్కనైన - చక్కన

గాకుండీనా ?

దీనత చూచి యే చెలియైన - దిక్కు కానకపోయినా ?

వానిపై నున్న నా విశ్వాసమైన - నన్నే సేయక
పోయినా ?

పూని నేను ముందు చేసినట్టిదాన - పుణ్యమైన లేక
పోయినా ? || తరుణి ||

3. కామునితో గూడి యాపద లేమైన - కాపురముచేసినా ?

పాచురు లాడుకొందురు దైవము - పగవారిని గూడినా ?

రామరో ! మున్వగోపాలు డిందు నేడు - రాకమానీనా ?

ప్రేమతో నన్నేలిన దేవుడు - తామస మొనరించినా ?

|| తరుణి ||

112. మధ్యమాపతి - త్రిపుట

(స్వీయ - సఖీ ఉపాలంభన)

పల్లవి :

తలిరుబోణి వారు పెద్దలె నారు

అనుపల్లవి :

తాళుకొన్నదే దోసమా ? ఎక్కడి జోలి

వలచేది యొకరి కోసమా ? ఓర్వలేని చెలులంటేనే

దోసమా ? || తలిరు ||

1. నిను నిందించి నారంటు నీ వేల అలిగి యున్నావు ?-

నీ వివేక మింతాయెగా !

వనజాక్షుల నోటి వెక్కసపు మాటల

వాని మొక్కవోయినా ? ఎక్కడి జోలే ! ||తలిరు||

2. వారు సేయుమనగానే ముందు చెలిమి చేసినావో

వారికి చింతన సేతురా ?

ఊరికే చిన్నజూచి యుసురనే దోసకారులు

ఒకరి మేలు సైతర ? ఎక్కడి జోలే ? ||తలిరు||

3. నెమ్మి ముట్టెడి మువ్వగోపాలుడు

నీతోనైన కూడిననే చెల్లదా ? జాలమైనదే

చాలదా ?

అమ్మమ్మా ! యిది యేమి యెదిగే తిరిగే

నయ్యయ్యా ! యెన్నైన దేశ రాజుల యెక్కడి
జోలే ||తలిరు||

113. ఆహరి - చాపు

(స్వీయ - ముక్కు, ప్రోషితపతిక)

పల్లవి :

తాళరాదమ్మా ! నా సామిని గాసి

అనుపల్లవి :

ఆ - వేళ జూచి యింత. - వెత చెందజేసినే ||తాళ||

1. వన్నె చిగురు పగడమువంటి - వాని పాదము లెన్నడు
కన్నుల నొత్తుకొందునో ? - కలికిరో ! యిప్పుడు ||తాళ||
2. మురువైన వాని ముద్దు - మోము కన్నుల జూడక
పరితాప మెట్లు దీరునె ? - మరుబారి చేతను ||తాళ||
3. అతివరో ! మువ్వగోపాలు - డైన శ్వేత వరాహుడు
రతికేళి గూడు పెప్పుడో - గత మింటివలె నీక ? ||తాళ||

114. సావేరి - ఆది

(స్వీయ - సభీషిక్షాలక్షణము)

పల్లవి :

తాళి మొక్కరికై న వద్దా ? ఓ చెలియరో !

అనుపల్లవి :

లోలాక్షి ! మువ్వగో - పాలునికి నీకు మాటలై తే

||తాళి||

1. వా డలుగ నీ వలుగ - వశమే ? మీకై తిరుగు -
లాడి చాలు నన్నట్లున్నది; యెవరు మెత్తురే ?
కూడక మీరినట్లున్నది నే జెల్ల మీకు -
కోపము ముక్కున నున్నది చెలియరో ! ||తాళి||

2. చలమున వాడొక టంటే - సైగగా నూరకుండక
చెలియరో ! యిదేటి కోపము ? - చెల్లునె మీతోడ
చెలిమి చేసిన పాపము ఎందుకె మీకు
వలువని మనస్తాపము ? చెలియరో ! ||తాళి||
3. ఎలమి పాలు నీరు వలెనె - కలసి యుండక
మువ్వగోపాలునితో -
చెలియరో ! ఈ - చలమేటికి ? ఇటువంటి గుణము
చెల్లునే నీ వంటి మేటికి ? వివేకమింత
వలువదా ? తెస్సాయెను నేటికి ఓ చెలియా ! ||తాళి||

115. మధ్యమాపతి - ఆది

(స్వీయ - ప్రౌఢ, స్వాధీనపతిక)

పల్లవి :

తెలిసి తెలియలేక - పలికేరు చెలులు

అనుపల్లవి :

కలిసి యున్న నా సామిపై - గాకసేయ వశమా? || తెలిసి ||

1. చలపట్టి తమ బు - ధులు వినలే దని

యలిగి రేమి సేతు - నతివ లెల్ల ?

చెలువుని ముద్దు మా - టలు నా వీనుల నిండి

తొలుకుచున్నవి తమ మా-టలకు చోటున్నదా ? || తెలిసి ||

2. కొనగంట దము గను - గొన రింతైనా గాని
 నెనరులేని దాయనంచు - నిందించేరు
 ఘనమైన సామి రూపు - కనులు నిండి యుండగ
 కనకాంగి ! యితరులు - కానరక్తరటవే ? || తెలిసి ||
3. నా పాల గల మువ్వ - గోపాల సామితో
 కోపించుకొమ్మని - కొమ్మ లనేరు
 ఏ ప్రొద్దు నా సామి - యెద నిండి యుండగ
 పాప మింతె కాని - కోపమున కిమ్మున్నదో ? || తెలిసి ||

116. కల్యాణి - యుంప

(స్వీయ - ప్రాథ ; సురతానందమోహిత - క్రీడాసమయమున మై
 మరచినది)

పల్లవి :

తెల్లవారినది - తెలియలే దకట !.

అనుపల్లవి :

కల్లగాదిది యెంతో వింత యై యున్నది ! || తెల్ల ||

1. మొలక నవ్వుల ముద్దు - మోము కనుగొనగానె
 వలపు దెట్టించి కడు - వడిని కౌగిటను
 అలమి కమ్మని మోవి - యాని తనివారగనే
 జెలగి మోమున జే - ర్చి ముద్దాడుచునుంప || తెల్ల ||

2. ఎలమి నెద నెదను కదియించి - యొకరి కొకరు
తలచినటు వలె నెల్ల - తమి రేచుకొనుచు
కలసి మనసు కరగి - కాతరింపుచు మిగుల
సొలసి సరి మోహమున - సొక్కి పరవశమొంద

॥ తెల్ల ॥

3. ఇదివరకు నెడబాసి - యిరువురము మదినున్న
కొదవలన్నియు దీర - గూడి యిద్దరము
సదయ ! మువ్వగోపాల ! - సామి ! బడలితిననుచు
కదసి పైకొని వగల కులికి - కళలంటగను

॥ తెల్ల ॥

117. భైరవి - రూపకము

(స్త్రీయ - ప్రౌఢ ; సురతానందమోహిత)

పల్లవి :

తెల్లవారు తెరుగనైతి నమ్మ ! యేమందు నా -
తెలివి కెంత మోసమాయె నమ్మా !

అనుపల్లవి :

చెలిమి బలిమినైనా గాని - అలమి పోనీయకున్న -
చెలువుని కడ నుండగ అయ్యయ్యో ! ॥ తెల్ల ॥

1. విరుల దండ కొప్పున ముడిచి నా మోముమీద -

చిలుకు చెమ్మట దుప్పటిచే తుడిచి నే

సరసముతో రవిక ముడి గొబ్బున విడిచి

విరుల మరుల పొరలి కెరలి కెరలి నేరగనైతి

దురంతరవచ నించిన జాణు డయ్యయ్యె ! || తెల్ల ||

2. అలరు మోవి నా మోవిపై నుంచి కొన గోరులు -

కులుకు గుబ్బలపై నాటించి

వలల నా మది నెన్ని విధ - ములనొ భ్రమియించి

అలసి సొలసి కలసి మెలసి వెలసి తెలియనైతిరా ? యని

పిలిచి పిలిచి వేడుకొందు నయ్యయ్యె ! || తెల్ల ||

3. చెక్కిలి నొక్కి ముద్దు పెట్టి - చేరదీసి కలికి

ఆత్మను నను బలికి

అక్కరో ! బిలయు మువ్వగోపాలుడు నను జోడు గూడి

సొక్కి దక్కి మొక్కి తెక్కు మిక్కితే నా -

మక్కువతో నై నా

ఎక్కడి వలపు వచ్చు నయ్యయ్యె

|| తెల్ల ||

118. బిలహరి - రూపకము
(స్వీయ - ప్రాథ, సౌందర్యగర్విత)

పల్లవి :

తొయ్యలి ! నా విభు డెవతెనైన - తోడి తెమ్మనునా ?

అనుపల్లవి :

వెయ్యెన మువ్వగోపాలరాయ డీ - వెలదులకు
చిక్కునా ? ||తొయ్యలి||

1. కొలువున నున్నయపు డొకతె - గుబ్బలు కానరా
బయ్యెద తొలగించి
ఎలమి నా దేవుని కన్నుల జూడ - నీయరాదేమి ?
యంటే

వెలదులు సముఖాన నుండిన వారిని - విరుగనొత్తి
ముందరికి

నిలిచి బెళుకు చూపులు చూచితే తన - నిలవర
మెంచక ||తొయ్యలి||

2. శీవితో చెలువ రాయడై యున్న - యా వేళ తెలిసి
ముందర నిలిచి

సేవకు వచ్చిరి చేయెత్తి మ్రొక్కి - చిత్తాన భయములేక
మోవిపై దంతము లుంచిన వారి - ముక్కున
వేలుంచి బొమలు నిగుడించి

కావరమున నడ వంచుకోగ తన - క్రమము
విచారింపక ||తొయ్యలి||

2. మచ్చకంటి యిపు డిపుడు - వచ్చిన లేత చన్నులను
 నొచ్చె ననగా బట్టినే! వద్దంటే వినక
 మచ్చరాన గోరు బెట్టినే! వచ్చెదనంటే
 ముచ్చ వగల దోవ గట్టినే! అమ్మ నే వెరతు ||నన్నే||
3. నెలత నమ్మిక లిచ్చి - యల మువ్వగోపాలుడు .
 చెలిమితో నను దీ - సేసే! కుయ్యకు మని
 బలిమి నోరు మూసీసే! పరవశమై
 తెలియనైతి నేమేమో జేసీసే! అమ్మ! నే వెరతు
 ||నన్నే||

121. సారాష్ట్రము - ఆది

(స్వీయ - ప్రాథ, అత్పప్త, అధీర)

పల్లవి :

నా దోవకు రాకురా - నాతో నవ్వకు మువ్వగోపాలా!

అనుపల్లవి :

కాదనగ కడమ రా - గము నిలుప ననేవు ||నాదోవ||

1. విద్దెలు నేర్చినదని - వినయపరురాలని
 దిద్దుకోదగినదని - తెలియ నేర్తువా? వోరి!
 వద్దనుంటె యొకమాట - వాకిట నొకమాట
 సుద్దులేల? నీ గుణము - చూచినది కాదా? ||నాదోవ||

2. మెత్తని మనసు దని - మేలు నిలిపే దాన నని
ఉత్తమురాలని దయ - యుంచ నేర్తువా ? వోరి !
చిత్తము నొప్పించేవు - సిగ్గింతైన దక్కనీయవు
హత్తి దాని వద్ద న - న్నాడుకొనేవు ||నాదోవ||
3. కొసరి నే వేడుకోగా - ఇసుమంత సేపు నన్ను
కుసుమశరుని కేళి - గూడి యలసితి నంటివి
రసికత గనవచ్చె - రాతిరి నా మనసు నొచ్చె
ముసి ముసి నవ్వులేల ? - మువ్వగోపాల ! ||నాదోవ||

122. కాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రౌఢ, గురుమాన)

పల్లవి :

నాపైని కోపమేమే ? నా సామికి

అనుపల్లవి :

బాపురే మువ్వగోపాలు - పంతము సాగించెనేడు ||నాపైని||

1. పలుచని మోవిపై పలు కెంపు వరుసలు -
పణతి నే జూడనంటిన ?

అల చెక్కు ముద్దు పెట్టి అది గంటుచేసిన గురు -
తులు చూడనంటిన ?

చెలువరో ! యీవేళ చెలువుని తోడనే -
చెనకి నే నేమంటిన ? పో పోవె ! ||నాపైని||

2. మోమున చిరు చెమటలు కారేటి సొంపులు -

ముదితరో చూడనంటిన ? యు

రమ్మున గుబ్బలు పోతై యున్నది చూడనే -

రచ్చలు చేసితిన ?

ప్రేమమాట నాతో నాడగ యీ - యీ రేయి పిలిచిన

పలుకకున్నాడు పో పోవె !

॥నాపైని॥

3. సరసుడై నట్టి మా మువ్వగోపాలుని మేనెల్ల నా

తరుణి పసుపంటిన

మరుకేళిలో దాని గూడి ఆలసినాడని నేనేమి

దూరితిన ?

సరసిజాక్షి తన నడతలు తెలియదా ? -

చలమేమి ? పో పోవె ! బాగాయె !

॥నాపైని॥

123. తోడి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

నిదుర వచ్చునా కం - టికి ? చక్కని సామి !

అనుపల్లవి :

కదసి మన మీలాగు - కలసి మెలసి యుండగా ॥నిదుర॥

1. గమ్మని వాసిండు - గళమున వదనాబ్జముంచి
కమ్మకొని కౌగిట - గదియరా దీనుకొని
నెమ్మితోడ కటిమీద - నీ పాదము లుంచగ
ఒమ్మన నా గుబ్బలు నీ రొమ్మన నుంచుకొన్న గాని
॥నిదుర॥
2. చక్కెరవలె నున్నది - చల్లనై యున్నది
అక్కర తీర దెంతో - యాన నిమ్మని మోవి
యెక్కువ దిది నా సా - మ్మెపరి కీయ వద్దని
నొక్కితేనే మోవి - నోర నుంచుకొన్న గాని ॥నిదుర॥
3. అలిసినగాని మొదటి - నిలువరము తప్పనీక
తలపున మితిలేని - తమ గలుగజేసి
కలికి ! మువ్వగోపాలుడైన - కంచి వరదుని
కలసి నా యురముపై - గ్రక్కున పవ్వళించక ॥నిదుర॥

124. పున్నగపరాళి - త్రిపుట
(స్వీయ - మధ్య, ఉత్తమ)

పల్లవి :

నిన్ను చూడగలిగే నిన్నాళ్ళకు

అనుపల్లవి :

నిన్ను చూచి నాలుగైదు - నెలలాయె మువ్వగోపాల !
॥నిన్ను॥

1. నిన్న రేయి కలలో నా - కన్నుల గట్టినట్లుండ
వెన్నుడా ! దిగ్గున లేచి - వెదకి కానక
కన్నీరుచే పైట తడిసి - కరగి చింత నొందితి
నన్ను దలచితో ? లేదో ? నా నోము ఫలము ||నిన్ను||
2. విడెమని యన్నమని - వేడుకని నిదురయని
ఎడబాసినది మొద - లేమియు లేదుగా !
అడవిలో ప్రొద్దుగూక - అంధకారమైన వానలో
తడిసి దోవ గానని - దానివలె నున్న తనకు ||నిన్ను||
3. కన్నవా రాడుకొనేది - కన్నెలు నవ్వుకొనేది
విన్నావో ? వినలేదో ! - వినరా ! యీ వింత
నిన్ను గూడినదే మొదలు - నీతోడిదే లోకమై
ఉన్నా నింతే వేరే మనసై - యుంటినా ?
మువ్వగోపాల ! ||నిన్ను||

125. కాంభోజి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, కలహాంతరిత ; సఖీ శిక్షాలక్షణము)

పల్లవి :

నిన్ను నీవే నొచ్చుకొనేవు - నీ మనసున కరగేవు

అనుపల్లవి :

సన్నుతాంగి ! మువ్వగోపాలుని - చాల ఆరుదూరు చేసి

||నిన్ను||

1. తాలిమి కలిగిన వాడని - దండింప మనసు రాదని
మేలు దాచి నే తాళలేనని - ఏల మనసు నెప్పించితినని
॥నిన్ను॥
2. నిన్ను జూచి యుప్పొంగునని - నీ వతని జీవనమని
కన్నె ! నీ వింత కోపగించితే - కన్నుల నీరు
నించుగా యని ॥నిన్ను॥
3. మక్కువ నమ్మిన వాడని - మా మువ్వగోపాలుడని
లక్కవంటి మనసు రాదై - లాలించనైతిగా యని
॥నిన్ను॥

126. తోడి - అది

(స్వీయ* - మధ్య, విరహోత్కంఠిత, నాయకుడు - శతుడు, విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ, చూతి - మధుర కథన చతుర ; సఖి శిక్షా స్వభావముగల పార్శ్వచారిణి.)

పల్లవి :

నెలత ! అతడు అలిగేదెల్ల - నెనరు గాదటవే ?

అనుపల్లవి :

వెలవెల బోనేల మోము ? - చెలువుని తోడి తెచ్చెదనే.

॥ నెలత॥

* ‘ పరకీయ ; సఖి ఉపాలంభన ’ అని రసమంజరి.

1. కాటుక కన్నుల నీరు - ఘనమైన నీలముల వలెనే
పైట తడిసి రవిక దూసి గు - బ్బలపై నిండెనే
ఏటికె యీ వట్టి వెతలు? - ఇందువదన! వెరవనేల?
నేటి మాపటి వేళ - నీ విభుని నిను గూర్చెదనే || నెలత ||
2. వాని ప్రేమ తెలియకనె - నలపు నీవు నిలుపలేక
మేనెంతో కరిగి యున్న - దాన వేలనే?
ఓ నాతిరో! నన్ను వినా - ఊరడించే చెలులున్నారా?
నే నీదాన నైనందుకు - నీవు పరుల వేడదగునా? || నెలత ||
3. వనిత! మున్వగోపాలుడౌ - నరదుడు నినుగూడిన వెనుక
కనుమిక నే చెల్లినై నను - కనువిప్పి చూచునా?
మనసు గట్టి చేసుకోవే - మగువరో! నామాట నమ్మవే!
కినుక వలదే తాళుకోవే! - ననబోణి! గెలుపున
నుండవే! || నెలత ||

127. సారంగ - త్రిపుట

(స్వీయ - తృప్తయైన ప్రాథ)

పల్లవి:

నేటిదే కలయికరా! చక్కనిసామి! -
నేటిదే కలయికరా!

అనుపల్లవి:

కోటిసేయురా మువ్వ - గోపాల! యీవగ || నేటిదే ||

1. కలికిరో ! మోవిపై - కాటుక నిగ్గులతోను -
 చెలువు డింటికి వ - చెప్పే ! అందుకు లోలో
 పలనె నొచ్చుకొని - పలికినందుకు విభు -
 డులికి రంతులు చేసెనే ! ఆ సుద్దులు
 చెలు లడిగితేను న - వ్యల కని వారితో -
 మలయజ గంధిరో ! - మరుగుచేసితి నింతే ||నోరె త్త||
2. అదురు బెదురులేక - నుదుటి లత్తుకతోను -
 కదసి కాగిలిమ్మనెనె అందుకు నేను
 అదరివచ్చిన కోప - మడచుక మెల్ల నే -
 అదిమేర కాదంటినే - అందుకు వాడు
 అదలించితే నాకు - ఇది యేమానో యని -
 యరటాకు సామెత - యట్లు వానితోనె ||నోరె త్త||
3. వినవమ్మ ! గళముపై - వీడెంపు రసముతో -
 నను కెమ్మోవిమ్మనెనే అందుకు నేను
 ఎనయ వచ్చిన వాని - మనసు నొప్పించుట -
 ఘనము కాదని యుంటినే అంతలోవాడు
 మునపటి వలెనన్ను - దనియ గలసితేను -
 మువ్వగోపాలుని - మోమోటమిచేత ||నోరె త్త||

129. అహీరి* - చాపు

(నీయ - మధ్య, స్వాధీనపతిక)

పల్లవి :

పచ్చియొడలి దానర !

అనుపల్లవి :

పచ్చియొడలి దాన - పాపడు నిలువడు -

వచ్చి కూడుటకు వేళకాదు

వచ్చె తాళవోయి - వదలను నీ పొందు -

మచ్చిక నొయ్యారి-మా మువ్వగోపాల ! ||పచ్చి||

1. మిసమిస లాడేటి - నొసటి సొంపుచూచి

కొసరి పైకొనేవు - కొల్లలుగా

కసరితే నొకవింత - గారాబుచేసేవు

రసికుడ ! యీవేళ - రా రాదు పోపోరా ! ||పచ్చి||

2. పట్టకురా రొమ్ము - పాలంటుజేతుల

ఎట్టులోర్తును పరు - లేమందురు

వట్టిపోతే మొర - పెట్టును పసిబిడ్డ

అట్టె మనసు బిగ - బట్టుకో రెణ్ణెలు ||పచ్చి||

3. కారము తిన్నాను - కరకర లాడిని
 ఈరేయి శ్రీరం - గేశుడ !
 మారుకెళి గూడ - మా మువ్వగోపాల !
 ఆరడిపెట్టకు - మోరి ! నా సామి !

130. మోహన - ఆది

(స్వీయ - ప్రౌఢ, ధీర, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

పర దేశమున జేసిన - పనులిందు చెప్పరాకురే

అనుపల్లవి :

తరుణులార ! యిదెక్కడి జోలి - తాళగదరే !

మీ పుణ్యమయ్యాని !

॥పర॥

1. దాని యింటికి పోయినచ్చి - ధనములిచ్చి వేడుకొన్నాడా ?
 వాని చక్కదనమె చూచి - నలచివైకొని బతిమాలి
 గాన విద్యా ప్రౌఢిమిచే - కరగించినట్లు కాబోలు
 మానిని మగవాడు గనుక - మనసు నిలుప లేడాయె॥పర॥
2. పూచిన తంగేడు నలెనే - భూషణ భూషితురాలై
 చూచి మరుడంపిన మోహినీ - సుదతినలెనె వచ్చినిలిచి
 ఓ చక్కని ముద్దుసామి ! - ఒంటినుండమేర కాదని
 లేచినచ్చి మాయింటిలో బన-ళించుమనె గాబోలు ॥పర॥

3. ఎన్నగ మధురా పు - రీశుడైన మువ్వగోపాలుడు
 నన్ను మరుకేళిలో గూడిన - నాటనుండి యన్య మెరుగడు
 చిన్నెల వాడు గాడమ్మ - చెలియరో ! గాంభీర్యశాలి
 కన్నెరో ! నే దగ్గరలేని - కాంతాలాన నైనట్లు కాబోలు
 ||పర||

131. కాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - మానవతి, అసాధ్యమాన (రసాభాసము) నాయకుడు - ధృష్టుడు)
 పల్లవి :

పలుకులేటికి దయలు - బట్టబయలాయె

అనుపల్లవి :

ఎలనాగ ! అవకాశ - మేమున్నదయ్యయ్యో ! ||పలుకు||

1. నెట్టు కొన్నట్టి మమత - నిలుపలేక మో విమ్మంటె
 పట్టి తోసి మనసు - గట్టిచేసుకొంటివి
 చుట్టము లేనివారు - సుదతి ! ఎవ్వరినో
 పట్టుకొని పాకులాడి - నట్టాయె నామనంబు ||పలుకు||

2. హితముగా నీ పాదములె గలియని నమ్మియుంటి
 ఇతరునిగా జూచితి - వేమిసేతు సుదతి !
 సతులనమ్మే - పాపజాతి మగవారికి
 గతులు లేవనుమాట - కలికిరో నిజమాయె ||పలుకు||

3. మొగమోట మేలనే - మువ్వగోపాలుడ గాన
అగడైతి నిన్నుగూడి - అందరిలోన
మగువ వాక్కున నొకటి - మదినొకటి యెంచుకొని
తెగనాడి తివి మున్ను - తెలియలేనైతి నీతోడ ||పలుకు||

132. *కేదారగౌళ - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, ప్రత్యక్షతిక)

పల్లవి :

పోయిరమ్మనే ముద్దుగుమ్మ ! నా సామిని

అనుపల్లవి :

నేయముగాదు వద్దంటే - నిలిచేది మేరకాదు ||పోయి||

1. ఏల కన్నీరు నించేవే ? - ఏమిటి కానబెట్టేవే ?
ఏల వేడుకొనేవే ? - ఈప్రాద్దు మంచిదినము ||పోయి||
2. తరుణిరో వానితోనేల - తరుచు మాటలాడేవే ?
తరువాత నడచే సుద్ది - తానే వినబోయ్యాని ||పోయి||
3. కలసినదే కల్లలాయె - కలలో నీ ముద్దులాయె
పలుకులేల మా మువ్వగో - పాలుని మహారాజువలెనే
||పోయి||

133. కేదారగౌళ - త్రిపుట*

(స్వీయ - ముగ్ధ, ఖండిత)

పల్లవి :

ప్రేమ కేశవరాయ - బెదరింపుల కే మాయె

అనుపల్లవి :

ఆమెపొందే సతమాయె - అవురా ! జాణరాయ ||ప్రేమ||

1. నిదుర కన్నుల మంపు - పెదపుల కాటుక నింపు
పదముల కుంకుమ కెంపు - ఫాలమున లక్తుకసాంపు ||ప్రేమ||
2. మంచిది యందుల కేమాయె - మగవారి మాటలేమాయె
పంచివేసినది తెస్సాయె - బొంకులేలరా ? విటరాయ !
||ప్రేమ||
3. మైలతో నన్నంటరాకు - మారుని తురాయి నీకు
మాలిమి సేయరాబోకు - మాకునై చదీదిమాకు ||ప్రేమ||
4. మాలిమి శ్రీ నాగశైల - మల్లికార్జున ! మువ్వగోపాల !
ఏలితివి నన్నీ వేళ - మోదమలర శ్రీలోల ! ||ప్రేమ||

134. సావేరి - ఆది
(స్వీయ - సఖీ ఉపాలంభన)

పల్లవి :

మగవాని కట్టిపెట్ట - మనతరముగాదే !

అనుపల్లవి :

మగువ ! మువ్వగోపాలుని - మనసు తెలియని దానవా?

॥మగ॥

1. మాటికి నీవే మన్నాను - మర్కము మది నుంచునా ?

బోటి ! నిన్ను జూడక యె - చోట నైననుండునా ?

పోటీచేసి వానిపైని - పొరిచూపుల కేమేపా

ఏటి కీ చేత - లింకనైన చాలు చాలు

॥మగ॥

2. నిన్నరాతిరి వానితో - నీ వాడిన మాటలువింటే

వన్నెలాడిరో ! తాళ - వశమా ? ఎవరికైన ?

అన్నిట నెరజాణ గాగ - అతడు తాళెను గనుక

ఎన్నటి కీ మాట - లెత్త వ ద్వారకె చాలు

॥మగ॥

3. భామరో ! మువ్వగోపాలు డే - పడలికైన చిక్కేవాడా?

వేమరు నీ మదిలోన - వెతనొంద నేటికే

ఆముకొన్న ప్రేమచే - అతడు నీవెప్పటివలెనే

కాముకేళినిగూడి - కలసి మెలసి యుండరే ?

॥మగ॥

135. బైరవి - ఆది

(స్వీయ - ప్రౌఢ, విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు - శత్రుడు. విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

మానినిరో ! చేరరమ్మని పిలువని - మాలిమేటి మాలిమే?

అనుపల్లవి :

పూని దానిప్రాయ మనుభవింపగలేని - పురుషుడేటి

పురుషుడే ? ఓ చెలియా ! ||మాని||

1. వెన్నెలబైట సంగీతము విననట్టి - వేడుకేటి వేడుకే ?

చిన్నెలు మెరయించి చిరునవ్వు నవ్వని - చిత్తమేటి
చిత్తమే ?

సన్నతాంగిరో ! కనుసైగచేయని యట్టి - సరసమేటి
సరసమే ?

పన్నుగ దాని వర్ణింపలేనట్టి - పదములేటి పదములే ?
ఓ చెలియా ! ||మానిని||

2. విరిపాన్పుపై సోలి వేగింపలేనట్టి - విరహమేటి విరహమే !

తరితీపుతో చాల తమకమెచ్చని యట్టి - తనువులేటి
తనువులే ?

కరికుంభముల సాటి కుచముపై లేని-కరములేటి కరములే!

విరిగొన్న విధమున అధరమానని యట్టి - పెదవులేటి
పెదవులే ? ఓ చెలియా ||మానిని||

3. నీవే నాప్రాణనాయకి యని యెంచని-నెనరులేటి నెనరులే?
 చవుసీతి బంధము విధము తెలియనట్టి - చదువులేటి
 చదువులే ?
- కవులకు బహుమాన మియ్యగలేనట్టి - కలుములేటి
 కలుములే ?
- అవునని మువ్వగోపాలుడు మెచ్చని - యంగమేటి
 యంగమే ? ఓ చెలియా ! ||మానిని||

136. భైరవి - త్రిపుట

(స్వీయ - ఖండిత, మధ్య, ధీరాధీర. నాయకుడు - శతుడు, అయోగ
 విప్రలంభ శృంగారము, రాద్రము.)*

పల్లవి :

ముందటివలె నాపై నెన రున్నదా ? నా సామి !
 - ముచ్చట లిక నేల రా ?

అనుపల్లవి :

ఎందుకు మొగ మిచ్చకపు మాట లాడేవు ? -
 ఏరా ! మువ్వగోపాల ! మేర గాదురా ! నా సామి !
 ||ముంద||

1. పిలువ నంపిన రావు - పిలిచిన గైకోవు
 పలుమారు వేడిన - పలుకవు
 వలపు నిలపలేక - చెలువుడ వని నిన్నే
 తలచి తలచి చాలా - తల్ల డిల్లుటే కాని ||ముంద||

* రసమంజరిలో పరకీయ, పరోధ, అధమ.

2. చిన్ననాట నుండి - చేరిన దెంచక
 నన్ను చొక చేసేది - న్యాయమా ?
 వన్నెకాడ నీదు - వంచెన తెరుగనా
 నిన్నన బనిలేదు - నే జేయు పూజకు ||ముంద||

3. కలువల రేడంచు - కంచి వరదా ! నిన్నా
 లలన యింత దూ - రము రానిచ్చేనా ?
 అలరువిల్తుని కేళిని - అలుముకొనుచు నన్ను
 కలిసిన పాపానకి - కన్నుల జూడవచ్చితివో ||ముంద||

137. కాంభోజి - ఆది

(స్వీయ - ప్రౌఢ, అధీర ; జ్యేష్ఠ - కనిష్ఠ ; తన నాయకుడు వేరొక
 నాయకునితో తన మందిరముననే సరసము లాడుచుండ చూచి, యలిగినప్పుడు
 సమాధానపరచవచ్చిన సఖితో తన కోపము తెలియజేయునది.)

పల్లవి :

ముద్దు లేని వానితోను - ముచ్చట లేలే ?

అనుపల్లవి :

నిద్దుర లేప రాకవే - నే వచ్చేదాన గాను ||ముద్దు||

1. చెలియ ! వాని గుణము - తెలియ రా దెవ్వరికి
 పిలువ నంప వాని పయి - అలిగి యుండేటి నా
 వలపు నిలు పెక్కడ ? - చెలియ ! చేసియున్నాడు
 కలకాలము నీవు నాతో - కనికరము సేయ వచ్చేవు ||ముద్దు||

2. ఆము కొన్నప్రేమ వాడు - ఆకడ జారుకొన్నాడు
 నా మీద దయ వా డంటే - నవ్వరా? చెలులు
 ఏమో నాటి చెలిమి - యీ వగల గలుగదే
 రామ రామ! నాతో ఇంతగా - పొల సేయ వచ్చునే
 ||ముద్దు||

3. సద్దుసేతురా నీ వంటి - సరసు రాలవు
 పద్దు మీరి నా యింటనే - వద్ద నొకతె నుంచుకొని

 పద్దులేని మువ్వగో - పాలునితో పలుకులేలనే ||ముద్దు||

138. కాంభోజి - త్రిపుట
 (స్వీయ - ప్రాథ, కలహంతరిత)

పల్లవి :

'మేర కాదు రమ్మనవే! నా సామిని

అనుపల్లవి :

మోర తోపు సేయక - మువ్వగోపాలుని ||మేర||

1. అలిగే వారలు లేరో? - అంతలోనె సమ్మతించి
 కలిసే వారు లేరో? - కలికిరో! యిపుడు
 చలపట్టి యిందు రాడు - చాల మ్రొక్కిన వినడు
 వలరాజు బారి కోర్వ - వశముగాదో యమ్మా ||వేమ||

2. నెనరున నే నొక్క టంటె - నెలత ! అదే నేరము చేసి
అనరాని మాట లాడి - అలయించెనే !

వనిత ! మోహంబుధిలో - మునిగి యెట్లోర్చుదాన ?
తనవంటి సామి కిది - తగవు కాదనే కొమ్మా ! ||మేర||

3. మమతతో చిన్ననాడే - మచ్చిక చేసి నన్ను
సమరతుల నేలినట్టి - చనవుగ నన్ను
గమకించి మోవి పంట - గంటి చేసితినని
రమణి ! మువ్వగోపాలుడు - రాక పరాకు చేసెనే ||మేర||

139. సైంధవి - అట

(స్వీయ - ప్రౌఢ ; ధీరాధీర ; నాయకు డన్యకాంతా సక్తుడయి ఆమెకు
నగలు నాణెములు ఇచ్చినవార్త తెలిసికొని నాయకుని అడుగునది.)

పల్లవి :

మేలు మేలురా ! నిన్ను - మెచ్చ వచ్చురా !

అనుపల్లవి :

చాలు చాలు నీతో పొందు - సామి ! మువ్వగోపాలా !
||మేలు||

1. ముదిత కైతే - ముత్యాల సరమా ? య -

ల్లది నా కన్న మీసరమా ? నీవు

పదరి దానికియ్య తరమా ? -

భళిభళిరా ! మేలు కామి తరమా ! ||మేలు||

2. అలదానికి జీనా సరిపెనలా ? -

ఔరా ! పొలతితోనె సరిపనులా ? ఆ

వెలదికి పారిజాతము ననలా ? -

వేమా రెవ్వరికి లేని మన్ననలా ?

॥మేలు॥

3. అతివకు వేయి వరాలా ? -

అల్లది యే మోహపు జవరాలా ? దాని

రతులచే రమియించ చెయి సరాలా ? -

రమణికి బిరుదు నాగసరాలా ?

॥మేలు॥

140. బిలహరి - త్రిపుట

(స్వీయ - ముగ్ధ, ఖండిత)

పల్లవి :

మోసపోదునా వానికి నేడు - మోసపోదునా ?

అనుపల్లవి :

మోసపోదునా ? నేటి - మువ్వగోపాలుడు

ఆసలాడి న - న్నల యించ జూచెనే !

॥మోస॥

1. కోరిక మీర వాని వేడుక కొంకక -

గోరు వంక తెమ్మన్న నేగి

కూరిమి నా చెలి గోరువంక తెచ్చి -

సారెకు చెక్కిలి చూపెను వాడు నే బాలగాన ॥మోస॥

2. పలుమారు నా చేతి యుంగరాని కొక్క

పలుకెంపు వేడినదే పోయి

అలదాని బలుకెంపు అతివ ! తెచ్చి నను

బిలిచి తన మోవి జూపెను వాడు చిన్నదాన గాన

॥మోస॥

3. విరిబోణి ! ఆసతో సరిపెనలు

వెలది ! ఇపుడె తెచ్చెదనని

సరసుడౌ మువ్వగోపాలుడు సమరతియేలి యిదె

సరిపెన లని నవ్వెను నే కొదమగాన

॥మోస॥

141. సావేరి - త్రిపుట (ఆది)

(స్వీయ - ప్రౌఢ, దివ్యాదివ్య)

పల్లవి :

లేమరో మా మువ్వగోపాలు డెందైన -

లెస్సయుండితే చాలునే

అనుపల్లవి :

వేమారు దూరేది తగవా ? భావిలో నీరు

వెల్లువపోయి నటవే ! ఎంతటి దిటవే ॥లేమరో॥

I. నా పుణ్యము చక్కనౌ నాటి దినములెల్ల -

నన్ను చే పట్టలేదా ?

ఈ పట్ల విడనాడె వెన్నెల చీకటి -

ఎవరికై న లేదా ? వానితో వాదా ?

॥లేమరో॥

2. పలుమారు నా వెత జూచి నొచ్చిన నోట -

పలుక బొయ్యేరు సమ్మా!

అలిగి మీ చేత నే నాడించి నట్టయితే -

అతని మనసు నొచ్చునే! ఏమి వచ్చునే? || లేమరో ||

3. కన్నెరో నను గూడి కౌగిట లీయమై -

యున్న మువ్వగోపాలుడు

వెన్నవంటి మనసు రాయి చేసుకొన్నాడు -

విడనాడి యిందు రాడు మోము చూడడు || లేమరో ||

142. కేదారగౌళ* - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, అతృప్త; ఏకశయ్యా న్యోన్యసంయోగ వియోగము)

పల్లవి:

లేమరో! ఊరకే పవ్వ - లించి యుంటినే

అనుపల్లవి:

మా మువ్వగోపాలుని కే - నీమాటి బోధించెనో!

ఆ మాటేమియులేక - అత డాకడ; నే నీకడ || లేమరో ||

* యదుకుల కాంభోజి.

1. వడివడి కోపముతోను - నచ్చి ముసుకు పెట్టుకొని
పడకింటిలో మాటాడక - పవ్వళించెనే !
విడమియ్యనే బోదుగదా - విదళించివేసె నందుకు
నుడున నోరాడక యిది నా - నోము ఫల మనుకొని
|| లేమరో ||
2. మెదలితే శయ్యపై తనమేను - నామేనంటునని
యొదిగి తా మంచము కోటి - యొర జేరెనే !
కదిసి నా కౌగిటి లోనే - నదముక మోవానబోతే
ఉదిరి లేచి పోయినని - పదరేది మేరగాదని || లేమరో ||
3. అలగియున్న విభుడెప్పటి - యలవాటున నాయందు తిరిగి
కలికి ! నిదుర పరాకేమో - కౌగిలించెనే !
సలలితముగ నే నప్పుడు - సందుకొని మువ్వపురి
నిలయునితో గలసి - నేను నతడు నవ్వుకొని || లేమరో ||

143. మధ్యమావతి - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ, ధీర)

పల్లవి :

వలచిన వాడనే నీ మీద చాల

అనుపల్లవి :

కులుకులాడి ! మువ్వ - గోపాలుడనె భామ || వలచిన ||

1. నినుబాసి కంటికి - నిద్దుర రాదు -

నిమిషమైన గాని ప్రాద్దు పోదు
ఎనసిన మరుబారి కోర్వగ రాదు -
ఇకనా తమి నిలుప వశముగాదు

॥వలచిన॥

2. బాళి నెంతో తరుణి యీవేళ -

తాళలేను నాపై దయ దాచిన మేల ?
చాల నన్ను కరుణించి లీల -
నేలు కొమ్మంటె - నీ జాగులేల ?

॥వలచిన॥

3. ఏపట్ల దయలేక యిటువలె నీవు -

పాప జాతి మరునిపాలు చేసేవు
కోపగించి నెనరు కొసరిన రావు -

కొమ్మ ! మువ్వ - గోపాలు డని కాగిలీవు ॥వలచిన॥

144. పున్నాగవరాళి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

వల పనే దెటువంటి - వస్తువో తెలియదే

అనుపల్లవి :

తలిరుబోణి ! మువ్వగోపాలుని - తచ్చనలకే లోనై తినే

తాళజాల నేమి సేతునే ? అయ్యయ్యో !

॥వల॥

1. కన్న విన్న మేలుగా - దున్నచోట నుండనీయ -
 దన్నము హితవుగా - దదేమో ప్రొద్దుపోదు
 కన్నెరో! వలపు నన్నింత - గా జేసెనో? లేదో? -
 కటకట! తాళ నా వశమా? అమ్మయ్య! ||వల||
2. రేయు బవలు నిద్దుర లేక - రెట్టించి వానిపై ప్రేమ
 ఓయమ్మ! మించెనే తమి - ఓర్వనా వశమా?
 మాయగాడు మువ్వగోపాలుని - మచ్చికలకే లోనైతి నేనే -
 గాయకము తెలియనైతిని అమ్మయ్య! ||వల||
3. కలలో మెలుకవను వాని - కలవరమే కాని -
 చెలులతో మాటాడ నా - చిత్తము రాదె
 అలవాటు లేని మోహము కాననే -
 అయ్యయ్యో! యేమిసేతునే? అమ్మయ్య! ||వల||

145. పున్నాగవరాళి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య; సభీశిక్షాలక్షణము)

పల్లవి:

వా డిచ్చిన సొమ్ములేల? వద్దంటి

అనుపల్లవి:

నేడు ఈ మాటలు వింటే - నిను నవ్వరా చెలులు

||వాడిచ్చిన||

1. హితపు గూర్చి నీతో - ఇంత కోపము వద్దని
బతిమాలే సఖులు నీ - పాటి కారా ?
అతివ ! వాని చేతు - లంటిన నీ గుబ్బ లు
న్నతములై నీ రొమ్మైన ను - న్నది యిందు కేలాగే
॥వాడిచ్చిన॥
2. నవనీతమువంటి మ - నను రాయి చేసుక
ఎవరు చెప్పిన కన్ను - లెర్ర చేసేవు
అవునె ! ఇన్నాళ్లు వా - డానిన కెమ్మోవి
కువలియాక్షి ! ఉంచేది - కొదవ గాదటవే ॥వాడిచ్చిన॥
3. కోరి నిన్నేలిన మువ్వ - గోపాలు డిందు వచ్చి
నేరములుగాచి మ - న్నించు మనిన
ఆరుదూరు చేసేవు - అతడు సంతరించగా
మీరి యున్నట్టి యీ - మే నేమి చేసేవే ? ॥వాడిచ్చిన॥

146. ఉసేని - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, ధీరాధీర ; జ్యేష్ఠ - కనిష్ఠ)

పల్లవి :

వానికి నేనేల వలచితి నిటువంటి - వాడని తెలియకను

అఘపల్లవి :

నే నేర్పు మాలిన దాన నైనందుకు

పూని యెవ్వరినె న దూరుకొన నేలే ?

॥వానికి॥

1. అలరు శయ్యపై వె - న్నెల బైట నుండగ
చెలినెట్ల సైగచేసితివిరా ? యంటె
అలివేణి ! యిట్లందు - వనికదా యూరకే
అలదాని రమ్మంటి - నని బొంతు లాడెనే ! ||వానికి||
2. నెనరుతో నా యొద్ద - నే యుండి దాని ర
మ్మని ముద్దు లిడుకొంటి - వని నే నడిగితె
నిను జూచి చూచి నా - కను లిరులు గ్రమ్మి యా
వనిత నీ వని యుంటి - నని బొంకె నమ్మా ! ||వానికి||
3. కూరిమి మా మువ్వ - గోపాల ! నే జూడ
సార సాక్షిని ఎట్లు - చేరితి వంటె
వారిజముఖి ఈ లాగు - చేరితి నని తనివి
దీర సారెకు రతుల - దేలించె నమ్మా ! ||వానికి||

147. యదుకులకాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, ప్రోషితపతిక ; సఖి ఊరట వాక్యములు)

పల్లవి :

విందుబూచి తిరిగీనే తిల్ల గో -

విందు డిందు వచ్చె నేమో !

అనుపల్లవి :

ఇందు వదన ! ఇంటి - ముందర నెంత వింతగ ||విందు||

1. కులుకుచును ఫాల - కుడిగి తిరిగేనే !

కలకల మనుచు పైడి - గంట పలికేనే

మొలనున్న నెరికోక - ముడి యిప్పుడు నదిలీనే !

ఇలలోన నీ శకున - మెనరికయ్యా నమ్మా ! ||విందు||

2. జక్కున గుబ్బలు - చాల ఉప్పొంగేనే !

చక్కెరవంటి కెమ్మోవి - సారె కదిరేనే !

మక్కువ సందటి దండలు - మాటి మాటికి బిగిస్తేనే !

పక్కన తోరణగౌళి - పలుమారు పలికేనే ||విందు||

3. తలచినట్ల నేడు - దైవము తో జయిస్తే !

కలికిరో ! యిది క్షేమ - కారి యయిస్తే !

ఎలమి నీ వామ భుజ - మిపు డిదిగో ! అదిరేనే !

పలుమారు మువ్వగో - పాలుడు నిను గూడేనే ! ||విందు||

148. సావేరి - త్రిపుట*

(స్వీయ - మధ్య ; సఖీ - ఉపాలంభన)

పల్లవి :

సామిగా ! రారా యంటే రో - స మటే ? నీకు

అనుపల్లవి :

ఏమి నేర మమ్మా ! మువ్వగోపాలుని ముచ్చట దీని

||సామి||

1. నీ మాటలు నమ్మరాదు - నీకే కోపమైనగాని -
 కోమలి ! నాడే కంటి నీ - గుణము లెల్లను
 నీమలో మగవారివలె - నేమైన నేరము చేసితే -
 ఏమి చేతువో తెలియ - దిక్కనైన చలము మాని
 ||సామి||

2. నీవే యతనిని విడనాడి - నీకే కోపమైనగాని -
 యీవేళ ఇద్దరి వాదుల - నెవరు దీర్చేరు ?
 నానంటి సకియ తేకున్న - మీ వేడుకలు చెల్లునా ? -
 ఆయా వింతల కేమి కొదవలేదు - నగలు చేయక
 ||సామి||

3. వేడుకతో నొకనాడైన - విభుడు నీవు ముదము మీర -
 జోడు గూడియున్న - సొగసు చూసెద సంతేను
 నేడు కలిగె భాగ్యము - నెలతరో ! మీ యలుక దీర -
 పాడి పంతముల మాని - పత్తియైన మువ్వగోపాలుని
 ||సామి||

(స్వీయ* - ఉత్తమ, విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు శత్రుడు. వియోగ
విప్రలంభ శృంగారము, కరుణారసము).

సామిని దయయుంచు మనవే ! నా - చక్కని సామిని

భామరో మువ్వ గోపాలుని - ప్రేమ సతమని యెంచినావు.
గదవే ? తడవేల ? పదవే ! || నామిని ||

చిలుక సామితి - సేయ వద్దనవే ! ఒక మాట విసవే !
॥సామిని॥

అగడు చేసిన నెవరి నే - మందు నెటు తాళ్ళకొందు ?
#సామిని#

1. రసమంజరిలో సామాన్య, విరహోత్కంఠిత

శి. ఆసలూరగ మువ్వపురిని నన్నేలిన - వాసు దేవుని
 పొందె కోరి
 భాసు రాంగిరో! వలపు మీరి యతని - కోసరమై
 చెలులు వేసారి
 నాసి వాడని రతుల నెనసి నను
 మోస పుచ్చుట న్యాయమటవమ్మా! ఓ - ముద్దు
 గుమ్మా! ||సామిని||

150. కాంచోజి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

అక్కరో! వానికి నాపై - హర్షము లేదుగా?

అనుపల్లవి :

చక్కనాయె సారెకు రా రమ్మని వేడిస గాని ||అక్కరో||

1. నిన్న వాని బిలున బోతే - నీరజాక్షియును దాను
 నన్ను జూచి తలుపుమూసి - నవ్వుకొంటును
 సన్నతాంగిరో! యింతైన - సడ్డసేయక యుండితే
 నన్ను నేను దూరుకొని - న్యాయము గాదని వచ్చితి
 ||అక్కరో||

2. చక్కగ చూడడు నన్ను - సరసాన మాటాడడు
ఒక్కపూటైన మనసు - ఉవిడరో ! వానికి
మక్కున యేమియులేక - మగునరో ! నా చెలిమి
వెక్కన మాయెనో ? గాక - వెలది యేమి బోధించెనో
||అక్కరో||

3. * ?

151. పున్నాగవరాళి - త్రిపుట
(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠ)

పల్లవి :

అయ్యయ్యో ! నా నంటి తొయ్యలి నేచేది -
అయ్యలూ ! తగునటరా ?

అనుపల్లవి :

నెయ్యముతో నిన్ను - నెరసమ్మ లేదా ?
గయ్యాళి బోధన - కాదన రాదా ?

1. ఇచ్చిన నమ్మిక - లేమాయె ? అలనాటి
మచ్చిక లన్నియు - మరచితివో ?
ముచ్చమగుదుల మారి - ముదిత నననలె గాని
అచ్చోట నిన్నన - నగునా ? నాసామి ! ||అయ్యయ్యో||

* చూడవ చరణములేదు. ముద్ర చూడవచరణములో ఉన్నదేమో ?

2. కలవైన నా యిల్లు - కదలని వానికి
 చెలియ పెట్టినమందు - తలకెక్కెనో
 వలరాజు గారికి - వశముగాదు రారా !
 పలుకపు నే నీకు - పగదాన నటరా ? ||అయ్యయ్యో||
3. మేడమీదికి పిలిచి - వేడుకొన్న వగలు
 నాడేమో యది - తలపు లాయెన్
 పోడిమికే బ్రహ్మ - పురుష వంచకుడనుచు
 వాడుకోరా సతులు - వానిల్లు బంగారు కాను !
 ||అయ్యయ్యో||
4. మాలిమి మును న - నేలిన మువ్వ గో
 పాల ! యీ చలమేల - లాలించరా !
 తాళజాల విరహ - తాప మగ్గల మాయె
 జాలిబెట్టకు మిక - సరసుకు రారా ! ||అయ్యయ్యో||

152. భైరవి - ఆది
 (స్వీయ - ప్రాథ ; ఉత్తమ)

పల్లవి :

అయ్యలూ ! నీ విట్ల - అలిగి యుందురా ?

అనుపల్లవి :

తియ్యని విట్టుని గన్న - దేవా ! మువ్వగోపాలా !

||అయ్యలూ||

1. కలికిరో ! రమ్మని - కస్తూరి మకరికల్
 వలచు చెక్కిళ్ళపై - వ్రాయునపుడు
 చెలగి మాటాడక - చేరిక నొందక
 చలమున నవ్వులకు - జడగొని బెదరించితే ||అయ్యలూ||
2. జంటిపనుల దీరిన - జాళువారవికెయు
 తొంటికై నడి మించి - తొడిగి చూడు మనుచు
 జంటవై నీవు నా - చనుమొన లంటగ
 కంటి నీ వగయని - కన్నుల బెదరించితే ||అయ్యలూ||
3. విందుకు రమ్మని - వెలలేని నా మోవి
 విందారగించిన - వింత కనుంగొని
 అందుకు బదులుగా - నలమినే పైకొని
 పొందు వేళలో నిన్ను - బొమముడిని బెదరించితే
 ||అయ్యలూ||

153. మంగళకైశిక - చాపు

(స్వీయ - ప్రౌఢ; ప్రేమగర్విత; స్వాధీన పతిక. నాయికానాయక
 కుల సరససల్లాపములు.)

పల్లవి :

అలల్ల అలల్ల అలల్ల కృష్ణపదర నాతో నీ వగలెల్ల

1. “చిలుకల కొలికిరో ! - చెలగు నీ పైటలో -
 కులికేది యదియేమో - తెలుపవే !” “అది
 కలికి జక్కవలంట - తెలియన ?” “అయితే
 సెలవియ్యవే పట్ట - జీరునో ?” “అది పట్టరాదు
 బలుకొండలు” ; “అయితే - ఎలనాగ ! -
 పై నెక్క ని - చేసిన ?” “ఓరి
 చిలుకల తేజవాని - చికిలి దుర్గము లవి -
 తలపున నీ నెక్క - దర మాన ? ఓరి !” || అలల్ల ||
2. “చక్కని పగడంపు - చాయల అదియేమేమో -
 మ్రొక్కేను తెలుపవే - ముదితరో !” “వన్నె
 కెక్కియున్న దొండ పండది” “అయితే -
 చొక్కుచు మొనపంట - నొక్కేనే” “అది
 నొక్కరాదు కెంపు - నిక్కము
 ఎక్కువ వెలయిచ్చిన నిచ్చేనా ? ఓరి !
 ఎక్కడ వెలలేని - చొక్కంపు మణి యిది
 దక్కించు కొననంట - తసికేవ ? ఓరి !” || అలల్ల ||
3. “వినవే నీ మొగమింత తళుకుమారి
 తనరేని అదియేమే ?” “అది
 యనగ అద్దములంట తెలియన ?” “అయితే -
 వనిత నీడనచ్చునా ?” “నీడ

కానగరామ కపురంపు తనకలు” “అయితే -

నెనరుగ కలియ నచ్చేద?” “ఓరి!

ఘనుడ! మువ్వ గోపాల! - నిను గూడి కలసేను -

మునుపటి నెనరున - తనరేన? ఓరి!” ||అల్ల||

154. యదుకుల కాంభోజి - రుద్రంబ

(స్వీయ - ప్రాభ; కలహంతరిత)

పల్లవి :

అలిగి యుండుట కేమి కారణమో - తెలిసి నీ నడిగిరా

పోవే ఓ భామా!

అనుపల్లవి :

చెలియ! ఇదివరలోన మువ్వ గోపాలునికి -

జేసిన యశరాధ మేమో చెలియా! ||అలిగి||

1. అందందు తిరిగి రావలసి నచ్చిన వేళ -

అలరు పాదము జలమున - అలమగా లేదా?

చందరు కావి పసిండి సరిగంచు పయ్యెదను -

సరవి తడి యొత్తగా లేదా?

మందమానుత అంకురము లొదన సురటి చే -

మై చెమట లార్చగ లేదా?

గంధము పునుగు కస్తూరి యేలాది కుచలతల

మై నలదగ లేదా? ఓ చెలియా! ||అలిగి||

2. కురులు కూడియు కూడ నటువంటి తొలినాడే -

కూడి నెనరుంచగ లేదా ?

కరుణతో నను నెల్ల కాలము విడువకనే -

కాచుకొమ్మనగాను లేదా ?

నరుసతో తానుసేవించు టూడిగ మెల్ల -

నడినడిని సేయగ లేదా ?

మరుకేళి వేళ నే నెదు రెదురుగా వెన్నుగూడి -

పెదవి నొక్కగ లేదా ? ఓ చెలియా ! ||అలిగి||

3. తప్పు తనవల్ల కలిగి పరవా సేయగ నే -

తాళి నే నుండ లేదా ?

ఎప్పు డెప్పుడు వచ్చునని రాక కే -

నెదు రెదురు చూడగ లేదా ?

ఎప్పటికి మువ్వ గోపాలుని చెలిమే కోరి

ఎంతో నీతో పలుకలేదా ?

అప్పుడె యతనుతో రతి చెల్ల చేయుమని -

అతనితో వేడగ లేదా ? ఓ చెలియా ! ||అలిగి||

155. ఘంటారావము - రూపకము*

(స్వీయ - ప్రౌఢ, ఉత్తమ ; పశ్చాత్తత్పడయిన నా య కు ని
వచనములు.)

పల్లవి :

అలిగి యేల యిందు వచ్చితి ? -

నయ్యయ్యో ! యింక నే నేమి సేయుదు

అనుపల్లవి :

చిలుకల కొలికి చింతలో నెంత - చిన్నపోయెనో ?

॥ అలిగి ॥

1. జలజాక్షినా యురమున నె కాని - శయ్యపై నెన్నడు
పవ్వళించదు

అలరు నామోవి పానకమెకాని - అన్నము ముట్టదు

పలుమారు నాతోనే కాని - ప్రాణ పడమైన

చెలులతో ముచ్చటలాడదు

ఎలనాగ మదన వేదనచేత - నెంత బడలెనో ? ॥ అలిగి ॥

2. కలికి నన్నే కాని యెరుల - కలనైన చూడ నొల్లదు

ఎలమి నన్నే కాని మనసులో - నేమియు దలచదు

చెలియ నా పాదములకే కాని - చెయ్యెత్తి దేవరక్షెన

మొక్కదు

కలకంఠి ననుబాసి నందువలన ఎంత - కన్నీరు

నించెనో ? ॥ అలిగి ॥

3. కూరిమి నా సామి యనుగాని మున్వ -

గోపాలయని పేర బిల్వ దెన్నడు

ఆ రూఢి రతికేళి తానేకాని న - న్నలయ నీయదు

వారిజముఖ నే నలిగితే తానే వచ్చి వేడుగాని -

పరుల బంపదు.

ఏరీతి తాళెనో ! ఎటువలెనున్నదో ! - ఎంత

బడలెనో ||అలిగి||.

156. కాంభోజి - త్రిపుట

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఇంతనా పొరుగింటనే తావులేనట్ల

అనుపల్లవి :

ఇంతనా పొరుగింటనే - ఇంతి విజయరాఘ -

వేంద్రుని వేడుకతన

||ఇంత||

1. ప్రొద్దుపోదు గా - బోలు ! నమ్మ ! దాని -

వద్దనున్న - సుద్దులే ! అందుచేత

నిద్దుర పట్టక - నే నుంటే, దానికి -

ముద్దు మీద - ముద్దులే ! అది

కద్దో లేదో మా - కలికి నడిగెద నని -

సద్దు వినలేక - సఖియ యింట నుండితి

||ఇంత||

2. వారిజముఖి నన - వలె నంట ! -

కేరడపు నవ్వులె దానింటి క
వ్వారి కుంకుమ క - స్తూరి గాక మితి -
మేరలేని పువ్వులె !

సారెకు నా యింటి వా - సన లిందు వచ్చితె -

ఓరువ జాలక - యువిద యింట నుండితి || ఇంత ||

3. భావజు కేళి - నా పడితి గూడేవేళ -

పావురంపు - పలుకులే !

ఆ వేళ విడువు - మని నమ్మిక లిమ్మని -

ఆపె కెంత కులుగో !

నా వద్దికి రావో ! - నాతో మాటాడవో ! -

యీ విజయ రాఘవు - డెలమితో నుండేది || ఇంత ||

157. యదుకుల కాంభోజి - అది

(స్వీయ - అథమ; సఖీ - ఉపాలంభన)

పల్లవి :

ఇంత నిరాకరింతురే ? ఓ చెలియ ! నీ -

వీరి నిరాకరింతువే

అనుపల్లవి :

పంతగించి నీ వీ లాగు - పాపమున కొడిగట్టి || ఇంత ||

1. తనువు నీ సొ న్మునెనట ! - దయవాహి న నెనట !
మనసు నిలుపగా జాల - నని మ్రొక్కెనట !
నినుదూర నోరురాక - తను దా దిట్టుకొనెనట !
ననబోడి నీ వెంతి రాతి - మనసు దానవే ! || ఇంత ||
2. జగిమోవి యాననిచ్చి - జీవము నిలుపుమనెనట !
వగలబెట్టి నన్నేచ - వద్దనెనట !
మగుచ ? నేనుసురంతు - మగచిది కాదనెనట !
దిగనాడితే గట్టి - తెగునసేసి ననెనట ! || ఇంత ||
3. కలికి ! విరహవేదనచే - కన్నీరు సంచెనట !
చెలియ ! నీ కూడిగము - సేతు ననెనట !
కలిసి యెప్పటినలె - కరుణించు మనెనట !
అలిగి మున్వ్యగోపాలు - నాదరించక యీ వేళ || ఇంత ||

158. పుంట - అట

(స్వీయ - మధ్య, కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఇగ నేలనే ఎట్టి ఎలపు - ఇసుమంతైన తెలియదాయె

అనుపల్లవి :

మగువా ! ఇది నా నోము ఫలము -

మరచే నంతు మరనదాయె

|| ఇగ ||

1. అనుభవమే క్రొత్తలాయె - అసలేమీ లేకపోయె
మనసిజని మాయలాయె - మమతి లందేనిలిచిపోయె || ఇగ ||

2. విడువ రానిచ్చేనా యీ చాయ - వేడుక లీడేరదాయె
నుడువ నోరాడదాయె - నొసటి వ్రాత

తప్పదాయె || ఇగ ||

3. కలకాలము నాకు దక్కి - కలికిరో ! మువ్వగోపాలు
డలుకజేసి ఆపె తాను గలయ - నతితమినే

జెందనాయె || ఇగ ||

159. సురట - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, ఖండిత)

పల్లవి :

ఈ తనువుతో నిన్ను నే దలతునా ! -

ఇంక నీ యాజ్ఞకు వెరతునా ?

అనుపల్లవి :

రాతిమతి గలవాని గొలుతునా ?

రార ! మువ్వగోపాల ! యని నిన్ను బిలుతునా ? || ఈ ||

1. బలవంతుడని నీవు ఎంచక నాతో -

పదరి నీవు మాట మించక

అలదాని ముచ్చట లిందు మెప్పించక -

అంటరాకు నను ఓరి జగద్వంచక !

|| ఈ ||

2. మరియుదలేని హోహము వద్దు ఆ -

మగువతో పలుకర యీ పద్దు

దొరతనము పనికి వచ్చుర ? యీ ప్రోద్దు -

ద్రోహి ! నీ మోము జూచితె పాపము కద్దు ||ఈ||

3. మనసు బ్రమసి నన్ను దూరక దాని -

మమత దగిలి నన్ను జేరక

అనువుగాని వలపు నా పైని మీరక -

అలనాటి పొందె చాలును నన్ను గోరక ||ఈ||

160. ఆనందభైరవి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాశ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

ఊరకే చలము చేసేరా ! మ్రొక్కేరా !

అనుపల్లవి :

బౌరా ! మువ్వగోపాల ! గారవించి చూడరా ! ||ఊరకే||

1. పద్దు సేయక వేగ - వద్దికి రారా ! వట్టి

సుద్దులనే తేలించి - ప్రోద్దు పుచ్చకురా !

ముద్దులయ్య ! నీ మోము - ముద్దుగులుకుచున్నదిరా !

ముద్దుపెట్టి మనసయ్యారా ! - మోము మోమున

జేర్చరా ! ||ఊరకే||

2. అరమరలు సేయకురా! - హాసుకై న దాననురా!
 తరుణులవలె వలపు - దాచనేరనురా!
 నెరనమ్మిన దాననురా - నిమిషమిక తాళలేరా!
 మరునిల్లు చెమ్మగిలి మై - మరవసాగెనురా! || ఊరకే ||
3. అక్కర తెలిసివేగ - పక్కనుంచుకోరా!
 చక్కని మా మువ్వగోపాల! చొక్కియున్నానురా!
 నిక్కు నా గుబ్బలు గోట - నొక్కి యెద జేర్చుకోరా!
 ఎక్కువైన రతులచే - గ్రక్కున నన్నేలుకోరా! || ఊరకే ||

161. యదుకులకాంభోజి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, ప్రేమ గర్విత)

పల్లవి :

ఎంత చక్కనివాడే! - నా సామి వీ - డెంత చక్కనివాడే

అనుపల్లవి :

ఇంతి మువ్వగోపాలుడు - సంతతము నా మదికి -

సంతోషము చేసునే || ఎంత ||

1. మొలక నవ్వులవాడే - ముద్దు మాటలవాడే

తలుకారు చెక్కుట - ద్దములవాడే

తలిరాకు జిగి దెగడ - దగుమోవి గలవాడే

తెలిదమ్మిరేకు క - న్నుల నమరువాడే || ఎంత ||

2. చిరుత ప్రాయమువాడే - చెలువొందు విదియ చం
దురు గేరు నొసలచే - మెరయువాడే
చెరుకు విల్తునిగన్న - దొరవలె నున్నాడే
మెరుగు చామనచాయ - మే నమరువాడే ||ఎంత||
3. పొదలు కెందామరల పెం - పొదపు పదములవాడే
కొదమసింగపు నడుము - కొమ రమరువాడే
మదకరి కరముల - మరుపు చేతులవాడే
సుదతి ! మువ్వ గోపాలు డెంత - సొగసు గలవాడే ||ఎంత||

162. భూపాల - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ ; సురత ప్రీయ “ఈ నాయకయందు నాయకుడు
సేనా దినములుగా రాకసే యుండి వచ్చినవాడు గనుకనున్ను, నాయక
మూడు జాములవరకు మాటలచేత ప్రొద్దు గడిపినందువల్లనున్ను, నాలుగో
జామున నాయకుని కూడే ఇంతలో కోడి కూసినందువల్ల వ్యాకులపడినందు
చేతనున్ను సురత ప్రీయ ”)

పల్లవి :

ఎంతో మనసున నెంచి యున్నందుకు
ఇంతలో కోడి కూసెనా ? సామి !

అనుపల్లవి :

కంఠుని గన్న మువ్వ గోపాల ! శౌరి ! -
కొగిలించి యొక్క ముద్దెన పెట్టితివా ?

||ఎంతో||

1. మంచముపై మన మిద్దరు చేరి -

మరిమరి వింతలు సేయ గోరి

మంచిగంధము నే దెచ్చితి ఈ సారి

మన యెడల నిర్దయ చేసినది మీరి ||ఎంతో||

2. ఆకులు మడుపు లందించితినా ?

అధరపానమైన జేసితినా ?

సాకిన దానికి సఫలము సేనా

సంభ్రమ మాయెనా ? సవతి యిదేనా ||ఎంతో||

3. గోరినగోరిక చెల్లకపోయెను

మరుబారికి నిక తాళలేను ఒక

సారై న కూడక నిన్నెడ బాయెను

సామి ! మువ్వ గోపాల! వినరా! నేను ||ఎంతో||

163. కాంభోజి - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ, ఆధీర)

పల్లవి :

ఎందుకు నా పై బాళి ?

ఆనుపల్లవి :

ఎందు వదన విని యుండునా తాళి ?

||ఎందుకు||

1. దిన దినములు దాని యింట నీవు -

ఎనసి తిరిగితివి నగలాడివెంట

మనసు వచ్చెనా నేడు నన్నంట -

కనకాంగి వింటె తాళునె మాట ? ||ఎందుకు||

2. మందయాన మాట లేల -

మందుపెట్టి నిను వలవేసెనో చాల !

ముందటి నెనరెంచే వేళ -

అందరు నవ్వేరు అది నీ కొక్కమేల ? ||ఎందుకు||

3. భావము తెలిసెను నీదు -

దైవము ఎడజేసె నిక నే నేమందు తిల్ల

గోవింద ! మునుపటి పొందె చాలు ఇక మువ్వ

గోపాల ! సరసము లేల ? ||ఎందుకు||

164. కాంభోజి - ఝంప

(స్వీయ - మధ్య, ప్రోషిత పతిక, నాయకుడు - అనుకూలుడు,
ప్రవాస విప్రలంభ శృంగారము)

పల్లవి :

ఎటునంటి మోహమోకాని ఓ యెలనాగ ! -

ఇంతంత యనగరాదే !

అనుపల్లవి :

మటుమాయ దైవ మీ మనసు తెలియగ లేక -

మనల నెడబాపె నయ్యో ! ఓ మగువా ! ||ఎటు||

1. కలికి ! నిన్నెడబాసినది మొదలు నీ రూపు -

కనుల గట్టి నట్లుండునే !

చెలియ ! నే నొకటి దలచెదనన్న నీ సేయు -

చెలిమి తలపై నుండునే !

సొలసి నే నేమైన వ్రాయ నీ యాకార -

శోభనమె కనుపించునే !

పిలిచి పేరున నొకటి పిలువబోయిన నీదు -

పేరు ముందుగ ధోచునే ఓ మగువా ! ||ఎటు||

2. అతివ ! నీ యధరామృతము దలచి నంతనే -

ఆహార మింపుగాడే !

సతి ! నీదు కౌగిటను ప్రతి దినము నెనసిన -

గతిదెలుప నిదుర రాడే !

మతిలోన నిన్నెకా నితరంబు నెరుగ రతి -

పతియాన కల్లగాడే !

సతతమును నిను దలప కుండెదనన్న -

క్షణమైన మరపురాడే ఓ మగువా ! ||ఎ||

3. ఘనత మా మువ్వ గోపాల ! రా ! రా ! యని -
కలిసినది మరపు గాదే !

దిన మొక్క యేడుగా గడప నెవ్వరి తరము -
ననబోణి ! ఏమిసేతు ?

మనసిజుని బాణవేదనల నే సైరింప -
మగువరో ! నశము గాదే !

మనము చేసిన పాప మెట్టిదో ఒరులతో -
మాటాడనే సైచదే ! ఓ మగువా ! ||ఎటు||

165. చిలహరి - అది

(స్వీయ - పశ్య, స్వాధీనపతిక. నాయకుడు-అనుకూలుడు.)

పల్లవి :

ఎటువంటి స్త్రీల పొందైన - హితవై యుండునా ?

అనుపల్లవి :

కుటిల కుంతల నా మదిలో - కూరిమితో నుండగ ||ఎటు||

1. మనసు మర్మము దెలియ నలసి - మగువల గొందరిదెచ్చి

కినిసి ప్రక్కబడద్రోసి - కేరి నవ్వేరు

కనకాంగి నను బంపునప్పుడు - కన్నుల నీరు నించుక

యో ములుగా విన్నవించిన - వితము మరన

నీచుదు ||ఎటు||

2. చెలి ముద్దుపాదము లాదిగ - శిరము దనుక చక్కదనము
 నలిన సంభవునకు వ - ర్ణన సేయ దిరమా?
 అలివేణి దూరమై న - టైతే మనసు దూరమా?
 నలపున నా తను వా రమణికి - వారకమై యుండగను
 ||ఎటు||

3. చెలువ ! మున్య గోపాలుడైన - శ్రీ వేంకట
 రమణా ! యని
 కిలకిల నగవుల నాయెద గు - బ్బల గుమ్ముచు
 కళలంటి పరనశము చేసి - కంతుకేళి నన్నేలిన
 మెలతను దలప నిపుడు నా - మే నెల్ల పులకరించెగా ||ఎటు||

166. పంతుపరాళి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, అధీర. నాయకుడు - ధృష్టుడు.)

పల్లవి :

ఎన్నటికి నిటువంటి గుణ - మింక వలదె

అనుపల్లవి :

నిన్ను నన్ను గన్న విన్న - కన్నెలు నవ్వరే? ||ఎన్న||

1. వామాక్షిరో ! మాట - వచ్చినప్పుడే నీవు నేను
 ఏమైన నాడుకోమో - యెప్పుడైనను ?
 నా నోము నీవు చూడవో - నీ మోము నేను చు
 భామ ! ఇంటికి రా వద్దని - పలుకరింతు రట

2. మెలతరో! నీ మీది - మిక్కిలి దయవాడ
కలికి! నా పై మనసు - గలదానవు
అలిగి యొకరి కొకరు మో - ములు జూడ వద్దనుచు
పెలుచ దనమున నొట్టు - పెట్టుకొందు రటవే? ||ఎన్న||
3. నీరజాక్షిరో! ఇంచుక - నిన్ను నే నాడుకొన్న
నేరక కెండుమాటలు నన్ను - నీ వాడుకొన్న
అరసి మువ్వ గోపాలు - డని కలియ వేమో?
సారెకు నీ పొందులేక - క్షణమైన నుందునో? ||ఎన్న||

167. కాంభోజి - అట

(స్వీయ - ముగ్ధ, జాతయావన, విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు - శత్రుడు, విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణారసము.)

పల్లవి :

ఏటి బ్రతుకమ్మ! - ఇక నేటి ముచ్చటలు? నక
నాటి వెత కాదాయెనే!

అనుపల్లవి :

ఈడు రాదాయె నని - ఏల తనువని చిన్న నా -
డెల్ల చింతించితే

||ఏటి||

1. ఈడు వచ్చిన వెనుక - ఏమి పుణ్యమో సాగసు
కాడా! యని వలచితి నని
వాడు నను చేపట్టి వలచి వలవని తమిని
రాదాయెనని మదిని చాలా వేసట బడితిని

||ఏటి||

2. పగలెల్ల నేను నీ వగ - మొగమే చూచుకొని
 దిగులు లేకుండు నమ్మా - వగనొంది రే యెల్ల
 చిగురు పానుపు మీద - వుసురును రందు నమ్మా !
 మగని చిత్తము రాని - మగువు లెట్లోర్తుగో -
 గగనమైన తపము - కడతేరదాయె నే నింక || ఏటి ||

3. నా వంటి దానికే - నలినాక్ష ! యీ పట్ల
 దైవ మెక్కడ నుండునో - నీవే నేనే యనుచు
 విభుడు రాకున్నంత
 నా విభన మెట్లుండునో - భావమున మా
 మువ్వ గోపాలుతో గూడిన యే - ప్రొద్దు మరపు
 సేయుదు నింక నేమి ? || ఏటి ||

168. కాంభోజి - యంప

(స్వీయ - ప్రౌఢ, ప్రోపితపతిక. నాయకుడు - అనుకూలుడు.
 ప్రవాస విప్రలంభ శృంగారము.)

పల్లవి :

ఏమిసేయుదు మోహ - మెటువలె దీరును ?

అనుపల్లవి :

భామినీ మణి ! ని న్నే - వ్వరు తోడి తెచ్చేరు? || ఏమి ||

1. వెలది ! నీదు ముఖార - విందంబు లిఖించి
అలరు వాసనలు వ్రా - యగ నేరనైతి
కళలొల్కు నీ మోవి - గదసి వ్రాసితిగాని
నెలత ! తేనియ లుంచ - నే నేరనైతి || ఏమి ||
2. కలికి ! సాగసైన నీ - కనులు వ్రాసితిగాని
బెళుకు చూపులు వ్రాయు - వితమెరుగ నైతి
గళము రేఖలు దెలియ - గాను వ్రాసితిగాని
చెలగు కోకిల వంటి - పలుకు వ్రాయగనైతి || ఏమి ||
3. తరుణిరో ! నాగ బం - ధము రీతి గలియుటల
గరిమ వ్రాసితిగాని - పరవశముచేత
పరగ మా మువ్వగో - పాల ! రా ! రా ! యని
తిరుగ రతులకు బిలుచు - తెలివి వ్రాయగనైతి || ఏమి ||

169. కల్యాణి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాణ, అన్యసంభోగ దుఃఖిత. తన సఖి తన నాయకుని కలిసిన చిన్నెలు తెలిసికొని కోపముతో నీచముగా అడుగు చున్నది.)

పల్లవి :

కంచి వరదునితో పొందు - కద్దో ? లేదో ?

అనుపల్లవి :

వంచన మువ్వగోపాలు - వరదుడైన చక్కని || కంచి ||

1. నీవు దాచక తెల్పవే ! - నీలవేణి ! అల్లవాని
భావము జూచేపట్ల - పత్తియైనట్లు మతి తోచినే ||కంచి||
2. నీవే యాడకు పోదువో ? - ఆ విభు డిందు వచ్చునో ?
ఈ వినరములు నేను - ఇన్నాళ్లుగ నెరుగనైతి ||కంచి||
3. నీవు బతిమాలితివో ? - నెలతా ! అతడు పైబడెనో ?
దేవునాన నీ వింత - దిగులుపడ నేలనే ? ||కంచి||

170. ముఖారి - చాపు

(స్వీయ - ప్రాథ, అన్యసంభోగ దుఃఖిత, మధ్యమ. నాయకుడు - శకుడు.)

పల్లవి :

కావలెనమ్మ ! వానికట్ల - కంబుకంతి !

అనుపల్లవి :

ఈ వేళ మువ్వ గోపాలుడు - నావద్ద జేసిన వింతలకెల్ల
||కావలె||

1. మందుల మా రది మాయజల్లి - యెందుల జూడలేనిగడుసు
అందు పోవద్దని నే - నంటి చేపట్టుక
సందెజామువేళ పోయి - సరిగా దానిల్లు చొచ్చితే
ఇందేల వచ్చితి వంటది - ఎన్నైన బాస లిచ్చినదట !
||కావలె||

2. వగవ నేటికి ? అటువంటి - వానికి తగునె ? కొమ్మ !
 పగలు రేయి మునుపు - వద్ద బాయక దానితో నే
 నగవు లెక్కడ ? నయము లెక్కడ ? - నన్నాడు కొనే
 దెక్కడ ?

ఇగురు బోణి ! నామదిలో - ఈసులు దీర నేచె సది
 || కావలె ||

3. మొన్నటి నేరము లెంచక నేను - మువ్వగోపాల దేవుని
 ఎన్నిక చేసి నా మదిలో - నే ప్రోద్దు బాయక
 చెన్నుగ రతుల గలసిమెలసి - చిత్తము రాను నేనచేసి
 కన్నెరో ! నే మించు - కొన్న దెంచక
 గ్రక్కున దానింటి కేగిన తడవ
 || కావలె ||

171. ఘంటారావము - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాశ, భీర ; నాయకుడు - శకుడు)

పల్లవి :

కోమలిరో ! నలచినందుకు - గొప్పాలు డనరా నన్ను

అనుపల్లవి :

ఏమే మని పేరను పిలుతురో తెలియదు

సీమలో జనులందరయ్యయ్యో !

|| కోమలి ||

1. ఆముకొన్న తమి నిలుప లే నప్పుడు -

ఆసల బెట్టితివి

కాము తూపుల మనసు గరిగి మతిమాలిన -

కరుణ జూడవైతివి

రామరో! యిక తాళరా దేలుకొమ్మంటే -

రమ్యము గాదంటివి

సోమ వదన! రేపు మాపంట కడకు -

జూజమే చేసితి నయయ్యో!

॥కోమలి॥

2. చెలిమికై నే నెంత చుట్టుక తిరిగిన -

చింతల బెట్టితివి

నెలతరో! అందుకు కొలకుల వడియు -

నీరు దుడవ నైతివి

లలన నే వెన్నెలకాక కుడుకగా చ -

ల్లని మాటలాడ నైతివి

చలపాదినై పగ సాధించి -

జాలి మాలి బెట్టితి వయ్యయ్యో?

॥కోమలి॥

3. పలుకరించి మా మువ్వగో -

పాల! రమ్మని బత్తి సేయనైతివి

సలినాక్షి! నన్నుగూడి నా డిచ్చిన -

నమ్మికే మరచితివి

చెలియరో ! నీ వద్ద జాము నిలుచుండినా -

చేరదీయ వై తివి

కలికిరో ! నా పంటి వాని మే తెన్నక -

గర్వాన నుంటి వయ్యయ్యో !

॥కోమలి॥

172. కాంభోజి - ఆది

(స్వీయ - జ్ఞాత యావన, నవోధ.)

పల్లవి :

గిలిగింత లయ్యార ! నాసామి ! చ -

క్కిలిగింత లయ్యార !

అనుపల్లవి :

గిలిగింత లయ్యార ! - కలికి విజయ

రాఘవ !

మొలక చన్ను నీ పంటి - మొసను నొక్కకు మల్లె ॥గిలి॥

1. కుటులు కూడని చిరుత - పరువాన నమ్మ ! నీ

వసులు మరులు చేసి న - న్నలయించుచు

విరజా శయ్యపై - మరుని మంత్రములచే

సరిపరి వగ వింత - పలుకు నా చెవి సోకే

॥గిలి॥

2. నలువ నేరని లేత - వయసున నన్ను నీ

పలుకుల నే సొక్కు - జల్లి కళ రేచుచు

మొల నూలు దూసిపోక - ముడిలోపల చెయివేసి

చెలగి గిలిగింత సేయ - కయ్యలు ! మ్రొక్కే(ను) ॥గిలి॥

3. అక్కర తెలియని - యరవిరి ప్రాయాన
 దక్కిన దయ వానివలె - తప్పు మ్రొక్కులు మ్రొక్కుచు
 పక్కలోనే పవళించి - బాస తెన్నెన చేసి
 అక్కన జేర్చి యొడి - యందు నొక్కేవు ||గిలి||

173. కాంభోజి - రూపకము

(స్వీయ - ప్రాథ, సమాగచ్ఛత్పతిక. సఖి పరిహాసము.)

పల్లవి :

చాలు చాలు నీవల్ల నేరమా ?

అనుపల్లవి :

తేలించి మా మువ్వగోపాలు నింటికి -

తెచ్చిన నన్నన వలెను గాక

||చాలు||

1. అలివేణి ! నీ విభుడు నీవు నిక నెన్నడు -

నలిగి యుండరో ? యొకరి నొకరు

పిలువుమని నన్ను వేడుకొని - ప్రియము చెప్పరో ?

చులకగా జూచెదవు నన్ను తేరి -

చూడవు మంచి మాటయిన నాడవు

తెలిసె దెలిసె నేడు నీ యక్కర -

తీరె గనుక నింక నే నేటికి ?

||చాలు||

2. నా సామి ! నిన్ను జేరనపుడె - నాతిరో ! నీవే నని యుంటివి
 వేసారక దినదినము క్లాళ్ల - వేళ్ల బెనగితివి
 ఏ సొమ్ము కోరిన నిచ్చెద నంటివి - ఏ బుద్ధి చెప్పిన
 వినే నంటివి

వాసిగ నేరు గడచితే పుట్టి - వానికె పొమ్మన్న
 మాట నిజమాయె ||చాలు||

3. కోమలిరో ! దాని గూడిన మువ్వ - గోపాలుని
 తెచ్చి నిన్ను గూర్చితి
 నా మేలు తెలియ నేర నైతి - నపుడె మరచితివి
 నే మాటవాసికి పెనగితి నింతే - నిన్నుంచి నాకు
 రా వగిన దేమి ?

కామిని ! యీ కలికాలమున కుప - కారము కలదా ?
 యెవరి కైన ? ||చాలు||

174. శంకరాభరణం - మిశ్ర
 (స్వీయ - మధ్య, అధర)

పల్లవి :

చిటుకు మంటే కోపము - సేయు మువ్వగోపాలుని పై

అనుపల్లవి :

ఇటువంటి నా వలపు - ఏమి కాబోయినమ్మా !

||చిటుకు||

1. వచ్చినప్పుడు నేనె వద్దకి పొయ్యేదే కాని
 ఇచ్చటికి రా రమ్మనే - దెన్నడైన లేదుగా ?
 ఇచ్చ లిచ్చలు నేనే - వచ్చి లాలించేదే కాని
 గుచ్చి నన్ను కౌగిలించుకొన్న దెన్నడు లేదుగా ?

॥ చిటుకు ॥

2. ముందుగా నేనే పోయి - ముద్దిడుకొన్నదే కాని
 (కుందరదన ! నన్ను ముద్దిడు - కొన్నదెన్నడు లేదుగా ?
 పొందుగా నేనే నవ్వు - మొగము పెట్టేదే కాని)
 మందయాన ! న న్వునేచి - మనసునైన లేదుగా ?

॥ చిటుకు ॥

3. బలవంతమున నేనే - పలుకరించేదే కాని
 ఎలమి నాతో మాటాడే - దెన్నడైన లేదుగా
 అలసి వచ్చినప్పుడు నే - కలిసి కూడేదే కాని
 చెలియ ! మువ్వగోపాలుడు - చేరియున్నది లేదుగా !

॥ చిటుకు ॥

175. తోడి - త్రిపుట

(స్వీయ - ప్రాథ, ప్రోక్షితపతిక.)

శల్లవి :

త త్తరపడలేక యున్న ప్రాథ - తన మేమను కొందునే

ఆనుపల్లవి :

కొత్తగాను మువ్వగోపాల ! నీ వన్న

ఉత్తరంబు ఎటు లోర్చుకొందు నని

॥ త త్తర ॥

1. వేడుక ఊరికి - వెడలి వచ్చెద నంటే
 విడె మొసగి యిది - విహితమో ప్రాణేశ !
 నేడు నీ మది కోర్కె - నెరవేరును నీకు
 తోడున్న మనసున - తొలుత చూపితి నని ||తత్తర||
2. కంకణ యుగము - కన్నీరును ధృతి
 పొంక మైన బుద్ధి - పోవగాను తన
 వంక హరితో జీ - నంబును వెడలక
 సంకట పడనేల ? సామి ! తెల్పు మని ||తత్తర||
3. చాలా ప్రొద్దుపోయె - సామీ ! మువ్వ గో
 పాలా ! నీకు ఎన్ని - పను లున్నవో ఈ
 వేళ జను డిక న - నేలిన దొర ! నీ
 కేలా ఇంకను - జోలి యనుచు నవ్వి ||తత్తర||

176. సైంధవి - మత్య
 (స్వీయ - ప్రాథ, భీర)

పల్లవి :

తలచి నపుడె లేనిదానవు - తరుణి నీ వెందుకే ?

అనుపల్లవి :

పిలిచి నపుడె రాకయుంటే - ప్రియము పుట్ట నేర్చునటవే

2. వద్దికి రావే ! వేడుక మీర

ముద్దుపెట్టవే ! కౌగిటనుండి - సుద్దు లాడవే !

ముద్దు గుమ్మ ! నీ - మోవి తేనె లీయవే

ప్రొద్దుపోయె చల మేటికే జాగు సేయకే ||తాళ||

3. భామ లెందైన నెంతైన మది

ప్రేమ లేక యుందురా ! ఇట్లు - రామ ! ఇక నైన

భామరో ! మువ్వ గో - పాల ! రమ్మని నన్ను

కాముకేళి గూడి - కలిసి యేలు మీ వేళ ||తాళ||

179. గౌరి - ఆది

(స్వీయ - ముగ్ధ, కలహంతరిత)

పల్లవి :

నేరమా ? కొమ్మా ! వా డెందుకే - చేర రాడమ్మా

అనుపల్లవి :

వారిజముఖి యిటువలె ననుభవముల

ధారుణీపతి తలచిన యప్పుడె

||నేర||

1. మాలిమి యను తన లాలనచే రతి

వేళలో నడిచిన వింతలు తలచుక

నాలో నేనే నవ్వుచు నుండగ

వేళ వెలిసి విన్నవించనైతి నకట

||నేర||

2. చెలువున దానా చనుమొన లంటుచు

గిలిగింతలమై పులకించిన వగ

దలచుక సిగ్గున దలవంచుక తా

బిలిచి యడిగితే పలుక్కనై తినట

॥ నేర ॥

3. మనసు కరుగ నా మర్కము లంటుచు

పెనగొని తమకంబు నను గలయగ

గినిసి తుపాకుల కృష్ణునితో నే

దనివి తీరలే దనిపలికితివట

॥ నేర ॥

180. కాంభోజి - అట

(స్వీయ - ప్రౌఢ, విహారోత్కంఠిత.)

పల్లవి :

నోము ఫలమే కాని - నొచ్చుకొన నేల ?

అనుపల్లవి :

భామరో ! మున్వగో - పాలు డింత చేసె నం లే ॥ నోము ॥

1. ఎన్నడు నన్నెకాని - ఏ చెలియ నైనాను

కన్నెత్తి చూడ డమ్మా - కలనైనగాని

కన్నెరో ! ఎటునంటి ఘనుడు - న న్నెడబాసి

నన్నెలాడి యింటనె - వాసమై యున్నాడంటె ॥ నోము ॥

2. ఏ మాట లైనాను - ఎలమి నాతోనే కాని
 ప్రేమ నొక్కరి నైన - పిలువ నొల్ల డమ్మా!
 ఆ మమత లన్ని మరచి - అలదానితో గూడి
 ఏమో నాటి నేర - మెంచుకొన్నా డంటే ||నోము||
3. బాలరో! సత్యపురి - వాసుదేవుడు నేను
 పాలు నీరును వలెనె - భావ మలరగను
 కేళి గూడి యున్నయెడ - కినుక చేసుక వాడు
 వాలాయముగా నిందు - వచ్చేదే లేదంటే ||నోము||

181. సావేరి - ఆది

(స్వీయ - ముగ్ధ, ప్రోషిత పతిక)

పల్లవి :

మగువ ! ఊరు దూరమైతే - మనసు దూరమా ?

అనుపల్లవి :

తగవు మాలిస దైవము - పగ సాధించితే నేమాయె

||మగువ||

1. సొక్కిసోలి యుండ లేదా? - సురతపు పను లీడేర్పలేదా ?
 మక్కువ కొన్నాళ్లకైన - మనసు గూడ నింతే కాని
 ||మగువ||

శ్రీమత సంతానం
తంబ్రాళు గంధారియం,
పూర్వీకం

క్షేత్రయ పదములు నాయిక పరకీయయైయున్న పదములు

1. అరాణా - త్రిపుట¹

(పరకీయ - మధ్య, స్వాధీనపతిక)

పల్లవి :

అక్కరో ! యోర్వనివారు సరసుడు గాడని -
ఆడుకొంటే ఆడుకొనేరు

అనుపల్లవి :

మ్రొక్కదగినవాని - ముద్దునూటలవాని -
మువ్వగోపాలసామిని ఎవరైనగాని || అక్కరో ||

1. రామ ! వానిదలచినపుడే - రవిక క్రిక్కిరిసిగుబ్బ -
లేమో రొమ్మెల్ల నిండునే - వాని మాటంటే
నామనసు పై పై నుండునే - వాని జూచితే -
నవనిధు లబ్బినట్లుండునే - యెవరైనగాని || అక్కరో ||

2. ఇంతిరో ! వాడిందువచ్చి - యెలమి కౌగిలించితే -
ఎంతో బడలిక తీరునే - వశముకాని

- కంతు తాపము చల్లారునే - యింతెకాదు నా -
 సంతసమెల్ల చేకూరునే - యెవరైనగాని ||అక్కరో||
3. పూని మువ్వగోపాలుడు - పైనిచెయివేసితే నా -
 మేనపులక లుప్పతిల్లునే - నా తమిరేచ
 వానికే బిరుదుచెల్లునే - వానిగూడిన -
 మానసమెంతో రంజిల్లునే-యెవరైనగాని ||అక్కరో||

2. ఘంటారావము - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, అభిసారిక)

పల్లవి :

అట్టే యుండేవుసుమీ ! నా ప్రాణనాథ !

అనుపల్లవి :

అట్టే యందుండ కిందు వచ్చెదనని -

యానపెట్టితివిసుమీ. నా ప్రాణనాథ ! ||అట్టే||

1. ఇంతలో నీవీడకు రాకుంటే కన్నీరు కా -

వేరి కాలువ సుమీ ! -

ఇంతింత నీ కమ్మోవి తేనెలానకుంటె

ఇదిగో నోరెండేనిసుమీ! నా ప్రాణనాథ! ||అట్టే||

2. వినరా నీవు కౌగిట లేకుంటే పున్నమ -
 వెన్నెల వేడిసుమీ !
 వనజాక్ష ! నీ వీడకు వచ్చేదాక తల -
 వాకిలియిల్లుసుమీ ! నా ప్రాణనాథ ! ||అట్టే||
3. మరచి యెవతెతోనై న-మాటలాడేవు గనుక
 మనసు విరిచెదరుసుమీ !
 శరణు మువ్వగోపాల ! యీరేయి కూడ -
 జాగుసేయక నె రమ్మి ! నాప్రాణనాథ ! ||అట్టే||

3. బేగడ¹ - త్రిపుట

(పరకీయ - సఖి ఉపాలంభన)

పల్లవి :

అది నోముఫలమే - ఓచెలియా !

అనుపల్లవి :

పదరవే ! మువ్వగో - పాలునితోను ||అది||

1. ధనముచేత జ - వ్వనముచేత చక్క -

దనమున నటవే - ఘనతలు ?

వినయము జాణ - తనము గలుగుట -

వినుతికెక్కరే - వనితలు

||అది||

2. మించి పయ్యెద - నుంచి చాల లా -

లించివేరనీ - యెంచక

మంచివాని ర - మించగలుగుట -

చంచలాక్షిరో ! కొంచెమా ?

॥అది॥

3. మేలువాడు ని-న్నేలిన మువ్వగో -

పాలునేచు టది-మేలటే ?

నాలిముచ్చు గ - య్యాళివై ననీ -

కేల కల్గునే - తాలిమి ?

॥అది॥

4. అసావేరి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, మధ్యమ -)

పల్లవి :

అనుసరించిన రాడు - అలిగితిన్ రాడు -

వనితా ! యీ - నెనరేమో ?

అనుపల్లవి :

తనకేమైనాను మునుపటివలెనేను -

మనసిచ్చి కలియనై తినా ?

॥అను॥

1. వద్దికి రమ్మని - ముద్దుసామిని పిలువగా -

సద్దుసేయక మానెనే !

గద్దరించి నాపైని మదిలో మర్మమెంచక -

ప్రొద్దుమాటలు మాని - వద్దికి రమ్మనే! ||అను||

2. మగవారిమాటలు - జగమందునేగాన -

నగరా? సరివారిలోన

మగువరో! చిగురాకు - మడుపు లీయగబోతే -

వెగటాయె నతనికి ఏమంటినోసామి ||నను||

3. తెలియ జెప్పెద వినవే - అల్ల నాసామి నీతోటి -

మొలక నవ్వులాడినటే!

బలిమిచేసిన రాడు - తొలిమోము లాయెనేడు -

కలిసితి ఫలమని - తెలిసి మువ్వగోపాలు ||డను||

—

5. మారువ - ఆది

(పరకీయ - తృప్తితృప్త : నాయకుడు శత్రుడు)

పల్లవి:

అమ్మమ్మ! వీడెంత నెఱజాణడైనాడె?

అనుపల్లవి:

ఎమ్మెలాడి! మువ్వగోపాలునిటు తోడితేవే!

||అమ్మమ్మ||

1. చిరునవ్వు నవ్వుతావచ్చి - చేపట్టినదే కాని
 మెరుగు పయ్యెద తీసే - దెరుగనే! నెత్తి
 కురులు నెరులదీర్చి - విరులు చుట్టినదేకాని
 చురుకుకెంపు మోవిపై నుంచంగ నేమి తెలియనైతి
 ||అమ్మమ్మ||

2. చెలియ! యేకాంతమునకు - చెఱి చూచినదె కాని
 వలయ ముద్దు మాటలు - విననేరనైతి
 గళము ముద్దిడి నన్ను - గారవించినదె కాని
 తళుకు చెక్కిటగోరు - తగిలి నొగితేదేమి తెలియనైతి
 ||అమ్మమ్మ||

3. గరిమ మువ్వగోపాలుడు - కౌగిలించినదె కాని
 ఇరువురి మేనులొరసే - దెరుగలేనైతి
 విరిబోణి! పోకముడి - విడచి అంతరంగమున
 మరి యేమో చేసె నో - మగువ! యేమి తెలియనైతి
 ||అమ్మమ్మ||

6. ఉసేని - త్రిపుట

(పరకీయ - మధ్య, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

అలిగితే భాగ్యమాయె మరేమి? వా -
 డలిగితే భాగ్యమాయె

అనుపల్లవి :

తలిరుబోణిరో ! వాని - దండించ గలన ? వా ||డలిగితే||

1. అరసాంపు మాట - లాడే వానికి నే

తరుణిరో ! మంచి - దాన నయ్యేనా ?

సరసకు రాడాయె ! సకియరో ! నామోము

తిరిగిచూడడేమో ? - దేవుడున్నాడు వా ||డలిగితే||

2. బాళితేదిక - నేల నాతో పొందు

చాలుగాబోలు - సంతోషమాయె

ఈలాగు నే వాని - కితవుగాదేమో

నీలవేణిరో ! నాటి - నెన రించుక లేక వా ||డలిగితే||

3. బాలప్రాయము నాడె - భ్రమియించినన్ను వా

డేలిన సుద్దు - తెన్నెన్నో గలవు

చాల నాతో బా - సలు చేసినాడే ! ఓ

బాలరో ! మువ్వగో - పాలు డిప్పుడు వా ||డలిగితే||

7. యదుకుల కాంభోజి - యుంప

(పరకీయ - కస్య, ప్రోషితపతిక)

పల్లవి :

ఇంతలోనే అల్లవానీ నన్నుశూర్చి -

ఎడబాయ జెసెగా ? దైవము !

అనుపల్లవి :

చింతింప బని లేదు - చేయు పూజాఫలము

॥ ఇంత ॥

1. ఆరు నెలలైనను అతడు నే నొక చోట -

హాయిగా గూడియుంటిమా ?

మారు కేళికి నెంతో వెతచెందితిగాని -

మనసు మన సొక్కటై యుంటిమా ?

దూరుకు లోనై తిగాని గడెసేపైనను -

తొడతొడసోకి యుంటిమా ?

పేరు చెప్పి మాటలకొక్కనాడైనను -

ప్రేమతో పిలుచుకొంటిమా ? ఓ చెలియరో! ॥ ఇంత ॥

2. చక్కగా విభుడు నేనొక్కనాడైనను -

సరసములాడుకొంటిమా ?

చక్కెరకెమ్మోవి యాని యొకరికొకరు -

చవిజూచుకొని యుంటిమా ?

అక్కరలుతీరగా కౌగిటిలో నణగి -

అల్లిబిల్లిగ నుంటిమా ?

పక్కలోపలచేరి యాటలకైన సతి -

పతులనుకొనియుంటిమా ? ఓ చెలియరో! ॥ ఇంత ॥

3. బాళితో మువ్వగోపాలునిపై వేడ్క -

పద్మమైన పాడుకొంటిమా ?

బాల ! ననరున ముచ్చటలాడు విరుల -

పానుపుపై నుంటిమా ?

చాలప్రొద్దుగుంకి యొకనాడైనను -

జాగరమైయుంటిమా ?

కాలమెప్పుటివలె వానితోనేకూడి -

కాపుచెందగ జేసెగా ఓ చెలియరో !

॥ ఇంత ॥

8. ధన్యాసి - చాపు

(పరకీయ - దూతి సంఘటన)

పల్లవి :

ఇంతిరో ! వరదునికి నీపై - నెంతమోహమే !

అనుపల్లవి :

సంతతంబతని వెతజూడ-జాలక యిందువచ్చితిని ॥ ఇంతిరో ॥

1. చెక్కెట చేచేర్చు కొనెను - చిరునవ్వు నవ్వుకొనెను
అక్కట నేదలచినట్టె - ఐరాదనెను
మక్కువ మునుజేసిన చెలిమి - మరపురాదాయె ననెను,
చక్కని యాచెలిని గూడని - జన్మమేటికి జన్మమనెను

॥ ఇంతిరో ॥

2. పడతి ! ఉండుండినే నేమి - పాపముచేసితి ? ననెను :
 తడవు నిన్నెడబాసి - తాళలే ననెను :
 నుడువ నోరాడ దనెను - నొసట చేయుంచుకొనెను :
 అడిగితె మీరేమైన - నార్చేరో ? తీర్చేరో ? యనెను
 || ఇంతిరో ||

3. పలువరించుచు మామువ్వగో - పాల్కుడైన వరదుడు
 నలినాక్షి ! యానాటివెంత - నడచునో ? యనెను
 తలచి యసురుసురు మనెను - దైవమిట్లు చేసెననెను
 వల పనే పాపము పగ - వారికై న గారా దనెను || ఇంతిరో ||

9. మధ్యమావతి - త్రిపుట

(పరకీయ - మధ్య ; దూతిక నాయనా విరహమును
 నాయకునికి తెలియజేయు చతుర)

పల్లవి :

ఇంతే మోహములేని - దిపుడు తెలిసెగదరా !

అనుపల్లవి :

పంతగించి మువ్వగో - పాల ! రావైతివి || ఇంతే ||

1. నీవు వచ్చిన మొదలు - నిమిషమే యుగముగా
 మావనిత యొంటిగా - మదిగుందుచు

భావమున తను తానె - పలుమారునొచ్చుచు

ఈ వేళదాక భుజి - యించకనె యున్నది || ఇంతే ||

2. నెనరై న మమువంటి - నెలతలతో పలుకక

కనుమూసి తానొక - గడియ నిద్రింపక

గొనబు సొమ్ముపెట్టక - కొప్పు చక్కముడువక

మనసిజుని కాకచే - కనలుచు నున్నది || ఇంతే ||

3. వలచిన చెలినెడ - బాసి యారీతిగా

జలము చేసెదవు న - వ్యలకై న తొలుత

కలసిన వాడ విట్టు - లలిగిన దెల్ల మా

నెలత చేసిన పాప - ఫలమేమో ? యకట ! || ఇంతే ||

10. కేదారగౌళ¹ - ఆది

(పరశీయ - మధ్య; సఖితో తన విరహవేదన తెలుపునది

సఖి వెడలిపోవునని దుఃఖించునది)

పల్లవి :

ఇందుకు పగజేసెనా ? - యీ దైవము ?

అనుపల్లవి :

కుందరదన! వినవే - గోపాలునెడబాసినదిగాక || ఇందుకు ||

1. నాపుణ్య మిట్టైనందుకు - నాతిరో! నీవుండికదా

యీ ప్రాణము కాపాడితి - వింతకాలము

1. తోడి.

దాపున నెవ్వరు దృష్టి - తాకించిరో యోర్వజాలక
బాపురే! నీకు నేడూరి - పైనము వచ్చెనా? చెల్ల!

॥ ఇందుకు ॥

2. దంట చెలులు నొద్దికై నా! - జంట నీ వుండగాను
ఒంటినున్న దిగులుతీరి - యుంటినే నేను
మంటమారితనమున నే - మాదునో యని నీవెంచి
కంటికి రెప్పగాచిన - క్రమమున పోషించితివి ॥ ఇందుకు ॥

3. పడతిరో! మామువ్వగో - పాలుడు ననుగూడి చాల
తడవాయెనేమో కాని - తడజేసె ననుచు
ఉడుకుచున్న నామనసున - కొక్కింతైన భయము
పొడమనీక నా కుచితపు - బుద్ధులు బోధించితివి

॥ ఇందుకు ॥

11. ఘంట - త్రిపుట

(పరకీయ - విప్రలబ్ధ)

పల్లవి :

ఇందు రాదగదు నే - నేల వచ్చితినమ్మ!

అనుపల్లవి :

అందరిలో జాల మోస - మాయె వాడిందు లేడాయె

॥ ఇందు ॥

1. మునుమున్నె శృంగారించు - కొని తమకమున రాగ
ననుజూచి నీవైన వ - ద్దనవైతివే
వనజాక్షి ! గట్టిగ - వంచనలే చేసితివి
ఘనము గుట్టుదీరె ! నయ్యో - కన్నవారెల్ల నవ్వగ

॥ ఇందు ॥

2. పిలువక అందుపోయేది - తెలిసి వీధిలో చెలులు
కిలకిల నవ్వేరు గుం - పులు గూడుక
వలపు సిగ్గెరుగదని - పలికే రా మాటలెల్ల
చెలి ! వినీవినములు - చేసితి వివేకములేక

॥ ఇందు ॥

3. కలికి ! మువ్వగోపాలుని - గలసిన దాననై
ఎలమి సఖులగూడి మా - యింట నుండక
పలికి బొంకదనుచు - పడుచుతనము చేసి
నిలువక వచ్చిన - ఫలము గలిగెను

॥ ఇందు ॥

12. మోహన - చాపు

(పరకీయ - ప్రాథ, విదగ్ధ)

పల్లవి :

ఇకనిన్ను పోనిత్తునా ? ఇథరాజ వరదా !

అనుపల్లవి :

శుకవాణిచేత నీ - సుద్దులెల్ల విన్నట్లాయె

॥ ఇక ॥

1. నవ్వులంట నున్నావేమో - నాపద్దు చూడు మీసారి
పువ్వు బోడులచేత - రవ్వ సేయించకమాన || ఇక ||
2. జవ్వన మెల్లనీ పాలుచేసి - చాలా నమ్మియున్నందు
కెవ్వతెనో కూడివచ్చి - యిపుడులేదని బొంకేవు || ఇక ||
3. పన్నుగ మువ్వగోపాల! బాసలిచ్చి నన్ను గూడి
వన్నె లాడి కేలోనైన - వగలెల్ల విన్నారా! నేడు || ఇక ||

13. కాంభోజి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, అభిసారిక)

పల్లవి :

ఇచ్చోటను చాల ప్రాద్దుండ జెల్లదు - ఇంటికిపోవలెరా!

అనుపల్లవి :

ముచ్చటలకెల్ల ఇది సమయముకాదు -

రచ్చల పెట్టుకురా! ఓరోరి జాణ!

|| ఇచ్చోట ||

1. మగనికొగిలి బాసివచ్చితి నేడు నీ

మాట తప్పుక నేను

బిగువైన గుబ్బల కొనగోరులుంచ జూచేవు -

వెలజాతిదానగాను

తగవులేటికిరా ? నీయక్కర తీర్చికో :

నను బంపు దురుసుగాను .

వగకాడా ! నిదురమేల్కొంటే దోసముకాదా ?

వాదులేలరా ! నాతోను ఓరోరి జాణ ! ॥ ఇచ్చోట ॥

2. చురుకు చురుక్కనిమోవి - పంట నొక్కితి వల -

గురుతులెక్కడ దాతురా ?

చెరుకు తీపనివేరుతో పెకలించేవు -

చెలువుడా ఎటుసైతురా ?

.....మోహంబుగొని - తగిలియుండుట యిటువంటి -

..... - మాయపు వలవేతురా ?

ఓరోరిజాణ ! ॥ ఇచ్చోట ॥

3. వేసట్టె కలిసితివి నన్ను పలుమారు ! - విడువరా

యికనైన

నాసామి ! మువ్వగోపాల ! పూనిచలము -

చేసేది మరియాదరా ?

ఆసకుమితియేమి ? కూడకూడ మోహ -

మధికమయ్యేదేకాని

నీసొమ్ము ఈ మేను; కోరినప్పుడే వత్తు -

నెనరు నాపైనుంచరా ! ఓరోరి జాణ ! ॥ ఇచ్చోట ॥

14. కన్నడ - రుంప

(పరకీయ - ముదిత, తృప్త)

వల్లవి :

ఇప్పటికీలాగు నున్నాను

అనుపల్లవి :

ఇప్పటికీలాగున నున్న - ఇటువంటినావలపు
ముప్పొంగ నిచ్చేవో? లేనో? మువ్వగోపాల! ||ఇప్పటి||

1. ఎప్పుడంటప్పుడు నా - యిచ్చకు వచ్చినట్ల
ముప్పిరి గొన్నతమక - మునబెనగుచు
జొప్పిలు తేనెలూర నీ - కప్పురంపు తావి మోవి
తెప్పులుగానాని తనివి - తీర నుప్పొంగుచు ||ఇప్పటి||
2. ఇదిసమయ మవును నే - డిదివేళ కాదనక
కొదవ యింతయు లేదు - కోరినట్ల
గుదిగొన్న తమకమున - గుబ్బల కసిదీర న
న్నదుముకొని కాగలించి - ముదముచే పొదవి ||ఇప్పటి||
3. కంతుకేళి గూడిన - యంతలోనె తమిరేగి
సంతసమున బంధ విశే - షములచే బెనగి
పంతముతో మువ్వగో - పాల! నా సొమ్మైతి వని
చింతేమియులేక నీ - నేవే జీవనమై ||ఇప్పటి||

15. ఆనందభైరవి - త్రిపుట

(పరశీయ - పరోఢ, వాగ్విదగ్ధ)

పల్లవి :

ఊరకే చలము చేసే - వేరా ? మ్రొక్కేరా !

అనుపల్లవి :

బౌరా ! మువ్వగోపాలా ! గారవించి చూడరా ! ||ఊరకే||

1. పద్మసేయక వేగ - వద్దికిరారా ! వట్టి
సుద్దులనే తేలించి - పొద్దుపుచ్చకురా !
ముద్దులయ్య ! నీ మోము - ముద్దుగులుకుచు నున్నదిరా !
ముద్దుపెట్టమనసయ్యారా ! మోము మోమున జేర్చరా !
||ఊరకే||

2. అరమరలు సేయకు రా ! - వశాసు కైన దానను రా !
తరుణులువలె వలపు - దాచనేరను రా !
నెరనమ్మిన దానను రా ! - నిమిషమిక తాళలేరా !
మరునిల్లు చెమ్మగిలి మై - మరవసాగెను రా ! ||ఊరకే||

3. అక్కర తెలిసివేగ - పక్కనుంచుకోరా !
చక్కని నూ మువ్వగోపాల ! - చొక్కియున్నాను రా !
నిక్కునాగుబ్బలు గోట - నొక్కి యెదజేర్చుకోరా !
ఎక్కువైన రతులచే - గ్రక్కున నన్నేలుకోరా ! ||ఊరకే||

16. సారంగ - త్రిపుట

(పరకీయ - విప్రలబ్ధ).

పల్లవి :

ఎక్కడినే స్తము లెక్కడి నెనరు - లెవ్వరి కెవ్వరే

అనుపల్లవి :

మ్రొక్కిన వినక మా మువ్వగోపాలు నా -

ముదిత యింటికి న్రోసిరే ఓ చెలియా! .. || ఎక్కడి ||

1. ఇదిగో ! ఎన్నడు నిరుగు పొరుగు లెరుగనివాని -

కెన్నెన్నో బోధించిరే !

అది చక్కనిజాణ యని వాని దానిల్లు -

కదలకుండగ జేసిరే ! ఓ చెలియ !

|| ఎక్కడి ||

2. బలిమిని నాచేత నింతలో నింతైన -

బంచుక పోజేతురే !

చెలులుగాదా రెండు దలచరని యింటి -

చెలువుని ఎడజేసిరే ! ఓ చెలియా !

|| ఎక్కడి ||

3. మొలకప్రాయమునాడె మువ్వగోపాలుని -

కలయుట తెలియరట !

లలనరో ! వానిచే లంచాని కాసింది -

చలపట్టి పగచేసిరే ! ఓ చెలియా !

|| ఎక్కడి ||

17: పున్నాగవరాళి - త్రిపుట

(పరకీయ - మధ్య, ప్రాపితపతిక)

పల్లవి:

ఎటులమరచి యుందునే ? ఓ చెలియా ! నే -

నేమిసేయుదునే ?

అనుపల్లవి :

కటకట ! రేయిపగలు కన్నుల గట్టినట్లయితే ||ఎటుల||

1. వెలది ! ఊరిదాకపోయి - వేగనత్తు ననగ

పలువెతలు నే గొన్న - పలుకవల దనగ

మొలక నవ్వుల ముద్దు - మొగమింత చేసుకొని

తల వంచుకొని ఎంతో - తల్లడించిన వగ ||లెటుల||

2. తడవు నిన్నెడబాసి - తాళగలనా ? ఇక

జడియకు మనసు - నుడి నుడి యింపగ

ఎడలేని కన్నీరు అ - పుడు తుడుచుచు

ఉడుకుచు నటు మోమై - ఉసురనుకొన్నది ||ఎటుల||

3. చెలిమిని చేరదీసి - చిత్తంబు కేళిని

కలయుచు వగవగల - కరిగింపగ

ఎలమి మువ్వగోపాలు - డింపుమీర హా ! యని

పలుకుచు నటుమోమై - పరవశ మైయున్నది ||ఎటుల||

18. ఘంటారావము - చాపు¹

(ఫరకీయ - కన్య, ప్రాపితపతిక)

పల్లవి:

ఎన్ని తలచుకొందునమ్మా! -

ఎట్లా మరపువచ్చునమ్మా!

అనుపల్లవి:

కన్నెరో! చక్కని నా దేవుడైన -

కంచివరదుని మంచిగుణము

॥తెన్ని॥

1. మన్ననచేసి యెప్పటికి దయ -

మరవవద్దని పాదములంటుచు

నన్నింత చేసితివనుచు తెగువ -

నవ్వు నవ్వుచు

కన్నుల వీనుల జెక్కులమోవి -

గళము ముద్దుపెట్టుకొని

తిన్నగ నూరికి పోవుచు నన్నే -

తిరిగి తిరిగి చూచిన వగ

॥తెన్ని॥

2. వెన్నవలెనే కరిగి కరిగి -

విడనాడని మనసుతోడ

నన్నుదప్పక చూచిచూచి -

చిన్నబోవుచు

వన్నె బంగారు బంతులవంటి నా -

చిన్ని చన్నులు రెండు దన

కన్నుల కొత్తుకొని మోము -

గ్రక్కున నెత్తలేకున్న వగ

||లేన్ని||

3. పల్లవాధరిరో ! మిక్కిలి లేత -

ప్రాయపుదానపు తాళలేవని

మెల్లగా దమిరేచి నన్ను -

చల్లగా కలయుచు

ఉల్లమలరగ తన యెడపై నన్ను -

మల్లెపూవలె నుంచుకొన్న

వల్లభుడు మువ్వ గోపాలు డగు కంచి -

వరదుడు చేసిన మచ్చిక

||లేన్ని||

19. శంకరాభరణము - చాపు

(పరకీయ - పరోధ, వృత్తపర్తిష్యమాణ సురతగోపన; నాయకుడు
బలాత్కారము చేసి చేసిన వర్తమానములు తన కాప్తయైన
చెలికత్తెతో చెప్పకొనునది)

పల్లవి :

ఎవ్వడే? ఎవ్వడే? ఓ భామ! వీ - డెవ్వడే?

అనుపల్లవి :

ఎవ్వడే? నేను - పవ్వళించిన వేళ -

పువ్వబాణమేసి - రవ్వచేసిపోయె ||ఎవ్వ||

1. పట్టపగలు - వాడువచ్చి -

బలుదిట్టడయి నాయిల్లు చొచ్చినా

డట్టెనన్ను - చెట్టబట్టి కొగిలించి

గట్టిగా నామోవి - గంటుచేసిపోయె ||ఎవ్వ||

2. గరిత! వానికి నేను సతమా? నన్ను

గద్దించి పలుకు టుచితమా? నా

పురుషు డూరలేని - ప్రొద్దుమాపటివేళ -

¹సరసాన దేలించి నన్న జేసిపోయె ||ఎవ్వ||

1. నుద్దులదేలించి ముద్దుపెట్టుక ;

3. వెన్నతిన్న - పిన్న తనమా ? ¹గొల్ల -
 కన్నెల వలపించు గుణమా ? నన్ను
 కొన్న మగనివలె - కొంగుబట్టితీసి -
²చన్ను లొడిసిపట్టి - చలమేటి కనిపోయె ||ఎవ్వ||

4. పేదసాదల కిదియూరా ? -
 యిందు పిన్న పెద్ద లెవరులేరా ? యీ
 వీధివారలెల్ల - వింత చూడనె కాక -
 దాదు ఫిర్యాదేడి ? ధరణిలో లేదాయె ||ఎవ్వ||

5. నీలమేఘ శ్యామలాంగుడు మంచి -
 మేలు పీతాంబరధరుడు వాడు
 లీలతో పదియారువేల గోప -
 స్త్రీల నేలిన మువ్వ గో - పాలుడనిపోయె ||ఎవ్వ||

20. బైరవి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, లఘుమాన)

పల్లవి :

ఎవ్వతెరా ? నీతో నవ్వినది

1. అల్లవేతల గూడిన; 2. రవ్వకు ననుబిలిచి రాపుచేసిపోయె.

అనుపల్లవి :

నివ్వటిల్లు ప్రేమ - నీ పొందుకాసించి
మువ్వగోపాల ! నీ - మనసు తెలిసెలేరా ? ||ఎవ్వతె||

1. తీవితో నీవురాగ - గోవకడ్డమువచ్చి
బావ ! రమ్మని చాల - బలిమిచేయుచును
తీవరముగ పైట - తీసి గుబ్బలు చూపి
యీవలెనని కౌగి - లీయ నచ్చునటరా ! ||ఎవ్వతె||

2. సొలపు చూపునట ! - సొక్కితి ననునట !
కులుకునట ! ముద్దు - కొసరునట !
అళుకెందు కిందు మీ - యాపెలేదనునట !
చెలులు చెప్పగ నీ - చిన్నెలన్నియు దెలిసెరా ! ||ఎవ్వతె||

3. మును పెన్నడై న నీ - మోమయిన తెలియక
చెనకితినో లేక - చనవునను
విను మావ తిన్నట్లు - వేదనచే దిరిగేవు
ననుగూడి నా ప్రాణ - నాథా ! మువ్వగోపాల ! ||ఎవ్వతె||

21. ఉసేని ¹ - ఆది

(పరకీయ - పరోధ; వృత్తవ ర్తిష్యమాణ సురతగోపన)

పల్లవి :

ఎవ్వతె నిను బోధించెనో ?

అనుపల్లవి :

మువ్వగోపాల ! నాదు - ముచ్చట చెల్లనీయక -

ముదుగు నడపించుమని - ముష్టాటికి చలపట్టి ||ఎవ్వతె||

1. ఇన్నాళ్లదాక నిరుచెవి - యెరుగనీక

నన్ను గావలసి నీవు - నడచితివి

మున్నున్న దయ లేక - మొగనాలని యెంచక

కన్ను మరుగుగాని చోటు - గా చెక్కిలి చీరుమని ||ఎ||

2. విరివాసన కూడిన - వితమున నీవు నేను

అరమర లేక యుండే - యందము చూచి

విరస మెందునులేదు - వీరి కని తలచి

గురుతుగా నామోవి - గుమ్మెలు పోనొక్కుమని ||ఎ||

3. హెచ్చుతమి నీవద్ద మ - రింతసేపు నే నుండిన

వచ్చి తడవాయి మాట - వచ్చీనందువు

కుచ్చితమున మా మువ్వ - గోపాల ! నన్నుగూడి

యిచ్చట తెల్లవారుదాక - నింటికి పొనియ్యవద్దని ||ఎ||

22. తోడి - త్రిపుట¹

(పరకీయ - పరోధ, దివ్యాదివ్య, నాయకుడు తన యెడలనెపమిడి
రానందుకు ఆతనియెడల నెపమెంచి చెలులతో చెప్పకొనేది)

పల్లవి :

ఏమంటినమ్మా ! నాసామిని - ఏమంటినమ్మా !

అనుపల్లవి :

కోమలాంగిరో ! మువ్వ - గోపాలసామినే || నేమంటి ||

1. వామాక్షి ! నాసరి - వారునవ్వేరని

వేనూరు మాటాడ - వెరచినేనుండగ

నామనసింతైన - నాధుడు తెలియక

ఆ మందయానతో - ఆడుకొన్నాడట ! || ఏమంటి ||

2. బలిమివాని గుట్టు - బయలుదేరనియ్య

అలివేణి ! తగవుగా - దనినేనుండగ

చెలువుడు నామేలు - తెలిసి తెలియలేక

కలికితో పలుమూరు - కసరుకొన్నాడట ! || ఏమంటి ||

3. ముచ్చటతీర మా - మువ్వగోపాలుడు

పచ్చవిల్తునికేళి - పరగ నన్నుకూడి

విచ్చలవిడిదాని - యిచ్చకములకేమో

గచ్చలాడితోనెంతో - నొచ్చుకొన్నాడట ! || ఏమంటి ||

23. కల్యాణీ - త్రిపుట

(పరకీయ - అదివ్య. నాయికా నాయకులు మునుపు అన్యోన్య ప్రేమ
గలవారే అయినా, ఇప్పుడు నాయకుడు తన ప్రక్కలో
నంచరించే విధము తెలిసికొని నాయకుని
యెడల ప్రీతి తక్కువయినది)

పల్లవి :

ఏమనంటి నమ్మ ! వాని - కెంతో కోపమే

అనుపల్లవి :

కోమలి ! వినవే మువ్వ - గోపాలసామితో || ఏమనంటి ||

1. ఇంతనాట నుండి విభు - డెలమితో నన్నేలి

ఇంత కపటమేమొ - ఎరుగనై తినమ్మా !

వంతకారికి వలచియున్న - వాని చిటుకుమంటే

ఇంతకంతకు నన్నల - యించమేర కాదంటి || నేమనంటి ||

2. దాని గూడిన చిన్నెలు - తనకే సమ్మతమయితే

కాని యిందుల కేమనగ - కమ్ముకొంటిని

మానక దాని సుద్దులు - మరిమరి యనగాను

మానిపించుటకై వేరే - మాటలాడితిగాని || ఏమనంటి ||

3. మును పెంతో మోహమున - మువ్వ గోపాలరా

యని ఎనసి లాలించిన - చనవుదీర

వనితా ! యిప్పుడు నా భాగ్య - వశమీలాగున్నది

మానక యెవ్వరి నే - మనక యూరకున్నాను || ఏమనంటి ||

24. తోడి I - ఆది

(పరకీయ - నభీశిఖా లక్షణము)

పల్లవి :

ఏమని దూరితివే ? కోమలి ! నీకోపము కొల్లపోవద్దా ?

అనుపల్లవి :

మోము చూడక యిట్లు - మువ్వగోపాలు || నేమని ||

1. పిలవక వచ్చునో ? - పెద్దమాటలాడునో ?

చెలిమికాదనునో ? - చే కొంచె మెరుగునో ?

అలుక చేయ నేర్చునో ? - అందిందుపోవునో ?

పలుమారందరిలో - పడుచుతనముచేసి || ఏమని ||

2. మంచిమాటలాడడో ? - మన్ననచేయడో ?

వంచనపరుడో ? - వచ్చిలా.లించడో ?

ఇంచుక చిత్తమీడో ? - ఎమ్మెలవాడో ?

అంచయాన ! ఇటులననవచ్చు - ననరాదనకనీ || వేమని ||

3. నినుకూడడామెనో ? - నీయానమిరెనో ?

కినిసి రాననెనో ? - కేరడములాడెనో ?

మనసురాదనెనో ? నీ - మాట జవదాటెనో ?

మొనసి కోపమోర్వక - మువ్వగోపాలుని || ఏమని ||

25. శ్రీరాగము - ఆది

(పరకియ-పరోధ, వృత్తసురత గోపన)

పల్లవి :

ఏ మమ్మా ! యీ వింతలు చూడవే - ఇదియేటివగలే ?

అ పల్లవి :

కాముని గన్న మువ్వ గోపాలరాయడట ! -

ఏమో గుసగుసమని - ఎచ్చరిక చేసెనే ! || ఏ మమ్మా ||

1. హద్దుమీరి వా - డటునిటు చూచి -

నద్దుసేయక నా - నద్దికినచ్చి

గద్దరించి గుబ్బలపై కొనగోరు లుంచి

ముద్దియ్యవే ! యని మోము - మోమున జేర్చెనే ! || ఏ ||

2. పైకొంగు పట్టుకొని - పరిపరి విధముల -

పలికినాడే వాడు ! కులికి కులికి

చెలియరో ! ఏమని చెప్పుదు నాతోను -

కలకలమని నవ్వి - కొగిలించెనే ! || ఏ మమ్మా ||

3. మాటాడవద్దని - మరి నన్ను బెదరించి -

మదనకేళిని నా - మరునింట చేయుంచి

చేష్టలేమేమో - చేసితే భ్రమసితి -

చేరెనో ఆవేశ - తెలియదే మారితి || ఏ మమ్మా ||

26. ముఖారి - త్రిపుట.

(పరకీయ - పరోఢ, విదగ్ధ)

పల్లవి :

ఏమనే వానతీరా ? ఏమిసేతురా ?

అనుపల్లవి :

తామస-మేల చేసేవు ? - దక్కితి మువ్వగోపాల ! || ఏమనే ||

1. పదము పాడగ వినేవో ? -

చదరంగ-మే చూచేవో ?

సదయుడ ! కౌగిలించేవో ? -

చక్కెర కెమ్మోవే నొక్కేవో ? || ఏమనే ||

2. తిలక-మే తీరుగ - దిద్దుదువో -

దేవుడవని మ్రొక్కుదునో ?

పొలయలుకలే చేయుదువో ? -

చెలిమితో లాలింతువో ? || ఏమనే ||

3. చేరి కూడి యుందువో ? -

చెక్కిలి నొక్కుదువో ?

కూరిమితో విడమిత్తువో ? -

గొబ్బున మువ్వగోపాల ! || ఏమనే ||

27. ముఖారి - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, వాక్కియా విదగ్ధ)

పల్లవి :

ఏమిర వరద! నీ - మోము చిన్నబోయినది ?

అనుపల్లవి :

నామనసు నీమనసు - ప్రేమనిండి యుండగ || ఏమిర ||

1. ఒడిమీదనుండగా - పడతులందరు రాగా
నడిగా లేచిపోయినదే - నలపులేనిదాననా ?
ముడిబొమ్మలేలరా ? నా - యడపక తైచే ఆకు
మడపుల నంపించినదే - మమత లేనిదాననా ? || ఏమిర ||
2. తెలియజూచితే నీకు - దృష్టి తా కేనంట
తలు పోరజేసినదే - తలపులేనిదాననా ?
నలుగురిలో నీతో - నవ్వరాదనుచునే
నిలుచేర వచ్చినదే - హితవు లేనిదాననా ? || ఏమిర ||
3. ఘనుడ ! మువ్వగోపాలు - డను కంచినరద ! నే
తనివితీరక యలిగినదే - నెనరు లేనిదాననా ?
వినరా ! ఎలమిపైకొని - వింతవింతగ రతుల
పెనగి మైమరచినదే - ప్రియములేని దాననా ? || ఏమిర ||

28. నవరోజ్ - ఆది

(పరకీయ - కన్య, విరహాత్కంఠిత.

పల్లవి :

ఏమి సేతు ? కన్నెప్రాయము - నెడజేసె దైనము

అనుపల్లవి :

ఆముకొన్న రతిసుఖము - అనుభవించే దెన్నటికో ? || ఏమి ||

1. నెనరుగల నగుమోము - తనియ జూచెద నంటే
 తనమేన సిగ్గుచేత - తలనెత్త నీదు
 మనసులో వాని మీది - మమతైతే యింతిం
 తనరాదు విననిది వా - కారు మేరకాదు || ఏమి ||

2. సొగసు చేసుకపోయి - సుద్దులాడెద నంటే
 పగదాయె తల్లిదండ్రులు - బయలు వెళ్లనీయరు
 ఇగురు బోలులెవరైన - ఈ వగలు వింటేను
 నగుదురో యని గుండె - దిగులు మసీని || ఏమి ||

3. ఎదురు వాకిలి గనుక - ఎదురెదురె చూచుచు
 అదె లోక మై నేను - నిదురపోవకను
 సదయ ! మువ్వగోపాల ! - సామి ! నన్నలుముకొని
 ఎదనుంచి నట్లాయె - మదనపరవశమాయె || ఏమి ||

29. ఉ సేని - ఏక ¹

(ప్రకీయ - దివ్య. తెలుత నాయకునికి పూలహారములు చుట్టి నందునను, నాయకుని చెక్కిట గోరులుంచినది గనుకను, మదనశాస్త్రము తెలిసినది గనుకను, లాలించినను నాయకుడు దయాళుడు కాలేదని మిక్కిలి భక్తిచేసినందునను తుదకు నాయకుని కలిసినది గనుకను - ఇవన్ని దుర్గుణములుగా నెంచి నఖులతో చెప్పకొనునది)

పల్లవి :

ఏమి సేతు నే ? కొమ్మ ! నే - నెటులసైతు నే

అనుపల్లవి :

భామరో ! మా మువ్వ గో -

పాలు డేలరాడే ? ఓయమ్మా !

॥ ఏమి ॥

1. ఒద్దికతోడ చెక్కిట గోరు - లుంచ నైతిన్ ?

దిద్దిమదన శాస్త్రమెల్ల - దెలుపనైతిన్ ?

ముద్దుముద్దుగ నతనికేను - మ్రొక్కనైతిన్ ?

నద్దికి రమ్మని పిలువనంపితే - గద్దరించెనట

గదవే ఓయమ్మా !

॥ ఏమి ॥

2. వంచనలేక సిగను పువ్వు - లుంచనైతిన్ ?

ఇంచు కించుకసేపు కాగి - లించనైతిన్ ?

1. చాపు.

లంచ మిచ్చికెమ్మో వాని లా - లించనై తినో ?

కంచ పదను వంటిమనుసు - కనుక వాడిందు

రాడే ! ఓయమ్మా !

॥ ఏమి ॥

3. చెలువుడా ! యని చాల భక్తి - సేయనై తినో ?

చెలిమితోడ మోము మోము - చేర్చనై తినో ?

కలికి ! మా మువ్వగోపాలు రమ్మని - కలయనై తినో ?

అలుకచేసి యల్లదాని - వలను జిక్కి

రాడే ! ఓయమ్మా !

॥ ఏమి ॥

30. పంతువరాళి - ఆది

(పరకీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏమో మాయవల పా లాగున చలముచేసెనే

అనుపల్లవి :

మాముద్దుచెలువ గోపాలునెడబాసినది మొదలు ॥ ఏమో ॥

1. ఏరీతివేగింతు - నెవరిని మది దలంతు ?

నీరేయినెట్లోర్తు - నీ విరహమున్న

కూరిమెంతోవెగటాయెనో - కొమ్మనామదితాళదాయె

ఆరడికి లోనై చాల - నసురుసురై తినే ! చెలియా !

॥ ఏమో ॥

2. కాంత యీవీంత తమిగాదు - కంటికి నిదురరా దెన్నటికి

మరపురా దీమోహమున - కన్యప్రాయమువాడు

కదిసి కౌగిట చేర్చి యున్నదెల్ల

తలచిన నోర్వనైతి నే చెలియా || ఏమో ||

3. చెలియ ! మామువ్వగోపాలుడైన - శ్రీ వేంకటేశుని

కలసిన వగలెల్ల - కల్లలయ్యెనేడు

తలచనేలె యా కథలు - తరుణి నాటివెతలు

నిలిచిన-చోటను - నిలువనైతి నే ! చెలియా !

31. యదుకులకాంభోజి - ఆట

(పరకీయ - పరోధ, మధ్య, ఆధీర)

పల్లవి :

ఏల మువ్వగోపాల ! - యీ చలమేలరా ?

అనుపల్లవి :

వేళరా మదనుని కిప్పుడే - విరహమునే -

తాళరా ! ని న్నెడబాయ - జాలరా ! || ఏల ||

1. నెనరున నిను ఘన - మని నమ్మితి న -

న్నేమేరా ! మ్రొక్కేరా ! నీ

చనువీరా ! కౌగిలించ వ -

ద్దనమేరా ! కోపమేల ? గ్ర - క్కున రారా ! || ఏల ||

2. అందు నిందు న - న్నందక తైనుగా -

దందురా ! ఆ చెలిమాటలు

విందురా ? ఇప్పుడు నా మన -

సందురా ! - ఇందుకు నే నేమందురా ?

॥వల॥

3. బలుచెలిమిని నిను - గలసితి నంటే -

పలుకవు మునుపటివలెనే

అలుకవు కస్తురినాపై - జలుకవు మా -

టలకై న పలుకవు

॥వల॥

32. తోడి - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, ప్రతిభాచతుర)

పల్లవి :

వలరా ? చలమేలరా ?

అనుపల్లవి :

వలరా ? మువ్వగోపాల ! ఏమిచేసితి ? కోప ॥మేలరా॥

1. ఇందురారా ! నవ్వితిని - ఎంతైన సామివిగావా ?

అందుకిందుకు ని - న్నాడ నోరాడు నా కెమ్మో

విందరా ! ఇంతచిన్నబో

యుందురా ? మనసు నొచ్చుకొందురా ?

చక్కనిసామి !

॥వలరా॥

2. మంచివాడవు నే నీ - మనసుచూచితి నెంతే
వంచనగాదు నీ పై - వలచితిరా ! కాగి
లించరా ! నే నీ సొమ్మని
యెంచరా ! రతుల నల - యించరా !
చక్కనిసామి !

॥ ఏలరా ॥

3. వేడుకై యింతసేపు - వేడుకొందువనుచు
మోడిచేసితి నింతే - మువ్వగోపాల ! నన్ను
గూడరా ! నాతో సరస
మాడరా ! నన్ను చల్లగ - జూడరా !
చక్కనిసామి !

॥ ఏలరా ॥

33. ఘంటారావము - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏలవలచితి నో యమ్మా ! ఎట్లావేగింతు నే ? కొమ్మా !

అనుపల్లవి :

ఈలాశాట ఎరుగనైతి - యెదుగిరి చెలువరాయనిపై ॥ ఏల ॥

1. ఉన్నచోట నుండనీదు - ఒరుగుపై నన్నొరగనీదు
అన్నాహారములేదు - ఆనబాలులేనె చేదు

॥ ఏల ॥

2. చలువలై తే సై చనాయె - జాజులెంతో మొనలాయె
నిలుపరానిమోహమాయె - నిట్టూర్పు లగ్గలమాయె || ఏల ||
3. తలపు వానిమీదనాయె - తలవాకిలె ఇల్లాయె
పలుమారుగదసినమువ్వగో - పాలుడొ చెలువరాయనిపై || ఏ ||

34. ¹ ఆహిరి - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, అన్యాయభోగ దుఃఖిత; దూతి సంఘటన)

పల్లవి :

ఏలాగున రమ్మందునే ! ఓ భామా ! వాని -
నేలాగు రమ్మందునే ?

అనుపల్లవి :

ఏలాగు నేను రమ్మందు ? నీ - వేలాగు పిల్వమనేవు ?
పాలుమాలి మువ్వ గో - పాలు డీ లీల నుండగ || ఏలాగు ||

1. అచ్చట వాడు నదియు - నల్లిబిల్లియై యుండగ
ముచ్చట లాడుచుండగ - ముద్దులు పెట్టుచుండగ
గ్రుచ్చి కౌగిలించుకోగ - కొరికి మడుపు లందియ్యగ -
అచ్చిక బుచ్చికలచే - నాపె తానై యుండగ || ఏలాగు ||

2. చెలిమి నొకరి కొకరు - తిలకము దిద్దుకోగ
కిలకిల నవ్వుకోగ - కిన్నెరమీటు చుండగ
కులుకుచు నిద్దరును - కొక్కోకము చూచుకోగ
చలువచప్పరములో - సరసములాడు చుండగ || ఏలాగు ||
3. నిదురకంటికి రాక - నీవు నేను వేగించగ
అదేమో! వాడు రాడాయె - నని నీవు దూరుకోగ
మదిరాక్షి! మువ్వగోపాలుడు - మాటలోనె ఇందువచ్చి
మదనకేళి గూడి - మనసు లేకందుబోతె || ఏలాగు ||

35. కేదారగౌళ - ఆది

(పరకీయ - వరోధ, తృప్త)

పల్లవి :

కంచీవరదా ! నీవెక్కడ గలిగితివి ?

అనుపల్లవి :

ముంచేవో దరిచేర్చేవో - మోహంబుభిలో

నున్న నన్ను

|| కంచి ||

1. ముదముతోవేగమె ముడి - వదలించి రవిక తీసి
కొదమగుబ్బల రొమ్ము - కుమ్మి కోరాడి

సదమదమైన సుద్ది - సరగనీతో దెలిపెదనంటె
ఇదియేమో మాటకవకాశ -

మీయదు నన్నింతసేయ

॥కంచి॥

2. నొక్కినోరునిండ - నూరారు ముద్దులిడుకొని
చొక్కి పరవశమైన - సుద్దులు నీతో
మక్కువతో దెలిపెదనంటె - మదిలోచాలసంతసమై
ఎక్కువయిననాదు మోహ -

మినుమడించె నింతసేయ

॥కంచి॥

3. నిలిచినిలిచి కలయుచు - నివ్వెరగందుచు నిన్ను
తలచితలచి సొలయుచు - తమినిల్పలేక
కులుకుచు చెక్కిలి - కొట్టి ముద్దాడుచు
అలరిమువ్వగోపాలుడ - వైసన్న దక్కించుకొన్న ॥కంచి॥

36. సౌరాష్ట్రము - ఆది

(పరకీయ-పరోధ, సురతప్రియ)

పల్లవి :

కోడికూసె నయ్యయ్యో నా - గుండె ఝల్లుఝల్లుమనేనే!

అనుపల్లవి :

చేడెరో! నాసామివద్ద - చేరి మాటాడేటంతలో ॥కోడి॥

1. చెలువుని కెదురేగి చెలగించి తోడితెచ్చి
కలపము మైనిండ - నలది కస్తూరి నామముదిద్ది
కలువలరేనితో - కలహము ముగియించి
చలువ చప్పరములో మేము సరసమాడే టంతలో ||కోడి||
2. విరులు శిఖనిండజుట్టి - వింతగా సొమ్ములుపెట్టి
బురుసురుమాలుచుట్టి - పొందుగా తురాయిచెక్కి
సరసునిమోవి చూచి - సారెసారెకు ముద్దుపెట్టి
గురుకుచములతో వాని - గుమ్మి పై కొనేటంతలో||కోడి||
3. మ్రొక్కి వేడుకొని యెంతో - మోహమున ముద్దుపెట్టి
అక్కరో ! సిగ్గింతలేక - ఆవేళ నీవి వదలించి
మక్కువ మీరమదన - మందిరమున వానిల్లు చేర్చి
చక్కని మువ్వగోపాల - సామితో గలసే టంతలో||కోడి||

37. యదుకులకాంభోజి - ఆది

(పరకీయ-పరోక్ష, సురతప్రియ. నాయకుడు-శతుడు)

పల్లవి :

చలమేల చేసేవురా ! చక్కనిసామి !

అనుపల్లవి :

చలమేల చేసేవురా ! నీ చక్కెర మో వాననిచ్చి-
జలజాక్ష ! నన్నాదుకోరా ! చక్కనిసామి ! ||చల||

1. చెలిమిచేసి చిన్ననాడె - చేపట్టి నీ కౌగిటిలో
అలవాటేల చేసితివిరా? చక్కనిసామి!
తెలియనైతి నింతైన నీ - తియ్యబెల్లిమాటలెల్ల
చెలుపుడా! నిజమని యుంటిరా! చక్కనిసామి ||చల||
2. అలుకచేసి రానివాడ - వలయించి వెతలుపెట్టి
కలలో నేల నచ్చేవురా! చక్కనిసామి!
నిలుపరాని తమిచేత - నే నీ తీరుననుండగ
పలుకవయ్యో పగదాననా! చక్కనిసామి! ||చల||
3. ముద్దుమువ్వగోపాల! నావద్దచేరి రతికేళిని
దిద్దుకొన్న సామివికాదా? చక్కనిసామి!
వద్దుర బంగారువంటి - వలపారడి పెట్టేవు
ప్రొద్దుపోయె తాళజాలరా! చక్కనిసామి! ||చల||

38. ఆనందబైరవి - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, ప్రతిభా చతుర)

[“ఉపపతితో సంబంధపడిన వర్తమానము చెప్పుచున్న
మళ్ళీ తెలియనట్టే మాటపార్లించి అమరపలికేదిన్ని, తన
యభీష్టప్రకారము జరిగితె ప్రార్థన చెల్లించి పెడుదామని
వేడుకొనేదిన్ని”]

పల్లవి :

చూడని కూడని నిందలు - జోడించిరమ్మా!

అనుపల్లవి :

ఆడుకొనని వారున్నారా ? -

హరిపై నాపై ఏ మో జనులు

॥చూడని॥

1. నిక్కముగ నతని మోము - నిలిచి చూచినానా ?

అక్కరదీర కౌగిలి - అందియున్నానా ?

చక్కెరమోవి యానినేను - నొక్కిచవి చూచినానా ?

అక్కరో! నే నతనిజూచి - చక్కని వా డన్నందుకు-

2. చేడరో! అతనికి నేను - ఈ డౌదునంచు మదిలో

వేడుకై ఎవరితోనైన - ఆడుకొన్నానా ?

పోడిమిగా అతని పదము - పాడి విని ముదమందినానా ?

కూడ పంతముండేవారి - కోరిక లాడించెనేమో- ?

3. సన్నుతాంగి! మువ్వపురి - సామినాదు మనసుతెలిసి

మన్నించి మరుకేళి నన్ను - మరపియున్నాడ ?

కన్నెరో! మమ్మనినవారి - కన్నుపొడిచి నట్టెత్తేను

చెన్నుగా మా దేవునికి - చేసేనే పూలంగిసేవ ॥చూడని॥

39. ఘంటారావము - ఆది

(పరకీయ - కన్య, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

తరుణిరో ! పుణ్యపాపము - తనచేతివి

అనుపల్లవి :

పరమాత్ముడౌ మువ్వగో -

పాలుతో విన్నవించవే

||తరుణి||

1. చేరదీసినా మంచిదే - చేపట్టకున్నా మంచిదే

ఆరుదూరుచేసి న - న్నలయించినా మంచిదే

గారవించినా మంచిదే - కౌగిలించినా మంచిదే

ఏరీతి విన్నవించినా - ఇచ్చకమై తోచీని

||తరుణి||

2. మనసువిరిచే చెలుల చాడి - మాటలువిన్నా మంచిదే

నెనరు దాననని యాద - రించినను మంచిదే

చనువుమాటలింక - చన దనిన మంచిదే

తనకైన యీమేను - తానేమైన చేయనీవే

||తరుణి||

3. చెలులతో నను రవ్వ - చేసినా మంచిదే

చెలిమితో నెప్పటివలె - చేరినా మంచిదే

వెలదిరో ! నాపై మనసు - విరుచుకొన్నా మంచిదే

పలుకులేల ? మా మువ్వగో -

పాలుతో విన్నవించవే

||తరుణి||

40. కాంభోజి - త్రిపుట .

(పరకీయ - పరోధ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

తరుణిరో ! నాప్రాణేశుని - దాచుకొందునా?

అనుపల్లవి :

సరసిజాక్షులెల్లకూడి - సామివెంట తిరిగేరే ! ||తరుణి||

1. శృంగార వనములో - చెలువుడు నేను
రంగు మీరగ చద - రంగ మాడగను
అంగనరో ! యల - యలివేణులు కొందరు
సంగతిగా కను - సైగ చేసేరే ! ||తరుణి||

2. విడిదికి వాడురాగ - వెలదులందరు చూచి
బడిగ రమ్మని చాల - వగలదేలించి
విడెము లందిచ్చుచు - వెరపింతైన లేక
పడకకు రమ్మని - బలిమి చేసేరే ! ||తరుణి||

3. మక్కువతోడుత - మా మువ్వగోపాలు
డక్కరో ! ననుగూడి - యతిశయముగను
పక్కలో నున్నవాని - పడతులు తమ తమ
అక్కర దీర్చుమని - ఆనపెట్టేరే ! ||తరుణి||

41. కల్యాణి - ఝంప

(పరకీయ - పరోధ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

తరుణులార.! విభునెందు - చాచుకొందునమ్మా !

అనుపల్లవి :

వరదునెందు దిరుగులాడ -

వద్దని మ్రొక్కిన వినడు

॥తరుణు॥

1. అబ్బురముగ వాడు వచ్చే - యబ్బుతెలిసి వంతు వేసి
యబ్బెననుచు బిలువ - నంపెనట యొక తె !
నిబ్బరమున వాడురాగ - నిలువుమని పైటతీసి
గుబ్బలుచూపి మోహింప - గులికెనట యొక తె! ॥తరుణు॥
2. ఎక్కువ తమితోకెమ్మా - విమ్మనుచు నోరూరి
ఒక్కెడను చెయ్యెత్తి - మ్రొక్కెనట యొక తె !
అక్కరతో వాడిందురాగ - అడ్డగించి కౌగిలిమ్మని
పెక్కువిధములనొట్టు - వెట్టెనట యొక తె ! ॥తరుణు॥
3. అంచితముగ మువ్వగోపాలు - డైనకంచి వరద ! న
న్నుంచు కొమ్మని చాలా - నుడివెనట యొక తె !
పంచశరునికేళి గూడి - భామ ! నాతోమాటలాడ
పొంచులు విని మదిలోన - పొగిలెనట యొక తె! ॥తరుణు॥

42. బిలహరి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, ముదిత, తన గృహకృత్యములెల్ల ఉప
పతితోచెప్పి. అత్త బావ మొదలయినవారు సమీపము నందు
న్నారని భీతిచేత నాయకుని తీవ్రముగా కలిసి పంపించేది;
ప్రతిదినము రావద్దని చెప్పేది.)

పల్లవి :

తిన్నగ మాటలాడర ! మువ్వగోపాల ! పున్నెమబ్బీనిసీకు

అనుపల్లవి :

మొన్న రేయివచ్చిన - సన్న తెలిసి
కొన్నమగడు నాపై - కోపముచేసెను || తిన్నగ ||

1. విరులపాన్పుపైని - వేడ్కలలరగాను
గురుకుచములరొమ్ము - గుమ్మిపై కొనవచ్చుసామి !
మరునకు ఈ స్నేహము - మనసున నాటియుండని
సురతాన కళలంటి - సొక్కియుందాము సామి ! || తిన్నగ ||

2. ఎంతో వేడుకగాను - ఇరువురు నెనసినది
అంతరంగమునందు - నాడుకొందాము సామి !
వంతకాడైనబావ - వచ్చేటివేళాయె
రంతులుసేయకురా - రచ్చకోర్వను సామి ! || తిన్నగ ||

3. గుత్తకానివలె - నితై నితైము వచ్చేవు
 అత్త కంటెమోసము - అంగడి బెట్టకుము
 చిత్తాన నెనరుంటె - చేరియుండగవచ్చు
 వత్తురు ఎవరైనా - వడిగా గూడరసామి ! || తిన్నగ ||

43. సారంగ - త్రిపుట

(పరకీయ - సౌందర్యగర్విత)

పల్లవి :

తెలియనైతి నమ్మా ! ఓయమ్మ ! నే

అనుపల్లవి :

కలికిరో ! యిటువంటి - కపటజ్ఞుడని నాదు
 కలనైనా గాని యెంచకనే నుంటినమ్మా ! || తెలియ ||

1. చనువిచ్చి మాటాడునే యెప్పుడు నన్ను -

సఖియ రమ్మని పిలుచునే

అనుదినము నన్ను నిమిషమెడబాయ -

నని నమ్మిక లిచ్చునే

వనజాక్షిరో ! యిటు -

వంటి గుణము వాని

మనసు విరిచి యే -

మగువ బోధించెనో

|| తెలియ ||

2. పిలువనంపిన రాడు ఇప్పుడు నాదు -

ప్రియము మాటలు వినడు

చలమొకింతయు మానడు ఇప్పుడు నాపై -

చాడిమాటలు విన్నాడు

తెలియని వాడై తే

తెలియ దెలుపనచ్చు గా

వలె నని యుంటే -

వాని వగలునే

॥ తెలియ ॥

3. బలిమిని ననుకూడు మా మువ్వగో - పాలు డనువాడు

తలిరుబోణిరో! చూడు దానిజేరి - తలచక యున్నాడు

అలనాటి కూటమి - యన్ని మరచి

నెలత యింటిలోనే - నెలకొని యున్నాడు

॥ తెలియ ॥

44. కల్యాణి - చాపు

(పరకీయ - ఖండిత)

పల్లవి :

తెలియ వచ్చెనురా! నీవగలెల్ల - దృష్టి తాకీనిరా!

అనుపల్లవి :

నెలయు మువ్వగోపాల! దానింటనుండి -

విచ్చేయు హాయిలుచూచితే ఇప్పుడు

॥ తెలియ ॥

1. చక్కెర కెమ్మోవి పచ్చి నీ పలుకెంపు -
 సామి ! నీ కన్నుల నిద్దుర మంపు
 చెక్కుటద్దములపై గ్రొన్నెల గుంపు -
 దక్కిన నలినాక్ష ! దానిపై సొంపు

॥ తెలియ ॥

2. కులుకు సిబ్బెపు గబ్బి గుబ్బలపోటు -
 గుత్తపు వన్నెల కీలుజడవేటు
 లలదాని పసుపుదుప్పటి నల్లెవాటు -
 చెలువు నడలమించిన తడబాటు

॥ తెలియ ॥

3. సందిట బంగారు గాజుల దద్దు -
 సకియ దిద్దిన నుదుటి తిలకము ముద్దు
 అందకాడ ! మువ్వగోపాల ! యీ ప్రొద్దు
 యిందు వచ్చి నన్నేలిన పద్దు

॥ తెలియ ॥

45. ఉనేని - ఆది

(పరకియ-ఖండిత, ప్రాథ, నాయకుడు శరుడు. ప్రణయమాన
 విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

తెలిసె నీ నెనరులేని జాడలు - తేటతెల్లమిగ

అనుపల్లవి :

వలపు నిలుపు మీ మాటలకేమి -
వచ్చె ? మున్వగోపాలసామి !

॥ తెలిసె ॥

1. మనసు కలిగితే దినమొక్కసారి -

మాయంటికి రావా ? ఒకసారి
చనువుమీర కౌగిలించి ముద్దిడి -
సరసనుంచుకోవా ?

తనివితీర పోవిచ్చి కర్పూర -

తావిమడుపు లీవా ? ఈ
తనువు నీదని నమ్మికచేసిన-

తచ్చనలె కాని కొంచెకాడవా ?

॥ తెలిసె ॥

2. ఊరిదాక పోయివచ్చెదనని -

ఊరకె యనలేదా ? అయి
దారుదినములైనను మోమొక్క -
సారిచూపరాదా ? ఆ

వారిజాక్షికి హితవై తేగాని -

పేరు దలచనీదా ? క -

న్నీరునించి దయమరువకు మన్నది -

నీతోనేకాదా ? మర్యాదా ?

॥ తెలిసె ॥

3. కూడియుండలేదా నను -

కూరిమితోనీవు ? ఇపు

డాడకాడకేమేమో తలచుక - అంతరంగమీవు

జోడుబాయలేనని బతిమాలిన -

వేడవలదనేవు ! నా

యీడువారలెకసక్కెము లాడుట -

కింతచేసినాడవు మంచివాడవు !

॥ తెలిసె ॥

46 ¹అరాణా - త్రిపుట

(పరకియ - అతృప్త, మధ్యమాన)

పల్లవి :

దక్కితి నంటే - దయసేయవు

అనుపల్లవి :

మొక్కలింపు మేల ? - మువ్వగోపాల ! ॥దక్కితి॥

1. ఎవ్వతె బోధన విన్నావో ? - ఎంతో మ్రొక్కిన గైకోవు

నవ్వక యూరకున్నావు - నన్ను రట్టుచేసేవు ॥చక్కతి॥

2. అంటి నాచేపట్టరాదో? - అవురా! నీ మనసురాదో?

ఇంటికి వచ్చేవో లేదో? - ఇక నీ కోపముపోదో ||దక్కితి||

3. మునుపు నన్నేలినావు - మువ్వగోపాల! నీవు

నెనరేటికి దాచేవు! - నిరాకరింప జూచేవు ||దక్కితి||

—

47. ముఖారి - చాపు

(పరకీయ - సఖీశిక్షా లక్షణము)

పల్లవి:

నన్ననేవా? - నన్నేవా?

అనుపల్లవి:

నన్ననేవా? యింక నీవు - చిన్నదానవా? ఓయమ్మా!

నిన్నువాని గూర్చినదే - నే రామ! లెస్సబాగాయె-

1. సతిపతులు మీరిద్దరు - సరసము లాడెడువేళ

అతడు నిన్నేమన్నగాని - యాతని ననవలెగాక ||నన్ననే||

2. పాయరాని మోహమున - పైటకొంగు బట్టితేను

నాయకుడ! నీకిది - నాయముగా దనవలెగాక ||నన్ననే||

3. ప్రేమ మువ్వగోపాలుడు - కాముకేళి గూడేవేళ

సామజయానరో! నీకు - చక్కిలి గిలిగింత లయితే.

—

48. ¹పంతువరాళి - ఆది

(పరకీయ - కన్య, సంకేతస్థలమున ఉపపతితో తనవర్త
మానము తెలియ జేసుకొనేది; తనను వివాహము చేసికొమ్మని
కోరేది)

పల్లవి :

నన్నే పెండ్లాడు సుమీ ! నాయాన మువ్వగోపాలా !

అచపల్లవి :

అన్నున మావారు వరా - లడగకుండజేసేగాని ||నన్నే||

1. చన్నులురాకమునుపే - సరసములాడుచు నీవు

ఎన్నరానిమోహమున నా - కిచ్చిన బాసలుదలచి ||నన్నే||

2. ఎంతెంతో నను లాలించి - ఇంటికి తోడుకపోయి

వింతసేయక నామోవి - విందారగించిన సొగసున ||నన్నే||

3. తెలియనైతి చిన్ననాడే - తేలించి మువ్వగోపాలా !

అలరువిల్తునికేళి న - న్నలవాటు చేసిన సామి ||నన్నే||

49. సైంధవి - ఆది

(పరకీయ - కలహంతరిత)

పల్లవి :

నా కోపమే - నన్నింత చేసెనమ్మా !

1. నాదనామక్రియ

అనుపల్లవి :

రాకేందు ముఖ ! నా వద్ది -

రమణు లతనిపై చాడి పలుకగ

॥నాకోప॥

1. నేనే పోయి పిలువవలెనో -

నెలత పంపుదునో ?

పూనివాని చెలులతోనే -

పోసగ దెలుపుదునో ?

వాని మనసు నా మనసు తెలిసిన -

ననిత ! నీవే తెలుపుదునో ?

ఈ నేరములు గాచి యిప్పు -

డింటికి రమ్మనవే

॥నాకోప॥

2. వాడివేడి శరముల - వంటి నా చురుకుమాటలకు

వాడుగాగ తాళుకొని - వచ్చేనా విడిదికి

ఏడాయె నొక్కనిమిష - మెవ్వరితో మందలింతు

పోడిమిచెడి యిట్లు నా - బుద్ధికి ఇంతమోసమై ॥నాకోప॥

3. చెలున ! మువ్వగోపాలుడైన - శ్రీ వేంకటేశుడు నన్ను

వలరాజు కేళినేలిన - వగలెల్ల నిప్పుడు

తలచి నామేను గరగెను - దైవము పగసాధించెను

నిలుపరాని మోహమాయె - నీవైన తోడితేవే ॥నాకోప॥

50. సౌరాష్ట్ర - ఆది

(పరకీయ - పరోధ; మధ్యమ)

(“నాయిక తనవల్ల నేరమేమియు లేవని నాయకునికి తెలియ జేసి, నాయకునివల్ల నెపము కలిగి నట్లుగాను, తనశరీరము నాయకునికి అర్పించినట్లుగాను ఇరువురున్ను కూడియుండునట్లు సమాధానముగా నాయకునితో ప్రయ వచనములాడెది”)

పల్లవి :

నావల్లదుడుకు లె - న్నటికైన గలవా ?

అనుపల్లవి :

మోవనాడు కలిగిన - మువ్వగోపాల ! దేవా ! ||నావల్ల||

1. ఏరా ? నీ కౌగితే నా - కిరనని యుండలేనో ?

రారా ! నినుదైవము - మారుగ జూడలేనో ?

కూరిమి కొసరలేనో - కొమ్మని విడమియ్యలేనో ?

దారితప్పి నడవగ - తాళనైతి గాక ||నావల్ల||

2. అనువైన నామేను నీ - కమ్మకొన్న దానగానో ?

తనవి తీరకనేను - తమినుండగ లేనో ?

మనసు లొక్కటిగానో ? - మాటనిలుపలేక నీవు

ననుమిరి నేడువేరే - నడచుకొన్నది గాని ||నావల్ల||

3. కూడియున్న దినములు - కూడియుండగ లేనో ?

వేడుక చెల్లింపలేనో ? - వేడుకొనగలేనో ?

ఊడిగంపు పడుచునై - యున్నదాననుగానో ?

పాడితప్పి మామువ్వగో - పాల ! యింతవచ్చెగాని ||నావల్ల||

51. కల్యాణి - 1 మర్త్య

(పరకీయ - గ్రీయావిదగ్ధ, నాయకుడు - దృష్టుడు)

పల్లవి :

నిన్ను మరణునే ? ఓ చెలియా !

అనుపల్లవి !

నన్ను నీ సొమ్ముచేసి వేంకట -

నాథా ! రారా ! యన్నజాణవు

॥నిన్ను॥

1. పొలతి ! నీగుణ మరయవలసి -

యలుక తెచ్చుక కన్నెర్రజేసి

పలుకక యూరకున్న నన్ను -

ప్రణతితో జేరి

కిలకిలనవ్వుచు సారెకు చక్కిలి -

గింత లిడుచు నన్ను

తలిరు గుబ్బల రొమ్మున గుమ్మి -

దక్కించుకొన్న చలపాదివి

॥నిన్ను॥

2. మొదల తరితీపుసేయ మాయ -

నిదుర తెచ్చుక పవ్వళించితే

అదితెలిసి నీవు నా కెమ్మోవి -

ఆనవచ్చితే

1. చాపు.

పెదవులు రెండు గట్టిగపట్టి -

వదన మిట్టట్టు త్రిప్పనీయక .

గదిమి యదిమి మోవియాని -

విదలించివేసిన హొంతకారివి

॥నిన్ను॥

3. వెలయు మువ్వగోపాలుడైన -

వేంకటేశ ! గోపభామల

నలయక పదునారువేల గూడితి -

వయిన గానిమ్మని

కలయువేశ నేమోకొన్ని -

కథలచేత జాగుచేసి

సొలయక రతులగూడి నన్ను -

జూడర నా మార్గమనిన జాణవు

॥నిన్ను॥

52. నవరోజు - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, అతృప్త)

పల్లవి :

నీకన్నా నా మగడేమీలు - నీపాదమాన

అనుపల్లవి :

ఏకాంతమున నీమాటలు విని -

ఏమోయివుడు మోము జూడగలిగెద

॥నీకన్నా॥

1. మోహమే చాయనెట్లు దాతు - మోహమెవరిపాలుసేతు
సాహసము ఈవేళ - చాలుచాలు పోపోర ! ||నీకన్నా||
2. బూరుగమాను కాసించి - పొంచిన చిలుక చందమాయె
నీరూపురేఖలు చూచి-నీకే వలచి వచ్చితిసుమీ||నీకన్నా||
3. నిద్దురకాచినదెల్ల - నీళ్లలోని హోమమాయె
పొద్దుపోయె నింటికి - పోవలెను మువ్వగోపాల ! ||నీకన్నా||

—

53. ఆహిరి - రూపకము

(ప్రకీయ-విరహాత్కంఠిత ; సౌందర్యగర్విత, ముదిత)

పల్లవి :

నీకె దయరావలె గాక - లేక దిక్కెవ్వరు ?

అనుపల్లవి :

చాకశాసన వినుత ! మా మువ్వగో -

చాలరాయ ! నీ మనసు కరిగి

||నీకె||

1. క్రొన్నన వంటిమేను చిక్కిన -
సన్నవలువలు కట్టుకయున్న
ఎన్నిదినము లన్నము మానిన -
నేలాగు నుండిన

చెన్నై న కురులు చిక్కువడిన -

చిన్ని నా చక్కని మోమువాడిన

అన్ని యిదేటి కనుచు వచ్చినా -

కన్నీరు తుడిచే కన్నెలున్నారా ?

॥నీకె॥

2. విరహ వేదనచేత సాక్కిన -

వెతలజెందిన పాపజాతి

మరుని మూక చుట్టు ముట్టిన -

మనసునొచ్చిన

నిరతమునే నసురుసు రనిన -

నిట్టూర్పలచే నొగిలి యుండిన

అరసి యేడవకు మనుచునచ్చి న -

న్నాదరించే యతివలున్నారా ?

॥నీకె॥

3. నేరక నడచిన నేర్చి నడచిన - నే నెటువంటి దాననైన

సారెకు నిన్నెంతో దూరుకొనిన - చలముచేసిన

చేరరమ్మని కోపగించక - చిత్తము రంజిల్లజేసి చాల

కూరిమితో మువ్వగోపాల!-గూడితి వెప్పటి కీలాగ ॥నీకె॥

54. బిలహరి - 'త్రిపుట

(పరకీయ - విర హితకంతిత; నాయకుడు - ధృష్టుడు)

పల్లవి :

నీకేల భ్రమదీరదే ? కంచివరదు డా -

నెలతపై మేలువాడె

అనుపల్లవి :

రాక యిందరిలో ని-రాకరించి యుండగ ||నీకేల||

1. పిలువనంపెదనని - తలపేలె ? వాడుదాని

సొలపుచూపులకే - చొక్కియుండగ

నెలత ! వానిపాలికి - నే నున్నానటవమ్మా

కలి బోసిన నుట్టివం - కలు చూచే వయ్యయ్యా ! ||నీకేల||

2. ఆటపాటలును స - య్యాటలవి కొన్నాళ్లు

బూటకములు చేసి-పాటించెను

నేటికి నీవేలె ? నేనేలె ? వానికా

బోటికలిగి యుండగ - నేటిమాటలే చెలియా ! ||నీకేల||

3. పనిలేదు మువ్వగో : పాలుడౌ వరదుని

చనువు నిక్కమటవె - చంచలచిత్తుడు

ననుగూడి నాతో నా-డిన మాటలు నిలిపెనా ?

వనజాక్షి ! పైని క్రొత్త - వలపది రెణ్ణాళ్లు ||నీకేల||

55. కల్యాణి - చాపు

(పరకీయ - “పరోధ, గుప్త వృత్త సురతగోపన ; ఉపపత్తి
యందు రూపురూపుల ప్రత్యక్షముగా తన పర్తమానముల
దెలియజేసుకొనునదిన్ని, పెద్దపిన్నల లక్ష్మముసేయక యుండి
నందునున్ను, ప్రేమయుంచి యుండే కార్యము లుపపత్తితో
దెలియజేసి నందుచేతను”)

పల్లవి :

నీ పొందుసేయక మాన మువ్వ -
గోపాలా ! నీ పాదనూన

అనుపల్లవి :

నా పొందు నీ వెడబాయకురా ! చాల -
నమ్మితిరా ! నిన్ను నా ప్రాణనాథా ! ||నీపొందు||

1. ఎవ్వరాడిన నాడనీ ! మగ -
డేమిచేసిన చేయనీ !

నవ్వే వారెల్ల - నవ్వనీ ! యత్త -
నన్ను దూరిన దూరనీ ! సామి ! ||నీపొందు||

2. కన్నవారు రవ్వసేయనీ ! నా -
కాపుర మేమైనగానీ !

అన్నదమ్ము లెడబాయనీ చాల -
ఆరుదూరైన గానీ ! నాసామి ! ||నీపొందు||

3. నీవు నే గూడగ జూడ నీ ! మామ -

నేరము లెంచిన నెంచనీ !

బావ చాల రట్టుచేయనీ ! చుట్ట -

పక్కాలు తిట్టిన దిట్టనీ ! సామి !

॥నీపొందు॥

— — —

56. సావేరి - ఆది

(పరకీయ-ముదితః నాయకుని రావించి

తృప్తిపరచినందుకు సఖిని మెచ్చుకొనేది)

పల్లవి :

నీ-మేలు మరతునటే ? యో ముద్దుగుమ్మా

అనుపల్లవి :

కామిని తిరువల్లూరి వీరరాఘవుల పొందు -

కలిగె నెన్నటికైన నోచెలియా !

॥నీ-మేలు॥

1. ఇంతి నీవంటి సఖిని - నెన్నిజన్మములకైన

సంతరించుకోగలనా ? - సగము దేహ మిచ్చిన

ఎంతైన నీ ఋణము తీరునా ? మదిలోనివేదన

నెంతటనైన చల్లారునా ? నీవురాకున్న -

కాంతుడు నను జేరునా ? యెన్నటికైన

॥నీ-మేలు॥

2. మనసు చీకటి గమ్మి - మాటాడ చెలులులేక
 ఘనమైన విరహాగ్ని - గా గేటప్పుడు వచ్చి
 నను జేరదీసితివి - తనుమధ్య ! ప్రాణే
 శుని దారపోసితివి - ననుజెప్పిన -

వనజాక్షుల నోరు మూసితివి - ఎన్నటికైనా ||నీమేలు||

3. బాలరో ! మువ్వగో - పాలుడౌ వీరరాఘవున
 కీలాగున నున్నసుద్ది - హితవుగ విన్నవించి
 వాలాయమిందు రప్పించితివి - తేరి చూడని
 వాలు గంటుల మెప్పించితివి - ననుగూడిన
 వారిచే బాసలిప్పించితివి - ఎన్నటికైనా ||నీమేలు||

57. బై రవి- ఆది

(పరకీయ - పరోధ, తృప్త. రతియందు ఒకతేపనే రమించి
 నను తృప్తిపొంది నందునను, నాయకునియందు
 సంతోషము కలిగినందునను.)

పల్లవి :

నీవే వచ్చితివి - నేను వచ్చినట్ల

అనుపల్లవి :

భావము తెలిసి మువ్వగో -

పాల ! నేడు మాయింటికి

||నీవే||

1. దినములెల్ల నూరకపోయె - నిన్ను -
 గనుగొంటి నేటికి లెస్సాయె
 మనసెంత చేసెర విటరాయ - యింక -
 నిను నే నెంతని మెత్తు - నెనరున నమ్మనాయె ||నీవే||
2. వెలదులు మెచ్చుకోగా గందు - నీ -
 వితమెల్లను - వీనుల విందు
 చెలులకలికి మూరకుందు - నోరి -
 బలిమి పైకొందునోయని - పదరి తమిళోనుందు ||నీవే||
3. కూడితి నా ముచ్చటతీర - మువ్వ -
 గోపాల ! చాల హాయిలుసూర
 నేడు నాకోరిక లీడేర - ఇంక -
 వీడ నాడకు నామది - వేదన చల్లార ||నీవే||

58. పంతువరాళి - త్రిపుట

(పరకీయ - ప్రతిభాచతుర)

పల్లవి :

నేను మంచి దానగనుక - నీతప్పు గాచితిగాని

అనుపల్లవి :

మానునా మరియొక తె ? - మామువ్వగోపాల ! ||నేను||

1. వెంటవెంటతిరుగుచు - వినయమాలాడుచు
ఇంటికి రమ్మంటె రాక - ఏల యేచేవు ?
ఒంటి నా చెయ్ చిక్కితి - వింటిలో నిన్నడ్డగించు
కొంటేను విడిపించు - కొనిపోవు దిక్కుగలరా ? ॥ నేను ॥
2. చెట్టబట్టి ప్రియము - చెప్పి పానుపెక్కమంటె
ఒట్టు పెట్టుకొన్నానని - ఊరకుండుదువు
పట్టుపడితివి నాచే - పడకింటిలో నిన్ను
కట్టివేసుకొంటె నిన్ను - విడిపించు దిక్కుగలరా? ॥ నేను ॥
3. పందెమాడుచు వచ్చి - పడకింటిలో జొచ్చి
అందకాడ ! మా మువ్వగోపాల ! - యనిన
మందె మేలమా నీకు - మాటిమాటికి నాతో ? ॥
కందర్పనిచేతి చిలుక - కదసినిన్ను
పట్టుకొని నిన్నుగూడి - ప్రాధికెక్కితే దిక్కుగలరా? ॥

59. కేదారగౌళ - త్రిపుట

(పరకీయ - వికళయ్యాన్యోన్య వియోగ సంయోగము)

పల్లవి :

పక్కలో కోపాన - పవ్వళించినవాని ॥

చక్కబెట్టుకో వశమా ?

అనుపల్లవి :

మిక్కిలి విరహాన - చిక్కినే నంతలో -

మిగుల కౌగిలించితి నే సామినిచెలియ ! ||పక్క||

1. ఒక్క శయ్యపైని - ఒదిగియున్న వితము -

చక్కగా జూచి మదిని

సొక్కిన నా - చూపు అతని చూపు -

ఒక్కచోట నుండినాను ||పక్క||

2. దక్కి దక్కనట్లు - దాగియున్న విభునిమేను -

తడవను తలపోయుచు

పుక్కిటి విడెమీయగా - నిట్టుకొనకొన -

పుక్కిలి చూచుకొనెనే ! సామి ఓ చెలియా ! ||పక్క||

3. రాతిగుండె గనుక నిదుర మబ్బుననేనే -

రమఃమినిపై కొంటినే

కాతరమున వాని కళలంటినే నతని -

కౌగిలి చేర్చొంటినే

4. యాతరి చిత్తజుకేళి రంజిల్లె ననుచు -

అతనిచే మెచ్చుకొంటినే .

నాతి ! మువ్వగోపాలునినే గనుక -

బలిమిని పైకొంటినే ! ఓ చెలియా ! ||పక్క||

60. కాంభోజి - రుంప

(పరకీయ - నభీశిక్తా లక్షణము)

పల్లవి :

పుట్టుభోగీంద్రు డలుకల కోర్వజాలడో -
పొలతిరో బిరానరావే

అనుపల్లవి :

నెట్టుకొని పలుమారు - నేనె మ్రొక్కెదనే || పుట్టు ||

1. చలమేలమొగ్గ మ - ట్టెల పోట్లగంట్లచే
అల రమణుమేను - పులిపులి యైనది
కలికి ! నీ చనుదోయి - గజనినిమ్మ పండ్లకా
కలగాని మాయదా - గాయంపునొప్పి || పుట్టు ||

2. పమ్మిపుప్పొడి నెరసు - పడి యెర్రనైన కను
దమ్ములకు నీరార - గమ్మెనిపుడు
కొమ్మ ! పయ్యెదకొంగు - కోకావినొత్తవే
తెమ్మపడి కన్నుగవ - తేట యాగాని || పుట్టు ||

3. పెలుచురే యెండ నడ - పెట్లు పడినాయకుడు
తల కొనెడు వెతలచే - దప్పిదీర
అల మువ్వగోపాలు - నలమి కౌగిటజేర్చి
పొలుపు కెమ్మొవి క - ప్పూర పడమీయవే || పుట్టు ||

61. వరాళి - చాపు.

(పరకీయ - స్వాధీనపతిక. నాయకుని విరహము, విప్రలంభ శృంగారము
పల్లవి :

ప్రొద్దుపోదు నిదురరాదు -
పొలతి నెడబాసినదిమొదలు

అనుపల్లవి :

తద్దయు వీ పాపజాతి -

దైవము పగసాధించెనమ్మ !

॥ప్రొద్దు॥

1, అనలు కొనలు పారినట్లు -

మనసు మనసు నెనసి చాల

పెనలుగొన్నచెలి మన్ననలు -

వినము నుతిసేయక

॥ప్రొద్దు॥

2, అరువు మురువు గలిగిన చి -

త్తరవు నెరవు ప్రతిమవలెను

ఉరవిరవై యున్నచెలిని -

మరువవెరవు గొననకట

॥ప్రొద్దు॥

3, మువ్వగోపాల ! రమ్మని - ముద్దుపెట్టి కూడగాను -

ముడవ వెరవు గాననకట !

పువ్వుబోణి మోవితేనె -

భుజియించిన చవిదలచి

॥ప్రొద్దు॥

62. ఖండె - ఆది

(పరకీయ - మధ్య; విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఫలమింక యేమికద్దు ? - భామరో చాలు

అనుపల్లవి :

ఫలములేదు మువ్వగో - పాలు పొందువద్దు ||ఫలమింక||

1. చెనకి వానితోనేకూడి - చేసితి నెనరు

చనవుల నిచ్చోట ఇంటి - చలమెట్లా యీడేరు

వనజాక్షి వానికోసరమై - దిన దిన మీపోరు

కని విన్న వారేమైనా - కాదనబోరు ||ఫలమింక||

2. వామాక్షిరో ! వా డీడకు - వచ్చే మనసులేదు

రామా ! వా డిందు రాదలచితే - రానిచ్చేది కాదు

ఏమో నాటికాయెపోయె - ఇంక పనిలేదు

భామా ! నామనసు వాని - పై నాటియుండబోదు ||ఫల||

3. ఎంతో లాలించి కూడినా - హితవుమాట సున్న

రంతుసేయక నా మనసు - రాయించేసుకొన్న

యంతరంగము చేయించి - యలసితినే మొన్న

వెంతలు మువ్వగోపాలుని - వితము లన్నివిన్న ||ఫలమింక||

63. కల్యాణి - చాపు

(పరకీయ - పరోధ; ఉపపత్తి, శతనాయకుడు,
నాయికా నాయకుల పరిహాస లక్షణము)

పల్లవి :

మంచి దానివే చెలియ ! మాటలకును

అనుపల్లవి :

వంచనగల సఖియని - వార్త చెప్పుకోవస్తే ||మంచి||

1. “చెలియ ! నీనెమ్మాము - చంద్రుడందురుగాని -
చంద్రుడైతే - చంద్రకళగావా ?”

“సరసుడవు నీవు నేను - సరసము లాడంగ -
కళవేళన కళవచ్చు చంద్రకళగానా ?” ||మంచి||

2. “కమ్మని నీ ముంగురులు - తుమ్మెదలుందురుగాని, యేవే ?
తుమ్మెదలైతే ఎగరవా ?”

“కామాంధకారమున - గతులు రేయిపగలు -
తామసపు రతివేళ తానెగసి యాడున్ ” ||మంచి||

3. “సకియనీ చన్దవలు - సంగటి కొండలందురుగాని
కొండలైతేకోట - తలుపులేవే ?”

“ఇకనేనేమి సేయుదును ? మువ్వగోపాల !
ఇదిగోపాలిండ్లపై తర్కింప రవికముడి తలుపుగాద ? ” ||

64. భైరవి - త్రిపుట.

(పరకీయ - స్వాధీనపతిక. అనుకూలుడైన నాయకుని
వచనములు. సంభోగ శృంగారము)

పల్లవి :

మంచివెన్నెల యిపుడు - మగువ మనకు

అనుపల్లవి :

పంచబాణునికేళి - బాగుగాకూడుండ

॥మంచి॥

1. బిగువు కాగిటిలోన - పికిలి పిట్టలరీతి

బిగిమీర పెనగుచును - చిగురుమోవాని

సొగసుగా నీమేను - జమ్మనగ జేసెదను

అగడుసేయక నన్ను - ఆ పనికి లెమ్మనుమి! ॥మంచి॥

2. సన్నజాజులు నీదు - జడనిండ జుట్టెదను

పన్నీరు గంధంబు - బాగుగా నలది

చెన్నుమీరగ గూడి - చికిలిగా తమిరేచి

నిన్ను మది కరగింతు - నిండు పున్నమ నేడు ॥మంచి॥

3. పలుమారు మువ్వగో-పాల! రమ్మని పిలిచి

మొలక నవ్వులతోను - ముద్దుపెట్టి నిను

నెలకొని సమరతుల - నేర్పుతో నేలెదను

ఎలనాగ! మోహతమ - మెల్ల దీరగ నేడు ॥మంచి॥

65. బేగడ - త్రిపుట.

(పరకీయ - పరోధ; వృత్త వర్తిష్యమాణ సురతగోపన)

పల్లవి :

.మగువ ! ఇంతదుడుకు - తగునే? వానికి నేను -
మగనాల గాదటవే ?

అనుపల్లవి :

నగధరుడౌ మువ్వగోపాలునికి మేర -

నగవులొనని తలచి-మొగమాట మాడినను ||మగువ||

1. రమ్మని నామనవి - కొమ్మని నేనీదు
సొమ్మనుచు వచ్చి - క్రొమ్మడిలో మంచి
కమ్మని వాసన - గ్రమ్ము విరులు దురిమి .
నెమ్మి తోడుత ముద్దు - లిమ్మని పిలిచెనే ||మగువ||
2. పట్టు పటాని పూల - పావడ సరిగల
బుట్టాల రవసెల్లా - కట్టగా వచ్చి చే
పట్టి పింజరించి - దిట్టముగా నాదు
గుట్టు చూపుమనుచు - మట్టుమీరి నవ్వెనే ||మగువ||
3. ఒంటిగానే పడక - టింటనుండగ వచ్చి
జంటకుచముల గోరు - లంటనాటి ముని
పంటమోవినొక్కి - దంట వగల కళ
లంటి రతుల సొక్కించి - వెంట వెంట దిరిగెనే ||మగువ||

66. గౌళిపంతు - ఆది

(పరకీయ - వివరణ)

వల్లవి :

మరచినాడట ! యేమే ? - మగువ ! హా !

అనుపల్లవి :

అరమర గలవాని - అడుగరాదటె యిపుడు ||మరచి||

1. నీళ్లకు నే బోయినదే గురుతు -

నీరాటి రేవునను - నిలిచినదే రుగుతు -

గొల్లెము మీటినిదే రుగుతు -

కులుకు గుబ్బలు చూపుమని తా-కులికినదే గురుతు||

2. వెలది వేడుకొన్నదే గురుతు -

వేడుకతో చేతిమడుపు - విసరినదే గురుతు -

తలయూచి నవ్వినదే గురుతు బాళి -

తాళజాలలేనని - తా ననినదే గురుతు ||మరచి||

3. పలుకాట్లు మోవిపైనుంచినదే గురుతు -

అలుముక మువ్వగోపాలు - డన్నదే గురుతు

చలువదుప్పటి ముసుకే గురుతు -

సందుకొని మరుకేళి - సలిపినదే గురుతు . ||మరచి||

67. నీలాంబరి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ; వాగ్విదగ్ధ - “ఈ నాయక నాయకుడు తీవ్రంగా రమ్మనగా పోతిననిన్నీ. తనకు మిక్కిలి మోహమనిన్నీ నాయకుని లీలావినోదములు దలచి సంతోషమందునదిన్నిగా నుండుటవల్లనున్న నాయకునితో తక్షణము రమించవలెనని యెన్నిక గలిగినందు చేతనున్న వాగ్విదగ్ధ”)

పల్లవి :

మాటలచేతదీరునా ? బోటి ! 1 ఏ

అనుపల్లవి :

పాటి ? మామువ్వగో - పాలుడు రాకనీనోటి ||మాటల||

1. గ్రక్కన రమ్మని ఁభుని - గదిమి వాని

చిక్కించుకొని మోవిపంట - జిదిమి, నాదు

అక్కరదీర గుబ్బల రొ - మ్మదిమి, వాని

పక్కపెనగవలె ననుచు త-మకమున్నది మదిని ||మాటల||

2. పట్టరాదు మోహమని - పలికి అంతనా

గుట్టువిడిచి వానిపై - కురికి భుజలతల

పట్టి కట్టి వేయకన్న - కలికి ! మోహ

మెట్టు తాళగ వచ్చునే - ఇప్పుడు నావంటిచెలికి ||మాటల||

3. బాలరో ! మువ్వగో - పాలుడు తన

లీల వగదెలిసె గా - బోలు నన్నరతి

కేళిదేలించె నాలుగు - జాలు వినవే ! ఓ
వాలుగంటి ! కడలి - వలె చిన్ననామేలు ||మాటల||

68. భైరవి - ఆది *

(పరకీయ - ఉత్తమ, ఈ నాయక నాయకునికి ఉపచారము చేయుగా నాయకుడు ప్రతి ఉపచారము చేయనందువల్ల నున్న నాయకుడు యీ నాయికకు స్వాదీనం లేసం దున ఆ వర్తమానముల సఖి జనులతో చెప్పుకుంటున్నది'')

పల్లవి :

మాటలాడి మనసు - మర్మము తెలియనివాడు
ఆడుదాని వలపించునే - అమ్మలార !

అనుపల్లవి :

ఏటిరాయబార మింక - నెక్కడిసుద్దులెచాలు
పూటపూటకువాని - పొంక పరచవశమా ? ||మాట||

1. నద్దికి రమ్మని - నగజేసి పిలిచితే -

వాదుసేయునెకాని - అదరింపడమ్మ !

ముద్దుపెట్టి మోవి - మొనపంటనొక్కితే

అదరిపాటునలేచి - అలుగజూచె నన్ను ! ||మాట||

* క శ్యాణి - ఝంప, మాడవచరిణములేదు అందులో మువ్వ
గోపాల ముద్ర ఉండవచ్చును

2. పక్కజేరి మోహమున - పవ్వళించి మనంపే
 వెక్కన పడి మోము - వెలవెల బారెనమ్మా!
 చెక్కుచేర్చి వేను - చిగురుగోరె త్తితే
 అక్కడ బదులుగ జేయ - కలుగజూచెనమ్మ! ||మాట||

69. ఉనేని - త్రిపుట

(పరకీయ - ప్రేమగర్విత : ఆత్మప్ర)

పల్లవి :

ముచ్చట తీరదు - మున్వగోపాల!

అనుపల్లవి :

గ్రుచ్చి యక్కునజేర్చు - కొనక రేయును బగలు||

1. మచ్చెకంటి యని మోవితేనె -

యిచ్చలుగా దయచేసిన

మెచ్చిదేవర చిత్తమిచ్చి లాలింపుచు -

హెచ్చొ యుపచారము లెన్నెన చేసిన ||ముచ్చట||

2. చక్కెరబొమ్మ! రమ్మని నన్నాదరించి -

మిక్కిలి దయతోడను

దక్కితినీకు, దయవాడననుకొని -

పుక్కిటి విడమిచ్చి - చెక్కిలి నొక్కిన ||ముచ్చట||

3. సరస సల్లాపమున కళలంటి -

యురముపై - నుంచుకొని

కరుణించి చౌ శీ - తి రతుల నన్నేలిన

మెరసి మువ్వగోపాల! - మేలు నీ సొమ్మనిన॥ముచ్చట॥

70. యమకుల కాంభోజి - ఆది

(పరకీయ - అత్మప్ర)

పల్లవి :

ముద్దుపెట్ట లేవుగా ? నా సామి!

అనుపల్లవి :

ముద్దుపెట్టలేవుగా - మోము మోమునజేర్చి

అద్దుకో ! మువ్వగోపాల ! - వద్దికి వచ్చేనుగాని

1. త త్తరముసేయక - తమినిలుపజాలను

గు త్తంపు గుబ్బలను - కుమ్మి కౌగిలించేకాని ॥ముద్దు॥

2. కంటకముసేయకె - జంటనన్ను బాయకు

అంటున మోహన మోవి - జుంటితేనెలిచ్చేకాని॥ముద్దు॥

3. వచ్చి వలపించుచు - గుచ్చి కౌగిలించుచు

మెచ్చుగ మువ్వగోపాల - మచ్చికతో కూడేకాని॥ముద్దు॥

71. తోడి - రూపకము

(పరకీయ - పరోధ, మధ్య ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

ముద్దు పెట్టి పోయినాడే - మోహనాంగిరో నాకొక

అనుపల్లవి :

సద్దు చేయవద్దనుచు - సై గ చేయుచు నాకొక || ముద్దు ||

1. టక్కులొల్కువాడు నాదు

పక్కలో చేరి వల - పెక్కగ గోరి

చెక్కులోన - చెక్కుజేర్చి

మ్రొక్కివేడుచు నాకొక

|| ముద్దు ||

2. కప్పురంపు విడె మిచ్చి

కొప్పునుబట్టి తల - త్రిప్పుగ దట్టి

సప్పవేణి ! ఎవరితోడ

చెప్పవద్దని నాకొక

|| ముద్దు ||

3. ¹

72. శంకరాభరణము - త్రిపుట¹

(ప్రకీయ - పరోఢ, వాగ్విదగ్ధ)

పల్లవి :

మువ్వగోపాలా ! - ముచ్చటలేలా ?

అనుపల్లవి :

నావిధిగాని ని - న్నన బనిలేదు

॥మువ్వ॥

1. కడనుండి మాటాడే - కాని యూరకయుందు

తడవాయెవచ్చి ఎ - క్కడికి పోవలెనో ?

విడనాడితి వింతే - విడెమైన నొల్లవు

జడియకు మీ యాపె - సఖులిందులేరు

॥మువ్వ॥

2. మిగుల వెరతు వల్ల - వగమాయలాడికి

నగవు లేటికిరా ? ప - న్నగ రాజశయనా !

తెగువుతో నైన రా - తిరి కిందు రాలేవో ?

పగటి నోటిమాటలకే - పగలాయె గదరా

॥మువ్వ॥

3. ఈవే మెచ్చుగనూడి - యీ జగమెరుగగ

సేవచేసినది నీ - చిత్తానలేనో ?

నావంటిదాన నె - న్నవు మువ్వగోపాల !

ఆ వనితకు సత - మయ్యేవా ? నీవు

॥మువ్వ॥

73. సావేరి - త్రిపుట ¹

(పరకీయ - పరోధ; వృత్త వర్తిష్యమాణసురతగోపన, నడపిన దౌత్యము చెడినందువల్ల నాయకుడు ప్రేమేషము వేసుకొని మోసపుచ్చి తనను రమించెనని నాయిక తన నఖిలతో చెప్పి కొనునది.)

పల్లవి :

మోసపుచ్చి రమ్మ మగవాని నాడదంట -
ముదితలందరు గూడుక ॥మోస॥

అనుపల్లవి :

చేసిన చేతకు మనసు కరిగి నేను -
చీకాకుపడి యుంటినే ఓ - చెలియరో ! ॥మోస॥

1. అత్తమామ కూతురనగ మ్రొక్కితే పెండ్లి -

యానని దీవించెనే !

చిత్తము వచ్చిన మగని తెచ్చెదగాని -

సిగ్గేల తెమ్మనెనే

గుత్తంపు గుబ్బలు వట్టువ లవునని -

కొనగోరనొక్కిచీరెనే

పొత్తుకు రమ్మని చేపట్టి ననుదీసి -

బువ్వము తినిపించెనే ఓ చెలియరో ॥మోస॥

1 అట

2. రామరో! రమణు డూరలేడు - రమ్మన్న పడుకొంటినే
భామరో! ప్రొద్దుపోదు మోవిపంటి -

పానము సేతామనెనే

కోమలి ! ఇద్దరనూడువారమైతిమి - కోరికతీర దనెనే
ఏమరి నే నిదురపోవగ జూచి -

ఏమేమో చేయజూచెనే ఓ చెలియరో || మోస ||

3. నిదుర కంటికి రాదు మగపనులు సేతామా -

నెలత ! ఇద్దరమనెనే

ముదితరో ! అంతలో ఆడదనుచు వాని -

మొనసి నే పైకొంటినే !

వదలకుండగ బిగికొగిటలీయమై -

వంచన తనమునను

కదసి మా మువ్వగోపాలుడు తానని -

కళలంటి నను గూడెనే ఓ చెలియరో || మోస ||

74. ఘంట - ఆది

(పరకీయ - పరోధ, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి:

మ్రొక్కేను జాగుసేయకువే మా -

మువ్వగోపాలుని తోడితేవే

అనుపల్లవి :

ఎక్కువైన ప్రాణసఖి - వీవేయని నమ్మితి -
నింత యుపకారము సేయవే || మ్రొక్కేను ||

1. కాయజుబారికి తాళజాల నీవు నన్ను -
కాచి రక్షింప నిదియేవేళ
ఓయమ్మ ! పొరిచూపులే మేలా ? ఈ సమయాన
ఒదనని చెలికడైలేలా ? || మ్రొక్కేను ||

2. వేడుకొన్ననాపై దయలేదా ? అయ్యో ! నాపాలి -
విధి నా మనవి విన్నవించనీదా ?
ఆడుబుట్టువు పుట్టలేదా ? విరహవేదన -
అతివ ! నావలె నీకులేదా ? || మ్రొక్కేను ||

3. ముదితరో ! నే నున్నతెరగు విన్నవించితే
మువ్వగోపాలుని మనసు కరగు
మొదలు నన్నేలిన మోహమెరుగు మాటలేటికి ?
ముమ్మాటికి జొచ్చితి నీ మరుగు || మ్రొక్కేను ||

75. తోడి - ఆది

(పఠకీయ - పరోధ, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

మ్రొక్కేర చలమేల ? - మువ్వగోపాల !

అనుపల్లవి :

అక్కరతో నీ కౌగిట -

నలముకోర ! ఈవేళ

॥ మ్రొక్కేర ॥

1. అరుదుగాదా ? నీ మేలు -

- అలిగేది యీపాటి చాలు -

సరసమాయె నెమ్మేలు -

చాడి వింటివిగాబోలు

॥ మ్రొక్కేర ॥

2. మారుడేసె పూవుదూపు -

మనవా యింతైన రాపు

కోరియున్నాను నీ ప్రాపు -

కోపమైతే ఎంతసేపు

॥ మ్రొక్కేర ॥

3. నన్ను నేలితివి చాలా -

ననవిల్తు కేళిదేల

మొన్నటి చలమిక నేలా -

మువ్వగోపాల ! యీవేళ

॥ మ్రొక్కేర ॥

76. ఆహిరి - యుంప

(పరకీయ - ప్రాషిత - ఉపపత్తి, నాయకుడు తన
విరహాత్కంఠను తెలియజేయుచున్నాడు.)

పల్లవి :

రామ రామ ! ప్రాణసఖి నెడబాసి -

రాము డెటువలె తాళెనో ముందు ?

॥ రామ ॥

అనుపల్లవి :

తామరసాక్షిని దలంచితే నా గుండె -

తల్లడంబందె నేమందు నయ్యయ్యో

॥ రామ ॥

1. కలికి చిలుకపలుకు నీలాగున నతనికి -

కర్ణశూలములై యుండలేనో ?

నెలరాయ డతని పాలిటికి నీలాగున -

నిప్పుల కుప్పయై యుండలేనో ?

తెలియకను రాతిరి పగలు నీ తీరునను -

దిగులు మదిలో తోచదాయె నేమో ?

చెలియ నెడబాసి నప్పటనుండి నా మనసు -

చిందరవందరై యున్న దయ్యయ్యో !

॥ రామ ॥

2. మరుడు పగవాడగుచు నీలాగు నాడల్ల -

మనుజేశు నలయించ డాయెనేమో ?

కెరలి యా గండుగోయిలనాద మీలాగు -

భేదమై యతని బాధించలేనో ?

విరివిగా నాతని కాహార నిద్రాదులును -

విరసంబుగాక ఇంపాయెనేమో ?

విరిబోణి నెడబాసినది మొదలు నే నిట్లు -

వెడవిల్తు బారిపాలైతి నయ్యయ్యో

॥ రామ ॥

3. వేమారు నావలెను దనసతికి నాతడును -

వేడగను నమ్మికల నియ్యలేనో ?

కామినీమణివద్ద లేనప్పు డతనికి -

కనుగవల నీ రిట్టు గ్రమ్మలేనో ?

తామసపు ప్రేమచేత నతడు నావలె గాక -

ధైర్యంబు తెచ్చుకొని యుండెనేమో ?

కామించి నను మువ్వగోపాల ! రమ్మనుచు -

కలిసిన చెలికనులగప్పె నయ్యయ్యో

॥ రామ ॥

77. కేదారగౌళ - ఆది

(పరకీయ - విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

రార ! రార ! ఇంక - రాపుచేయక

అనుపల్లవి :

కోరియున్నాను మున్వ -

గోపాల ! నీకు మ్రొక్కేను

॥రార॥

1. తేరిచూచి మాటాడితే - తేనెలు చిందునటర !

కూరిమి గోరంతలేక - కోపగించేవు

చేరి నేనెంతవేడిన - చిత్తమేల కరగదు ?

సారసాక్ష ! ఇదేటి చలము ?- చాలు చాలు ఈవేళ॥

2. ఎందాక నన్నేచేవురా ? ఎంతసేపని తాళుదురా ?

మంద బుద్ధివై నేడు నా - మాటవినవు

చిందర వందరలయి మనసు - చెప్పినటు సేయదు

అందగించి కౌగిట - నలముకొందువు గాని

॥రార॥

3. పంచబాణుని కేళిని లా - లించి నన్నేలితిపుడు

మంచివేళ గాగా నేమో - మక్కువ మీర

వంచనతో నీ మనసు - మల్లించుకొని యింతలోనే

మించినాపై లేనినేర - మెంచక మున్వగోపాల ! ॥రార॥

78. కల్యాణి - ఆది

(పరకీయ - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

రారా ! నాసామి ! రారా !

అనుపల్లవి :

రారా ! రాపేల చేసేవు ? రారా ! నాసామి ! || రారా ||

1. ముందు ననుగూడి నీ -

విందురా కిప్పుడు నచ్చి
సుందరాంగ ! నన్నేచు -

టందమా ? యిందరిలో

|| రారా ||

2. ఎంతసేపని తాళుదానరా ? -

ఇంత పరాకు చేసితే
సుంతైన దయచూడవా ? -

సుదతి బోధన కాబోలు ?

|| రారా ||

3. పంతమేల నాతో -

కంతు కేళి గూడరా !

వంతల బెట్ట కిక ము -

వ్యగోపాల సామి !

|| రారా ||

79. పంతువరాళి - త్రిపుట

(పరకీయ - వానకనజ్జిక)

పల్లవి :

రార ! మా యింటికి - రాతిరి నిన్ను మా -
రామ రమ్మన్నదిరా !

అనుపల్లవి :

రారా ! మా రమణి నీకు - రాయబారమంపినది
జేర నినుగోరి మరు - లూరి యున్నదిరా || రారా ||

1. తళుకు చూపులు గల - మొలకరా !

యదిసీకు - తగియున్నది మరుని చిలుకరా !
చెలువుడ ! నీవీవల - పలుకురా ! మా -
కలికి నీపై మరు - లులుకురా ! యీవేళ || రారా ||

2. మందగమననుపేరు - చెందెరా ఆ నెలత -

అందము జూచి పై - కొందురారా !
చందముగా దిక - సుందరాకార ! మా -
సుందరాంగి నీకెదురు - చూచుచున్నదిరా ! || రారా ||

3. బాల పాన్పున విరులు - పరచియున్నదిరా !

శ్రీలోలా ! నీకే పూల - మాల గొన్నదిరా !
వాలుగంటితో చల - మేలరా ? మువ్వగోపాల ! -
ఏలరా ? తడ - వేల చేసెదవురా ! || రారా ||

80. కల్యాణి - ఆది

(పరశీయ - విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

రారా ! సామి రారా !

అనుపల్లవి :

రారా ! నా వలపు - వారక మించె నాసామి ! || రారా ||

1. ఎంత సేపని తాళుదానరా ? మోహ -

మింతనరాదు నీ యానరా !

చెంతజేరి కెమ్మోవి యానరా ! నన్ను -

చింతలబెట్టేది మానరా నాసామి ! || రారా ||

2. ఏరా నీకు పగదాయనా ? చూచి -

యేలేటంతపాటి లేదాయెనా ?

చేరి నీ పదసేవ చేయనా ఇప్పుడు ? -

చిన్ననాటి కూటమి పోయె నా ? సామి ! || రారా ||

3. కూడితి విక దయయుంచరా ! మువ్వ -

గోపాల ! నామోహ మెంచరా !

వేడ కయ్యాని కౌగిలించరా ! నన్ను -

వింతసేయక గారవించరా ! నాసామి ! || రారా ||

81. ఆనందభైరవి - ఆది

(పరకీయ - పరోఢ, వాసక నజ్జిక)

పల్లవి :

వచ్చేనని రాకపోయెనే ఓయమ్మా ! నాపై -
వానికింత దయలేక పోయెనే

అనుపల్లవి :

విచ్చల విడిగా నేడు మువ్వగోపాలుడు
మచ్చికతోడను మాటలాడి యిపుడు ||వచ్చే||

1. ఇంతప్రొద్దు వాడురాక - యెదురెదురు చూచి యిట్లు
చింతింపవలసె నేటికి - చిక్కితి మమ్మాటికి
సుంతసేపు నావద్ద - సొంపుతో నుండకపోతే
కంతు తాపమెట్లు తీరునే - కలికి ! తెచ్చువా రెవ్వరే॥
2. పలుకనేలే నేను వాని - పక్కచేరి నిమిషమైన
పలుకనీయవు దాపురముగా - భామ! వాడు వచ్చునే ?
చెలువుని జూచి మోహించి - చేకొన నెవతెయున్నదో ?
తలచి తలచి విరహమున - తల్లడిల్లుచుండ నాయెనే॥
3. వామాక్షి సత్యపురి - వాసుదేవు డలనాడు
నా మనసు దెలిసి కూడి - నమ్మిక లిచ్చెనే !
ప్రేమలన్ని మరచెనో ? - ప్రొద్దుపోయె నిందురాడు
ఏమి నేరము లెంచెనో ? - ఇక నేమి సేయుదు? వాడురాడు॥

82. పంతువరాళి - యుంప

(పరకీయ - పరోఢ, అనుశయాన, సఖియూరడింపు మాటలు)

పల్లవి :

వచ్చే మనసో ? రాని మనసో? వనితా ?
నీవే తెలుసుకోవే!

అనుపల్లవి :

అచ్చట కంచివరదు - డాడిన మాటలిడిగో ! ||వచ్చే||

1. మొదటనే బిలిచితే - ముదిత ! నీవెవ్వరనెను
కదసిన దాననంటె - కన్నీరునించెను
ముదమున నీవంపిన - ముద్దుటుంగర మొసగితే
సదయుడందుకు వద్ది - సకియ ! కేలనుంచెను ||వచ్చే||

2. తొలుతటి మమతలు - చెలిమి లాలన వగలు
వలపులు వక్కణ జాబు - వ్రాసినదని
పలుకరించి వాని - పాదముల చెంత నుంచగ
అలివేణి ! తా చదువుక - అసురుసురనెనే ||వచ్చే||

3. ముద్దు మువ్వగోపాలుడు మన - మిద్దరిని భ్రమయించి
అద్దమరేయి నిన్ను - సద్దుసేయక ఏలి
దిద్దిన పైగ నే - దెలియజేసినంతలో
ముద్దయ! దయమరవకు మని - ముమ్మాట కనుమనెను॥

83. భైరవి - త్రిపుట.

(పరకీయ - పరోధ, విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

నలపు నిలుప నాదు వశము గాదేమిసేతు -
వనితరో ! యీవేళ

అనుపల్లవి :

పొలతిరో ! మా మువ్వగోపాలరాయడు -
చలము చేసినాడు .. ॥వలపు॥

1. చలువగంధము విరుల-సరములేలే కొమ్ములేలే ?
సొలపైన మీ సొగసు - చూచే వారెవ్వరే ?
చెలియరో ! నే డది - చెప్ప సక్కిముగాదు
వలసైన యీ పాపము - వద్దే పగవారికై న ॥వలపు॥
2. చిలుక తేజ్జపై నెక్కి - చెలరేగి యెదురెక్కి
విలుగుణధ్వనిచేసి - విరిశరము బూని
కలుకు గుబ్బలనడుమ - గురి జూచుచున్నాడే !
అలరు విల్తునిబారి - నారేచ వారెవ్వరిక ? ॥వలపు॥
3. సరసుడు రాడాయె - సరిప్రాద్దు వేళాయె
విరహము మెండాయె - వెన్నెల కాకాయె
మరునికేళిలో నన్ను - మువ్వగోపాలుడు
సరసముతో పెనగి - చొకసేసినా డిక ॥వలపు॥

—

84. కాంభోజి - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, లక్షిత)

పల్లవి :

విననైతివి గదా !

అనుపల్లవి :

వినిన, మావారు కా - దనరా ? మువ్వగోపాల ! ||విన||

1. చిన్ననాటి నేస్తము - చెరిచితివి గదా !

మన్నించు మని బతి - నూలితివి గదా !

పన్నగ శయన ! నన్ను - బలిమి బట్టితివి గదా !

తిన్నగా నే నెంతో - తెలియ జెప్పినగాని ||విన||

2. తరుణులు విశ్వాస ఘా - తకు లనేవు గదా !

సారది వ్రతముచెడిన - సుఖములేదాయె గదా !

ఎరిగితే ఇలు చేర - నీయరు గదా !

అరగడియ మాత్రాన - కపుడె నద్దన్నగాని ||విన||

3. అలుకదీరి యాపె నీవు - కలుసుకొంటిరి గదా !

కలకాల మీ కిద్దరికి - గానిదైతి గదా !

చలపట్టి నీవు నన్ను - చౌకచేసితివి గదా !

పలుచనాయె గదా నా - బ్రతుకు మువ్వగోపాల ! ||విన||

85. బేగడ - త్రిపుట

(పరకీయ - ప రో థ, వ ర్తిష్యమాణ సురతగోపన; “పతి యూరిలో లేనందువల్ల నున్ను, ఇది గర్భమైనచేత నితరులు తెలిసేరని ఉపపతి యందు గర్భము విచ్చిన్నము చేయవలె నని తెలియజేయునది.”)

పల్లవి :

వెదకి తేరా పోయి - వేరు వెల్లంకి

అనుపల్లవి :

హితవైన చెలులిక - నెవరు వద్దనులేరు

॥ వెతకి ॥

1. ఒట్టుపెట్టినగాని - యోరి ! వినవై తివి

తిట్టిన తిట్లెల్ల - దీవెన లంటివి

పట్టుకొంటివిరా నన్ను - బలిమి గూడితివి

ముట్టునెల దప్పెను - మొగవా డూరనులేడు

॥ వెతకి ॥

2. నిందకొడి గట్టితివి - ని న్నన బనిలేదు

ఇందనీయదు కూ - డిక నేమి సేతు ?

మందుమాకు లడిగిరారా ! - మంత్రసానులవద్ద

కుందరదనలు కూడి - గుసగుసలాడక మునుపే

॥ వెతకి ॥

3. ఊరికి పోయినమగడు - ఉట్టిపడ్డట్టు వచ్చి

ఈరేయి నను గూడె - నిక దూరుపాసె

కోరిన కోరికలెల్ల - కొనసాగె మువ్వగోపాల !

నీ రూపమున నేను - నీకే కందు మగవాని

॥ వెతకి ॥

86. మోహన - త్రిపుట

(పరకీయ - పరోధ, లక్షిత. "రమింప వచ్చిన నాయకుని నమయభేదమువల్ల కూడేటందుకు లేనందున ఉపపత్తిని నముదాయించినందునున్ను, బావగారు తనయందు మిక్కిలి విరోధముంచినందువల్లనున్ను, తన శయ్యాగృహానికి తోడి కోడలుయొక్క పడకిల్లు సమీపమందుండెడిచేతనున్ను మిక్కిలి తామసముచేత కూడదని నాయకుని నముదాయించుటవల్ల లక్షిత.")

పల్లవి :

వేళకాదుర గడియ - తాళురసామి !

॥ వేళ ॥

అనుపల్లవి :

చాలుచాలు పది - వేలకై వచ్చిది

1. ఊరక నాపైని - నేరమెంచక

పోరుచు మా బావ - గా రున్నారోయి !

కూరిమి నా తోడి - కోడలి పడకింట

చేరిక యందుండ - మేర కానోయి !

॥ వేళ ॥

2. ఒద్దికతో మన - మిద్దరము కూడి

సుద్దు లాడుట కిది - ప్రొద్దు కానోయి !

పద్దుమీరగ నా - సగవారి వద్దనే

సుద్ది విన్నంత - కొద్ది కానోయి !

॥ వేళ ॥

3. నిరతము శ్రీ వేద - పురి నిలయుడైన
మురళిగానలోల ! - మువ్వగోపాల !
అరవిరుల పాన్పుపైని - మరుకేళి నన్నుగూడి
తిరుగ పొరుగింట - తరుగు కాగోయి ! || వేళ ||

87. ఆనందభైరవి - ఆది

(పరకీయ - అన్యసంభోగ దుఃఖిత)

పల్లవి :

శ్రీపతిసుతు బారికి నే - నోపలేక నినువేడితే -
కోపాలా ? మువ్వగోపాలా !

అనుపల్లవి :

ఏ ప్రొద్దు దానింటిలోనే - కాపైయుండి నీ సరస స -
ల్లాపాలా ? మువ్వగోపాలా ! || శ్రీపతి ||

1. పైపూత మాటల నేర్ప - జూపు దానిరతిపై నింత
తీపేలా ? మువ్వగోపాలా ! || శ్రీపతి ||

2. చూపుల నన్యులదేరి - చూడని నాతో క
లాపాలా ? మువ్వగోపాలా ! || శ్రీపతి ||

3. నా పొందెల్ల దానికబ్బి - యే పొందు లేక యుసురనుటే
నా పాలా ? మువ్వగోపాలా ! || శ్రీపతి ||

88. సౌరాష్ట్ర - ఆది

(పరకియ - కన్య. “పితృద్యధీన గావున గూఢచేష్టలచేత నాయకుని క్రిడకు వేడుకొనేటందువల్లనున్ను, అతిబాల్యములో నుండేటప్పుడే నాయకుని రమించి యుండుటవల్ల నున్ను పుష్పవతియైనతర్వాత నాయకుని గలియవలయునని ఉపపత్తితో తెలియజేసేది గనుక కన్య”)

పల్లవి :

సమర్తాడి నెలపూటలాయెరా! - చాల తామసమేలరా ?

అనుపల్లవి :

సమయమురా! మువ్వగోపాలా! -

సామి ! యేమోయని యుండేవు !

॥సమ॥

1. అడుగడుగుకు నిన్ను కనుగొనవలెనని -

వడిగా కన్నులు పారీరా !

నడివీధిలో నినుజూచిన నావల -

అడుగుంచ మది దోచదురా !

విడమియగ నీచేసోకిన నా -

యొడలెల్ల జల్లు జల్లనురా !

కడువేడుకతో పలుక -

వలసి ముచ్చటైతిరా !

॥సమ॥

2. గుబ్బలు వట్టులై క్రిక్కిరిసెరా! -

కొనకొదలుంచి మనసీరా!

గొబ్బన నిను కౌగిలించవలెనని -

కోరికలెన్నో యున్నవిరా!

నిబ్బరమగు నీ మోవితేనెలకు -

నినుజూడ నో రూరెనురా!

దబ్బరలాడనేరనురా! అల -

తావెల్ల తమి దడిసె గదరా!

॥సమ॥

3. నిన్నటినుంచి విరహము మించి -

నిదుర కంటికి రాదురా!

అన్నము నోటికింపు కాదుర -

ఆ పనిపై భ్రమచెందెనురా!

కన్నెప్రాయమున నొక నాడేమో -

కలిసితి వపు డేమి తెలియదురా!

నిన్నెడబాసి యన్నియు రోసి -

నిముసము ప్రొద్దుపోదురా!

॥సమ॥

89. తోడి - ఆది

(పరకీయ - నభిశిఖలక్షణము)

పల్లవి :

సరసిజాక్షి ! నీ జన్మము - సఫల మాయెను

అనుపల్లవి :

పరమాత్ముడైన మువ్వగో -

పాలుని హస్తము సోకినంతనే

॥సరసి॥

1. నమ్మికలిచ్చి నీవు నన్నెంతకై నను - అమ్మకొమ్మనగ
గమ్మతిగ ముద్దు ముద్దుగనిన్ను - కొమ్మన నుంచగ
నెమ్మిలో రాలిరి పగలు వాడు - నీవద్దనుండగ
కొమ్మగో ! కోపమునచ్చినంతనే - కొట్టరాదటవే ?
ఓ చెలియరో !

॥సరసి॥

2. నలినాక్షి ! నీవెంత కసరుకొన్న - సవ్వచేసుకోగా
చెలువముగా నీకు దగిన సొమ్ములు - సింగారింపగా
వెలది ! నీకురులు దువ్వి - విరులు గురుమగా
అలుక నచ్చిన చేత ని - న్నదలింప రాదటవే ?
ఓ చెలియరో !

॥సరసి॥

3. సారెకు నీకు దృష్టి తాకీనని - చాటున నుంచగ
చేరి మువ్వగోపాలుడు నీకు - సేనచేయగా
కోరిన యపుడె నిన్ను గూడి - కూరిమి కొసరగ
శ్రీరామ రామ ! నిన్నువాడు - చెనకరాదటవే ?
ఓ చెలియరో !

॥సరసి॥

91. పంతుపరాళి - ఆది*

(పాకీయ - సమాగచ్ఛత్పతిక; సురతగోపన)

పల్లవి :

ఇంతే చాలునే ఓ లలనా ! - ఎవరేమి ముట్టుకొన్నారు ?

ఆసుపల్లవి :

వంతుగ నీకు నే - నలచినందుకు ఫలము ॥ ఇంతే ॥

1. కోరివేడి యెంతో - దూరాన నుండి
వారిజాక్షి ! ఇంటి కిప్పుడు - వచ్చితే
సారెకు రమ్మని - చౌకళించే ముద్దు
గారాపు ప్రేమతో - కౌగలించిన ఫల ॥ మింతే ॥

2. పట్టరాని తమిచేత - బహు విధములనుండి
నెట్టుకొన్నందుకు - నే వచ్చితే
అట్టట్ట సేయక - చులుగకనే ముద్దు
పెట్టి నా వెత తీర్చి - ప్రేమలాలించితివి ॥ ఇంతే ॥

3. నాటి పొందునెలది ! - నాటి యున్నందుకు
బోటిరో ! నీ యింటి కిప్పుడు - వచ్చితే నటులజేయ
మాటల బెట్టక ముట్టెడి గోపాలల ! యీ
చా'గుకు రమ్మని - కూట మిచ్చిన ఫల ॥ మింతే ॥

* మధ్యమావతి - త్రిపుట

92. ఫరజు - ఆది

(పరికీయ - ప్రౌఢ, విరహోత్కంఠిత, నాయకుడు - శకుడు, వియోగ
విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ.)

పల్లవి :

ఏ మ నె నే ? సుద్దు - లేమే ? బంగారు బొమ్మా !

అనుపల్లవి :

మరుగేల ? దాచకే రా - ఘ తుపాకుల

రాయడు నీతో

॥ ఏమ నె ॥

1. మానిని ! ముందుగా నా - మాట నీ వెత్తితివో ?

తానే పల్కరించెనో ? దయనా పై దగిలి

కానుక తనచేత - బూనెనో ? యందిమ్మని

యాన తిచ్చెనో ? నా మీ - దాన చెలియా ! ॥ ఏమ నె ॥

2. వనితరో ! వా డీడకు - వచ్చెద ననెనో ? లేక

నను తోడి తెమ్మనెనో ? - నా ప్రాణ విభుడు

నెనరుతో మాటాడెనో ? - నేర మెంచెనో ?

వినిపింపు వానిమాట - విన ముచ్చటయ్యాని ॥ ఏమ నె ॥

3. వేడుక తుపాకుల - వేంకట కృష్ణుడు

కూడే వేళలో నే - నోడించితి నంట

నేడా సుద్దులేమైనా - నీతో మందలించెనో ?

మోడిగ నున్నాడో ? - ముదితరో ! వినిపింపవే ॥ ఏమ నె ॥

93. బేగడ - చాపు

(హాకీయ - ప్రాధ, సురతప్రియ)

పల్లవి :

చెరగు మాసి యున్నానని యోచన - సేయవద్దర సామి !

అనుపల్లవి :

దొరయకా నా మువ్వగోపాల ! -

పరసతులకు దోసమెన్నడు లేదురా || చెరగు ||

1. సరసకు రమ్మని చాలా నే వేడితే - శంక పడే వేమిరా ?

అరసికుల తప్పు శాస్త్రములు నిజ - నునుచు నమ్మనద్దురా

దురుసుగ నే నీ నద్దికి వచ్చితే - దూర మరిగే వేమిరా ?

నలపు మీర ఆ వారనుండి నన్నంటక - నకముద్దెన

నియ్యారా నాసామి ! || చెరగు ||

2. సదయా ! నా పయ్యెద తొలగించి నీ -

యెద చనుమొనలకు గ్రుమ్మెద

ఒదిగి మే నంటక నీదు తీయని మోవి -

ఒనరగ నా నెదను

మదన జనక ! అంచుండి నీమొన పంట -

మడుపు లందీయుదునా ?

మది నే వగనైనా ముందు వెనుక -

మరి జూతురా ? నాసామి ! || చెరగు ||

3. తన్ను దా నెరుగక తొలగుట యీ వట్టి -

తప్పు నీమము లేరా ?

వన్నెలాడుల కిది సహజగుణం బని -

వార్తయు విన వేమిరా ?

నిన్న మొన్న ఓ మువ్వగోపాలా - నీవింక నిది వినరా !

ఇన్నాళ్ళ నలె గాదురా నేటి సుఖ -

మెరిగితె మరవవురా నాసామి !

॥ చెరగు ॥

94. భైరవి - చాపు

(పరికియ - సవోధ. నాయకుడు - దక్షిణుడు. సఖి పార్శ్వచారిణి ;
ప్రోత్సాహమాతి, భయానకరసము.)

పల్లవి :

జాడగ జూచిన నాటికే కాదా - దండించ

బోయేరు మీ వారలు ?

అనుపల్లవి :

ఆడుదాని మన సేమని తెలిసేరు -

అతివరో వచ్చి పువ్వులు వేసికోవే !

॥ జాడ ॥

1. జంటకత్తె నా - వంటిది నీ కుండగ -

ఇంటివారు ని న్నేమి చేసెదరు ?

ఒంటిపాటున వా - డంట వచ్చిన వేళ -

కంటే సుంకము కన - కంటే బింకము

॥ జాడ ॥

2. లంకాద్వీపము వంటి - సంకేత స్థల మమరె

బింకము చేసేవు - బోటిరో నీవు

ఇంకా దిటవులేక - ఎందుకు వెరచేవు ?

రంకాడ నేర్చినది - బొంకాడ నేరదే ?

॥ జూడ ॥

3. మగని కన్న దొంగ - మగని పొందే మేలు

నగకాడు మువ్వగో - పాలుకు తాను

తగిన వారి మనసు - తనివి దీర్చేవాడు

మగువరో ! ఊరక - దిగులు పొందనేల ?

॥ జూడ ॥

95. సావేరి - త్రిపుట

(పరికియ - ప్రాళ, సాహసిక. అయోగ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

తరుణిరో ! నన్నాడుదాని జేసిన విధికి -

తగలక పోదే నా యుసురు

అనుపల్లవి :

మరుకేళి లోపల - మన సివ్వనేరని -

మగనితో నను గూర్చేనే మాయచేసెనే

॥ తరుణి ॥

1. మగువా ! పాపపు బ్రహ్మ - మగవాడు గావున

మనసు తెలియదాయెనే

అగణితముగ నే మగవాడ - నైతే వాని బిగు

వెట్టిదో చూతునే ! ఏమి సేతునే ?

॥ తరుణి ॥

2. అమ్మ లక్కలు గూడి - ఆడుకో నేటికే -

అతినరో! నే గోలనా?

ఇమ్ముగ ముమ్మాటికి నెనసిన మువ్వగోపాలుని -

నమ్మి తెగించెదనే - ఇలు దాటెదనే || తరుణి ||

3. ?

96. కాంభోజి - ఆట

(పూకీయ - కన్య)

పల్లవి :

బాల పండ్లెండేండ - గోలసుమీ! యిక

తాళదు గాసికి - దయ లూరను

అనుపల్లవి :

లాలించు మా ముద్ద - రాలిది గాయకు

రాలు గాదు విజయ - రాఘవసామి! || బాల ||

1. కొమరు మరునిచేతి - కూన సుమీ! నీకు

అమరిన చిత్రంపు - టతివ సుమీ

సమరతి యుపరతి - చౌశీతి బంధములు

క్రమముగా నేర్పెదవొ - గాక కొసరేపు గనుక || బాల ||

? మూడవ చరణము దొరకలేదు.

2. తొయ్యలి బంగారు - తునక సుమీ ! మరుని
కయ్యాన 1కలికిని - కసరకుమీ !
తియ్యని మోవిచ్చి - దిద్దుకొందువుగాని
శయ్యపట్ల 2రాపు - సెయ్యకుమీ ! జాణ ! || బాల ||
3. తరుణులలో మేలు - తరము సుమీ ! నిన్ను
మరుకేళి మెప్పించు - మగువ సుమీ !
అరయ విజయ - రాఘన ! ఎట్టి దొరకై స
దొర కెనా ? అలమించు - దొరకె నీకె ఓ జాణ || బాల ||

97. కాంభోజి - ఆది

(సరళీయ - ప్రౌఢ, ప్రగల్భ, ఘో)

పల్లివి :

ముచ్చటలే కరు వాయెగా

అనుపల్లివి :

వచ్చెనంటే పొరుగుారి - పలపే దూర మాయెగా || ముచ్చ ||

1. అందుకలు పొందు లాయెగా

కలలోని ముడుపుగా నీ

చందము లాయెగా

అందకత్తె నెడబాసి - అప్పుడే మూడు నెల

లాయెగా || ముచ్చ ||

1. కొసరకు - నెయ్యముతో, 2. రవ్వ - కాయకు.

2. రాయబారము లాయెగా - చెలి నీ చేతిలోని నీడాయెగా
 ఈ యెడ పగవారి కెంతెంతో నవ్వులాయెగా
 నాయకా ! మమ్మెడబాసి -
 నాలుగు నెల లాయెగా ॥ముచ్చ॥

3. అరుదుగ నాట లాయెగా - చేరిన చెలికి
 అందని న్రూని పండా యెగా
 చేరి పెంచు బెల్లనరము చెన్నుగా రమ్మని నన్ను
 మరుకేళి గూడిన - మమత లైదు నెల లాయెగా
॥ముచ్చ॥

98. సైంధవి - ఆది

(పరికీయ - పరోధ, వృత్తి వర్తిష్యమాణ సురతగోపన)

పల్లవి :

మేర గాదురా ! నీ విడిదికి -
 పోర మ్రొక్కేరా !

1. మంటమారి మామకు నే - నంటే మిగుల రోసము
 ఒంటి నెడల నీడు బావ - వింటే చాల మోసము
 నెంటు నెంటు తిరిగేవు - విభు డింటనే వాసము
 కంటకును నా మరది - కంటే ప్రయాసము ॥మేర॥

2. చిత్త మిచ్చేవో ? దేవుడని - సేవ చేసేవో ?
 పుత్తడి బొమ్మ ! నీ - పొందుగోరిన నన్ను
 *పొత్తు చేరేవో ? మరుని చేతి - పోరు దీర్చేవో ?
 మత్తురాలపు నీ - మాట నమ్మియిందు ||వచ్చి||
3. మనవి వినేవో ? బాగా లిచ్చి - మడు పొసంగేవో ?
 మునుపటివలె న - 'న్నెనసి నోరునిండ
 ముద్దు పెట్టేవో ? నా నామదిలోని - మోహమెంచేవో ?
 నను మువ్వగోపాలా ! - యని లాలించేవో ? ||వచ్చి||

100. కాంభోజి - ఝంప

(పరకీయ - స్వాధీనపతిక, మధ్య. అభిసారిక. నాయకుడు - అను
 కూలుడు. విప్రలంభ శృంగారము)

పల్లవి :

విడిచి పోలేక నడ - నడి గొన్న సరులతో

అనుపల్లవి :

గడిదేరి మువ్వగోపాలా ! - కాంతుడా ! యని ||విడిచి||

1. ముడిగొన్న చనుగవలె - జీరు కొప్పునను
 సడలి యాడెడు విరుల - చేరు, నుదుటిపై
 నిడిన కస్తూరి, చెమట - జారు కన్నులును
 పొడగట్టి నట్లున్నదో చెలియా ! ||విడిచి||

* బత్తి...—బాధ.

2. అదనైన మోవిపై - కొదమ కెంపులతోను
 పదరి నవ్వి తె తేనె - లొలుకు ముంగురులు
 చెదరి బొమలను సొంపు :- గులుకు నెడ నెడను
 పొదలు నడుమున ముద్దు - గులుకు పెదవులను
 అదరి పలికిన - పలుకు నేడు నా
 మది నిలిచి నట్లున్నదో చెలియా

॥విడిచి॥

3. ఎడలేని పిరుదులను - తడబాటు నడుగులను
 నడిరేయి నా - కడకు వచ్చి కూర్చుండి
 విడె మడిగి - మడుపు లందించి రవికె ముడి
 విడిచి నప్పుడె తమక - మెచ్చి కూటముల
 ఎడవాటు పైట కడు - తొడల జేరెడు తీరు
 ఎడబాయ కెద నున్నదో చెలియా

॥విడిచి॥

—

నాయిక

సామాన్యయై యున్న

పదములు

2

నాయిక సామాన్యయై యున్న పదములు

1. శంకరాభరణము - ఆది

(సామాన్య - ఖండిత)

పల్లవి :

అందగాడ వొదువు లేరా - ఆదివరాహ !

అనుపల్లవి :

అందుకై తే జాణవు అ - ల్లందుకై తే జాణవు -

ఆదివరాహ ! ||అంద||

1. ముప్పెనగలు చాలించు - మొగవారు లేరో నీమలో న

న్నప్పుగా బిలువ మనేవు - ఆదివరాహ !

తప్పుసుద్దులకెల్ల నే - తాళేదానను గాను !

అప్పుడే విన్నవించినాను - ఆదివరాహ ! ||అంద||

2. విటరాయ ! నీతో జేరి - వేగించిన నా సొమ్ము

అటమరించేది న్యాయమా ? - ఆదివరాహ !

మటుమాయలు చాలించు - మా కియ్యవలసిన పైడి

అటుపెట్టి మాటలాడు - ఆదివరాహ ! ||అంద||

3. కోడె కాడవై మువ్వ - గోపాలుని వలె నాతో నో

రాడ జూచే వదేమయ్యా ? - ఆదివరాహ !

ఈడు లేని రతుల నేలి - యియ్యరాని బాస లిచ్చి

ఆడి తప్పకు దోసము - ఆదివరాహ ! ||అంద||

భైరవి - రూపక

(సామాన్య - మధ్య, ముదిత)

పల్లవి :

అక్క ! చూడు వీ డెంత - అగడు కాడమ్మా !

అనుపల్లవి :

పక్కజేర వచ్చి నన్ను - బయలు చేసెనమ్మా ! ||అక్క||

1. కిన్నెర మీటుకొంటు - నన్ను జూచి తన

కన్నుల దెలిసి - సన్న సేసి నా

చన్నుల పైకొంగు - చక్కదీసి తన

చిన్నిగోర నొక్కి వాడు - చీరి నా డమ్మా ! ||అక్క||

2. చేమంతి పూలచెండు - చేతి కిచ్చి నా

సేన సేసే నంటు వాడు - చేరి కొలిచి నా

మోవితేనె లివ్వనంటె - మ్రొక్కి నా డమ్మా ! ఉన్న

తావు చూచి వచ్చేనంటు - తక్కిడి కాడమ్మా ! ||అక్క||

3. పొగడ మాని కొనలలోని - సొగసు గెలలోని

చిగురు శయ్యమీద నన్ను - వగలు చేసెనమ్మా !

నగుచు పెరుండేవి పతి - నాయకుం డమ్మా !

పొగడి పొగడి నన్ను వాడు - పొందినాడమ్మా ! ||అక్క-||

3. పంతువరాళి - త్రిపుట

(సామాన్య - కలహంతరిత)

పల్లవి :

అడపగత్తె వాని నంటిదై తే చాలా-ఆరుదూరు గాదుగదా!

అనుపల్లవి :

పడతిరో ! మా మువ్వగో - పాలు డిటువలె -

పాడి తప్పినందుకు ఓ చెలియా ! ||అడప||

1. కలికి ! నేను లేనప్పుడు దానికి - గన్నుల మ్రొక్కునట !

ములుచయై తన కొక్క ముద్దు బెట్టుమని - మూతి

చాచునట !

కులుకుచు మడు పందుకొనుచు దాని చెయ్యి - గోరు

దాకించునట !

తొలగి నాతో నవ్వదోస మని యది - తోదోపుల

నచ్చెను, ఓ చెలియా ! ||అడప||

2. వీరు వా రిచ్చట నిండేరు వాకిలి - వేసి రమ్మనునట !

సారెకు దానితో బచ్చి దేరమిగుల - సరసము లాడునట !

చేర రావద్దు వద్దనగానే పైటలో - జేయివేయవచ్చునట !

మేరు మానిసి కాగా నందుకు లోగాక - మించ

నాడినచ్చెను, ఓ చెలియా ! ||అడప||

3. కోమలి ! నే నీడ నుండుటెల్ల నీ - కోసమని పలుకునట !
 వేమరు దానిపై పండ్లు గొరికి చాల - వెరపించి
 చూచునట !
 ప్రేమతో నిను గూడకున్న నన్ను నీ - పేర
 బిలువ మనునట !
 భామరో ! యిటువంటి మువ్వగోపాలుని - పదరి
 పొందుజేసితి ఓ చెలియా ! ॥అడప॥

4. కాఫీ - చావు

(సాహస్య - విరహోత్కంఠ)

పల్లవి :

అదరీనె మోవి తనకు దానె - నదలీనె నీవి

అనుపల్లవి :

మదిలోన వా డేమొ - మంత్రించె గాబోలు

సుదతి ! మువ్వగోపాలు - జూచిన మొదలు ! ॥అదరీనె॥

1. ఇది యేమో మాయా చిలుక వచ్చి - బెదరించి పోయా
 నిదుర కంటికి రాక - నిన్నటాలనుండి
 చెదరీనె చిత్తము - చెలియ యేమి సేతు ? ॥అదరీనె॥
2. అప్పుడే కొమ్మా ! నన్ను వా - డడిగించె నమ్మా !
 ఒప్పుక మా వార - లూరకుండుట జూచి
 యుప్పరించి వా - డుసురసు రనె నేమో ! ॥అదరీనె॥

3. లీలతో నిందువచ్చి తగి - లించె నే మందు
బాలరో ! మువ్వగో - పాలుడు ననుగూడ
నీ లాగు నేమేమో - జాలము చేసేను ! ||అదరీ నె||

5. కేదారగోళ - త్రిపుట
(సాహస్య - దూతీ సంఘటన)

పల్లవి :

అమ్మ ! నే జెల్ల చాలు నీ వెక్కడి - యాడదానవే !

అనుపల్లవి :

సమ్మతితో మువ్వగోపాలుని పొందు - సతమని యుంటివి
||అమ్మ||

1. ఎంత వలపై నను మొగవాని కస - మిచ్చి మాట
లాడుదుర ?

ఇంత లోనే వాడు రాకుంటే - చింతల జిక్కుదుర ?

సంతస మెన్నడు లేదాయెనో ! వాని - సడ్డ సేతురా ? బుద్ధి
మంతురాలవని వద్దంటేమున్ను నా - మాట వినవైతివి !
||అమ్మ||

2. కలికి ! ప్రాణేశ ! రమ్మని బయలుగా - గొగిలించేవు !
పలుకరించి యదేమన్న నాతోడ - భ్రమసి మాటాడేవు !
పలుమారు వానిపేర జెలికత్తెల - బిలిచేవు ! యెందు
వలచే వారు కద్దు, నీమలో నీనలె - వలచే వారు లేరు !
||అమ్మ||

3. ఇది యేమో యన్నము వాని పొత్తునే గాని - హితవు
గా దనేవు !
మదిరాక్షి ! మున్వ్యగోపాలు నొద్దనే గాని - నిదుర
రా దనేవు !
బెదిరేవు వానిపై మనసు నిలుపలేక - మొదలె కూడి
నావు !
ఎదలోని వెత దీరదు నీ మోహ - మింతకు దెచ్చెగా !
॥అమ్మ॥

56. కాంభోజి - యుంప

(సామాన్య - దూతీ సంఘటన)

పల్లవి :

ఇంత దయగలవాని - నేల రా వద్దంటి ? - వెంత నిర్దయు
రాలవే !

అనుపల్లవి :

సంతతము మా మున్వ్యగోపాలసామి నీ -
సరసత్వములె యెంచునే ఓ చెలియా ! ॥ఇంత॥

1. వెలది ! నీ గుణ మమృత మని నిండు కొలువులో -
వేనోళ్ల గొనియాడునే !
పలుమారు నీకు సరి రూపవతి లేదనుచు - భాస చేసెద
ననియెనే !

తెలిసి పదివేల జన్మములకు నీ బుణము - తీర్చుకో జాల
ననెనే !

చెలియ ! తనమీద నీ - వలుక చెందినది తా - జేసిన
పాప మనేనే ! - ఓ చెలియరో ! ॥ ఇంత ॥

2. మును నీదు కెమ్మోవి తేనెలానగ ప్రాణ - ములు నిలిచి
యున్న వనేనే !

ఘనమైన విరహవేదన కోర్వజాల నిక - కాచి రక్షించు
మనేనే !

తనువు తన సొమ్మై, యిచ్చకము గా దీమాట - తన చిత్తి
మెరుగు ననేనే !

వనజాక్షి ననగ బని లేదు నా పొలిదై వము - కరుణదప్పె
ననెనే ! ఓ చెలియరో ! ॥ ఇంత ॥

3. ముందు మా మున్వగోపాల ! రారా ! యనిన - ముద్దు
తా మరవ ననేనే !

కందర్పు డిక నేమి చేసునో యెరుగమా - కలికితో
దెలుపు మనెనే !

మందె మేలమున నే నాడినమాట తన - మదినుంచ
వలువదనెనే !

ఇందుముఖి ననుగూడి లాలించిన సొగ - సెంతనుచు
దలతననెనే ! ఓ చెలియరో ! ॥ ఇంత ॥

7. కల్యాణి - త్రిపుట*

(సామాన్య - అన్యసంభోగ దుఃఖిత. “ తనకు ఆప్తముగా నుండే దూతి నాయకుని కలసిన చిహ్నముల జూచి కోపించేది గనుకనున్న తమ యింటిలో నుండే చిలుక పలుక నందుననున్న దూతి అద్దము చూచుకొని మోవి పలుకాటు చూచుకొన్నందుననున్న, నాయకుని పీతాంబర మెత్తి దూతి వాసన జూచినందు నున్న నాయిక తెరచాటున పొంచియుండి దూతిని చూచినది గనుకనున్న. ”)

పల్లవి :

ఇంత మేలుదానవా ? ఓ చెలియా ! నీ - వింత

మేలుదానవా ?

అనుపల్లవి :

ఇంతి మున్వగోపాలు - నింటి కేల పొవ్వుంటివే ? || ఇంత ||

1. చెలు లొక్కరును లేరు - చిలుక పంజరమున

పలుక కున్నది యల్ల - భావమేమో !

తెలుసుకొందా మని - తెరచాటున నుండిన

కలికిరో ! వాడే చ - క్కని వా డంటివి ! || ఇంత ||

2. మరి యే మందువోచుని - మాటాడక నీ గుట్టు

నరసే ననకేల - నద్దము పూని

మురిపముతో నీదు - మోవి విరిచి చూచుకొని

నెరజాణయైన వా - నికి నీడు లే దంటివి ! || ఇంత ||

3. వాని బంగారు దుప్పటి - వాసన చూచి గుబ్బల
పై నొత్తుకొని మున్వగో - పాలరాచుని
పూని యింకొకసారి - పొందకేల పొమ్మంటి ? నాడు
దాని బుద్ధి యెంత మాత్ర - మని దూరుకొంటివి !

॥ ఇంత ॥

8. సంకరాభరణము - త్రిపుట

(సామాన్య - సౌందర్య గర్విత)

ప్రశ్నవి :

ఇంత మోహమేమిరా ? - ఇందరికంటే - ఇంతి చక్కని
దేమిరా ?

అనుపల్లవి :

సుంతసేపు దాని - చూడకుండగ లేవు !

అంతరంగము దెలుప - నదియేల ? మున్వగోపాలా !

॥ ఇంత ॥

1. నీ కెదురుగ వచ్చునా ? - నెనరూరగ - నిండు కౌగిట
జేర్చునా ?

ఆకు మడుపు లిచ్చునా ? తన చెలిమి - కై న వాడని

మెచ్చునా ? తమి హెచ్చునా ?

ఏక చిత్తమున మీ రిద్దరు - నింపుసొంపుగ నున్నముచ్చట

నాకు విన విన వేడు కయ్యారా ! యిపుడాన తీరా !

॥ ఇంత ॥

2. మోవి పానక మిచ్చునా ? కొసరి కొసరి - ముద్దులాడ
నిచ్చునా ?

తావి పువ్వుల తెచ్చునా - తన సొగసుకు - తగినవాడని
మెచ్చునా ? మనసిచ్చునా ?

దేవరే మగడు కావలెనని - భావజుని పూజ లొనరించిన
యా వనిత పే రేమి సెలవీరా ! సిగ్గేల ? లేరా ! ॥ ఇంత ॥

3. సంతోషముగ నాడునా ? తంబురమీట - సంచుపాట
పాడునా ?

వింతరతుల గూడునా ? ఆ సమయమున - విడువకుమని
వేడునా ? కొనియాడునా ?

సంతతము నన్నేలుకొని యా - కాంతపై నలచినపుడె
యింక

కొంత యున్నదో మువ్వగోపాలా ! - కోఱడమేలా ?
॥ ఇంత ॥

9. వసంత భైరవి - ఆది

(సామాన్య - కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఇంత రాపు చేసితే - నే నెఱులోర్తునే ?

అనుపల్లవి :

ఇంతి ! మువ్వగోపాలుడు - వింతదానివలె నన్ను ॥ ఇంత ॥

1. మొదల వా డీడకు వచ్చి - మ్రొక్కు పొందవలె నన్న
సదయుడ ! నద్దు నేస్తమే - చాలు నంటినే !
కదసి నా మాట వినక - కాళ్ల వేళ్ల బెనగుచు
పదివేల బాసలు చేసి - పాయజాల ననేవా ||డింత||
2. మనసు దెలియ నలసి - మా యింటికి రావద్దన్న
కనుగొన దిటవులేక - కన్నీరు నించెనే !
పెనగొన్న తమకాన - పెదవులె తడుపుచు
నిను బాయలేనని - నెలత బతిమాలిన వా ||డింత||
3. నీ మాట నమ్మ రాదోయి ! - నే జాల కోపకత్తెను
ఏ మన్న నేమి నచ్చునో - ఎందుకంటినే !
మోము చూచి వాడు తన - మోహమే పూటకాపని
కోమలిరో ! మువ్వ - గొప్పాలుడు ననుగూడి ||ఇంత||

10. కాంభోజి - ఆది

(సాహస్య - ప్రౌఢ, ప్రేమాధిక)

పల్లవి :

ఇంత లేదని యెంచకురా !

అనుపల్లవి :

కంతుని గన్న చక్కని - కరిగిరి నరద ! నా సామి !

||ఇంత||

1. నిను బాసి తాళలేను ? - నీ సొమ్ము జేసితీ నామేను
 తనివి దీర్చక పోనీను ! - తమి నిల్పలేను ?
 నను విడనాడెద నను వగమాను ! - మణచను మోహము -
 నా మదిలోను !

దనరగ నీవు నా - దై వముగాను
 మనసున నెంచితి - మక్కువతోను ! || ఇంత ||

2. ఇక్కడ నుండ మనసా యేమో - యేమో తెలియదు
 నీ మాయ !

సొక్కుపోడి చల్లినట్లాయె - సుగుణో నిధేయ !
 అక్కట నీవు న న్నరమర శాయ - జిక్కితి మదనునిచే
 విటరాయ !

మ్రొక్కిన దిప్పపు - మోమీ చాయ !
 చక్కని సామిగా - చాల నిను బాయ ! || ఇంత ||

3. తెలిసి మువ్వగోపాల ! - దేవుడనై న న్నివేళ
 కలసి యేచేది మేల ? - కంటి నీ లీల !
 సొలపున నను దయ జూడ నదేల ? - చెలిమితో యేచేవో
 చాల !

కలిగితివి కరివరద ! నా పాల - కలవని నమ్మితి - కరుణా
 లోల ! || ఇంక ||

11. బైరవి - యుంప

పల్లవి :

ఇంత విరహము ? - పలుక వెరపగు - యింతి తా నెటు
పైచునో ?

అనుపల్లవి :

కాంతు డద్భుతుడనగ నిన్నన - కారణమేమి ? (శ్రీ)
వీరరాఘవ ! ॥ ఇంత ॥

1. గంధ మెండిన గంధవతి కుచ - కలశముల గన్నీటి వెల్లువ
చింది కళపెళలుడికి చెలిపై - జింది మీనై మిట్టి పడినది !
కందె హారము నీలసర్పమై - కర్పూరము నీరాజనంబై
యుం దనుచు రా చిలుక వెలువడి

మందిరము దెస మరలి చూడదు ! ॥ ఇంత ॥

2. చంచలేక్షణ ! పెంచి నంసయు - కాంచనమ్మన చెలువు
తామర

కొంచు రాగ నూర్పు సెగలను - మించ సారగను
గాంచుమీ

మంచునీరు కషాయముగ నటు దించి - మించు సతి
వేలుంచ చుయ్యనే !

మించునని చెంగలువ చెలి కో - పించివైచిన ముగ్ధ
గనుమీ ॥ ఇంత ॥

3. ధ్యానమున నిను జేరి అమృత - పానమున కళలుారి

కలయుచు

మేను మరచిన దేమొ తెలియదు ! - చాన పరవశ గతిని

ఉన్నది !

నేను కావలసినదె కాక మ - న్నించి కరుణించి అభి

మానమున మా చెలికీప్రాణ - దాన మొసగు శ్రీ

మున్వగోపాల ! ॥ ఇంత ॥

12: నాచనామక్రియ - త్రిపుట

(సామాన్య - మధ్య, ముదిత)

పల్లవి :

ఇంతహాయి విగత

అనుపల్లవి :

కంతుజనక నా రెండు కన్నులాన నీతో పొందు ॥ ఇంత ॥

1. ఆనవాలు జంటితేనె - లారగించితివో యేర !

ఆనతీయ రాదటర - అందము గాను !

పూని నీ చెక్కిలి - పుక్కిటాకు లంది యంది

యానగా నానగా తీ - యనై యున్నదిరా గోపాల !

॥ ఇంత ॥

2. కలపము పన్నీరు జాజి - కదంబము మైనిండ
నలదుకొన్నావు గాబోలు - నందముగా
కులుకు గుబ్బలను రేడు - గుమ్మి కౌగి లీయ బోవ
జలువ వాసనలు వెద - చల్లరా మువ్వగోపాల ! || ఇంత ||
3. ఎన్ని మందు లిడితివో ! యెంత మంతిరించితివో !
చిన్నదాన ! నీ మాయల - జిక్కితిలేరా !
నిన్ను జూడగ జూడ - నేడు నా తమి మించి
తిన్నగా నెందైన దనివి - తీటదు మువ్వగోపాల ! || ఇంత ||

13. సురట - త్రిపుట

(సామాన్య - శ్రోథ, ధీర, ఖండిత. నాయకుడు ధృష్టుడు)

పల్లవి :

ఇందెందు వచ్చితిరా ? అలదాని యిల్లు
ఈ వీధి గాదు పో పోరా !

అనుపల్లవి :

మందరగిరిధర మా మువ్వగోపాల ! మందరదనను మది

|| ఇందెం ||

1. హెచ్చైన వెన్నెలలో - ఇల్లు ఎరుగక నీవు
మచ్చకంటిని గూడి - మైమరచితివేమో !
మచ్చకతో దాని - మనసు చల్లగ జేసి
గ్రుచ్చి కౌగిలించిన కోమలి నే గానర !

|| ఇందెం ||

2. నడిరేయి ఝామువేళ - నాతి నీవును గూడి
 నడచుకొన్న చిన్నెలు మా - నాతి దెలిపెనుర !
 వడివడి వీధిలో - వద్దికి వచ్చి రవిక
 ముడి విప్పి వచ్చిన - ముచ్చువు నీవే కావా ? || ఇందెం ||
3. మదన లాహిరి మించి - మదవతివలె వచ్చి
 వదలకున్నా విదేల - వద్దు పోపోరా !
 మదన కేళిని గూడి - మనసు మెప్పించినది, యు
 విద లందరు జూచెర - యుదయ మాయెనులేర ! || ఇందెం ||

14. సౌరాష్ట్ర : త్రిపుట
 (సామాన్య : పరిహాసము)

పల్లవి :

ఇక నిన్ను నమ్మరాదే ! ఓ - యింతిరో ! మాట లేటికే ?

అనుపల్లవి :

ఒక వేళ నవనీత - మొక వేళ పాపాణ

మకట నీ చిత్త - మయ్యయ్యో ! చెలి !

|| ఇక ||

1. సరసు డని మెచ్చుకొందువు ! ఏ వేళ నీ

చక్కెర కెమ్మోవి యాన మందువు !

తిరుగ లేని కోపము దెచ్చుకొందువు ! నాదు

సరసకు రావు ! యెంచ నన్ను దూరేవు !

|| ఇక ||

2. చెలువు డని భక్తి సేతువు ! తమి - దెలిసి ప్రేమచే
జేరదీతువు !

కలికిరో ! తిరుగ - కాక సేతువు !

చలమేల జేసేవు ? చాలు - చాలు పదివేలు ! || ఇక ||

3. కూరిమి నీవె నే నంటివి మువ్వ - గోపాల ! యని కూడి
యుంటివి

వేరే యింతుల చాడి - వింటి విది మేలా ?

వారిజముఖ ! యేల - వాదాడ వచ్చేవు ? || ఇక ||

15. కల్యాణి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రాథ, ఉత్తమ)

పల్లవి :

ఇచ్చిన మంచిదె ! - ఈయకున్న మంచిది ! - యింటికి
రమ్మనవే !

అనుపల్లవి :

వచ్చితే నే మనవలదు ! - నొచ్చుకొనేని

మెచ్చరాని చుట్టమె ! - మువ్వగోపాలుడు ! || ఇచ్చిన ||

1. కలనాడు ఒక గవ్వ - గా సెలవు సేయడా ?

తలచిన వస్తువు - దయసేయడా ?

కలిమి లేము లనగ - కావడి కుండలు !

కాలము ఒక రీతి - గా వచ్చునా ఉండి ? || ఇచ్చిన ||

2. మేలు దలపక యీ - వేళ పో పొమ్మంటే
 వాలు గంటి దై - నము మెచ్చునా ?
 ఆలోచ నెందుకె ? - అతడు మనకు లేడా ?
 కాలము పోవును - కడకు మాట నిలుచు || ఇచ్చిన ||
3. నేడు వచ్చిన నెనరా - నెలత ! నన్ను రతుల
 గూడిన ముచ్చట - గురు తెరుగవా ?
 ఆడికెలకు తా - నొదనా బాగాయె
 వాడ బండ్లలో వచ్చు - బండ్లు వాడల బోవు || ఇచ్చిన ||

16. భైరవి - త్రిపుట
 (సామాన్య - అత్యుత్త)

పల్లవి :

ఇటువంటి వాడు రానేలే ?, యీలాగై తే
 యేటి వేడుక తనమే ?

అనుపల్లవి :

విటరాయు డచ్యుత - విజయరాఘవు డెంతో
 వెరచు నమ్మా ! దానికి, ఓ చెలియా ! || ఇటు ||

1. అలివేణి రాగా జూచి చిలుక-యయ్య నచ్చినా డంటె నందు
 కలికీని నా యిల్లు యా యింతి పొరుగని
 చిలుకను దండింతునా ?

యిలలోన ఇటువంటి మగవారి వరస
 లెందై న గనుగొంటిరా ? ఓ చెలియా ! || ఇటు ||

2. ఈ రాతిరి మా యింటికి పావురము

హెచ్చు తమి గలిగిన దీ

సారి నా యుపరతి సల్పితే పలుక - కూర కుండు నటవె ?

యా రతి కూజిత మాపె వినేనంట !

యళికి నే నేమి నేతునే ? ఓ చెలియా ! || ఇటు ||

3. కలికిరో ! విజయరాఘవుడు తాను నేను

గంతు కేళి గూడగ

పలుమారు గిలుకల కోళ్ల పట్టె మంచము

ఘలుఘలు మంటెను !

మెలతరో ! యా సద్దు నాపె వినే నంటే

మెల్ల నే నను కూడనే ! ఓ చెలియా ! || ఇటు ||

17. మోహన - అట

(సామాన్య - కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఇద్దరికి సరి నలపు లాయె ! - ఎవరికై న దెలుప వశమె ?

అనుపల్లవి :

ముద్దు తిల్ల గోవిందునికి మా - మోహనాంగికి ! || ఇద్ద ||

1. విభుడు పాంచాల దేశాధిపతి ! - వెలది పద్మిని వంశజాతి !

ఉభయ వాదుల మనసులు మమతలు

యువిదలార ! తెలిసి తెలియలేరు ! || ఇద్ద ||

2. కంటిరా ? వింటిరా ? వీరి రూపము కంటె

కంట కంటకుని గన్నవారలు !

యొంటి యెంటములచే నెడసేయ

ఓ భామ ! నీ చేత నా చేత నాన ! || ఇద్ద ||

3. నాలుగు జాతుల వేళలు దెలిసి ! నాతి విభుడు కలసిమెలసి !

తేలించ మా మువ్వ గోపాలుడే

తిల్ల గోవిందరాయుడైనాడే ! || ఇద్ద ||

18. పున్నాగవరాళి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

ఇద్దరి హృదయము లేక హృదయ మైతే - వద్దనే వా
రెవ్వరే ?

అనుపల్లవి :

సద్దు సేయక నా వద్దికి వచ్చి

ముద్దు బెట్టుచు మోవి యానుచు

మోదమున నన్నాదరించుచు ! || ఇద్ద ||

1. అలివేణి ! వినవే ! యీ - యాదిత్యుని పాపము !

బలిగా ఎదురుగా - బట్టె నంచు !

చెలియరో ! వినవో యీ - జలజము లలర గలికి

చిలుకల కొలికి ముద్దుల - గులికి నాతో పలుకరింపగ !

|| ఇద్ద ||

2. చంద్రమండలమున - సంకేతమే మేఘ

బృందము బాధించె నటంచు

ఇందీవరముల వికసింపవే భామ !

మందగమన ! మకరంద భాషణ !

సుందర స్వచ్ఛందము మన

॥ ఇద్ద ॥

3. చంచలమతి నీవు - చాడి మాటలు విని

నంచనల కొడిగట్టినా వేమో !

పంచ శకుని గన్న ప్రణతార్తిహారుడు మా

కంచి నరదుని మంచి తనమున నెన

రుంచి కరుణించగ మన ! ॥ ఇద్ద ॥

19. ముఖారి - చాపు

(సాహస్య - ప్రేమాస్పద)

పల్లవి :

ఇన్ని విధముల బూజించేర సామి ! - యింతిని నను
గూర్చుమీ !

అనుపల్లవి :

ని న్నెంతోగా వేడుకొన్నందుకు నా

నెంజిలి దీర్చుసుమీ ! నా సామి !

॥ ఇన్ని ॥

1. కన్నె మోము నేను గనుగొన గలిగిన

పున్నమొక్కప్రొద్దుండేర సామి !

కన్నులు ముద్దాడ గలిగిన నే జంట

కలువ పువ్వుల బూజించేర సామి !

సన్ననూగారంట గలిగిన వాగుల

చేతి వ్రతము లుండేర సామి !

చన్ను లంట గలిగిన బంగరు కల

శము శిఖరముపై నుంచేర సామి ! ॥ ఇన్ని ॥

2. తియ్యని మో వాన గలిగిన ననజంటి

తేనె లారగింపిం చేర సామి !

శయ్యపై దాని న న్నెనయ జేసిన నంత

చతుర్దశి చెల్లించేర సామి !

ఒయ్యారి జగిచూపుల నన్ను జూచిన - నొప్పుగ

నారతు లెత్తేర సామి !

నెయ్యంపు బొందున జెమటల దడిసిన - నిత్యాభి

షేకము జేసేర సామి ! ॥ ఇన్ని ॥

3. బాల నన్ను బిలిచిన నిన్ను మువ్వగో - పాలరాయడని
పిలిచేర సామి !

చాల ప్రొద్దు వేడుక నుండ గల్గిన-జాగరములు గాలించేర
సామి !

మేలుగ రతులను మెలగిన నీకు ల - క్షిక్కిరి గల్యాణము
చేసేర సామి !

వాలుగంటి యెదనుండ గలిగిన నే - వేళ నిన్ను దలచేర
సామి ! ॥ ఇన్ని ॥

20. కాంభోజి - యుంప

(సామాన్య - తృప్తాత్మ్య; నాయకుడు - అనుకూలుడు)

పల్లవి :

ఈరీతి మదన సామాజ్య - మిచ్చిన చెలి
నే రీతి మది నెడసి యుండు ?

అనుపల్లవి :

చేరుకొని రతికేళి యందు - చెక్కులను
జీరె తన కొనగోరులందు ! - పోకముడి
జార నోరకు దీసి - కేరి పైకొన్న వగ
మీటి మనసెడ బాయదో - చెలియ !

॥ ఈరీ ॥

1. విడిచి పోలేక నడ - వడి గొన్న సరులతో
ముడిగొన్న చన్నుగన సౌరు - కొప్పునను
సడలి యాడెడు విరులచేరు - నుదుటిపై
నిడిన కస్తురి చెమట జారు - కన్నులను
ఏడవాలు పైటకడ - తొడల జీరెడు తీరు
పొడగట్టి నట్లున్నదో చెలియ !

॥ ఈరీ ॥

2. అదనైన మోవిపై - గొదమ కెంపులతోను
పదరి నవ్వి న తేనె జిల్కు ముంగురులు
చెదరి బొమలను సొంపు గుల్కు - ఎడనెడను
బొదలు నడుమున ముద్దులొల్కు - పెదవులును

అదర పల్కిన పల్కు - వదలకను నేడు నా
మది నిలిచి నట్లున్నదో - చెలియ !

॥ ఈరీ ॥

3. ఎడలేని పిఱుదులను - దడబాటు నడుగులను
నడురేయి నా కడకు వచ్చి - కూర్చుండి
విడై మడిగి మడుపు లందిచ్చి - రవిక ముడి
విడిచి నపుడే తమక మెచ్చి - కూటముల
గడిదేరి మువ్వగోపాల యని - కలసినది
ఎడబాయ కెద నున్నదే - చెలియా !

॥ ఈరీ ॥

21. కన్నడ - ఆది

(సామాన్య - అన్యసంభోగదుఃఖిత)

పల్లవి :

ఈలాగు సేతురా ?

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మగవాడు - పాలుమారిన గాని

॥ ఈలా ॥

1. మెచ్చి వాడు నిలివెడు ధనము నీ

కిచ్చెద ననగ నేమి ఫలము ?

ఎచ్చట యీ పాపము వినము కాన

• వచ్చెను నీ చెలికత్తె తనము !

॥ ఈలా ॥

2. ఎనయ లేదని నాతో నంటివి ! వా

డేమి కానలెనో మచ్చకంటి !

వినవే ! యింత సే పేల యుంటివో ?

వెలది ! నీమాయ నెల్ల గంటి !

॥ఈలా॥

3. తోడి తెచ్చెద నని యందు జేరి వాని

గూడుదురటే ? దోసకారి !

మోడితో నీ విపు డున్న దారి తెవిసె !

మున్వగోపాలు పొందు గోరి

॥ఈలా॥

22. తోడి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రవత్స్యత్పతిక)

పల్లవి :

ఊరికి పోక నేడిం - దుండేది మేర

అనుపల్లవి :

వారిజాక్షులార ! కంచి - వరదుడు నా

కెదురు చూడగానే ! ॥ఊరికి॥

1. తొలుత నే నొచ్చే టప్పుడు - తోచీని మనసు కెంతైనా !

ఎలనాగ ! నా కన్నదరె - ఏమి సేతునే ?

పలుమారు నన్ను పేరను - పలుకరించడేనూ తెలియదే !

చల మేల ? నన్నంపరే - శకునము మల్లించవలెను !

॥ఊరికి॥

2. ఎంత మీరు లాలించిన - ఎన్ని సొమ్ములు పెట్టిన
 సంతోస మై యుండదే ? నా - సామి నెడబాసి !
 ఇంతులార ! నా మోహము - యింతింతని తెలుప
 వశమా ?

కంతుజనకుడు నేడు నా - కలలో వచ్చి నాడమ్మ !
 || ఊరికి ||

3. చిన్న నాట నుండి నేను - చెలిమి జేసితి ఎంతైన !
 ఎన్నికతో మరుకేళి నెనసి - యన్నదాన నయ్యయ్యె !

 || ఊరికి ||

23. సురటి - త్రిపుట

(సామాన్య - జ్యోత్సాన్నిభిసారిక)

పల్లవి :

ఎంత చెలిమి చేసితివే ? - యింతిరో నీవు !

అనుపల్లవి :

ఇంతింతని తెలుప వశమా ? యిప్పుడు నీ దిగులు || ఎంత ||

1. నిన్ను కాగిలి జేర్చి - నీ చెక్కిలి ముద్దు బెట్టి
 .. కన్నుల నీరు నించి - కడు దైన్యమున
 వన్నెలాడి ! నిన్ను బాసి - వచ్చిన నాటనుండి
 వెన్నవలె కరిగి కరిగి - వేసటకే లోనైతి ! || ఎంత ||

2. ఇక్కడ నుండ మన సాయ ! - ఇది యేమో తెలియదు
నీ మాయ !

చొక్కుపోడి చల్లి నట్లాయె ! - సుగుణవిధేయా !

అక్కడ నీవు నన్నరమర సేయ - జిక్కితి మదనునిచే
విటరాయ !

మొక్కిన ద్రిప్పవు మో మీ చాయ !

చక్కని సామి ! నీ చల మిట్లాయె ! ॥ఎంత॥

3. తెలిసె మువ్వగోపాల ! - దేవుడ వైతి వీ వేళ !

కలసి యేచు టదేల ? - కంటి నీ లీల !

సొలపున నను దయ - జూడ వ దేల !

చెలిమి మాని యే - చెదవుర చాల !

వలచితిరా నిను - వరద ! నా పాల !

గల వని నమ్మితి ! - గరుణాలోలా ! ॥ఎంత॥

25. మధ్యమావతి - అట

(సామాన్య - సౌందర్యగర్విత)

పల్లవి :

ఎంత లేదు నాతో - నీడు సేతుర !

అనుపల్లవి :

వింత లాయె ! కసుకాయ మధుర మాన !

వినరా మువ్వగోపాల ! సామి ! ॥ఎంత॥

1. నీ మనోభావము దెలియ నేర్చునా ?

నెనరుగా ని న్ననుసరించ నేర్చున ?

వేమారు మోడి చేసినా? నా నలె - వేడి పిలువ నేర్చునా?

ప్రేమ మీర నీ బాళి రంజిల్ల

పెదవి తేనె లాని ముద్దాడ నేర్చున ?

సామిగా పదివేల చుక్క లాయెను !

చంద్రునికి సరి వచ్చునా సామి ? ||ఎంత||

2. అతిశయ లీలలు సేయ నేర్చునా ?

అణకువై ముచ్చట లాడ నేర్చున ?

రతివేళను నిన్ను తమి రేపించ నేర్చున.....?

సతతము నీ తమి యుప్పొంగ జేసి

చౌసీతి బంధాల బెనగ నేర్చున !

మితి లేని యిత్తలి సొమ్ములు హెచ్చైన

బంగార మాన సామి ? ||ఎంత||

3. కొక్కొక్క శాస్త్రము జదువ నేర్చున !

కుచముల నీ రొమ్మ గుమ్మనేర్చున !

అక్కరదీర ని న్నలయించక రతికేళి ననుభవింప నేర్చున !

చక్కెర విల్తుని గన్న మువ్వగోపాల !

చల్ల పడిగండ్లు ముత్యమానా సామి ! ||ఎంత||

26. ముఖారి - చాపు

(సామాన్య - ఖండిత, మధ్య ధీరాధీర, నాయకుడు ధృష్టుడు, ఈర్ష్యామాన విప్రలంభ శృంగారము, రాద్రసము, హాస్యరసము.)

పల్లవి :

ఎందుకురా బొంకేవు లేదని నాతో ?

ఎమ్మేలు సేయకురా !

అనుపల్లవి :

ముందటి వాడవా ? వేణుగోపాల !

ముచ్చ వగలు మానరా !

॥ఎందు॥

1. నిన్న దా నింటికి బోలేదో ?

నీ నది నన్నాడుకో లేదో ?

అన్ని ఇప్పుడే తార్కాణ గాదో ?

అవుర ఈలా గైతె కోపము రాదో ? ॥ఎందు॥

2. సరసము లాడుకో లేదో !

సన్నజాజులు జడ నుంచ లేదో !

పరిమళగంధ మలదుకో లేదో ?

భామ చేతి విడె మందుకో లేదో ? ॥ఎందు॥

3. చెలిని గొగిలించ లేదో ?

చేరి మోమును ముద్దిడ లేదో ?

కిలకిల నవ్వుకో లేదో ?

కీరవాణిని మెచ్చుకో లేదో ? ॥ఎందు॥

4. దయ మరున వద్దన లేదో ?

దక్కితి నని వేడుకో లేదో ?

నయముగ పరము వినలేదో ?

నాతి నిను బాయ లే సనలేదో ?

॥ఎందు॥

5. నను గూడినవాడవు కాదో ?

నాతో నీ సుద్ది తెలుప నీదో ?

చిన్నబుచ్చితే దోసము గాదో ?

కన్నె నేలితి నని బలుకరాదో ?

॥ఎందు॥

27. కేదార గౌళ—చాపు

(సామాన్య - సభి పరిహాస లక్షణము)

పల్లవి :

ఎన్ని పోకిళ్ళ బోయేవే

యింతిరో నీవు !

అనుపల్లవి :

ఎన్నడు మువ్వగోపాలు

డెనసెనా ? విర్రవీగేవు

॥ఎన్ని॥

1. సతతముగ నొక నాడైన

చక్కగా నిను జూచిన ?

హితవు మీరను తమక

మెప్పుడైనను రేచిన ?

విత లెంత రాక కులికెదవు

పేరు విన్న మాత్రాన నే వుబ్బే
అతిశయంబేమి ? నీదు మెరువడి

“అల్పం పటా భిక్షం” !

॥ఎన్ని॥

2. సరివారు గైకొన్నట్లు ఎచ్చైన
సరిగ కోకల గట్టేవు !

సరసముగాను ఇంటి వె

చ్చానికై పది రూకల

మరచినావా ? ఇక నేమో యొక

మంచి వలువతోనే అల్పునికి

ధర నైశ్వర్యము వచ్చితే

అరద రాతిరి గొడుగు బట్టుకొన్నట్లు !

॥ఎన్ని॥

3. నిన్ను నీవే మెచ్చుకొనుచు !

నిలువు టద్దము చూచుకొనుచు !

చెన్నుగ నీ రతుల మెప్పించి

చెలగితి ననేవు !

కన్నవారితో సాటి యె

క్కడ లే దనేవు !

ఎన్న డెక్కని వాడు గుర్ర

మెక్కితే ముందు వెన కై నట్లు

॥ఎన్ని॥

28. కాంభోజి - ఆది

(సామాన్య - ఆదివ్య)

పల్లవి :

ఎవ్వ రతని చూచినాడే ? యితిరో నన్ను !

అనుపల్లవి :

జవ్వని ! మా మువ్వగోపాల !

సామి నా మర్మము దెలియక

॥ఎవ్వ॥

1. మానగలేని మనసు భ్రమలే

కానగలేడు నా కపటము చాలే !

తానే యింటికి వచ్చి దాగగ యుండలే ?

ఏనుగ నెక్కి దిడ్డి ఈగ దూరగ నేవే !

॥ఎవ్వ॥

2. గదసి దిగులుతో గతి గూడతో

సదమదమై యుండిన సామి యిత డేమి ?

తుదమొదలైన నేమి ? దొడ్డ కొంచె మయినా నేమి ?

చదవక వే యింటి జవ్వాజి మా కేమి ? ॥ఎవ్వ॥

3. పరిపరి వితముల పణతిపై నేమందు ?

సరసము విరస మైతే సామి నేమందు ?

మరుకేళి కొత్త లాయె

మా మువ్వగోపాలు పొందు !

అరుగు మీది బిరు దైతే

అపుడే నే గూడి యుందు !

॥ఎవ్వ॥

29. బైరవి - ఆది

(సామాన్య - విరహాత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏటి నేస్త మిక - బోటిరో ! వినవే !

అనుపల్లవి :

నేటి రేయి మువ్వగోపాలు డా

బోటితోనే గూడి నపుడె

॥ఏటి॥

1. కాసు వీసము లేటికే ? - ఘనుని పొందే చాలు నని

ఆస చెంది యుంటి గాని ! - అతివరో ! వినవే !

మోసగాడు దా నింటిలో - వాసమై యున్నా డిపుడు !

॥ఏటి॥

2. ని న్నెడ బాయ నని - ఎన్నెన్నో బాస లిచ్చి !

పన్నీరు గంధము దెచ్చి - పైనిండ నలది !

వన్నెలాడి వద్ద జేరి - వలచి యున్నా డిపుడు ! ॥ఏటి॥

3. చిన్ననాటి నెనరై న - చిత్తమున నుంచినాడ ?

మన్నించి యాడిన - మాట మాయ లాయెనే !

మున్ను నన్నేలిన శ్రీ - మువ్వగోపాలుని తోను ! ॥ఏటి॥

30. బైరవి - ఆది

(సామాన్య - దివ్య)

పల్లవి :

ఏటి మమత ? యెక్కడి యాస ? - యెవ్వరి కెవ్వరే ?

అనుపల్లవి :

పాటల గంధి ! మువ్వగో

పాలుని నమ్మరాదె !

॥ఏటి॥

1. కను సన్నలో బిలువ లేద ? - కరము లెత్తి మ్రొక్కినది లేద ?

అనుసరించి వెంట తిరిగి - యాడుకొన్నది లేద ?

తనువు పులకించి సొక్కించలేద ? - తానె పైకొన్నది లేద ?

తనివి నైన ప్రొద్దు బోదు ! - తరుణీ ! నీకు బుద్ధి లేద ? ॥ఏటి॥

2. దక్కితి నంటిన ? లేద ? - దండము బెట్టినది లేద ?

మక్కువతో బాస లిచ్చి - మాటాడుట లేద ?

చెక్కిలి నొక్కలేద ? - చిత్త మిచ్చి నడువలేద ?

చిక్కింపు సొమ్ము లిచ్చి - సింగారించి చూడ లేద ? ॥ఏటి॥

3. కురులు దువ్వి ముడువ లేద ? - విరిసరులు జుట్టలేద ?

సరిగ రవికె దొడిగి మంచి - చలువ గట్టలేద ?

విరిశరుని కేళి గూడి - వేదనారాయణు డనగా

పరువంపు ప్రాయము నాడు - పైకొన్న మువ్వగోపాలుని

॥ఏటి॥

31. బైరవి - త్రిపుట
(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏటి మాట లమ్మ ! - యీ చెలులతో !

అనుపల్లవి :

పాటలగంధి ! మువ్వగో

పాలుడు రాడాయె నయ్యో !

॥ ఏటి ॥

1. మించిన చింతతో నుండ - నన్ను మాటలా

డించ నెట్టు మన సయ్యెనే ?

చంచల మాయె నా మదికి ! - చాలు చాలు నేడు

నే నెంచిన యెన్నిక లెల్ల నీడేర వాయె

నయ్యో ! ॥ ఏటి ॥

2. మీననేత్రరో ! వినవే ! నా - మే లొకరి

మేలని మది నెంతు !

నే నెవ్వరికి పగ - దాననా ? నేడు నా దీనత

విభునితో - దెలుపలే రయ్యో !

॥ ఏటి ॥

3. చెలిమి నెప్పటి వలెనే మువ్వగోపాలుని

కలికి ! నా తమి దీఱను

కలసి సొంపుతో నుండ - గలిగెనో ? లేదో ? యో

చెలియరో ! దై వము - చలము సాధించె నయ్యో !

॥ ఏటి ॥

32. సావేరి - రూపకము

(సామాన్య - దూతీ సంఘటన)

పల్లవి :

ఏమైన నందు బోను ! వేరొక్క
యింతిని బంపవే !

అనుపల్లవి :

రామ ! నీ వాడిన మాటలకు వాడు
రాడు ! మనసు నొచ్చెను !

॥ఏమై॥

1. చక్కని వాడని యీవికాడని
సరసుడని వాని వేగమె
దక్కించుకో వలె నని కొందఱు !
చక్కెర బొమ్మలు
చిక్కుల బెట్టి యెన్నెన్నో వగలు
చేసి వాని పొందు గానక
ఒక్కతె గాదె యందరు వేసారి
యున్నారేటి మాటలు ?

॥ఏమై॥

2. విందులు బెట్టి వాని మనసు
విరిచే మని చెలులు కొందఱు !
మందు లెన్నో ? మాయ లెన్నో ?
మంచి తన మెంతో ?

కందువ తెలిసి కుంటెన గత్తె

లెంద రెంత జేసిన !

ఇందుముఖ ! నీమోహ

మింతింతన రాదు !

॥ ఏమై ॥

3. కలసి వానిపై లేని నిందలు

గట్టి యింటికి రావద్దంటివి !

పలుమారు వానితో పోరు వద్దంటే

యలుక చేసితివి !

చలపాది నీ కోప మింతకు వచ్చెను !

తెలుసుకో నేరవైతివి ! నేడా

చెవికి మువ్వగోపాలున కెడలు

సేయ నాచేత గాదు !

॥ ఏమై ॥

33. ఆహిరి - చాపు

(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

ఏరీతి వేగింతునే ? యో చెలియ !

అనుపల్లవి :

ఏరీతి వేగింతు ? - నెటుల నే దాళుదు ?

సారెకు బైకొను - సకియ ని న్నెడబాసి ?

॥ ఏరీ ॥

1. సంధె ప్రొద్దుకాడ - సమయ మిదే యని
ముందు కౌగిట జేర్చి - మోదముతో
దందన సేయక - దైవాలరాయ ! నీ
పొంచు గోరితి నన్న - పొలతి ! ని న్నెడబాసి ! || ఏరీ ||

2. ఆస బడిన చెలి - యను గూడక యున్న
దోసముఠా ! యని - దూరుచును
బాస నిచ్చి నన్ను - బలిమి నింటికి
నా సామి రమ్మను - ననబోణి నెడబాసి || ఏరీ ||

3. పలుమాటు మువ్వగో - పాల ! రమ్మని వేడి
నలమి కౌగిట మో - వాన నిచ్చి
తలిరువిల్తుని కేళి - దమి మీఱగా నన్ను
గళ లంటి కూడిన - కలిగి నిన్నెడబాసి ! || ఏరీ ||

34. తోడి - త్రిపుట

(సామాన్య - కలహంతరిత)

పల్లవి :

ఏలనే వాదు సామితో ? మన - కేలనే ?

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మువ్వగో - పాలునితో !

|| ఏల ||

1. సన్నుతాంగిరో ! వాని - సరసుల లోపల
వన్నెకాడని యెంతో - వలచి యుండగ !
కన్నెలతో నాడుకొన్న మాటలు నేడు
విన్నాను సన్నగ ! - వినతి సేయగ లేనే ! ॥ఏల॥
2. కులుకులాడిని మరు - గూడి యుండగ నిపుడు
పలుకుట మన కది - పలుచదనము గాద ?
వలపున రేయినన్ను - పిలుపించనని యల్ల
పొలతుల యెదుట నాదులు పలికెనట ! ॥ఏల॥
3. చెలిమి మీరెనని - పిలువ నంపిన గాని
వలచినదాని గూడి రాడాయె ! - వాడిందు
చెలుపుడు ఇంతలో - చలము సాధించితే
కలకంఠిరో ! వాని - కలువరించనేలే ! ॥ఏల॥

35. కాంభోజి - ఆది

(సామాన్య - దివ్య)

పల్లవి :

ఏల యలగి నాడమ్మా ? యీ యలుక

ఎవ్వరు దీర్చేరమ్మా ?

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మా మువ్వగో

పాలుడు నా మనసు దెలిసి

॥ఏల॥

1. వేడుకతో నన్ను దన విడిదికి బిలువ నంపితె
వెలదిరో ! నే రానంటినా ?

యాడైన దనతో - మోడి జేసి కొంటినా ?
పలుమారు దా

జూడగ నే వేడగా దా

మోడిగా నింత పరాకా ?

అడాడ దిరుగుచు ! మన సీక - యలయించి !
యింటికి రాక

॥ఏల॥

2. ఇందు వచ్చిన ఎపు డైన హితవుగ మాటాడక నే
మందె మేలమున నుంటినా ?

కొందరి నలె - పొందుటకు పైడి

దెమ్మంటినా ? దాని బోధన

విందురా ? తా నిందు రాకనె

యుందురా నే నెంతో తేరా !

ఇందుముఖ ! నాపై నేర

మెంచుట మేర గాదు !

॥ఏల॥

3. బాలప్రాయము నాడే వే

వేల నేరములు జేసితే

లాలించి మన్నించలేదా ?

చాలా రతి లాహిరిలో నే యి

ల్లావెనను నడవదా మువ్వగోపాల !

బాలరో ! నే దాళరా ! చల

మేలరా ? అన్నదే తప్పా ?

మే లోర్వని వారిలో న

న్నీలాగున చులకన జేసి

॥ఏల॥

36. నవరోజు - త్రిపుట

(సామన్య - సఖి ఉపాలంభన)

పల్లవి :

ఏల వచ్చితివే సామి నెడబాసి ?

ఏలాగు క్లాగ్లాడనే ? - యో లలనరో !

అనుపల్లవి :

బాలరో ! మువ్వగో - పాలుడు నిన్ను దలచి

పలువరించుచు నుండునే ! - యో లలనరో ! ॥ఏల॥

1. ఉసురని తల యూచునే - శయ్యపై నుండి

యులికి దిగ్గున లేచునే !

కసరి దిక్కులు జూచునే ! - కన్నీరు నించి

కన్ను లెఱ్ఱగ జేసునే ! - యో లలనరో ! ॥ఏల॥

2. తలవాకిటనే చేరునె ! నీదు కెమ్మోవి

తలచుక నో యూరునే !

వెలది ! విధిని దూరునె ! తనలో దాను

వెట్టి కోరిక గోరునె ! - యో లలనరో ! ॥ఏల॥

3. నిను చాల లాలించునే ! - మువ్వగోపాలు
డైనసిన నగలెంచునె !

చనువిచ్చి కరుణించునె ! యిందటిలో నీ
సాటిలేదని యెంచునె ! - యో లలనరో ! || ఏల ||

37. కల్యాణి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రాథ, రతిప్రియ)

పల్లవి :

ఏలా దయ నేలరా ? - నే నీకు బగదాననా ?

అనుపల్లవి :

చాలా వలచి నానురా ! గో - పాలా ! || ఏలా ||

1. తరి తీ పేల జేసేవు ? - తగవా యింటికి రావు !

కరుణతో నను జూడవు గోపాలా ! || ఏలా ||

2. చను వీయవు నామీద ! నీ కింత - చల మేలరా ?

నను వంటిది నీకు వింత గోపాలా ? || ఏలా ||

3. శ్రీనిధి ! మువ్వగోపాల ! - చెలులలో నను జాల

లాలించి యేలితి వీలీల - గోపాలా ! || ఏలా ||

38. కేదారగౌళ - త్రిపుట

(సామాన్య - విప్రలబ్ధ)

పల్లవి :

ఒక్కరై నగాని నా - యక్కర కొదిగెరా ?

అనుపల్లవి :

ఎక్కువైన విరహాగ్నిచే - జిక్కినపుడు వచ్చి

మక్కువతో మన సిచ్చినా - చక్కని సామి ననుగూర్చి

॥ ఒక్క ॥

1. ముదితరో ! వా డిందు - మోడి చేసి రాకుండగ !

అది నా చెలులతోడి తె - మ్మని వేడితే !

ఎద గరిగి నా మాట - ఇంచుకైన నెంచరైరి !

మదిరాక్షు లున్నారనే - మాట వాసి యొక టేగాక

॥ ఒక్క ॥

2. ఇంతిరో ! విభునెడబాసి - యెలమి యొక్కింతలేక

ఎంతో నా మనసు కరగి - చింత నొందితి !

చెంత జేరి న న్నావేళ - ఎంతైన సడ్డ సేయ రైరి !

అంతరంగు లున్నారనే - మాట వాసి యొక టేగాక

॥ ఒక్క ॥

3. చానరో ! చక్కని - సామి మువ్వగోపాలుడు

సూనశరునికేళి గూడి - సొక్కించగా

నా నేర్పులవాని - దా నిల్లు జేర్చిరి !

మీననేత్రు లున్నారనే - మేలి మొక్క టే గాక ! ॥ ఒక్క ॥

39. ముఖారి - చాపు

(సామాన్య - రతిప్రియ)

పల్లవి :

ఒద్ద దరలరై తి రేమే ? - ఓ చెలులార !

అనుపల్లవి :

ప్రాద్దు బోయినదాక - సుద్దులే తలపెట్టుక ||ఒద్ద||

1. చిప్పిలు తేనె మోవి యాన నిమ్మని

చేతులెత్తి మ్రొక్కగాను !

ఒప్పుగా నామది యెప్పు - డెప్పు డనగా !

అప్పుడె నా అవిక ముడి-విప్పగ మీ కెఱుక లేక ! ||ఒద్ద||

2. అయ్యలు ! తాళలే నని - యాముకొన్న ప్రేమతోడ !

నియ్యాన యిక దమి - నిలుప లే దనగాను !

అయ్యయ్యో ! నే కన్నుగీటి - అదర వేసిన దాక ||ఒద్ద||

3. నగుచు మువ్వగోపాలుడు మీరందుబోతే

చిగురు విల్తుని కేళిగూడ

మగువరో ! యీ చెలులు సైగ - మాలిన వారనగాను

మగవాని మనసు దెలిసి - మఱి నే బొమ్మన్నదాక ||ఒద్ద||

40. కల్యాణ - ఝంప

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

ఓయమ్మ ! వీ రెంత - యోర్వ జాల రమ్మ !

అనుపల్లవి :

సోయగమున తుపాకి కృ - ష్టుడు నేను గూడి యుంటే !
 ||ఓయమ్మ||

1. పంటికొద్ది నా మోవి - పై విభుడు నొక్కిన
 గంట జూచి నవ్వే - నా కలికీ !
 జంట బాయక నాతో ము - చ్చట లాడ వద్దని
 కొంటెతనమున గసరు - కొనియె నా మగువ ! ||ఓయమ్మ||
2. బత్తివాని మోవి నా మోవి - పై నుంచగా జూచి
 దత్తి గా దనియె నా తరుణి !
 హత్తి మోవితో మడుపు - లందీయ వెరగంది
 యిత్తరి ఇవిగాక దయ లనియె నా యింతి ! ||ఓయమ్మ||
3. వన్నెమీర విభుడు నా - వద్దికి రాగానె మ్రొక్కితె
 ఎన్ని నేర్చె ననియె నా భామ !
 నన్నుగూడి తుపాకి కృష్ణ - నరనాథు డాదరించితె
 తన్ను దిట్టుకొనియె నా తామరసనేత్రి ! ||ఓయమ్మ||

41. కళ్యాణి - యుంప

(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

కందువ తెలియక నాపై మేలువాడను
కొందు రితరు లెల్లను !

అనుపల్లవి :

ఇందుముఖిరో ! మువ్వగోపాల ! నా సామి మా
యింటికి రాగా జూచి

॥కందువ॥

1. రచ్చలు జేసు నీ వీధిలో నన్ను

రమణుల గూర్చుకొని !

ముచ్చటై నే వద్ద జేరి మాటాడితే

మోడి చేసుకొనును !

మచ్చెకంటు లింద రున్నా రొక తైన

మంచిది గాద నుచు

వచ్చినందువల్ల యేమి భాగ్యమటు

వలె నున్నది వానికి !

॥కందువ॥

2. పొలతి యిండ్లెల్ల దిరిగి యీడకు సరి

ప్రొద్దు వేళను జేరును !

పిలచి నప్పుడె తలుపు దెరువ రాదా యని

చెలికత్తెను దూరును !

నలిరేగి యించుక నిదుర భోతి నని

నన్ను జూచి కేరును !

తలపు నా మీద లేదు గనుక నేరము వేసి

దా నింటికి జారును !

॥కందువ॥

3. మనసు వచ్చి యొక నా డీడ నుండిన

మాటాడక నిదించును !

వనజాక్షి ! ముందుగ సఖులతో ననులేప

వద్దని బెదరించును !

ఘనమైన తమినే నిలుప లేక పైకొంటె

గ్రక్కున చాలించును !

తన కితవు గనుక మువ్వగోపాలుడు

దానింట వసియించును !

॥కందువ॥

42. మోహన - చాపు

(సాహస్య - తృప్తాత్మ్య)

పల్లవి :

కలికిరో ! యింకొకసారి యుపరతి

కలియక నే తాళజాలనే !

అనుపల్లవి :

పలుమారు శ్రీ మువ్వగో - పాలుని మీద

పదము బాడి పెకాసు గాను !

॥కలికి॥

1. ముదమున కుచగిరు లల్లాడగ

మోమున ముంగురు లల్లిక లాడ !

సుదతిరో ! నెన్నడు మసియాడ నీ

సొమ్ము లెల్ల నా యెదను కొంగాడ ! ||కలికి||

2. తాటంకము లిరుగడ గులుక !

తళుక్కు మని నా చెక్కిలి బెళుక !

బోటిరో ! యిరువురు తా గులుక విరి

బోణిరో ! నా మీదనే యరమర లేక ||కలికి||

3. అరుదుగ నెరి ముడి సడలించి

అల్లెప్పటివలె నేను రతి కలసి

ఇరువరు తాణన ! చేయి వేసి

ఇంపున సతతము మువ్వగోపాలునితోను ! ||కలికి||

43. బైరవి - త్రిపుట

(సామాన్య - లఘు మాన)

పల్లవి :

కాని దాని జూచి - కనుసైగ సేయలేదని

నీతో బలికెనటే ?

అనుపల్లవి :

మానినిరో ! నిన్ను మాపటి వేళలో

మాటాడ లేద ? మా మువ్వగోపాలుడు ||కాని||

1. ఇందు వాడు మీ రెంత వేడిన గాని
సంధించి మాటాడుదునా నేడు ?
మందు ముచ్చలమారి - మమతకు లో నైన నే
డందరు నవ్వవలరా ? విడు విడు ! || కాని ||
2. ఎంత చెప్పిన వినక యెంతటి నడతలే ?
యింతు లైన సైరింతురా ?
చెంత రానిత్తునా ? - చెలియరో ! యిక వాని
అంతరాంతర మెంతునా ? - ఓ చెలియరో ! || కాని ||
3. ఎనసిన మువ్వగోపాలుడు - యీడకు రాగ
మనసు కొంకు లే కది - మల్లాడిన వింత
నేను వినియుండగా - నెలతరో ! కొంచె
మున పోనిత్తునా దెలిసి ? - బుద్ధి చెప్పకుందునా ? || కాని ||

44. యదుకుల కాంభోజి - అట
(సామాన్య - కలహంతరిత)

పల్లవి :

కోపము రాదా - యెవ్వరి కైన ?
బాపురె ! మువ్వగో - పాలుని చెలికాడు

శ్రుపల్లవి :

చేపట్టిన మొదలు - చెవ్వంది లింగ
డాపె యింటిలో - ద న్నాడుకొన్నది వింటే ! || కోపము ||

1. నాటి నాటికి వాడు - నావద్దికి వచ్చి !
మాటలాడక యల్లా - మగువ యింటిలో నైతే !
ప్రేటు గజ్జెలే తంబూర - మీటి వింత పదాలె !
మీటు జాతు లెల్లా - మెలత యింటిలో నైతే ! ||కోపము||
2. సరసిజాక్షిరో ! వాడు - చలువ దుప్పటితోడ
వరసకు వా డిందు - వచ్చి యందు బోతే
బురుసు రుమాలె - బోడి తలకు బొండు మల్లెలె
విరుల సరాలె యిదిగాక - సరిగ దుప్పటి వల్లె
వాటుతోబోతే ||కోపము||
3. చెలువుడు చక్కని - చెవ్వంది లింగడు
అలుక చేసి మూగ - నాని వలెను నాతో
గలసి యిప్పు డల్ల - కలికి యింటికి బోతే
గళరవములె పావురంపు పలు - కులె యదియును గాక !
అలివేణి ! దాని కళుకు - వాడై యుంటే ||కోపము||

45. కాంబోది - ఆది

(సామాన్య - ప్రాశ - ప్రేమగర్విత సఖి సల్లాపము)

పల్లవి :

గజరాజ గమనరో ! యీ - కపటము నే నే మెఱుగ !

అనుపల్లవి :

విజయరాఘవేంద్రుని - విత మీలాగే !

||గజ||

1. జీని గజనిమ్మపండ్లు - చిలుక ముక్కు నొక్కులచే
కానుక జేసిన - కారణ మేమొ ?
కానుక గాదె నీ గుబ్బ - లూని పట్టి చందమామ
కూనల నుంచే నందుకు - గురుతు లాగింతే ! ||గజ||
2. కొండాక చవి చూచి పంట - కొరికిన తియ్యమామిడి
పండు కానుక చేసిన - భావ మదేమొ ?
పండు కానుక గాదె నీ - కండ చక్కెర కెమ్మోవి
పండు గంటి జేసె నంట - పైకొన్న లాగింతే ! ||గజ||
3. వీరాధి వీరుడు - విజయరాఘవేంద్రుడు ఘంట
బారి మొలనూ లంపిన - భావ మదేమొ ?
బారి మొలనూలు గాదె - భావజు సామ్రాజ్య మెల్ల
తోరణ గట్టుకొన్న - దొరతన మింతే ! ||గజ||

46. మోహన - రుంప

(సామాన్య - సౌందర్య గర్విత)

పల్లవి :

గడియ గడియకు మనవి - గలదటవె కొమ్మా !

అనుపల్లవి :

పడతిరో ! నామనో - భావ మెరిగిన దొరకు ||గడియ||

1. కలనైన గలువరిం - తల నైన దన నామ
ములె గాని వే రొకటి - తలచ దని తెలిసి
కలగాలమును నన్ను - గారవించిన విభుడు
తలిరుబోణిరో ! తానే - దయ జూడవలెగాక ||గడియ||
2. ఎడబాసి నన్నాత - దెన్న దున్నది లేదు !
పడుచు దనమును దన - పాదములె గతి యనుచు
పడతిరో ! యొక పట్టు - బట్టరాదు ! పట్టిన
విడువరా దది మంచి - బిరుదు గలిగిన దొరకు ! ||గడియ||
3. ఆట పాటలను మరి - యన్నిటను నెరజాణ
మేటి యా ! తన కొకరు - సాటి లే రనుచు
మాటి మాటికి నన్ను - మరుకేళిలో బెనగి
బాటించు మువ్వగో - పాలునకు నికమీద ||గడియ||

47. నాగగాంధారి - అది

(సామాన్య - ప్రాశ, ఉత్తమ)

పల్లవి :

గోపాలా యేపట్ల దయ జూడవు !

నీ వెవ్వ రనేవు ! నే నేమి పాపము జేసితిరా ?

అనుపల్లవి :

ఈ పుట్టు పుట్టించి - యింత నన్నలయించే

పాపపు విధి నే మందు ? గో - పాలా !

||గోపా||

1. నీ వెట్ల జాణ వైతివా? - నీపై మరులు కొన్నదాని
భావము తెలియలేవు! గో - పాలా!
నీవెంట బడిన యట్ల నా - త్రోవ రాక యున్నాడు!
భావజుని కేమాయె? గో - పాలా! ||గోపా||
2. హితవు గాదేమొ నీకు! - ఎన్నడైన మా యింటికి
బ్రతిమాలిన రావు! గో - పాలా!
సతమరిత వని నా యీడు - సరసిజాక్షులలోన
ప్రతి లేదని యింటి! గో - పాలా! ||గోపా||
3. కలకంఠి నిన్ను బాసి - గతుల దేలించినగాని
భళి! యన నోరు రాదు గో - పాలా!
తలచిన నా వంటి నని - తలు నీ కెండలు
బలవంతమా! మువ్వగో - పాలా! ||గోపా||

48. ధన్యాసి - ఆది

(సామాన్య - ప్రాధ, మానవతి)

పల్లవి :

చక్కని దయగలదా? యిది నీ - జాగా చెవదిలింగా!

అనుపల్లవి :

ఇక్కడికి వచ్చిన దేమో-హెచ్చు కంచివరదా! ||చక్కని||

1. చెలికాడ ! నిన్ను జూడ వచ్చితి ! - చెవందిలింగా !
తెలిసె మా యింటికి రాని-దేమో కంచివరద ! ||చక్కని||
2. ఇం దున్నానని - యీడ వచ్చితివి ! చెవందిలింగ !
అందు కేమి? యెవ రిల్లి ది ? - అవుర ! కంచివరద ! ||చక్కని||
3. కానీ వెనుక దార్కాణించే - గాని ! చెవందిలింగ !
యూనికతో మన మేకమై - యుందాము కంచివరద !
||చక్కని||
4. ఎవ్వడో యీ పడకింటిలో నవ్వేది ? చెవందిలింగ ?
మువ్వగోపాలుడు గాక మ - తెవ్వరు ? కంచివరద !
||చక్కని||

49. ముఖారి - ఆది
(సామాన్య - ఖండిత)

పల్లవి :

చాలు ! చాలు ! ఈ చిన్నెలతో నాదు - సరసకు జేరకుర !

అనుపల్లవి :

చాలు ! ఈ చిన్నెలు - సాగవు నా వద్ద ! మువ్వగో
పాల ! భామవద్దికే పోర ! ||చాలు||

1. కన్నెల వీడెముతో - కాటుక మోవితో !
వెన్నుని కీల్జడ - వేటు తోను !
కన్నియ సంపుల - గాజుల నొక్కులతోను !
వన్నెకాడ ! నుదుటను - నున్న లత్తుకతోను ! ||చాలు||

2. నిద్దుర మబ్బుతోను - నిండు బడలికతోను !
 ముద్దీయ కలసిన - ముదముతోను !
 నిద్దంపు చెక్కిళ్ల - నెలవంకలతోను !
 వద్దురా పద్దులు - వగకాడ ! నాతోను ! ||చాలు||
3. అలదాని కుచముల - నలదిన జవ్వాజి
 కల యురస్థిలమును - గంటి న న్నంటరాకు
 బలిమి చేసే దేల - బాల మువ్వగోపాల !
 అలనాడె గూడిన - చెలిమి పదివేలు ! ||చాలు||

50. యదుకుల కాంభోజి - ఆది

(సామాన్య - ముగ్ధ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

చిన్నదాన ! నే చిన్నదానర !

అనుపల్లవి :

మన్ననతో నేలుకోర ! మువ్వగోపాల ! ||చిన్న||

1. అలతమ్మి పగదాయె ! - చెలగి వెన్నెలకాయ !
 కలక యగ్గల మాయె ! - కరుణించు విటరాయ ! ||చిన్న||
2. అలరుల వింటి జోదు - అలుక కోరువరాదు !
 నిలకొన్న తమి పోదు ! - నిదుర కంటికి రాదు ! ||చిన్న||
3. మొన్న రేయి మరుకేళి - మువ్వగోపాల న న్నేలి
 చిన్నలాడి పైబాళి - జేసితి వి దేటి జాలి ? ||చిన్న||

51. శంకరాభరణము - ఆది

(సామాన్య - సఖీ ఉపాలంభన)

పల్లవి :

చెల్లబో ! గోపాలగిరి - చెన్నుడే వీడు కొమ్మా !

అనుపల్లవి :

ఎల్లలోకము లిత - డేలు ననగా వినవా ? || చెల్లబో ||

1. పరిగేవాని చేతిపైడి - పట్టిన దానవా ? యింటి
గురుతు చెప్పవద్దా ? యెంత - సరసురాలవె ! కొమ్మా
గురిగాడు గనుక సి - గ్గున నెవ్వరి నడుగక
వెరచీ సందు కా సందుకు - తిరుగగా దోడితెచ్చితివి !
|| చెల్ల ||
2. వచ్చిన దాక తల - వాకిట నీ వై నాను
నెచ్చెలు నైన నుండితే - నేర మటవె కొమ్మా !
ఇచ్చిన పైడి చేతికి - వచ్చినదే చాలు నటవే ?
హెచ్చు కొద్దు తెరుగ వలదా ? - ఎవరంట ఉన్నావే !
|| చెల్ల ||
3. బాలరో ! మువ్వగో - పాలు డైన చక్కని
పాలగిరి చెన్నుడు నీ - పాల గల్గె ! కొమ్మా !
ఏల ? రేపు వచ్చే నంటే - యిం తెన సమ్మతించక
ఏల రాన ద్దంటివే ? ని - న్నే మందునే ? చెలియ !
|| చెల్ల ||

52. బిలహరి - అట

(సామాన్య - ప్రాథ, అధమ)

పల్లవి :

చేత కాసులేదె ! కాని - చే సైగలే !

అనుపల్లవి :

ఈతరి మువ్వగోపాలు-డింతిరో ! వట్టి యమ్మేలే ! || చేత ||

1. గీరు నామము పెట్టి ! - గిలుకు పావాలు మెట్టి !

యోరచూపు జూచుచునే - నన్ను తావున

జేర వచ్చిన లోన - చిరునవ్వు నవ్వుకొంటి !

పారిపారి యిందరిలో - పైబడ వచ్చిని !

|| చేత ||

2. పిల్లగ్రోవి చేత బట్టి - బిగియు దట్టియు గట్టి

వల్లెవాటు వేసి యిందు - వచ్చి మెల్ల నే

మొల్ల సుగంధు లందరము - ముచ్చట లాడుచుండ

గుల్ల క్కాడై మన యింటి-గురుతు లడుగ వచ్చిని ! || చేత ||

3. చిటికెన కొనగోరు - చిమ్ముకొంచు పలుమారు !

చిటి పాటి పదములు - చేరి పాడుచు !

అటు నిటు వచ్చి కళ - లంటి నయము చేసి

యటమటించి మువ్వగోపాలు - మీద చే వేసెనే ! || చేత ||

53. బిలహరి - చాపు

(సామాన్య - సఖీ - శిక్షాలక్షణా)

పల్లవి :

చేపట్టు కా వచ్చునా ? మీలో మీకు
చేపట్టు కావచ్చునా ?

అనుపల్లవి :

ఏ పట్ల కై నను నెంచదగును మిమ్ము
ఈ పట్లలో మీకింత తాళిమి లేక || చేపట్టు ||

1. కోప మెవరి కై న రాదా ? తిరిగి

కూడి యుండేవారు లేదా !

మాపు వచ్చెద నంటె - మంచి దనగ రాదా !

రాపటె వానితో - నీ పాటు వినరాదా ! || చేపట్టు ||

2. అలగి యావలి కై న పోక ! లోకు

లాడుకొందురని లేక !

పలుకకుండ లేక - పదరి తింతియగాక !

కలికిరో ! తొల్లిటి - ఘనత యెంచుకోక ! || చేపట్టు ||

3. కాముడు సేసిన సేతో లేక

కమలజు వ్రాసిన వ్రాతో

ప్రేమ గూడిన వాని - చే మించే దేమి జాతో

భామరో ! మువ్వగో - పాలునితో నిట్లు || చేపట్టు ||

54. ముఖారి - ఆది
(సామాన్య - ప్రాథ, దివ్య)

పల్లవి :

తన చిత్తము వచ్చినటుల - దయసేయు మనవే !

అనుపల్లవి :

వనజాక్షిరో ! మా మువ్వగో - పాలు డైన
నా సామిని

॥తన॥

1. చెలిని వేడుకొన్నాడట ! - చె య్యెత్తి మ్రొక్కినాడట !
అలవేణితో నన్నే మేమో - అనుకున్నాడట !
నలినాక్షికి గుడివాకిట - నమ్మిక లిచ్చినాడట !
జలజగంధి విభుడెందైనా లె - స్సెయుండితే చాలునె !

॥తన॥

2. తొడరి యీ దిక్కు చూచితె-దోషము వచ్చు ననె నట !
పడతి వద్ద మీసము దువ్వి - వదరుకొనె నట !
తడయక నా పేరు జెప్పి - పుడక ద్రుంచి నై చె నట !
అడుగులో వేయి గుణములయితె

అతని దిద్ద నెవరి తరమె ?

॥తన॥

3. మోహనాంగుడు నన్ను దొలుత - మోసపోయి
కూడెనట !

ఆ హరి సాక్షిగ ఇక న - న్నంటుకో డట !

సాహసురాల నని నిండు - సభలో నాడుకొన్నా డట

స్నేహము నాటియుండితె-చెలువునకె దయ వచ్చిన ? ॥తన॥

55. నింధు పదం (?) వి

(సామాన్య - ప్రాశ, అదివ్య)

పల్లవి :

తప్పించు కుంటె నే మాయెనె ? - తరుణి వాడు

అనుపల్లవి :

ఎప్పు డై న ఒకసారి - ఇందు రాకపోయ్యెన? ||తప్పించు||

1. ఈ రేయి నన్ను గూడితే - ఇన్నూరు ఘట్టిచ్చే నని

సారె సారెకు వేడెనే ఓయమ్మ ! వాడు

బేరా జబ్బు మాటలాడెనె ! అయితే నే మాయె ?

బేర జబ్బు చేసుకుంటె జడకొద్ది వేయనా ?

నారీమణిరో! విజయరాఘవ-నాయని సానీగచేత||తప్పించు||

56. లలిత పంచమము - ఆది

(సామాన్య - మధ్య, విచిత్రోత్కంఠిత)

పల్లవి :

తలచితే దిగు లయ్యానే !

అనుపల్లవి :

పొలతి పానకములోని - పుడకవలె నున్న వితము ! ||తల||

1. అతని కెమ్మోవి నే జూచి - అతడు నా మోవి-జూచి

మితి లేని మోహమున - మీరుచు నుండగ !

జతగూడి తామరాకు - జలము చలించినట్లు

పతియు నేను మారుని - బాధలచే నున్న వితము ||తల||

2. మక్కువతో మేము - మాటలాడగ గద !

ఇక్కడ నే తాళలేక - యీ రసమున

గ్రక్కున ముసుగుబెట్టుక - కల్ల నిదురతో నన్ను

ఎక్కువ తెలియలేక - ఇంగిత మెఱుగని చెలులు ||తల||

3. అంతటి మువ్వగోపాలు - డైన కంచి వరదుడు

ఇంతుల దిట్టి వేరొక - యింటికి వచ్చి

కంతుకేళి నన్నేలి - గారవించగా గద

ఇంత విరహవేదన - ఎన్నడు గాన ! మీ పాపము ||తల||

57. మధ్యమావతి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రౌఢ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

తలచునో ? తలచదో ? - తరుణి !

అనుపల్లవి :

చెలిమి మువ్వగోపాలు - డెలమి కాడని నన్ను ||తల||

1. కుందరదన మొన-గొరికి మడు పొసంగ

ఇంద మనుచు దానె - యియ్య వచ్చి లేదంటే

అందుకు నే జన్న - నై యున్నా నని నవ్వి

ముందా మడుపుతోనే - ముద్దొసంగిన సుద్ది ||తల||

2. ఇంతి నీ దయలే - దింక నేను రాను నా
యంతరంగము నొచ్చె - సన విని దయ వచ్చి
అంతలో గొగిట - నలమి నమ్మిక లిచ్చి
సంతస మొనరించి - చింతదీర్చిన సొగసు

॥తల॥

3. ఆలించి నామాట - లాలించి మువ్వగో
పాల ! రమ్మని రతి - డేలించి మన సిచ్చి
లోలాక్షి ! నా మోవి - లోప లించుక గంటు
గేలించి చెలరేగి - కేరి నవ్వి న హాయిలు

॥తల॥

58. ధన్యాసి - అది

(సామాన్య - సభీశిక్షాలక్షణము)

పల్లవి :

తాలిమి గలిగిన వా డని నీవు - దండించితే
లోకు లే మందురే ?

అనుపల్లవి :

మేలు దలచితే తాళలే నని

ఏల మనసు నొప్పించితి ననేను

॥తా॥

1. నిన్ను నీవె మెచ్చు - నీలవేణి దానికి వేడబాల ?

.....

59. మధ్యమావతి - ఆట చాపు
(సామాన్య - సౌందర్యగర్విత)

పల్లవి :

దాని నన్ను సాటిసేయ - తగునా ? యేమోయి జాణ !

అనుపల్లవి :

కాని పోని మాటల చేతను - కనికర మందుటే

అంద మయ్యానా ?

॥దాని॥

1. అంద మైన వీణ చేత బూని - అనురాగములే మీటి
పొందుగాను పదకవిత్యముల - పలుక నేర్చునా ?
మందయానచేతి మం దిపుడు-మధురము లిచ్చెనో నీకు ?
కుందరదనపై మరు లుంటే - చందురుతో

సాటి తార లయ్యాన ? ॥దాని॥

2. కమ్మని కస్తూరి తిలకము దిద్ది - కలపముపై నలదునా ?
గుమ్మి రొమ్మన గుబ్బలదిమి - కెమ్మోవి తేనె లిచ్చునా ?
సమ్మతము నీ పక్కలోన - సరసము లాడనేర్చునా ?
కొమ్మపై నీకు మరు లైతే - కోవిలకు సరి కా

కయ్యాన ? ॥దాని॥

3. కామశాస్త్రములే చదివి - కళ లంటను నేర్చునా
నీ మది రంజిల్ల జేసి - ని న్నేల నేర్చునా ?
ఆ మగువపై మోహమున - ఆస లుంటే నే మాయె ?
మా ముద్దు మువ్వగోపాల ! సామి ! - నీసాటి

యెన రయ్యేరు ? ॥దాని॥

60. కాపి - చాపు

(సామాన్య - మధ్యమ)

పల్లవి :

దినము లిటు వచ్చెను ! - దేవు డోర్వ జాల డాయె !

అనుపల్లవి :

మునుపటి దయ లెందు బోయె ? - మువ్వగోపాల !

నాసామి !

॥దినము॥

1. ఏరా ! నీ వంతట రాగానె-యెదురుకొని నాసామి రమ్మని
బారసాచి కౌగలించిన - భామ నే గాన ?

ఔర ! నీ రదము చేత - నలమి నా మోవి పానక మాని
పారవశ్య మొందినట్టి-పతి నీవు గావా? నాసామి? ॥దినము॥

2. పడతులు నే నారతు లెత్తి నీ - పాదములు కన్నీట కడిగి
అడుగులకును మడుగు లొత్తిన - యతివ నే గాన ?

కడువడి నాపై బవ్వళించి - గళమున నీ ముద్దుమోము
విడువ జాలక యుండిన నాటి - విభుడు నీవు గావా ?

నాసామి ! ॥దినము॥

3. చిన్ననాడే నను జేరరమ్మని-సిగ్గున నుండగ నా చెయ్యెత్తి నీ
కన్నుల నొత్తుక చాల లాలించిన - ఘనుడు నీవు గావా ?
నన్నుగూడి మువ్వగోపాల ! యే - కన్నెలతో పొందు

సేయవద్దని

మున్ను నీ చేత నమ్మిక దీసిన - ముదిత ! నే గానా

నాసామి ! ॥దినము॥

61. బైరవి - ఆది

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

దూర మెంచక యిటుల సామిపై - దూరు లేల బలికేరే?

అనుపల్లవి :

తారుమారు మాట లేల నాడేరే ? - తరుణులార !

తాళరె యికచాలును !

॥దూర॥

1. ఎన్నదగిన చెలులతోడ జెలిమిగ - నెన్నడైన బలికేనా ?

కన్నెలెంద రెన్ని వగలు చేసిన - కన్నులెత్తి చూచినా ?

వన్నెమీర నెవ రేమి పక్కిన - విన్న వినని రీతి

నుండుసామి !

చెన్నుమీర నా చెలిని గూడె నని - చిన్నమాటలేల

నాడేరే ? ॥దూర॥

2. వారి యిండ్ల కెల్ల నా సామి - వలసి పోయినాడా?

కోరి కోరి భేదనము లొసంగి - వారి వేడుకొన్నాడా ?

వారిజాక్షి తా వద్దికి రమ్మని - వలసి సొలసి

చొక్కితి నని పిలువగ

చేరబోయి దాని జూచి నే నని-మీరి భ్రమసి కూడె

నేమొ ? తెలియదు ! ॥దూర॥

3. కంతు జనకు మున్వగోపాలు డే - కాంతమునను
మును నన్నుగూడి
కంతుకేళి లోపల బిగి కౌగిట - గళలంటి మెలగుచును
వింత వింత వగ గుల్కు సామియే - యింతిక్కై న
దక్కునా ? యూరకె
రంతు లేల జేసేరే ? మిక్కిలి రమణులార ! వాని
మనసు దెలియక ||దూర||

62. కల్యాణి - ఆది

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

నా మనసు వంటిది నీ మన సైతే నా
నోముఫల మీడేరురా ! - అదిగాక

అనుపల్లవి :

వేమారు చెఱకున బండు పండినట్లు వేడుక
లినుమడించేరా ! ఓరి వరద ! ||నామ||

1. ఊరకుండగలేక - గోర నేమి వ్రాసిన
నీరూపుగా దోచురా ! - యే రాకను
గూరి మేల్కొంచినంతనే నీవు నా-చేరువ నున్నట్టుండురా!
ఈ రీతి నా మోహ మున్నది నీకె తెలియు - నెవరితో
విన్నవించురా ? - ఓరి వరద ! ||నామ||

2. మేడ నెక్కుచు దిరిగి - నీడ జూచిన నీవు
 కూడ వచ్చి న ట్లుండురా! - శ్రుతి
 గూడి యునిచిఱొని - పాడినంతనె నీవు నా
 తోడ బాడినట్లుండురా!

ఈడు లేని నా వలపు ఇది నీకు తెలియును!

ఎవరితో విన్నవింతురా? ఓరి వరద! ||నా||

3. వినరా యాహ్లాద మెపుడు! - నీ కౌగిటి
 పెనగొన్నట్లుండు! నేమందురా? - నా
 మనసు పేరుందేవి వరదా! - యనితలచిన
 నెనసి కూడిన ట్లుండు రా!

ననుబోటి సతు లెల్ల నీవు - నా సఖు డంటే
 విన సంతోష మై యుండురా!

ఎనసిన తమి రహస్య మది నీకె తెలియు! నే

నెవనితో విన్నవింతురా? ||నామన||

63. కల్యాణి - త్రిపుట

(సామాన్య - ఖండిత)

పల్లవి:

నిలువున నిలివెడు ధనము పోసినగాని

నీపొందు సేయనోపరా!

అనుపల్లవి :

బలు వగకాడనై - భావము రంజిల్ల జేసి
బలిమిని మువ్వగోపాలా! యీ చల మేలా ? ||నిలు||

1. మాటలు దేలించి ! - మర్మము భేదించి !
టాటోటు వగలను-తరుణుల వంచించి !
కూటముల సోలించి ! - కుశిగుంపుల గూడి !
తోటకూర నొంగవలె - తొలగి పోయ్యేవాడవు ! ||నిలు||

2. తియ్యని వగల-దేలించి సోలించి !
చెయ్యగల పను లెల్ల-జేసి మెప్పించి !
శయ్యనై బనళించి ! - సద్దుసేయక లేచి !
తొయ్యలి పైదమ్మి - దులిపి పోయ్యేవాడవు !

3. అక్కరకాడనై-అందందే ప్రేమించి !
చక్కెర లూరించి-చాలా మన్నించి !
మ్రొక్కపఱచి చేడుల-మోహంబుధు లోడించి !
చుక్కబొడవగ లేచి - జునిగి పోయ్యేవాడవు ! ||నిలు||

61. బైరవి - ఆది

(సాహస్య - అధమ)

పల్లవి :

నీ కూతురి నడతలు నీకె సరి !

లోకు లెవరు మెచ్చరమ్మా !

అనుపల్లవి :

ఇక్కడికి తెల్లవారె గద ! - ఇకను మువ్వగోపాలు
డనదట ! ||నీకు||

1. నిదురబోతే లేవ మనసు బెట్టదు !

నుదుట నెన్నడు బొట్టు పెట్టదు !

అదియుగాక తమలపాకు ము

ట్టద ! యేడాదికి కొప్పు విడిచి కట్టదు !

||నీకు||

2. వీణచేత నొకనాడు ముట్టదు !

వీణ జూచినా నవ్వు బుట్టదు !

రాణివాసములు అడుగులు బెట్టదు !

రామ ! రామ ! సొగ సనేది బుట్టదు !

||నీకు||

3. నేను గూడితే తనకు గూడదు !

నెనరు గూర్చి పలుకాడదు !

పూని వట్టి మంకు గుణము విడువదు !

బుద్ధి జెప్పినా యెవరిని జూడదు !

||నీకు||

65. ఆహిరి - రూపకం

(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

నీకే దయ రావలెగాక ! - లేక దిక్కెవరు ?

అనుపల్లవి :

పాక శాసన వినుత ! మా మువ్వగో

పాలరాయ ! నీమనసు కరగి

||నీకే||

1. క్రొన్ననవంటి మేను జిక్కిన !

సన్ననలువలు గట్టక యున్న !

ఎన్నిదినము లన్నము మానిన ! - నేలాగు నుండిన !

చెన్నైన కురులు చిక్కుబడిన !

చిన్ని నా చక్కని మోము వాడిన !

నన్ను ఇదేటి కనుచు వచ్చినా !

కన్నీరు దుడిచే కన్నె లున్నారా ?

॥నీకె॥

2. విరహవేదనచేత సొక్కిన ! - వెతలజెందిన పాపజాతి

మరుని మూక చుట్టు ముట్టిన ! - మనసు నొచ్చిన !

నిరతము నే నసురుసు రనిన ! - నిట్టూర్పులచే

నొగిలియుండిన !

అరసి యేడవకు మనుచు వచ్చిన

న్నాదరించే అతివ లున్నారా ? ॥నీకె॥

3. నేరక నడిచిననేర్చి నడిచిన ! - నే నెటునంటి దాన నైన !

సారెకు నిన్నెంత దూరుకొనిన ! - చలముచేసిన !

చేర రమ్మని కోపగించక - చిత్తము రంజిల్ల జేసి చాల

కూరిమితో మువ్వగోపాల ! - గూడితి వెప్పటి కీలాగె ?

॥నీకె॥

66. ఘంట - అది

(సామాన్య - విప్రలబ్ధి, అగ్రీర)

పల్లవి :

నీతో ఆడినమాట నిజ మాయెనా

అనుపల్లవి :

నాతి ! మువ్వగోపాలుడు - నూతన ప్రియుడని ||నీతో||

1. ఆనాటి మోహము - అటునంటి నడతలు

ఈనాటికి నిలిచేనా ? - ఇక నేటికే ?

మానినీ ! అతనికి మన సైన చోటికే

పోనీవే ! ఎంతలేదు ? - నేను కా దనను ||నీతో||

2. వనజాక్షి ! నే నిదివఱకు - వాని గుణములు

కని విని దినములు - గడపితినే

వినవే అన్నిట నాదు - మనసు విరిగెనే వాని

చనువు సతము గా దని - సకియ ! నేనాడే ||నేతో||

3. మెలత ! దానిపై - మేలువా డని నేను

తెలిసి యుండగా అతని - తలంతు నటవే ?

బలిమిని వేడుకోగా - చెలిమి చేసితిని

ఎలమి మువ్వగోపాలుని - నలపు సతము గా దని ||నీతో||

67. భైరవి - ఆది
(సామాన్య - సఖి ఉపాలంభన)

పల్లవి :

నీలవేణి ! వానికి నీ వేల

బాలబుద్ధి నై పదరుట మేల ?

అనుపల్లవి :

ఏలనె వేడుకొనేది ? చాల కొదువే ?

వానిపై బాళి చాలు పదవే !

॥నీల॥

1. వినవే ! ఘన మెరుగవా వెట్టిదాన !

వనిత కై న మగవాని కై న

నెనరు బోతే నా తరువాత

నెనయ రోతే ! గుట్టుతో నుంతు రీతే !

॥నీల॥

2. చెలియరో ! మునుపటి వలెనే వానా !

తలపు గలిగితే తానే రాడా !

పిలువరాదే మనము ! వానికి నీ పై

వలపు లేదే ! వానికి నీకు తొలుత వాదే !

॥నీల॥

3. బలిమిని మువ్వగోపాలుని గూడి

ఎలనాగరో ! ఇక నేటికి మోడి ?

తెలుసుకొమ్ము నీలో నీవే ! వానితో

చలము వలదే ! కొమ్మ !

వాడు రెండు దలచె నమ్మా !

॥నీల॥

68. నవరోజు - త్రిపుట
(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

నెంజిలెటువలె - దీరు నమ్మ ?

అనుపల్లవి :

కంజాక్షి ! విన నమ్మ !

కంచివరదు నెడబాసి

॥ నెంజి ॥

1. ననబోణి ! నెనరున - నా తలోదరముపై
తన వదన ముంచి మోదము మీరగ
కనురెప్పల చేత నా - చనుమొన లప్పళించి
తనువు పులకరించి నా - తమి రేచే సామి బాసి

॥ నెంజి ॥

2. భామ ! నను తన తొడలపై - బవ్వళించు మని
మోము మోమున జేర్చి - మోహము మీర
నామోవి తా నాన - తనమోవి నే నాన
ప్రేమతో నుపమ గ - ల్పించిన సామి బాసి ॥ నెంజి ॥

3. పరమాత్ము డౌ మువ్వగో - పాలు డైన వరదుడు
సరస రతుల మది - జల్ల జేయుచు
నిరుపమ కరుణచే - నిదుర బట్టిన డాక
సురటిచే వినరిన - శోభనాకారుని బాసి ॥ నెంజి ॥

69. కాంభోజి - అది

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

పదవే ! వాని చెలిమి - బలవంతము గదవే !

అనుపల్లవి :

నదయు డైన మా మువ్వగోపాలుని

చను వందరికి దొరుకునా ? దొరకదే !

॥పద॥

1. ఆట ప్రాయము నాటి మక్కువ

అది మరనక యుండేది ఎక్కువ !

నేటికి విడనాడేది పెక్కువ ! - నెలతరో ! వినవే !

యెవ్వరికి తక్కువ ?

॥పద॥

2. అన్య భామలనువలె నను జూడడె !

అలగినను నాతో బదులాడడె !

నన్నుశాసి ఏ నెలతను గూడడె !

నాపై నెన రెన్నటికిని మరువడె !

॥పద॥

3. అంతరంగ మెరిగిన రతిలోలుడె !

ఆడినమాట తప్పని గుణశీలుడె !

కంతుకేళి నను గూడు దయాళుడె !

ఘను డైన మహారాజ గోపాలుడె !

॥పద॥

70. ముఖారి - ఆది

(సామాన్య - ప్రాశ్న, ఖండిత)

పల్లవి :

పదరి వానిచే పైడి - బట్టు కొనకుడి !

అనుపల్లవి :

కొదవ లయ్యాని ! మువ్వ - గోపాలు
డలగి వచ్చెను !

॥పద॥

1. విరిబోణి ! మీరు మేము - నింతవారము గాము !

పోరి చూపటే కంచము - పొత్తువారము !

అరమరిక లేని చుట్ట - లగు మీకు మాకు !

విరస మయ్యా ననుచు - నెరుక చేసెద మీకు ! ॥పద॥

2. చెలిమి నా యిరుగు పొరుగు - చెలుల బిలుతు నని

తొలత నా యొద్ద మీసము - దువ్వకొన్నాడు !

వెలది ! యా రోసాన వాడు - వేయూరు లీయ జూచెనే !

చెలగి యందు కాసించి - చేరి వానిచేత మీరు ॥పద॥

3. ఎప్పటి వలెనే వా - డిందు వచ్చి న న్నేలితే

అప్పుడు చెప్పేను గాని - ఆ సుద్దు తెల్ల !

కప్పురగంధిరో ! వాని - కసరి వేసారుకోక

మొప్పెతనమున - మువ్వగోపాలు డలగి వచ్చెను ! ॥పద॥

71. కల్యాణ - యుంప

(నాయిక - సామాన్య; నాయకుడు - వైశికుడు; పరిహాస లక్షణం)

పల్లవి :

పలుకరించిన నీవు పలుకక పోయ్యేవు !

పణతి ! నీ గర్వ మేమొ ?

అనుపల్లవి :

తలచితే వెయ్యాటు తరుణుల చేకొన్న

కలికి గోపాలు డనవలె నటే నా పేరు ? ||పలు||

1. తీయని కెమ్మోవి - తేనె లానుచును

సైయాటమున ప్రొద్దు జరుప నొప్పేవా ?

పయ్యెద తొలగించి పాలిండ్లపై నొక్క-

చే యైన వేయ నొప్పేన ? ||పలు||

2. మోము మోమున జేర్చి - ముద్దులు పెట్టుకొని

వేమారు నన్ను నవ్వించ నొప్పేన ?

భామరో ? యిటువంటి - పలుకులు పలుకుచు

ప్రేమతో రాకున్న - పిలువ నంపేవ ? ||పలు||

3. ఎక్కువ మోహమున - ఎనసి గూడి నన్ను

గ్రక్కున కళలంటి కాగిలిం చేవ ?

మక్కువతో మువ్వగోపాల ! రమ్మని

యొక్క సార్తై న గూడి యుండ నొప్పేన ? ||పలు||

— — —

72. కేదారగౌళ - అది

(సామాన్య - అభిసాస)

పల్లవి :

పిలువ నంపె న న్నివేళ - ప్రేమ మీరగా నిపుడు !

అనుపల్లవి :

చెలియ ! మువ్వగోపాలుడు - చిత్తము రంజిల్ల నేడు

॥ పిలు ॥

1. విరిబోణిరో ! రమ్మని - విరుల జడను జాట్టి
 పరువ మైన నాటికి - పైడి యిదే యనుచు
 మరువకుమీ మాట - మన కిందరి కీపూట

చెరుకు విల్తుడే సాక్షి - చెలి యనిన నా సామి ॥ పిలు ॥

2. ఎమ్మెకాడు నేను - నెనసిన చిన్ననాడే
 సమ్మతిగా నొకచోట - జదువు చుండగ
 పమ్మిన వేడుకతో - భామ ! నీవు ప్రౌఢైతే
 కమ్మవిల్తుని కేళి - గలసే మన్నది నిజమై

॥ పిలు ॥

3. ఎల మావి తోటలో - నింపొంద నొకనాడు
 ఎలమి గౌరి పూజ - సలుపుచుండగా
 అల మువ్వగోపాలు - డగు వేంకటేశుడు
 కలువల శయ్యపై - గలసే మన్నది నిజమై

॥ పిలు ॥

73. ఆనందభైరవి - ఆది

(సామాన్య - సఖీ ఉపాలంభన)

పల్లవి :

పూచిన తలిరు వలెనే సుకుమారు డిత డని

చూచి మెల్లనే యేలవే !

అనుపల్లవి :

ఏచకనే వాని ఇపు డైన నీ తోను

దాచక తెలిపినానే తరుణిరో ! యీ వేళ ||పూచి||

1. చక్కగా కెమ్మోవి చప్పరింతువు గాని

నొక్కబోయేవు సుమీ !

చెక్కు టద్దములపై ముద్దు లుంతువు గాని

చెనక బోయేవు సుమీ !

చక్కని రొమ్మన రొమ్మ జేర్తువు గాని

చనుల గ్రుమ్మేవు సుమీ !

ఎక్కువ ప్రౌఢ గనుక చెప్ప తగిన దేమి

ఇప్పుడే తెలుసుకోవె ఓ లలనరో నీవు ||పూచి||

2. ఎలమితో రతి రహస్యములు నింతువు గాని

హెచ్చు పల్కేవు సుమీ !

అలగి వాడే మనిన తాళుకొందువు గాని

అలుక జేసేవు సుమీ !

నలపు పెన్నెరి దువ్వి విరులు ముడుతువు గాని
పట్టి దీసేవు సుమీ !

తలిరువిల్తుని శాస్త్ర మెంత తెలిసిన దైన
తగుదాన వైనా గాని లలనరో! యీ వేళ || పూచి ||

3. కోరిన సరసము మువ్వగోపాలుని నేమైనా
గోరజీరేవు సుమీ !

గారవమున జిత్త మెటిగి నడుతువు గాని
గాసి జేసేవు సుమీ !

సారసంగ్రాహివై తగుదానవై - సరసజ్వరాల వైన గాని
సారెకు నా రీతి నీవె యాదువు గాని
సరస రతులను వలదు సుమీ ! || పూచి ||

74. భైరవి - ఆది

(సామాన్య - ప్రౌఢ, రీతిప్రియ)

పల్లవి :

భావము తెలిసిన దానను గాన
భావజు గన్న గోపాలా ! నీ యాన

అనుపల్లవి :

మోవ నాడితే ముచ్చట దీరునా ?
తా వలచిన చాటు తందాన తాన

|| భావ ||

1. ఏమయ్యా ! రావయ్యా ! ఇకి నైన - ఇట నీ లీల
ఆముకొన్న ప్రేమ - నలసితి జాల

2. జాలము నేర్చిన - చతురుడ వారా !

జాణా ని నే మందురా ?

వాలుగంటి జేరి పలుకు లాడ వదేరా శ్రీలోలా !

ఇది నీకు చెల్లురా ?

॥భావ॥

3. ఎందు చూచిన - ఈదరి యిండ్లను

ఉండవు పో నీవు - ఒద్దికతోన

మందరోద్ధర ! నీ - మహిమ తెలియలేక

అందందు తిరిగి నే - నలసి సొలసితి

॥భావ॥

75. అరాచా - త్రిపుట

(సామాన్య - అన్యసంభోగ దుఃఖిత)

పల్లవి :

మదమతి బెట్టిన మందులోన తగిలి

సదయుడు నన్నింత

అనుపల్లవి :

ఇది యేటి సద్ది ? గోపాలునకు

ఎవరు చెప్పిన బుద్ధి ?

॥మద॥

1. నన్ను నంచన జేసి - నన్ను తాంగిపైని
కన్ను వేసినా డట !

దాని తోటి - చిన్నెలు జేసినా డట !

అలదాని గూడి

చిన్ని చన్నులపైని - కొన్నెల వంకలు
మిన్నగ సవరించి - మెచ్చుకొన్నా డట !

॥మద॥

2. వలచి అలదాని - వలలో జిక్కుకొని
చెలియకు దక్కె నట ! దాని మాయలకు

సొక్కినా డట ! దాని నొసల

తిలకము కొన గోర దిద్ది చెక్కిలి నొక్కి

మొలక నవ్వుల మోముతో - ముద్దు లాడె నట ! ॥మద॥

3. ఎలమి శ్రీశైల - నిలయుడు సఖుడగడు

వెలసిన మువ్వగోపాలుడు ఇంతటి పాడౌట !

తెలియనైతి నెపుడు నన్ను - రతుల వలచి

యున్నది మొదలు

విలపించినారా ఆ - వెలది కింటి కే వేళ

వెళ్ళుచున్నా డట బొట్టు గట్టిన

॥మద॥

76. శంకరాభరణము - త్రిపుట

(సామాన్య - సౌందర్యగర్భిత)

పల్లవి :

మనవి సేయగ నేలే ? - మగువా !

క్రొత్తలా నేడు ?

అనుపల్లవి :

తను తానే మదిలోనే - దయసేయవలె గాక ! ||మనవి||

1. కలికి ! కల్పతరు నని - వెలసి నట్టేతే !

తలచిన కోరిక స - ఫల మాను గాని ! ||మనవి||

2. కరుణసాగరు డని - బిరుదు గల్గిన ట్టేతే !

పరమోహ రత్నముల్ మరియు నొసగును గాని ! ||మనవి||

3. కన్నే ! నా మనోభావ - మన్నియు తెలిసిన

వెన్నుని కిక మీరు - మన్నింప నలె గాని ! ||మనవి||

4. అతిశయముగ ప్రాణ - పతి మువ్వగోపాలు

డితవుతో నను గూడి - సతము రక్షించు గాని ! ||మనవి||

77. శ్రీరాగం - త్రిపుట

(సామాన్య - తృప్త)

పల్లవి :

మనసు ని న్నెడబాయదు వ్రాణేశ !

అనుపల్లవి :

మనసు ని న్నెడబాసి క్షణ మైన నోర్వదు

మన వాలకించు శ్రీ మువ్వగోపాల ! సామి ! నా ||మనసు||

1. మేటి పై తాణి కొంగు జారగ దీసి

గోట గుబ్బల జెనకి

నీటైన బింబోష్టము పానము చేసిన

నేటి చిన్నెలనే తలచి మెచ్చి

॥మనసు॥

2. కస్తూరి మై నలది - కడు వేడ్క లలర

సిస్తుగ వీణ మీటి - విస్తారముగా రత్న

సరములు నా కొసగి

కస్తుపరచి నన్ను - కౌగిలించి నందుకు

॥మనసు॥

3. కేళికా నిలయమున సొంపుగా రతి - కేళి గూడిన సొగసు.

మాలిమి తోడను మువ్వగో - పాలసామి

ఏలిన నీ వగలు నే - నేలాగు మరతును?

॥మనసు॥

78. బిలహరి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రాథ, మధ్యమ)

పల్లవి :

మఱచితివా నన్ను ? మగువా !

అనుపల్లవి :

గుఱు తెఱుగవా ? మువ్వ - గోపాలుడను గాన ॥మఱ॥

1. సుదతి ! యెన్నడు నన్ను - జూడన ట్లనేవు !
నిదురకు నే గాదా - నేవేళ మిచ్చినది ?
కొదమ గుబ్బల మీద - క్రొన్నెల లేమాయెనో? ||మఱ||
2. సన్ను తాంగిరొ ! యెన్ని - జాణతనములు చేసేవు ! నీ
కన్నెరికమునకు - కంఠసరు లిచ్చినది
మొన్న గాదటవె ? నీ - మోవి గంటి చేసినది ! ||మఱ||
3. పాటలాధరి ! మువ్వగో - పాల ! రమ్మని మంచి
తేట ముత్తైపు సేరు - తీసుక గూడిన
నాటి బడలి కింకా - నేటికి దీరదు ! ||మఱ||

79. తోడి - త్రిపుట

(సామాన్య - విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

మరచె నేమో చెలియ ! - మాయలో తగిలి !

అనుపల్లవి :

పరమాత్మ మువ్వగో-పాలు డిందు రాడాయె ! ||మరచె||

1. మొలక ప్రాయమున - మోహము నను గూడి
చిలుక తాళిచ్చినది - చిత్తాన లేద !
కలికి చిలుకల కొలికి - పలుకు లేలే యనుచు
కులుకు గుబ్బల పైని - క్రొన్నెల లుంచినది ! ||మరచె||

2. అలగి నే నొకవేళ - అవలి మో మై నప్పుడే
 చెలియరో ! కౌగిటను - జేర్చుకొని చాల
 పలుమారు తమి హెచ్చి - బాలరో ! ర మ్మని
 తలిరుమోవి పైని - పలు మొన లుంచినది ! ||మరచె||
3. చెలియ ! మే మిద్దరము శయ్యపై పవ్వళించి
 వలరాజు మీదను - పదము పాడుకొనుచు
 సలలితముగ మదన - సామ్రాజ్య మేలించి
 కలసి నను నుపరతుల - కరుణించినదే యిపుడు ! ||మరచె||

80. కల్పాణి - ఆది

(సామాన్య -రతిప్రియ)

పల్లవి :

రారా ! అయ్యలు ! రారా !

అనుపల్లవి :

రారా ! నా వలపు-వారక మించె నా సామి ! ||రారా||

1. ఎంత సే పని తాళేదానరా ? ఓరి !

ఇక వశము గాదు; నీ యానరా !

చెంత జేరి కెమ్మో వానరా ! నన్ను

చింతల బెట్టేది మానరా ! - నా సామి ! ||రారా||

2. ఏరా ! నీకు పగ దాయెనా ? చూచి

ఎవ రనే పాటి లే దాయెనా ?

చేరి నీ పాదసేవ చేయనా ? అల్ల

చిన్న నాటి కూరిమి పోయెనా ? నా సామి ! ||రారా||

3. కూడితి విక దయ యుంచరా ! మున్వ

గోపాల ! నన్ను గరుణించరా !

వేడుకకై కౌగిలించరా ! నన్ను

వింత సేయక గారవింపరా ! నా సామి! ||రారా||

81 . సావేరి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రౌఢ, మధ్యమ)

పల్లవి :

రాలేదు పొమ్మనవే ! ఓ చెలియా యీ

అనుపల్లవి :

వేళ తిరునల్లూరి - వీర రాఘవునితో ||రాలే||

1. పదములకే మ్రొక్కితి - భానము దెలుసు కొ మ్మంటి !

ఎదుట నే నిల్చిన - నేల దయరా దంటి !

కనిసి నేనిక నీకు - కైదండ లిచ్చే నంటి !

మదిరాక్షి ! అందరిలో - మనసు విడనాడెనే ! ||రాలే||

2. నీరజాక్షుల సంపక - నేనే నచ్చితి నంటి !

వారి వీరి వలె నాతో - వాదులు సేయకు మంటి !

ఊరక నేరమేల ? చేదివులెడ నీవు

వృథాలె రేయిపగలు

॥రాలే॥

3. కోరిక దీర్చేటి మువ్వ - గోపాలు డనుకొంటి !

నీరరాఘవ ! నీకు - వింతదాన గా నంటి !

వారిజాక్షి ! యుపరతుల - వాని గూడెద నంటి

ఈసరస మేల వద్దంటి? - ఎన్ని నేర్చుకొన్నాడే? ॥రాలే॥

82. ముఖారి - ఆట

(సామాన్య - ప్రౌఢ, వాగ్విదగ్ధ)

పల్లవి :

లలనామణిరో ! యీ భావము దెలుపవే

లలితముగా నిపుడు !

అనుపల్లవి :

వెలదిరో ! మా మువ్వగోపాలుని దయచేత

వేడుకగా దెలుపవే ఓ గాల !

॥లల॥

1. అలివేణి ! నీ దేశ మేదేశ మంటును

అపుడు చెట్టు జూపెను !

చెలియరో ! నీ యూరి పేరేమని యడిగితే

చెట్లు రెండు చూపెను !

చిలుకల కొలికి ! నీ - చెలుల పేరే మంటేను

చెట్లు రెండు చూపెను !

పలుమారు నీ జాతి పేరేమని యడిగితే

సదరి చెట్టే చూపెనే ఓ బాల !

॥లల॥

2. సత్తెనఖ ! నీకు హిత వేమని యడిగితే

సత్తేహితవు అనెను !

లక్షణవతి ! నీదు చెక్కిట నే మంటే

సత్తే యున్న దనెను !

వత్సస్థలాన ఉన్నది యే మంటే

సత్తేయున్న దనెను !

సూక్ష్మముగ నీ పేరేమని యడిగితే

సత్తే పేరే చెప్పెనే ఓ బాల !

॥లల॥

3. వారిజానన ! నీకు ఏ న్నేండ్లాయె నంటే

ఊరిపేరే చూపెనే !

చేరి నీ తోడుబుట్టాపు లెవ రంటే

ఊరి పేరే చెప్పెను !

తీరుగా మెటసెడు మేలుంగర మే మంటే

ఊరి పేరే చూపెను !

ఓ రమణీ ! నీ మోమందున్నది యే మంటే

ఊరి పేరే చెప్పెనే ఓ బాల !

॥లల॥

83. ముఖారి - అట

(సామాన్య - అత్కప్త)

పల్లవి :

నద్దే తల్లి తిరమే !

అనుపల్లవి :

ప్రాద్దు బోయినదాక - సుద్దులే తలబెట్టుక ||నద్దే||

1. చిప్పిలు మోవి తేనె నాన నిమ్మని

చే యెత్తి మ్రొక్కగాను !

ఒప్పుగా మరుకేళి - కెప్పు డెప్పు డనగ

అప్పు డైన రవికముడి - విప్పుగాను దెలియలేక ||నద్దే||

2. అయ్యలు ! తాళలేను నీ కౌగిట జేర్చి

ఆనుకొమ్మని యడుగగాను !

నియ్యానని యిక దళు - నిలుప లే ననగా

అయ్యయ్యో నే కనుగీటి - యదర వేసినదాక ||నద్దే||

3. నగుచు మువ్వగోపాలుడు మీ రందుబోలే

చిగురు విల్లుకేళిగూడి

మగువరో యీ చెలెలు - సొగసుపూలిన వా రనగా

మగువ నీ మనసు దెలిపి - మఱి నే బొమ్మన్న దాక ||నద్దే||

84. అనుందభైరవి - అట
(సామాన్య - ఖండిత, ప్రౌఢ)

పల్లవి :

వట్టు పెట్టుదు సుమ్మి ! వలదు ఈ సరిసాలు !

అనుపల్లవి :

పట్టుకురా నా కొంగు - గట్టిగ మువ్వగోపాల ! ||వట్టు||

1. ఎక్కడ నీపతి కితివో ! ఎవతెకు నీ పై నెనరో !

అక్కడికే పోవలెగా - నిక్కడ పనియేమి ?

కక్కసమున ఒక టంటే - కానిది యనిపించుటకా ?

చక్కగా నీ వెందైన - చల్లగా నుండితే చాలు ! ||వట్టు||

2. ఇం దుంటే యొకమాట ! నా - యిల్లు వెడలితే

యొక మాట !

దందస కాడవార ! నీ - దయలెల్ల దెలిసెరా !

ఎందుకు వేడు కొనేవు ? - ఎవరు నేర్పి రీ చిన్నెలు ! ఆ

సుందరివలె నీకైన - అందకత్తెను గాను ! ||వట్టు||

3. తగవా శ్రీ మువ్వపురినిలయ మువ్వగోపాల ?

అగడైతి నిను గూడి ! - అందున సుఖమేమి ?

మొగమోటమి జూడను ! - నగలెల్ల నా వద్దనా

సగమాయెను ప్రొద్దెయితే - ! తగదిం దుండను

నీకు ! ||వట్టు||

85. భైరవి - ఆట
(సాహస్య - ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

వనితా ! నామోహ మెట్టిదో !

అనుపల్లవి :

ఇటునంటి రాతిమనసు దానవే ! నీవు
మన్ననతో మాటాడవే !

॥వనితా॥

1. నెలతా ! నే నినుభాసి - నిమిషము రాకున్నంత

కలకల సగుతా నా - కన్నుల యెదుట నిలిచి

పిలిచి నట్లుండునే ! నుదుట కస్తూరి

తిలకము దిద్దినట్లుండునే ! వాడి గోర చెక్కలి

జీరి ముద్దాడి కౌగిట - జేర్చినట్లుండునే ! ॥వనితా॥

2. చక్కని ముద్దుగుమ్మా - సరగున నిన్ను జేరి

అక్కరతో భాగా లిచ్చి - ఆకుమడుపు మొనపంట

నొక్కి నొకించినట్లుండునే ! నాతమి దీర

నీకెమ్మో వానిన ట్లుండునే ! కౌగిటలోన

దక్కి చిక్కితి వని-మ్రొక్కివేడి నట్లుండునే ! ॥వనితా॥

3. పలుకు బలుకుకు దేనె లొలుక - బలుకుచు నన్ను

అల మువ్వగోపాలుడు - అందంపు రతికేళికి

బలువేగము రమ్మన్నట్లుండునే ! - వానిగూడితే

పొలతిరో ! యిదె యింద్ర-భోగ మని నట్లుండునే ! ॥వనితా॥

86. ఘంటారవము - ఆది

(సామాన్య - విప్రలబ్ధి)

పల్లవి :

వన్నెకా డిందు రాగానే - వ ద్దనేరమ్మా !

అనుపల్లవి :

కన్నీరు చెలులకు - పానకము కాబోలు ! ||వన్నె||

1. అందముతో మంచిమాట - లాడుచు నుంటె
అందరు నా నంటి వార - లని యుంటి నమ్మా !
ఇందుముఖ ప్రాణేశు - నెడలజేసిన దనుక
కందునతో నించుకే - కంకణము గట్టిరే ! ||వన్నె||

2. ' నెనరుతో నా యింట - నే యున్నాడని సారెకు
మనసు విరుగవలె నని - మందలింతురే !
ననిత వారి మాటలు - విన నై నమ్మజెల్ల
కిసెసి కలవి లేనివి యే - మని బోధించిరో? ||వన్నె||

3. పలుమాఱు ముస్వగో - పాలుని నేను
కలసి తిన జీవము - వలె నుంటి నమ్మా !
మెలత లందరికి నా - మేలు, కనులకు వెగ్గై
చలపట్టి వారేమి - సాధించుకొనిరో ! ||వన్నె||

87. మధ్యమావతి - త్రిపుట

(సామాన్య - విహితాత్కంతిత; సఖీ శిక్షా లక్షణము)

పల్లవి :

నలచేది యొకరి కోసమా ? ఓర్వలేని
చెలు లంటునే దోసమా ?

అనుపల్లవి :

తలిరుబోణి ! వారు పెద్దలై నారు

తాళు కొన్నదే ? దోసమా ? ఎక్కడి జోలే ? ||తలిరు||

1. నిను నిందించినారంట - నీవేల అలగి యున్నావు ?
నీ వివేక మెంతాయెగా !

వనజాక్షుల నోటి వెక్కసపు మాటల

వాని మొక్క బోయినా ? ఎక్కడి జోలే ? ||తలిరు||

2. వారు సేయు మనగానే ముందు చెలిమి చేసినావో ?
వారికి చింతన సేతురా ?

ఊరికే నిన్ను జూచి - యసురనే దోసకారులు

ఒకరి మేలు సైతుర ? ఎక్కడి జోలే ? ||తలిరు||

3. నెమ్మి ముట్టెడి మున్వగోపాలుడు

నీతో నైన కూడుగడనే చెల్లయిది

వాజాలనైనదే చాలదా ?

అమ్మమ్మా ! ఇదియేమి ఎదిగే తిరిగే

వయ్యయ్యా ! యెన - రై నా

దేశరాజుల యెక్కడి జోలే ? ||తలిరు||

88. పంతువరాళి చాపు

(సామాన్య - ఉత్తమ ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

వలపు దాచనేరనే యాభామ !

వారి వీరి వలె నే

అనుపల్లవి :

తలపు తనమీది బాస లిచ్చి చాల

తరితీపుచేసినాడే ! ఓ భామ ! ||వల||

1. ఇదిగో వాడు వాకిట వచ్చెనని వింటే

ఎదురుగ నే బోదునే !

పడరక చేలా గొసగి తోడితెచ్చి

పానుపుపై నుంతునే !

ముదమున వాని రొమ్మున గుబ్బ లానించి

ముద్దుపెట్టుకొందునే !

అదనుగ నుతిచేసి బాగా లిదిగోయనో

యాకుమడుపు లిత్తునే ! ఓ భామ ! ||వల||

2. తిలకము అందము మీర నాకొనగోట

దిద్ది వేడుక జూతునే !

బలిమి సుగంధము పన్నీట మర్చించి

బాగుగ నలదుదునే !

సొలపున వానిపై పదముపాడి వీణ

సొలపుగ మీటుదునే !

పలుమారు నామీద దయయుంచు మని హాని

పాదము లొత్తుదునే ! ఓ భామ !

॥వల॥

3. మోసబుచ్చి నన్ను మువ్వగోపాలుడు

మోము జూప కున్నాడే !

వాసిదాన నని తెలిసి తెలియలేక

యాసలూరగ జేసెనే !

రోసము నిలువ దెటుల తాళుదునే

దోసకారిని గూడెనే !

మీసముగల మగవాని వలెనే వచ్చి

మీసరమున నేలెనే ! ఓ భామ !

॥వల॥

(

89. కాంభోజి - అట

(సామాన్య - ప్రాథమిక ప్రతిభాచతు)

పల్లవి :

వాదేల చేసెనే శ్రీ కృష్ణు - డాది వరాహుడు

అనుపల్లవి :

కాదన రన్ను ? నా వల్ల - కల్ల కల్గిన నిపుడే ॥వాదే॥

1. ఇదిగో ! నొండ పంటిపై వాలిన
యుదుటు తుమ్మె దంటి గాక
మదనుని కేళి - మగువలకాటుక
పెడవి నంటె నంటి నా ? ||నాదే||

2. సంకుమీద - చందురు కొదమలు
పొంక మాయె నంటిగాక ! యది
కొంకక తన గళముపై నెల
వంకలుంచె నంటినా ? ||నాదే||

3. మేర మీరకు మని శంబర వైరి కేళి
సారె సారెకు - జాజుశయ్య నను
గోరి యంబుజవల్లి వరాహుడే
మీరి యేలినందుకు ||నాదే||

90. ఆనంద భైరవి - త్రిపుట

(సామాన్య - ప్రేమగర్విత)

శల్లవి :

వింటివా ! అలదానిమాట - వింతలయ్యాని !

అనుపల్లవి :

అంటె అనవలె తానే - అడదై తే యిటాడునా ? ||వింటి||

1. చల్లని మనసుదాననై - వల్ల భుని ఎన్నిట మెప్పించి
ఉల్లము రంజిల్ల మోహ - ముప్పతిల్లగా
ఎల్లప్పుడు తనకొగిటలో - అల్లాడనియ్యగా జేర్చి
అల్లి బిల్లిగా నుంచకనే - అత నెట్లా వెళ్ళనిచ్చేనే ! ||వింటి||
2. సకల కలావల్ల భుని - సమ్మతించే సఖు లెవ్వరే ?
వకనాతిని గాన నిపుడు - వనిత ! యీచాన
అకట అతని సొమ్మంటె-అందరు నవ్వరా ? ఓ చెలియ !
ఎకసక్క మాడితేను - ఎక్కువదనేరా భువిలో ? ||వింటి||
3. చెలియా! మువ్వగోపాలుని - కలయకుండే చెలులెవ్వరే ?
ఇలలో వలరాజు పుట్టుక - యీపె కోసమా ?
నెలత లందరికి ఇటుల - వలపించు కొన్నాడటవే ?
తెలియనొనా దానిమాయ ? - తెలియదు పో
పొమ్మనవే ! ||వింటి||

91. సైంధవి - ఆది

(సామాన్య - గురుమాన)

పల్లవి :

విడు విడు నన్నంట రాకురా !

ఓ రోరి జాణ !

అనుపల్లవి :

విడు విడు నన్నంట రాకు

వెరల్లు ఘుమ్మాటికి నేను !

విడిదికి మళ్ళిపోరా ! - విజయరాఘవ ! జాణ ! ||విడు||

1. ఈ పొద్దు చిత్తము వచ్చెనా ? ఆ జవరాలు
 ఇల్లు వెడలి రానిచ్చెనా ?
 పో పోరా ! దానికై తే నేపాళరాజు ఇచ్చునా
 ఆ పెద్ద ముత్యాల సరులు దా నింటికై తే . . .
 దీపాళి పండగ చీరెలు (?) ఇక మెచ్చవద్ద ?
 ఓ పట్ట భద్రాంగి ! మేరలు - ఓరోరి జాణ ! ||విడు||
2. చక్కనయ్య నీకె చెల్లునా ? యీలా గై తే
 సవతి నీకె సొక్కు జల్లెనా ?
 దక్కితి సొక్కితివి - దక్కివురా ! దాని కై తే
 ముక్కెరకు మురుగు - ముత్యము ఆ రాణి కై తే
 ఒక్కొక్క వరాని బత్యము అమ్మనే జెల్ల !
 ఎక్కడిది నీకు సత్యము ! ఓరోరి జాణ ! ||విడు||
3. కోడెకాడ ! ఇందు వత్తురా యీలాగై తే
 కొమ్మకు ఇదెల్ల హత్తురా !
 ఆడకె మళ్ళీపోరా ! ఆ మోహపు రాణికై తే
 కేడెంపు వ్రజాల కమ్ములు ఆ రాణికై తే
 జోడించిన ఉంగరమ్ములు నాతో నై తే
 జాడిగానె ఇచ్చకములు ఓరోరి జాణ ! ||విడు||

92. ముఖారి - ఆది

(సామాన్య - నురుమాన)

పల్లవి :

విడు విడు మమ్మ ! యిదేటి సుద్ది ?

అనుపల్లవి :

పడతింటికి పోలేదని - బాస చేయించుకో వలె ! ||విడు||

1. కద్దు కద్దనిపించే దాక - కట్టినదే దానికోక !

సుద్దులు పల్కి యిందాక - సుదతింటికి వచ్చేరాక ||విడు||

2. ఎదిరించితే కాదనేరు - ఏటికే యీ యారుదూరు

పదిరేది కాదు నా తీరు - అదిగోనె చెక్కిట గోరు! ||విడు||

3. మును న న్నేలినట్టి మేటి - మువ్వగోపాలు డెప్పాటి .

దిన దినము నాతో సాటి - వనితలలో నేటి పోటి ? ||విడు||

93. కాంబోజి - త్రిపుట

(సామాన్య - స్వాధీన పతిక)

పల్లవి :

వేడుకతో నడుచుకొన్న - విటరాయడే !

అనుపల్లవి :

ఏడు మూడు తరాలనుండి - ఇందున్న కాణాచట

గూడుకొని మా మువ్వ. గోపాలుడౌ విభుడు ||వేడు||

1. మధుర తిరుమలేంద్రుడు - మంచి బహుమాన మొసగి
ఎదుట గూర్చుండు మని - ఎన్నిన ఇ మ్మనెనే!
ఇదిగో రెండువేల పదము - లిపు డెంచుకొమ్మనిన
చదురు మీదనే ఉన్న సామికి - సంతోష మింతింతగాదె!
॥ వేడు ॥
2. అళుకు దీరి తంజాపురి - నెలకొన్న విజయరాఘవుని
వెలయ మనుజుల వెంబడి - వేగమె పొడగాంచి
చలువ చప్పరమున నుండగ - చక్కగ వేయిపదముల
షలుకరించుకో గానె - బహుమానమిచ్చె నావేళ! ॥ వేడు ॥
3. బలవంతుడౌ గోలకొండ - పాదుషా బహుమాన మిచ్చి
తులసి మూర్తితో వాడు - దలచె నావేళ!
వెలయ మువ్వ గోపాలుడు - వెయ్యిన్నేనూరు పదములు
నలువది దినముల లోన-నన్నుగలసి వినుపించెనే! ॥ వేడు ॥

94. అనందభైరవి - అట

(సామాన్య - పాథ, క్రియావిదగ్ధ)

పల్లవి :

సకియ యుపరతి సేయు సమయామున

అనుపల్లవి :

అకలంకమగు పుణ్య మబ్బు నని తలచె

1. సతి మోముపై కెగజారు కీ - ల్జడి జూచి కలసి
పతియు పరాగం బనినను - పటు దర్పమున
గతి మీరంగం పుణ్య - కాలమనుచును వేగ
మతివ జలకములాడె - నానంద వార్ధిని ||సకియ||
2. స్మరమంత్ర తంత్రముల - సంకల్పములు జెప్ప
హరువు మీరంగ - మరుకేళిని వేడ్కను
సరిగ కుచకలశముల - జారు చిరు చెమటచే
తరళాక్షి జఘన భూ - దాన మొసంగెన్ ||సకియ||
3. తరుణి చేమీదుగా - తాంబూల పూర్వకముగ
సరలి మానధనంబు - సర్వమొసంగెన్
మరుకేళి వేడ్కతో - మగువ యుపరతి పెనంగ
అరది కృష్ణునికి పర - మానంద మయ్యెన్ ||సకియ||

95. బేగడ - త్రిపుట

(సామాన్య - దివ్యాదివ్య)

(నాయికా నాయకు లిరువురున్న అత్యంతప్రీతితోనుండి మరల ఇద్దరికిన్ని కలతకలిగి నాయకుడు ఈనాయికను మానేకొరకు తన పొరుగింటి దానికి దౌత్యం విడిచినందువల్ల నాయికకు తెలిసి కోపవచనముగా సఖితో తెలియజేసుకొన్నది.)

పల్లవి :

సరసము గా దిక - సకియా !

అనుపల్లవి :

సరసము గా దిక - సకియరో ! కరిగిరి

వరదుడు నా గుణ - మెఱుగక నడిచెను ||సర||

1. పదరి వా డిందు వచ్చి - పడ కిల్లు సొచ్చితే
నిదుర లేప వద్దని - నెలత ! నీ వనుమీ !
కదిసి మెల్లన నిచ్చ - కములకు వాడు నా
పదము లొత్త వచ్చితే - పట్టనీయకుమీ !

॥సర॥

2. అతివ ! వినవే నాలు - గైదు దినముల దాక
బతిమా లించక కాని - భయము రాదమ్మ !
అతితమి గొగిట - నదుముకొని కెమ్మోవి
యత డాన వచ్చితే - అంటవ ద్దనుమీ !

॥సర॥

3. పరగ మా మువ్వగో - పాలు డైన కంచి
వరదుడు నను గూడి - నదలక యుండి
మటి యే యెన్నిక లేక - గరివించి పొరిగింటి
హరిణాక్షి నడిగించె - నని వింటి నమ్మ !

॥సర॥

96. కాంధోజి - అట

(సామాన్య - ప్రాధ, ప్రేమగర్విత)

పల్లవి :

సామాన్యము గాదె ! వానిపొందు "

సామాన్యము గాదె ! "

అనుపల్లవి :

ఏ మననేరని భామలు వానికాసించి - రే మందు ?

విజయరాఘవుడే సామి సుమ్మి !

భూమియందు వాని గుణము లెన్న జనులకు
వీనుల విందు ఓ చెలియరో! ||సామా||

1. పాయపు హంతకారి కావలె! - వాని పదపద్య రచన
సేయ నుత్తర - మీయవలె! వానిముద్దు కవిత తా
వ్రాయ చదువ నేర - వలె! ఆ వగలయందు
గాయకురాలు - గావలె! ఓ చెలియరో! ||సామా||

2. ఆటకు మేటి గావలె! తంబుర
గోట మీటరాగ మనవలె! వానిపై సాగసు
పాటలు వినుపించవలె! వాని మనసు దెలిసి
మాట లాడ నేరవలె! ఓ చెలియరో! ||సామా||

3. కప్పుర బాగా లీయవలె! వాతెరకు తేనె
చిప్పిల్ల సగమా కీయవలె! తమి హెచ్చేవేళ
తప్పక మోవి నొక్కవలె! విజయరాఘవుని
అప్పుడె పైకొని కూడవలె! ఓ చెలియరో! ||సామా||

97. ముఖారి - ఆది

(సామాన్య - స్వాధీనపతిక)

పల్లవి :

సామికి సరి యెవ్వరే! నా చక్కని

అనుపల్లవి :

భామరో! తిరువల్లూరి వీరరాఘవ!

1. నెలతరో! ఎప్పుడైన - నేనే చెక్కిలి జీరి
కలగి యెరుక లేక యే - చెలియ జీరెనంట!
తెలుసు కొమ్మను గాని - యలగి మారు బలుకక
చలియించని నిండు కుండ - నలె నుండు నమ్మ! ||సామి||
2. కదసి నేనే వాని మోవి - గంటి చేసి మరపున
పదరి యీలాగున నే - పడతి యుంచె నందునె!
అదరీన? కోపగించిన? - అలసీన? సొలసీన?
మదిరాక్షి! నా చిత్తము న - మ్మతి బరుచు నమ్మ!
||సామి||
3. భామరో! మా మువ్వగో - పాలు డౌ వీరరాఘవుడు
కాముకేళి హాయిలుగ - గలసి యుండగ
ఏ మగువ వద్దనై న - ఈలా గుందువో యంటె
ఈ మాటెట్లంటివని - ఎంతో యుస్సుర నె నమ్మ!
||సామి||

98. కాంభోజి - త్రిపుట
(సామాన్య - ప్రాశ, తృప్త)

పల్లవి :

సుదినమాయనే! యీ ప్రౌద్ధ - సుదిన మాయనే!

అనుపల్లవి :

మదనాపతాయని సేవ - మనకు గలిగెనే!

||సుదిన||

1. ప్రొద్దున నిలువు టద్దము - పొడగన్న ఫలము యీ
ముద్దుపూము జూడగలిగె - ముద్దుల గుమ్మ ||సుదిన||
2. ఈ ప్రొద్దు పూర్ణకుంభ - మెదురై న ఫలము యీ
భూపాల కుంజరుని నే - పొడ గంటి నమ్మ ! ||సుదిన||
3. ద్విజరాజుల నేవించిన - దివ్యశకునము యీ
విజయ రాఘవశౌరిని - విడిదిలో గంటినమ్మ ||సుదిన||

99. సావేరి - త్రిపుట

(సామాన్య - అత్యుత్తమ నాయకుడు తనయందు ప్రేమ తప్పి రతి
యందు తమిచూపనందుక తృప్తిలేనిది)

పల్లవి :

హితవైన చోటనే హిత వింత లేకనే

యిల్లుపారు నటరా ? నీకు !

అనుకల్పవి :

వితరణ శూర మా - విజయరాఘవ ధీర !

విందువా ? నా మాటలు ఓరోరి జాణ ! ||హిత||

1. ముచ్చటై నే నొక్క - ముద్దు పెట్టెద నంటే

మో మెట్ట జేసితివి !

పచ్చితేరగ నాతి - పలుకెంపు లుంచితే

బాగాయెనని యంటివి ఓరోరి జాణ ! ||హిత||

2. ఇందునే చెబట్టి - యింటికి రమ్మం పే
ఎంతైన గసరితివి !

సందిట్టిపై గోరులు - సఖియ యుంచితే

సంతోష పడి యుంటివి ఓరోరి జాణ ! ||తహి||

3. ఇసుమంత సేపు న - నేనీలి విజయరాఘవ
యింటికి బొమ్మంటివి !

రసికుడా దా నింట - రాతిరి నాలుగు జాములు

రమ్యముతోనుంటివి ఓరోరి జాణ ! ||హిత||

—————

క్షేత్రం రుపదము లేమో ?

(Signature)

క్షేత్రయ పదములేవో ?

1. కాంభోజి - చాపు

(స్వీయ - ముగ్ధ, విరహోత్కంఠిత, నాయకుడు - శతుడు,
కరుణా శృంగార రసములు)

పల్లవి :

ఇదిన్యాయమా నీకు ఇతరులవలచేది-ఇంతి నే నొకతుండగా!

అనుపల్లవి :

సదయహృదయుడ ! నే - సమర్థాడి నెలలాయె

సరగున ననుగూడ - సమయమై యుండగ || ఇది ||

1. చిన్ననాడే యా - శృంగార వనములో

చెన్నుమీరగ మనము - చేరికూడండగ .

వన్నెకాడ ! నాడు నీ - వన్నమాట నేడు

ఒర గూర్చక నీవు విదలించు - కొని పొయ్యే || విది ||

2. సొక్కియున్న వేళ - చెక్కిలి నొక్కుచు

మక్కువతో నన్ను - మరచిపో ననుచు

పెక్కువిధముల నా - కొట్టుపెట్టి యిపుడు

చక్కని సామిగా - టక్కుచేసి పొయ్యే || విది ||

1. నిన్ను జూడక అర - నిముసము తాళర

కొన్నమగడ నీ వని యను - కొంటిరా

వెన్నెలగాసెర - వేడ్కతో గూడర

పన్నగ శయన శ్రీ - పార్థసారథి! యిపు || డిది ||

2. యదుకుల కాంభోజి - త్రిపుట

(పరకీయ - విరహోత్కంఠిత, నాయకుడు - శకుడు,

విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణాశుభ్రము)

పల్లవి :

ఎంతని వేడిన చెంతజేరకున్నావు - ఇంతకోప మేలరా ?

అనుపల్లవి :

రంతుకాడ ! కంచి రంగేంద్రుని కుమార !

రారాయుడ రంగా ? యీ-రాపులేలరా ? || ఎంతని ||

1. కన్నులు విలుకాని - ఘన బాణ జాలముల

కరిగినే నిట్లుండగా సామి ! యిన్నాళ్ళదాక

నన్ను బాసియుండుట నీ కెట్లు మది దోచెరా ?

నిన్న నేటివారు నీకు ప్రియమైనారా ?

నిన్నన పనిలేదు ఆ-నెలతసేయు మాయలకు || ఎంతని ||

2. బలిమిని పిలిపించుక - వచ్చినప్పుడె, లెస్స
 తెలిసెరా నీ జాడలు? వలసి వలనై నే
 పలుకే బంగారమా? - నన్నె కాడ! యిప్పుడు
 కలనైన నీ మాట - గడచినా నట్లరా?
 చలము సేయక రా రా - సామీ యింక తాళలేనురా
 || ఎంతని ||

3. ఇదివరకు నినుబాసి - ఎన్నో బాముల డెండితి
 ఎమితోచక నుంటిరా
 సదయ! రా రా నీ మనసారెప్పటివలె - జాగు సేయకయేలరా
 అదనమున నీపై - ఆశ రెట్టించెరా
 మదనానతార నీ - మది రా నడచు రా || ఎంతని ||

3. ముఖారి - అది (పర్ణము)

(స్వీయ - విరహోత్కంఠిత, నా. ముకుడు - శకుడు
 విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణాసము)

పల్లవి:

చలము సేతురా నాపైని? - చక్కనిసామి! జాలమేల రా రా
 కలువల రాయడు పలుమారు నన్నే - చలపట్టెరా పలుక
 వేమి నాతో బాలగోపాల! సామి!

అనుపల్లవి:

పరాకు వలదని మరిమరి దెలుపగను వినపడె నా మనవిని
 సరోజముఖిని గరాగరిగ ముదంబు వసరనేలగ నిదేసమ
 యము సరసా! యిప్పుడు || చలము సేతురా ||

1. నీ కింతైన దయలేదటరా ? సామి !

ఏ సఖి బోధించెనురా ? ఏరామాటాడవు పిలిచితె ?

సదయ ! || చలము ||

2. మున్ను కడుప్రేమతో నెరతీవితో మంచిపలుకులతో

కూడితి వపుడే మరచినసామి ! || చలము ||

3. బాలనురా ! నిరపరాధినిరా ! అలుకసేయ తగవగునటరా

పూలవిల్తుడు డాసి పలు చలము పూనియు నెద గదియ

శరములేయగను తాళగవశమ ? || చలము ||

4. సారెకును నేరము లెంచెదవేల ? ఎవరై న విని నగర ?

కోరి నిన్ను వలచియున్న నన్ను కన్నడ చేసెద వపుర !

యిదేఘనమ ? భళి భళిర ! || చలము ||

5. వేరుసేయకుర మరెన్వరి వేడబోదురా ? చెలువుడ నను

కూరిమి తోడ మదనుని కేళి నెనయుము నినుబాసి నే

నోర్వగజాలను గదరా ? || చలము ||

4. ముఖారి - చాపు

(నాయిక లక్ష్మిత, సఖీభావము, పార్శ్వ చారిణి, ఈర్ష్యామాన
విప్రలంభ శృంగారము, కరుణారసము)

పల్లవి :

చూడుడీ జోడద్దములపైని సన్నంపు-చుక్కలు గనిపించెనే

అనుపల్లవి :

వేడుక మదనసంగరమున నలసిన-జాడవలెనున్నది

! జవ్వనివేడ్క

|| చూడుడీ ||

1. జక్కువ పిట్టల చందమామ కూన - లెక్కిన వగజూచితే
చొక్కంపు బంగారు కుండలపై కెంపు - చెక్కినట్లున్నదే
జవ్వనివేడ్క ॥ చూడుడి ॥
2. మిక్కిలి చీకటిని చిక్కుపడిన చందమామను గ్రమ్ముట
చూచితే
మక్కువ తమ్మిపై ముసరిన గండుతుమ్మెద గుంపువలె
నున్నదే జవ్వనివేడ్క ॥ చూడుడి ॥
3. మట్ట పల్లిసామి పగడంపు పై కెంపు - చెట్టున వగజూచితే
గుట్టగ ఈరేయి మదనభండారము - కొల్లలైన
ట్లున్నదే జవ్వనివేడ్క ॥ చూడుడి ॥

5. కాంబోజి - అట

(సాహస్య - ప్రౌఢ, విరహోత్కంఠిత, వాగ్విదగ్ధ)

పల్లవి :

తరుణి ! మరుశరములకు - తాళ లేనే

అనుపల్లవి :

వరుస వావియు లేని - వాడాయె నమ్మా ! ॥ తరుణి ॥

1. తల్లికిని తమ్ముడై - తన యత్తకును మగడై

అల్లునికి చెల్లెలిని - అమరనాసగి

బల్లిదుడై కన్నులను - పగలు రేయిగ జేయు

కల్లరికు డైనట్టి - ఘనుని ఇందు లేవే

॥ తరుణి ॥

2. మామకును మామయై - మనుమనికి మనుమడై

కామించి అల్లునకు - కన్న తండ్రియై

భామ! తన భావమున - పాటి కట్టుకొని

కామ రూపమైనట్టి - ఘనుని ఇందు తేవే ||తరుణి||

3. ఒక సతిని శిరమునను - ఒక సతిని ఉరమునను

ఒక సతిని పీఞునను - ఒనర నుంచి

సకల లోకము లేలు - స్వామి శ్రీకృష్ణుని

మకరాంకు శేలికై - మగున! ఇందు తేవే ||తరుణి||

6. అనందభైరవి - రూపకము

(పరకీయ - ముగ్ధ)

పల్లవి:

తలచిన హృదయము ఝల్లను - తరుణీమణియొయ్యారము!

అనుపల్లవి:

కలిగినా యిక నొకసారి - కన్నుల జూడ మను ||తలచిన||

1. మో మరవంచి పద ఘంటనమున - భువివ్రేలనవ్రావాయుచు

కోమలి కన్నీ రిరుగడలను - గ్రుక్కుచు రెప్పలను

వేచురు నన్ను చూచుటయె కాని - వేరేమి యొల్లని

భావము

ఏమని తలపోయుదు? విధి నింక - నేమని

దూరుదును? ||తల||

2. చెక్కిట చెయి యిడి యలసట - చే వదనము కడువాడగ
వెక్కసమగు తా నుద్దిగ నెట్లు - వేడుక నడపుదును ?
అక్కర తీరగ నాత్తో - ఆడిన మాటలు తలచితే
ఎక్కడ పొగడుదును ? ధైర్య - మే గతి

నిలుపుదును ? ||తల||

3. ననుకృష్టా ! యని పేర్కొని - నవ్వుచు కొగిట మిక్కిలి
అనువుగ జిక్కితి నిక న - న్నడు గిడ నెనయుచును
తనుపులకలు నే నడుగగ - తామరసానన యెప్పటి
చనవున నడపించిన యువ - చారము చందము

లెల్లను ||తల||

7. కాంభోజి - అట

(సామాన్య - ముగ్ధ. అధీర)

పల్లవి :

దయవాడని తెలిసి మనసు నొప్పించితే -
తరుణి ! దోసము కాదటే

అనుపల్లవి :

రయమున తమిరేచి నమ్మించి నన్ను జే -
రకువె ! తలపెట్టితివి ! అయ్యయ్యో ! ||దయ||

1. కలికి ! నీ మీదనే - కలవరమని నీతో -

వలుకరించుకొ లేదా ? నాతో

అలుక చేసితే ప్రాణములు నిలుప లే -

నని యానాడె తెలుప లేదా ? నా

నిలువెల్ల అమ్మల బొదల జేసిన మరుడు -

నీ పాలిటికి లేదా ?

ఇలలో వలచిన విభులను లాలించే

యింతుల జూడలేదా ? రా రాదా ?

॥దయ॥

2. మాట నిలుకడ లేని దానవనుచు నే వే -

మారు విన్నవించ లేదా ? చిన్న

నాటనుండి నీ మీద మనసుంచిన నేరము -

నను జూచి తాళరాదా ? పలుకు

లేటికే మగవాడు పైబడి తిరిగితే -

ఎవరికి చౌక కాదా ? అయ్యయ్యో ! ఈ

ఆటవారమైన నన్ను బో నాడితే -

అది నీకే కొదవకాదా ? నాతో వాడా ? ॥దయ॥

3. ?

8. సురట - ఆది

(సామాన్య - ఖండిత, మానవతి. నాయకుడు - వైశికుడు. ప్రణయ మాన విప్రలంభ శృంగారము; అద్భుతరసము)

పల్లవి :

దానిబోధన వినవద్దురా

అనుపల్లవి :

నన్ను బాయ న్యాయమా ? అది నీకు ప్రియమా ?

నన్నేలర ! బృహదీశ్వర !

॥దాని॥

1. వద్దజేరి ముద్దుపెట్ట నచ్చితే

గద్దరించి మో మోర జేసేవు సామి !

॥దాని॥

2. అదేర ! భళి భళిరా !

ఔ రార ! ఇది మేరా ? పో పోరా !

॥దాని॥

3. ?

9. కేదారగౌళ - ఆది

(సామాన్య - ప్రౌఢ, అన్యాయసంభోగ దుఃఖిత)

పల్లవి :

నే నేల మరులై తినే - ఇట్లా వానికి ?

అనుపల్లవి :

వాని వంచన తెలియక - వనితా ! నే మోసపోతి ॥నేనేల॥

1. పగలు వచ్చేది యిందు ; రే యెల్ల దాని -
 పడక యింటిలో పొందు ; ఇంచుకసేపు
 మొగము చూపేది యిందు ; వింత వింతల
 వగలు చేసేది అందు ; అగడు చేసేది
 యిందు || నేనేల ||
2. నోడి చేసేది యిందు ; చెక్కిలి నొక్కి-
 ముద్దు పెట్టేది యందు ; చాడిమాట
 లాడే దిందు ; కర్పూరపు - విడె మిచ్చేది యందు
 విడనాడే దిందు || నేనేల ||
3. నిందమాట లాడే దిందు ; త్యాగేశుడు అందముగ గూడే
 దందు ; ప్రాణేశ్వరుడు దండనలు చేసే
 దిందు ; నెనరున మోవి విందుచేసే
 దందు ; వేమా రలయించే దిందు || నేనేల ||

10. అనందభైరవి - ఆది

(సామాన్య - ప్రాథ, ధీర)

పల్లవి :

నే ముద్దు నరదుడనే - నీ వాడనే

అనుపల్లవి :

భామా ! నన్నేలవే - బడలిక తీరేను || నే ||

1. మాటలాడి తెలుపవే - మనసులో మర్మము

బోటి ! వింతగా - బొంకేవేమే ?

ఏటికే ఈ వాచు ? - ఎలనాగ ! ఇందరిలో

నాటి వలెనే నీవు - నవ్వుచు మాటాడవే

॥నే॥

2. సంగతి కాదే యిది - సరసు రాలవే నీవు

అంగనా ! తెలుసుకోవే - అతివేగమే

ముంగరకై నా యీ - మురుపు ముత్యము

శృంగారి ! నీ కెమ్మోవి - చెలియుని ఆన నీవే

॥నే॥

3. గబ్బిగుబ్బల పైని - గౌరవమున నన్ను

ఉబ్బుతేమి రతిని - ఊరడించి

గొబ్బున ముద్దు వరదుని - కోరిక చెల్లగా నీ

అబ్బురపు వగల - అతివ న న్నేలవే

॥నే॥

11. సావేరి - అది

(సామాన్య - మధ్య, నీక, ఖండిత; అన్యసంభోగ దుఃఖిత)

పల్లవి :

పూసలోని దారము నలె ఎంత

చేసెనే నమ్మినందుకు !

అనుపల్లవి :

మోసమేమని యడిగితె తగని

కోసమే వేణుగోపాలుడు

॥పూస॥

1. ఎవతి యింటికి పోనని పల్కి

ఎదురిల్లు వొచ్చి వచ్చే ఘడియలో
శివ శివా ! ఇతని మోము చూచితే
సేతు యాత్ర పోయిన తీరదు

॥ పూస ॥

2. అటక మీద సరిగ చీర చాటున

అపెకిచ్చి సేవించుకొనె నట
కటకటా ! ఇతని పేరు తలచిన
కాశి యాత్ర పోయిన తీరదు

॥ పూస ॥

3. నాయిక సానుల సంగతి నిమిషము

బాయలేక కలసి వచ్చి నన్నిటూ
మాయచేసి కూడినందు కిక చాం
ద్రదాయణం బాచరించనా తీరదు

॥ పూస ॥

12. కాంభోజి - అది

(సామాన్య - ప్రాథ, అధమ)

పల్లవి :

పో పో పో యీ ఈ కొత్తమాడ - పుణ్య మేమి ?

అనుపల్లవి :

?

1. ఇంత కుంభ పాలు పితికే - ఎనుము లున్నవి ; నే
సంతరించిన తూముకూరి - సన్న బియ్య మున్నవి
చింతించక రెండు పెట్టెల - చీరె లున్నవి ఇదిగో !
దొంతుల కందిబేడలు గో - ధుమ లున్నవి ||పోపో||
2. నీ మీదనె మంచినూనె - నెయ్యి ఉన్నవి
నే మానంబు దానగాను తే - నె చక్కెర లున్నవి
కామించిన వగల యూర - గాయ లున్నవి నె
యామర పొగాకు వక్కయే పొ - దైన నున్నవి ||పోపో||
3. సంచుల అయిదింట నిండ - శనగ లున్నవి నే
పంచిన వస్తువులు వెండి - పైడి కొంత యున్నది ఇదిగో !
* * * * *
మంచి కదంబ కస్తూరి జవ్వాదు లున్నవి ||పోపో||

13. గౌళిపంతు - అది

(సామాన్య - ప్రాథ, ప్రేమాశక్య)

పల్లవి :

బాల నెంచేది నీకు చొప్పా ? దీన జన
పాలుండ ! నేటి పద్దెల ?

అనుపల్లవి :

వేగమె రారా ! యాల యాంచ

మోడకశైల వాస ! (మువ్వ ?) గోపాల ! ||బాల||

1. చిలుకల పలుకుల - కలకల ములకును

అలరుల విలుతుని - ములుకులకును

అల నెల చలువల - కులుకుడు పొదలను

నెలకొను నలులకు - జంకుచు నుండే || బాల ||

2. అనయము తన మన - మున నిను వినయము

నను నెనరున చన - వున ఘనమగు తమి

కిని మును కొని పెన - గొను తమికిని దిన

దినమును వనరుచు నుండే || బాల ||

3. ముదమున పొదలుచు - పదరిన మది నిను

కదిసిన సుదతిని - కాకున్లు డవై

రదనము తుదలను - పెడనిని నదుముచు

మదను సదనమున - ముద మొనరించే || బాల ||

14. మోహన - జంప

(సామాన్య - ఉత్తమ)

పల్లవి :

భావజ జనక ! పరమ పదనాయక !

అనుపల్లవి :

నీ వెన్న నీ వసుధ దైవ మేది ? మాకు మీ పాద

సేవ కన్న పనేది ? మమ్ము - నీవు చేసేది ప్రోది || భావ ||

1. అరుళాళ ! అరుళాళ ! మేమిట్ట -
 లహో రాత్రులు మిమ్ము
 గరిమతో దలచంగ - కరుణించ రాద ! || భావ ||
2. అంచితము దేవతలు - అందరును మిను సే -
 వించి కా దనుట అన్నిట
 మించిన వేద వినుత ! మమ్ము కరు -
 ణించేది మీ ఘనత || భావ ||
3. నీవు ఏనుగు కొండ - నెలకొని నరద పెరుం -
 దేవి గూడుక నుంటివి వేడుకతో
 నా విన్నపము వింటివి మమ్మా -
 దేవ ! ఏలుకొంటివి పో || భావ ||

15. కాంభోజి - రూపకము

(సాహస్య - ప్రౌఢ, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

మందుల మహిమే మటుమాయ నా
 మాటంటే కూడదటవే

అనుపల్లవి :

మందె మేలమున మరచెనో ? లేక మగువరో ఏ -
 మందు నే ? మ్రొక్కినను ; రమ్మనవే ! || మందు ||

1. ఆటాడి వలచిన వలపులు భూమిలో -

అయ్యో లేదు కాదె ?

వాటమైన మగవాడు దొరికేసి -

వ్రాత ఫలము గదవే?

॥మందు॥

2. ఆనాడే తెలియనైతి - అమ్మచెల్ల ! ఈ -

పానుపు పాలాయె నా ప్రాయ మెల్ల

కాని పోని దాని వావే - కడవెళ్ళ సుఖము -

కాన నైతి నించుకై న

॥మందు॥

3. హాయి లేని యాడుపుట్టు - కాయె నమ్మా ! -

మాయ మరుని కొప్పగించ నాయెనమ్మా !

పోయెగాని చెట్టపట్ట - డాయెనమ్మా ! -

పాయరాని విరహమె మిగు -

లాయెనమ్మా ॥మందు॥

16. సారంగ - అట

(స్వీయ - ప్రాథ, సాంవర్య గర్విత. పార్శ్వ చాళి మధురాలాప)

పల్లవి :

మగువ (తను వెన్న) నే - మాడ్కినుండె ?

అనుపల్లవి :

సొగసునకు పుట్టిల్లు - చొప్పనగ నుండె

॥మగువ॥

1. నెలత పయ్యెద లోన - వలుద పాలిండ్లపై
నెల వంక లే రీతి - నెలవు మీరె ?
వలరాజు అపరంజి - కలశము వెలయించి
నలనొప్పగా డాగు - వ్రాసిన ట్లుండె ||మగువ||
2. తావి మించిన యట్టి - తరుణి వాతెర కెంపు
భావించి చూడ నే - పగిది నుండె ?
భానజు డమృతమెల్ల - పదిలంబుగా గట్టి
వేవేగ తాముద్ర - వేసిన ట్లుండె ||మగువ||
3. సిరుల నింపొందు మా - శ్రీకృష్ణుతో నింతి
పరివి పెనగంగ నే - కరిణి నుండె ?
అరయ నీలపుసరులు - అపరంజి సరిపెణయు
సారిది మారుడు పెనది - చూచిన ట్లుండె ||మగువ||

17. శంకరాభరణము - అట్

(స్వీయ - కలహాంతరిత. నాయకుడు - అనుకూలుడు. విరహ
విప్రలంభశృంగారము)

పల్లవి :

మానినీ! వినవే నే మందబుద్ధితోను - మాటాడక యుంటి నే

అనుపల్లవి :

మానమే భూషణము - మానవతుల కెల్ల

మాన మెడలిన వెనుక - ప్రాణ మేటికె ?

చెలియ ! ||మానినీ||

1. ఇరుగు పొరుగు వార్త - హితవుగ నే నెంచి
సరసునితో పొందు - చాలు పొమ్మంటినే
మరుగేలనే ? నటుల - మాటలు నే విని
తెరవాన బ్రతుక్కిట్టి - తెరగాయె నిక నేల ? ||మానినీ||
2. మాపు రేపు విభుడు - మర్యాదతో నన్ను
దాపున చేర్చుక - దయతో నేలుచుండగ
ప్రాపు దొరికె నని - పడతు లందరు ఎడ
బాపిరి ఇక నా - భాగ్య మెట్లున్నదో ? ||మానినీ||
3. అగరు గంధము మేన - అలది కౌగిట చేర్చి
నగకాడు నను గూడి - వద్దికై యుండగ
మగున లేమో నా - మనసు భేదించిరి
నగపేల ? చిరుతని - వాసుడై యున్నాడు ||మానినీ||

18. అహిరి - చాపు

(పరికీయ - ప్రౌఢ, సాహసిక)

పల్లవి :

రారా ! రారా ! రారా ! నీ ధర్మము
రాతిరి విటకాడా !

అనుపల్లవి :

తేరకాడ ! నీవు - తెచ్చేవో ? ఇచ్చేవో ?

||రారా||

1. అత్త మెత్తనిది మామ ముసలివాడు

ఉత్తముడైన బావ - ఊరలేడు

సత్యము నా మాట - సవతిపోరు లేదు

ప్రత్యేకము ఇళ్ల - పై కానలీ లేదు ||రారా||

2. మొగుడు జంజకి గాడు - మొత్తిన తిట్టడు

తగుల బట్టి కాని - తలచలేడు

మగనాలి నే నని - మనసున నెంచకు

పగలైన రా యే - పడుచు సందడి లేదు ||రారా||

3. మరదులు నే నంటే - మాటాడ వెరతురు

ఎరిగిన వివరాల - కే మనరు

నెరజాణ! వేణుగి - నిలయుడా ననుగూడి

సరగున నీ కొక్క - సంతానమే కాని ||రారా||

19. మంగళకైశిక - అట

(సామాన్య - ప్రాశ, వాగ్విదగ్ధ)

పల్లవి :

లంజరికము మాను మీ చెలువ కృష్ణ !

అనుపల్లవి :

చంజి (?) మధురాపురి - తంజావూరి వలె తలచకు మీ

పంజె తోలురాయ - పాళెము లంజలు

కంజదళేక్షణ - కలికి చెలువ కృష్ణ ! ||లంజ||

1. వాడి నాకులును - వక్కలు సవరించి

విడె మీయ - వెస నవ్వుచును

కోడె నామము దిద్ది - కొప్పు దువ్వుకొని

వాడ వాడల నిన్ను - నలపింప జూతురు ||లంజ||

2. ఈ సొమ్ము తెస్సా ? - ఇదియేది చూతమని

ఆసతో ధరియింతు - రటు మీదట నిన్ను

మోసపుచ్చి పక్క - వేసుకొని నిన్నంటే

దోసానికి వెరవక - దోచి పొమ్మందురు ||లంజ||

3. ?

20. మోహన - రూపకము

(సామాన్య - ఖండిత)

పల్లవి :

వచ్చితివా నాతో - వాదులాడ ?

అనుపల్లవి :

ఈ ముచ్చ వగలకు - నే మొక్కేరా నరాహ ! ||వచ్చి||

1. మందయాన యింట నిన్న - మాపటివేళ మోవి

విందారగించి నీ విటె - విలాసముతోను ||వచ్చి||

2, మొగ్గల తీరె న దాని - నిగ్గు చన్ను లదిమి

బిగ్గె గుమ్మనై న రొమ్ము - తగ్గులతో నిపుడు ||వచ్చి||

3. అంబుజవల్లి పత్తివైన - యాదిమూర్తివో
కంబుకంఠి రా రమ్మని - కలిసేనని నేర్పిన

॥వచ్చి॥

21. భైరవి - చాపు

(సామాన్య - ప్రౌఢ, సురతప్రియ)

పల్లవి :

వనిత వగవగ నుపరి సురతము - వర్షమై
యే తెంచె నిప్పుడు

అనుపల్లవి :

మనసు భ్రమయో లేక యిది యల
మరుని మాయ విచిత్రమో !

॥వనిత॥

1. సొగసు కురులను మొయిలు ముఖమను

సోము సందము నెల్ల గప్పెను

పొగరు కనుబొమ లింద్రచాపము

పొలుపు దాల్చుచు మీరెను

మిగుల నతిన గళనిశ్వాసము

మేటి పవనుడు విసరసాగెను

మగువ నడుమున తీగ మెరుపులు

మాటి మాటికి మెరసెను ॥వనిత॥

2. కలికి జలిబిలి కులుకు పలుకులు

గళ రవమ్మున ఉరుము లురిమెను
 కలికి ముత్యపు సరులు ముడి విడి
 ఘనముగా వడగండ్లు రాలెను
 కలయికల చిరుచేమట వాసలు
 కనక కుచ గిరులందు కురిసెను
 నెలవు కొను స్వేదముల కొలనులు
 నిండి మడుగై పారెను || వనిత ||

3. ?

22. పంతువరాళి - రూపకము

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

విన్నవించరమ్మా ఓ చెలులారా ! - విన్నవించరమ్మా !

అనుపల్లవి :

నిన్ను బాసి చింతలో కరగి - కన్నీరు నింపుచున్న దనుచు
 కన్నెలార ! నా దీనత - కరిగిరి వరదుని తోనే || విన్న ||

1. వనితపై నలనాటి నెనరెందు బోయె ? నేల

కినుక ? మరుని కొప్ప గించితివా ? యని || విన్న ||

2. మగవారిని చెలులు నీవల్ల నమ్మ - దగదన వలసె నేడు
సాగసాయెనా ? యల - సుదతి మాయ లయ్యయ్యో !
మగువ కిచ్చిన బాస - మరచితివా ? యని ||విన్న||

3. ఘన యోగపురి సామజవరదా ! నీవు
కన్నుల గట్టిన ట్లగునా ?
మనసున నున్నట్టులుండి - మరి కౌగిట లేవు
గనుక న్యాయముగాదు - కలికి నేలరా ? యని ||విన్న||

23. కాంభోజి - ఆది

(స్వీయ, ప్రాళ, స్వాధీనభక్తృక)

పల్లవి :

సదయుడైన మా మదన గోపాలుని
చను వందరికి దొరుకునో దొరకదో ||

అనుపల్లవి :

పదవే అలవాని చెలిమి - బలవంతము గదవే ||సద||

1. ఆట ప్రాయమునాటి మక్కువ

అదివరకు ఉండేదే యెక్కువ

నేటికి విడనాడేదే నిక్కువ

అతివరో వినవే అందరికిని తక్కువ ||సద||

2. అన్య భామలవలె నన్నాడడే

ఆడినమాట తప్పని నెరప్రోడడే
నను బాసి యే వనితను గూడడే

నాపై నెనరు ఏ నాటికి వీడడే

॥సద॥

3. అంతరంగము తెలిసిన లోలుడే

ఆ సుమబాణుని మించిన లోలుడే
కంతుకేళిని నన్నేలు దయాళుడే

ఘనుడైన మా మదన గోపాలుడు

॥సద॥

24. సారాష్ట్ర - ఆది

(స్వీయ - ప్రాథ, ప్రేమాధిక్య)

పల్లవి :

సాముచేసెనే మా వరదరాజులు - సాముచేసెనే

అనుపల్లవి :

సాముచేసెనే దొడ్డప్రేమతో సురలుపొగడగా

సామజవరదుడు సామి పగరుల గెల్వగా

॥సాము॥

1. దట్టి బిగించుక దండెలు దీయుచు

చుట్టుకొ పరువడి

దిట్టగజేయుచు పట్టుచుకొంత

కట్టులాడు సం - గడములు దిప్పుచు

॥సాము॥

2. పట్ల గంధమును - జెట్ల గొప్పయును

పట్ల కోపమును - జెట్లవలెనె కా

గిట్లను పొర లే - టట్లను పెనగే

టట్లను ముట్టి - టట్టే వెనుకను

॥ సాము ॥

3. కడువడి మీరగ - కటారి కోలలు

పటుతాళంబులు - పట్టుచు చెనుటలు

పుడమి గుహారి (?) పుణ్యకోటి వైరికి

పట్టడ మియ్యక - పగతురు తొడి బడ ॥ సాము ॥

25. అనందభైరవి - ఆది

(పరికియ - ప్రాశ, తృప్త)

పల్లవి :

సొమ్మచు సోలుచు - సుందరి వచ్చే

సొగసు చూడరమ్మా కొమ్మా !

అనుపల్లవి :

చొక్కపు టరవిరి - సురటిని చేకొని

చక్కని కృష్ణుని పక్కన రాతిరి - సరిసరిగా కలిసిమెలసి

॥ సొమ్మ ॥

1. కుసుమాయుధు నర్చించు తెరంగున

కొప్పున విరు లొకటొకటిగ జారగ
విసునక వేకువ జాము చందురుని

వితముచ ముఖకళ వెల వెల బారగ
కొసరి కొసరి తన యూరికి వెడలగ

కోకిల కొరికి కొరికి తిన మానిన
పసగల తలిరుల తీవిని ననుగత

రస జనకంబగు మోవితో కడు
రాజిలెడు మైతావితో

ఒసపరి నిద్దుర కంటి జోకతో
ఒంటికట్టు ముడి నడలు కోకతో
మిసమిస లనుచును - మిట్టల మీదను

పసుపు నిగ్గుగల - పయ్యెద జారగ

॥ సొక్కు ॥

2. గగన తలంబున సంధ్యారూఢ రుచి

కలసిన చుక్కలు పెనగొని జాడ
బిగి బిగి రత్నసరమ్ముల పొదలుచు

చిక్కువడిన హారము లసియాడ
మగువ నడుము కుతికిలబడి మృదు కుచ -

యుగ భరమున కలికి నడలు బెళుకుగ
మొగమున నెర నెల తగిలిన రోహిణి

నగల ముంగురులు నటించగ
 ప్రియ వాక్యము చిలుకను మించగ విని
 మగుడ రతాశలచే నించగ నల
 మరుడు శరంబుల ముంచగా
 నగధరు కనుకొని నగు క్రేగంటను
 చిగురుబోడి కడు - సిగ్గున మెల్ల నె

॥సాక్షు॥

3. చల్లని మంచు తెరంగున భాసిలు
 చందు పసిండి యరంటుల లీల
 తెల్లని వలిపపు పావడలో తొడ
 లులసిల గల నిగ నిగ మని చాల
 ముళ్ల బంతి పెట్టి పావలు
 మురువు మీద మెట్టి అందెలు
 ఘల్లని మ్రోయగ శృంగారరసము
 వెల్లి విరిసి పారగా తన
 యుల్లము వెన్నుని గోరగా నెల
 పిల్లలు చెక్కుల మీరగా
 నల్లని సామిని నలినదళాక్షుని
 మల్లికార్జున సమానుని
 పెనగొని వరదా యని

॥సాక్షు॥

ఇతరుల పదములు

1. శహన - త్రిపుట

(స్వీయ - వాసవసజ్జిక, అనుకూలపతిక, సంభోగశృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

అక్కట మరుపాయె - నొర మరే మాయె ?

అక్కర దెలిసి రా - నైతి నదేమాయె ?

అనుపల్లవి :

పక్క బాసిపోవు వేళలో - ఎక్కడికి అని చెట్టపట్టగ

నిక్కముగ నీతో నత్తునని చని - నిన్న ప్రాద్దున

నుండి గానవు || అక్కట ||

1. ఏడాది పండుగ నేడని యెంచి యీ

మేడ శృంగారించితి జలకమ్ముల

నాడి వల్వయు ధరించితి కస్తూరిబొట్టు

వాడిగా నొనరించితి

నాడు నింటికి వేడుకల్బ

లోడిమిగ జేయు దామని యీ

వాడ వాడల చేడి లంపిన

లేడు లేడని మరలి వచ్చిరి

|| అక్కట ||

2. పడకటింటి మంచి వాసన పన్నీట

బడి బడి నలకించి రంగైన పు

ప్పొడి మ్రుగు లలరించితి పానుపుపైని

పొడిపూలు పరపించితి

నడి నడిగ తెల్లనాకు మడపులు

ముడుపులుగ మడిపించి నే నా

నిడుపుగల పూసరులు క్రొమ్ముడి

ముడున పనిపడి గడితి నివిగో

॥అక్కట॥

3. ఈనాడు కూడెడు ఏ సతీపతులును మ

రేనాటి కెడ బాయక యుందురని పలికి

తే నది సడ్డసేయక యుంటి వింక

గానిమ్ము తడవింక సేయక

పోనీ పోనీ వచ్చితి నీ

పుణ్యమాయెను లేర రంగడ

సూన శరు సంగరములో నిను

సొక్కజేతుర సింహపురవర

॥అక్కట॥

2. కాంభోజి - ఆది

(సామాన్య - ప్రాశ, విరహోత్కంఠిత)

పల్లవి :

అక్కరో ! నేను వానికి - మ్రొక్కి వేడుకొంటి నని

గ్రక్కున తోడి తేవే ఓ - చక్కెర బొమ్మా !

అనుపల్లవి :

ఎక్కునైన కృష్ణదేవుని - అక్కున జేర్చి హాయిగా

చక్కెర మోవిని నేను - నొక్కనలె

నంటి నని ॥అక్కరో॥

1. మందగమనరో ! నీ కే - మందునే ? వాని వింతలు

ఎందును జూడ లేదే ఓ కుందరదన !

పొందుగ కలయగ నేను - సుందర మనుచు నీవు

ముందర తెల్పిన దెల్ల - ఎందుపోయె

నంటి నని ||అక్కరో||

2. మందమారుత మిదిగో ! - సందుగొని డాసెనే యీ

చందమామ కాకల కే - మందునే ? భామ !

పొందుగా నన్నేలిన యా - నందకృష్ణుని ఈ వేళ

పొందుసేయ రమ్మనవే - ఎందుకు

జాగు చేసేవే ? ||అక్కరో||

3. కన్నడ - రూపకము

(స్వీయ - మధ్యధీరాక్షర, ఖండిత - నాయకుడు - శతుడు. సఖి పార్శ్వ చారిణి. మాన విప్రలంభ శృంగారము, కరుణాకావసము)

పల్లవి :

అడు గడుగున కలగి పోవు టది - అతనికి మేలుటమ్మా ?

అనుపల్లవి :

అడల కడుగ నోరు లేదటమ్మా ! మీరనబెట్టి

ఒడలెరుగని సివము నెప్పుడు - పుడమిని రా నేరదమ్మా !

నుడివెద మా యింటి గుట్టు-నొరు లెరుగరమ్మా ||అడు||

1. మిద్ది మీది పరుగులు - మీసాలపై తేనెలు
కొద్దికాలమే కాని - కొనసాగు నటమ్మా !
హద్దు మీరి అర్థరాత్రివేళ - నాడ కేగుచుండ
ప్రొద్దుగాని ప్రొద్దు వేళ - పోవరా దంటినమ్మా ! ||అడు||

2. పగ లొక్కనాడైన కంటి - కగుపడి నే నెరుగనమ్మ !
తగులుమారి యొకతె బాగ - తగులుకొనె గదమ్మ !
సొగసు మీరి సొగసు చేసి - మొగము చూచు
చుండు నమ్మ !
మొగము నద్దము లున్ననమ్మ - మొగమాట మేలనమ్మ !
||అడు||

3. పెరటి చెట్టుమందు మీద - ప్రియముగలుగునగునటమ్మ !
పరులుపెట్టు నెట్టిదైన - పరమార్థము కాదుటమ్మ !
ధరను సింహనగర రంగ - ధాముని నిక నమ్మకమ్మ !
మురిపెము లిక మానుమమ్మ - తరిలిన మచి దొరకదమ్మ !
||అడు||

—

4. కాంభోజి - రూపకము

(స్వీయ - మధ్య, ఉత్తమ, స్వాధీన భర్తృక. నాయకుడు - అనుకూలుడు)

పల్లవి :

అలసిపోతి నయ్యె సామి ! - అంతే చాలు నేటి కిక
కలయుటకు - కాలము లేదా ? మరేమి ?

అనుపల్లవి :

కులము నారమై యుండగ - కూడిక సతమై యుండగ
తలపనేల సింహనగరధామ - శ్రీరంగధామ ||అలసి||

1. బలితపు చెమట సోనల తోడ - వాడిన నెమ్మొము
క్రొన్దమితోడ

వెలయు నిట్టూర్పు సెగలతోడ - విరిసి విరియని

కన్దాగలతోడ ||అలసి||

2. నడకెడు నును నెమ్మేనితోడ - తడబడు మాటల చవితోడ
అడలుసట్టి పెన్దొడలతోడ - అసు రుసురులతో

నీ తోడు ||అలసి||

3. కలిగిన దెల్ల నొకనాడు - కడజేసుకోగా మరునాడు
కళలు జూరిపోయె చూడు - నిలుపుము సింహపుర

వర నేడు ||అలసి||

5. ఆనందభైరవి - అట

(స్వీయ - ప్రాశ; తన దుస్థితి చెలికత్తెతో చెప్పకొనుట. కరుణా రసము పదమంతటను గలదు)

పల్లవి :

ఆడు దాని జన్మమయ్యో ! - అన్నిటికంటె నధమము
కాదట వే ?

అనుపల్లవి :

ఈడు రాక మునుపే - ఏమో యెరుగని
నాడే వక్కడు మెడను - త్రాడు గట్టునమ్మా
చేడెరో ! ఇట్టి అన్యాయం - బేడనైనను జూడగ
కోడిగము గాదె ? పెనిమిటి - కుంటియైన
కురూపియైన ? || ఆడు ||

1. తల్లిదండ్రుల నన్న - దమ్ముల నక్కల చెల్లెళ్ళను విడిచి
వల్లభునే దైవముగా నమ్మి - వాని యిల్లుచేరిన
పిదప ఏమందు మనపాట్లు
కల్గఁజే ? పుట్టింటి వారిని - గాన బోవలె నంటిమా అది
వల్లకా దని చెప్పుదురు ! - పగవారి కై నను
వలదు గదవే || ఆడు ||

2. అత్తగారి పొత్తు - అతినరో యేమందు ? కత్తికోత

మేలుగా ?

జిత్తులన్నీ నేర్చిన యాడుబిడ్డల - చిత్తము

మెప్పించి చెలగు తెవ్వరి తరము ?

ఉత్తకొండెము లెన్నో వారలు - ఒత్తి మగనితో చెప్పి

దినమును

మెత్తగా కొట్టింప జూతురు - మిక్కటంబుగ

వేడ్కతోడ || ఆడు ||

3. పెక్కు బాధల కోర్చి - బిడ్డల గనగా యీ - దిక్కు

మాలిన బ్రదుకు

ఎక్కడకును బోక - ఏమియు జూడక-ముక్కుచు

నింటను మూల్గుట తలవ్రాత

నిక్కముగ మనలోన సుఖపడు - నీలవేగులు నూటి

కొక్కరు

ఎక్కువౌ వేంకట సుబ్బరా - యేశ్వరుని

కృపజూడ మన్నను || ఆడు ||

6. శహన - చాపు

(స్వీయ - ప్రాణ, విరహోత్కంఠిత, అయోగ విప్రలంభశృంగా
రము, కరుణ)

పల్లవి :

ఆడుదాని జన్మమెత్తిన శలమేమి ? అతివరో ! స్వర్ణమమ్మా

అనుపల్లవి :

మేడలు మిద్దెలు - మెండు గలిగిన నేమి ?

ఈడైన విధునితో - నెనసి యుండకపోతే

|| ఆడు ||

1. అతివ మిక్కిలి రూప - నతియైతే నేమి ?

సతతము పతిధక్తి - సలిపితే నేమి ?

అతులిత వ్రతములు - ఆచరించిన నేమి ?

పతితోడ హితవుగా - పలుకు లేక పోతే

|| ఆడు ||

2. వెల విరి నస్త్రాలు - వెయ్యి గట్టిన నేమి ?

సలలిత నవరత్న - సరులు పెట్టిన నేమి ?

కలిమి అందరికంటె - కలిగి యుంటే నేమి ?

శలకాలమునాడు - పతిని గూడక పోతే

|| ఆడు ||

3. కస్తూరి గంధము - కల్పి పూసితే నేమి ?

విస్తారముగ - విరహ ముండిన నేమి ?

శిస్తుగ పువ్వులు - శృంగారింఛిన నేమి ?

కస్తూరి రంగని - కలసి యుండక పోతే

|| ఆడు ||

7. తోడి - రూపకము

(సామాన్య, ఖండిత, మధ్య ధీరాధీర, ఉత్తమ, అంగగోపన. నాయకుడు వైశికుడు. కరుణాద్భుతరసములు)

పల్లవి :

ఇంతలోనే అలుగుటెలరా ? నే నేమందు నేరమేమిరా ?

అనుపల్లవి :

వింతలాయె లేరా వార - కాంతల పరమాయెనన్నా
ఇంతలు కనులున్న వాని - ఎర్రజేసి చూచే వారా || ఇంత ||

1. వారితోడ గూడి యాడ - వలదు మానుమంటినా ?
కూరిమిగల నా ముత్యాల - హార మియ్యనంటినా ?
చీరెలియ్య ఒక తె చూచి - చెప్పగా. నే వింటినా ?
తారుమారు చేసినను - దండించు చుంటినా ? || ఇంత ||

2. వేడుక లాడాడ నని - ఆడి పోసుకొంటినా ?
ఈడువారు గేలిమాట - లాడిన మా రంటినా ?
తోడులేక రేబవలు నా - మేడ జేర్చుకొంటినా ?
కోడిగాని కంటిగాని - కోపముతో నంటినా ? || ఇంతు ||

3. ఒరుల నింటనైన సఖ్య - మొందగ వద్దంటినా ?
వెగువక నెల కొక్కసారి - ఇరువుకు రమ్మంటినా ?
కరువు దీర నా కంటికి - కన్నడి పొమ్మంటినా ?
తరచుకు సింహపురి రంగ-ధామ పోనిమ్మంటినా ? || ఇంతు ||

8. సారాష్ట్ర - ఆది

(స్వీయ - సవోధ, విరహోత్కంఠిత. విరహ విప్రలంభ శృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

ఇంతి వినవే! యీ రాజశేఖరుం డెవడో తెలుపరా దటవే!

అనుపల్లవి :

కాంత ! ఈతడు బంగారేచ ధరణీ - కాంతుడో ?

జయంతుడో ? శ్రీమంతుడో ?

1. చాన వీని నెమ్మోము పున్నమ - చందమామ చందము
మీరు

వీని కన్నులు వెలిదమ్మి రేకుల - విధమున నలరారు
తేనె లొల్కు సుధజిల్కు వీని - తేటలైన మాటలు సౌరు
వీని మేని కాంతులు వేమారు క - డానిగేరు గడవే
నే నేనుని డెలుపుదు నీతని పెన్నెరు లందము
అభిబృందము చందమవును

కాను కే సరి కేసరియశాసనగ దనరు యీ చెలువము

యువతీ

మానస తోషణమై కనుగొను

మానవులకు నేత్రోత్సవ మయినది

॥ఇంతి॥

2. సన్న తాంగిరో వీని చూపులు - శేంబరారి తూపులనేలు
 పొన్నరంట్లనే యూరు లూరకే - పో పొమ్మన జాలు
 చెన్నుమీర నలరారు వీని - చెక్కు టద్దముల డాలు
 నన్నెలాడి ! యితని వీనులు - శ్రీవర్ణ యుగము గదవే !
 పొన్నమ యీతని పొక్కిలి నవ్వులు - వెన్నెల తేలి

చిన్నెల

వన్నెలకన్న మిన్న కరి - నెన్నపు నెన్నడ తెన్నదగినవో
 కన్నెరో ! నే నెటు సన్నుతి సేయుదునే ? గురునకు
 పన్నగ వరునకు నైనను వశమా ?

॥ ఇంతి ॥

3. వనిత ! వీని సొగసైన రదములు - వజ్రమణుల కేసరిబోలు
 వినవే యీతడు వంగారేచ - విభుడే కాబోలు
 వనజనేత్రి ! యిటువంటి వాని - తనువు గాంచినదే జవరాలు
 కనులు గలిగినందుకు ఈతని దినదినము జూడవలె
 ననబోణిరో ! నన్నల క్రొన్నన విలుతుని కేళిని మది బాళిని
 నెనయు మనవే యీతనిపై నా మనసు దగిలి యున్నది యీ
 తని వొందని తను వేమిటికే మోహము
 ఘనమై యున్నది ఇక తాళ లేనే

॥ ఇంతి ॥

9. హిందూస్థానీ కాఫీ - ఆది
(స్వీయ - స్వాగీత పతిక, సంభోగశృంగారము)

పల్లవి :

ఎందుకు రా కోపము ? మదన జనక !

ఏమి మనసున దోచెరా ?

అనుపల్లవి :

?

1. గ్రక్కున నను నీ - కాగిట జేర్చవు

చక్కని మోవి చురుక్కున నొక్కవు ||ఎందుకు||

2. సరగున సమరతి - సల్పగ దలచిన

గురు కుచములచే - గ్రుమ్మితి నని యా ?

||ఎందుకు||

3. ధర రేపల్లె పురనరా ! నీమది - కరుణ చూపి

మరు కేళి గూడరా

||ఎందుకు||

10. ? ?

పల్లవి :

ఎన్నడు ఈ మోహ మనే - దెలువంటిదో యెరుగ

అనుపల్లవి :

నన్నున్న చోట నిమిషమై - నా ఉండ నీయదు

వన్నెకాడైన కైలాస - వాసుని రూపమే చూచి -

వలచి మైమరచి యుంటినే ఓ యమ్మలాల ! ||ఎన్న||

1. ఆట పాటల మీరినానె - ఆసలే దెవ్వరితోను
మాటలాడ పోయినాను - మరులు కొలిపెనే !
కూటములు మదిలో తలుచు - కొన్న మేను పులకరించి -
గుండె దిగులు దిగులు మనేనే ఓ యమ్మలాల ! ||ఎన్న||
2. మూల నున్నదాని తెచ్చి - ముంగిట బెట్టిన వలపు
చాలు చాలు ఆడుదాని - జన్మమింక నే లే ?
ఏల బాధించేరే నన్ను ? - ఎందుకు తోడెల్ల దాని -
ఎందు కొని తాళుదునే ? ఓ యమ్మలాల ! ||ఎన్న||
3. క్రొత్త వలపు రవము - ఎత్తిన వారి వలెను
తత్తరపడి నా మనసు - తల్లడించెనే
చిత్తజుడు లాగి మొల - కెత్తి యో రతిసీమను -
చిమ్మగా సొమ్మసిల్లితినే ఓ యమ్మలాల ! ||ఎన్న||

11. ? ?

పల్లవి :

ఏడనుండి వచ్చె నీ మేలమ్మా !

అనుపల్లవి :

నేడు రాడాయె నిదిగో వరద రాజమ్మా

||ఏడ||

1. కేలన పాలు చక్కెర పెట్టి పెంచిన చిలుకకు
నే నేమి చేసితి?

మారు ములుకులకై - నోరు మూసితి నమ్మా! || ఏడ ||

2. చాల నేర్పున బన్నిన యీ మెడ - తాళివల్ల కొంత
తాళితి నడజాతి కాకల తాళ జాలితి భువి -

పాలుపొందనికి సోలితి నమ్మా || ఏడ ||

3. కందర్పుని లీల గలసెనే - కాముడై యందమైన
వరదు డిప్పుడు

ఎందును దయగల డిప్పుడు నా - డెందుండి నచ్చెనో

ఇప్పు డో యమ్మా || ఏడ ||

12. గౌరీపంతు - చాపు

(సామాన్య - ఖండిత, మధ్య ధీర. నాయకుడు - ఛృష్టుడు. ఈశ్వరై
మాన విప్రలంభశృంగారము, రాద్రము)

పల్లవి :

ఏ రీతి బొంకేవురా ? ఓ రోరి ! - ఏ రీతి బొంకేవురా ?

అనుపల్లవి :

ఏ రీతి బొంకేవు ? ఇదిగో ! నీ భుజమున - దేరిన పసపు

నిగ్గులు ; నీ మేనల జారిన కుంకుమ జమ్మలు

నీ రెప్పలపై పేరిన కాటుక కగ్గులు వేణంగిరాయ ! -

రారా యేటికి సిగ్గులు ?

|| ఏరీతి ||

1. ఎందుకు తక్కివు ? మందగమనలతో - పొందు

సేయ నంటివి

పొందులు సేయఁ గోకుంటే ఏడది - సందిట గాజుల

కోతలు ? నీ మేనెల్ల

చిందిన గంధపు పూతలు నీ పెదవిపై

కందిన కెంపుల పూతలు చెక్కిట చెలు - వొందిన

కస్తూరి గీతలు ఓ రోరి || ఏరీతి ||

2. నిన్న నాతో నల నీరజముఖి యింటి - కెన్నడు బోనంటివి

ఎన్నడు పోకుంటే ఇదిగో నీ చెవినంటు - కున్నది

ముక్కెర నొక్కులు నెత్తురు గమ్ము

చున్నది రొమ్మున రక్కులు నీ నాలుకపై

సున్నము మించిన పొక్కులు నీ నిడువాలు - కన్నుల

నిద్దుర సొక్కులు ఓ రోరి ! || ఏరీతి ||

3. నిక్కము వేణంగి నిలయుడ ననుగూడి యెక్కడ బోనంటివి

ఎక్కడ బోకుంటే ఇదిగో నీ గళమున - చొక్కపు

చందురు కూనలు నీ మేనెల్ల

చిల్కిన చెమ్మట వానలు నీ సిగలోను

పుక్కిన పూలసోనలు నన్నంటకు - మిక్కిలి

నీ మీదానాలు ; ఓ రోరి ! || ఏరీతి ||

13. బేహగ్ - రూపకము

(పాకీయ - భాతయకావన యగు సాహసిక. నాయకుడు - ఉపపతి.
భయానికరసము, సంభోగశృంగారము)

పల్లవి :

ఒకటే మాటన బలిమిని - ఒప్పుకొంటి గడరా ? ఆ పై
అకటా ! నే - నోప జాలరా !

అనుపల్లవి :

ఎకనక్కెము గాదురా లేరా - ఎంతసేపు సహింతురా ?
ఒక ఒకమని నన్వకురా - పరులు రాబోయేరు
సామి ! ॥ఒకటే॥

1. మొగము మొగముతో జేర్చి - ముద్దుపెట్టుటంతే కాని
చిగురు మోవి పంట గంటు - సేయబోకురా

తగు మాత్రము మొలక చన్ను-బొగడ లంటు టంతే కాని
నగుబాటగు చేతిగోరు - నాట నీయ బోకు సామి ! ॥ఒకటే॥

2. ఇంతదాక మగవానిని - ఎరుగుదునా నేడే కాని
ఇంతటి తడవైన బొంక - ఎటుల నవునురా సామి !
ఇంతెకాదు నేటి రాత్రి - కింటి యాతనితో నన్ను
మంతసమున గలుప బూన - మాటలాడు

చున్నవారు ॥ఒకటే॥

3. ప్రొద్దు మాపు వేళాయెర - పురుషు డూరనుండి వచ్చు
 సద్దు లేక పోయి వత్తు - చాలింపుమురా
 పెద్దలు విని చూచిరన్న - ఇద్దరికిని మోసమగును
 పద్దులి నరసింహ నగర - వాసుడ ! రంగేశుడ !

యిది || ఒక పే ||

14. ముఖారి - అట

(సాహస్య - ఖండిత, ప్రౌఢ. నాయకుడు - వైశిష్ట్యముడు. కరుణా
 రసము)

పల్లవి :

కాశీకి పోయెదనే నీ వలననే - కాశీకి పోయెదనే

అనుపల్లవి :

ఓసోసి నా మది నన్ను అట్టుల నీదు - ఆశలెల్ల నిరాశ
 చేసుక సదే || కాశి ||

1. వీ తీరు నైనను - ప్రీతి సేయుదు నని
 పాతకిచే చాలా - భ్రమసి తిరుగుచుంటి
 రాతి మనసుగల - నాతి వీ వనుచును
 నే తెలియక మోస - పోతినే వేసారి

|| కాశి ||

2. చక్కగాను నీవు - సంతోషముగ నాతో
 ఒక్క మాటాడిన - తక్కువపే నీకు

ఇక్కడి భ్రాంతిచే - ఇల్లాలిని బాసి

దిక్కు దెసయు లేక - తిరిగి తిరిగి రోసి

॥ కాశి ॥

3. ముగ్ధగుమ్మ ! మన - మిద్దరి కూటమి

ముద్దు నట్టేశ్వర - మూర్తికె తెలుసును

సుద్దు తెంచకుండు - సుదతి నీ వనుచును

పద్దుచేసి నాతో - పలుకవు గనుకనే

॥ కాశి ॥

15. దర్బారు - అట

(స్వీయ - మధ్యధీరాధీర, ఖండిత. నాయకుడు - ధృష్టుడు. సఖి
పార్శ్వచారిణి. మాన విప్రలంభశృంగారము, కరుణాద్భుతరసములు)

పల్లవి :

గడియ గడియ కటువంటి - గారుడములు తగునటమ్మా !

అనుపల్లవి :

పిలిచిన మారాడడమ్మా ! అదియేమో కొమ్మా !

నుడువ తరము గాదె వాని - నడతలు నాతోడు సుమ్మా !

విడిచిన నిక దక్కడమ్మా - వీధి కెక్కవలయు

నమ్మా ! ॥ గడియ ॥

1. కరుణమాని కనుల యెదుట - కాంతలతో సరసమాడ

గరిత ! యోర్వ వశమటమ్మ - గట్టిగ వినవమ్మా !

ఇరుగు పొరుగు లమ్మలక్క--లెంకో చులకన సేతురమ్మా!
పురుషుడే ఈ రీతి సేయ - పరు లిక నెటుల నిలుతు

రమ్మా ! ॥గడియ॥

2. ఏమో పోనీ యనుచును - నే నెంత యూరకున్న తాను
నా మీదనే నేరమెంచి - నాతో బలుక డమ్మా!
సామ దాన దండ శ్లేద - చతురోపాయములు చూచి
వేమరు నే నలసి సొలసి - విహితమా యిది ? యంతి

నమ్మా ! ॥గడియ॥

3. ఆలు మగల యలుక తళుకు - టద్దములపై పెసరగింజ
వలెనె నిలువ దనుచు మీను - పలికెదరు గదమ్మా!
వాలుగంటి! అతడు ఇందు - వచ్చి మాసమాయెను
తాలిమి యిక గలుగదమ్మా - తప్పెవరిదో

తెలుపరమ్మా ॥గడియ॥

4. ధరను వెలయ ఛత్రపురిని వెలయు జగన్మోహన
వర నాటకమునకు తా - నరదుడై యుండెనమ్మా!
సరస కళా భరితుడమ్మా! - సంగీత లోలుడమ్మా!
అరయగ నన్నేలడమ్మా! - అందుకేమి

ఉపాయమమ్మా ! ॥గడియ॥

16. కురంజి - త్రిపుట

(పరికియ - విరహోత్కంఠిత ; అన్యసంభోగదుఃఖిత. నాయకుడు శకుడు. విరహ విప్రలంభశృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

తలచుకొంటే తాళ జాలనే ఆడు-దాని జస్మ మిక చాలునే

అనుపల్లవి :

లలన ! వానికి సతమాయేనే కై - లాసపతి యిందు

రాడాయేనే ||తలచు||

1. మగువా ! ప్రేమతో జేరవచ్చేనే ఆకు

మడుపు పంట నొ క్కిచ్చేనే

సొగసు కెమ్మోవి యాస నిచ్చేనే వాని చూడ చూ

డగ తమి హెచ్చేనే

||తలచు||

2. పాయరాని నలపాయేనే నా

పతి కింత దయ లేక పోయేనే

కాయజుని రాపాయేనే యా

కలికి వానికి సతమాయేనే

||తలచు||

3. దొరల నలపు లేటి శతములే? అవి

దొరికేది తొలి నోము ఫలములే

తిరుగ నేచుట వారి మతములే అవి

తెలిపెద సంటే భారతములే

||తలచు||

4. అలిగి రాడేమి సేతునే ?

అమ్మలార ! నా వలపెటు దాతునే
వెలది ! యీ దిన మెట్లు ద్రోతునే ? ప్రాణ
విభుని కెన్ని కమ్ములు వ్రాతునే ?

॥తలచు॥

5. హొయలు మీరిన విరి తోటలో మంచి

యొద్దునైన బంగారు మేడలో
నయము మీర కైలాసపతి నన్ను గూడెనే ! యా
నలినాక్షిని తిరుగ పెండ్లాడెనే !

॥తలచు॥

17. నాటకురంజి - ఆది

(స్వీయ - మధ్య, విరహోత్కంఠిత. విరహ విప్రలంభ శృంగారము,
అవ్యతరసము)

పల్లవి :

పేరు బడ మన్నారు రంగనికి -

• పెండ్లి సేయు పెన్నటికో తెలియదు

అనుపల్లవి :

ధరణి దొర లిండ్లను బుట్టుట పగవారికై న -

కొరగాదమ్మా ! ॥ పేరు॥

1. తలిదండ్రుల మతిచే కొన్నాళ్లు - తలచుచు తరి జూచుచు

కొన్నాళ్లు

కుల ధర్మములు విచారించుకో - నలె ననుచు కొన్నాళ్లు

అలరు పాయములు పరి - మెళపు విరుల విధమాయెగా
విధి మాయగా ఈ ధరణి - పేరు బడ మన్నారు

రంగని || పేరు ||

2. మగని సుఖ మెరుగక కొన్నాళ్లు - మరియుదల కొరకై
కొన్నాళ్లు

నగరి వారమనేటి బింకముల - నాణెంబులు వెదకుచు

కొన్నాళ్లు

పొగరు తమక మడవిగాయు వెన్నెల - పోలిక తుద జాలి

కయ్యే నిది || పేరు ||

3. అరమరిక తోచి తోచక కొన్నాళ్లు - అనుభవ విధ

మెరుగక కొన్నాళ్లు

సరసముగా రతికేళి ముచ్చటలు - సఖియలచే చాలా

విని కొన్నాళ్లు

అరరె ! ఆడుతనమే పగ జేసేదై - అలసితినే

సాలసితినే || పేరు ||

18. కన్నడ - ఆది

(స్వీయ - ప్రాణ, కీర, ఖండిత. నాయకుడు - ధృష్టుడు. ఈర్ష్యా
మాన విప్రలంభశృంగారము, హాస్యరౌద్రరసములు)

పల్లవి :

పోరా! ఈ వగ లేలరా? చాలు-పోరా! ఈ వగ లేలరా?

అనుపల్లవి :

ఏరా! ఈ నడత సరేరా! మంచిది తెలిసేరా!

ఈ వగ లేలరా?

|| పోరా ||

1. నిక్కముగను తమి - జిక్కి దాని కాళ్ళ కీవు
 మ్రొక్కి కెమ్మోవి పంట - నొక్కి దక్కినావట ! ||పోరా||
2. ఆ డీ కాళ్ళకు లోబడి - పెక్కుల గూలగూడి
 అడినది పోనాడి నేటి - కా మాయలా డింటికి ||పోరా||
3. సూటిగాను తంబుర మీటి - పాట పాడు నా బోటి ? ఆ
 బోటి నీకే సాటి అ - చోటికే యిక ||పోరా||
4. సారాసార మరయు ధీరా - సలలితునకు
 మేరా ? సింహపురి వి - హారా ! మణివిహారా ! ||పోరా||

19. రేగుత్తి - త్రిపుట

(స్వీయ - విరహోత్కంఠిత. నాయకుడు - శకుడు. సఖి - పార్శ్వ
 చారిణి, విరహ విప్రలంభశృంగారము, కరుణ)

పల్లవి :

బోటికో వాని నను గూర్చితే నీకు - కోటి వరహాలైన
 ఇస్తునే

అనుపల్లవి :

సాటిలేని నృపకోటిలో - మేటియా వెలు -

గోటిబంగారే చేంద్ర కి - రీటిపై మది నాటి

యున్నది ||బోటి||

1. చిన్ననాడే వాడు నన్ను చేపట్టి - మిన్నగాను కలసి

వెలసి యున్నట్టి

చిన్నెలన్ని చూచి యిప్పుడు చలపట్టి

వాన్నెలాడివాని కెన్నెన్నో బోధించెనే అతడు

నిన్న దాని గారవించెనే అది నన్ను మించెనే

నలపించెనే

సన్నతాంగిరొ ! యేమి సేయుదునే ఇక - నెన్నటికి

నా సామిని

కొగిటికి డాయుదునే ఒకసారి వాని

కన్నె నీ వన్నిటను నేర్పరి - వెన్న నీకు నసాధ్య

మే మున్నదే ? యీ

మన్నె దొరతో విన్నపము చేసి యీ రాతిరి

॥బోటి॥

2. ఎమ్మెకాడు వచ్చునని నిదురలేక - యెదురు చూచి

వేసారితి యిందాక

అమ్మచెల్లా ! చలువ వన్నెల కాకలాయె నింక

నిముషమైన నోర్వజాలనే జాలంబు లేలనే ? యిక

తాళ లేనే

సమ్మదమున గూర్పనిది భారమా ? యీ

తుమ్మెదల నాదము మరి మరి వినగా తరమా ?

ఒకసారి కేని

తెమ్మరల రథముగా విరుల శ
రమ్ములును శుకసంతతులును సై న్యములై నను గెల్వనాపై
కమ్మ విలుతుడు దాడి పెడలెను || బోటి ||

3. మదిరాక్షిరో ! బంగారే చేంద్రుడు డాసి దాని

మాటలు నిజము చేసి అవభావము న న్నెడబాసి
నది మొదలుకొని భుజియించ దోచదాయెనే మరుల దన
మాయెనే యిక తాళలేనే

సుదతిరో నా నునవి చేకొనవే ? యికనైన వేడుక

లొదవగా నన్నేలు కొమ్మనవే ! ఒకసారి వాని
పెదవి తేనె యానిపైకొని కొదమ చనుగవ గదియ నెద
నెద నదిమి

మదన కదనమున నుపరతి గదియక - మదిని

తమి నిలువదు || బోటి ||

20. ? - అది

పల్లవి :

రావే ! రావే ! యో రమణీ !

అనుపల్లవి :

ఈ వేళ భావజుడు నన్ను జాల

వగ జాటె నే తాళజాల

|| రావే ||

1. నిద్దంపు గుబ్బల పైని - నెలవంక లుంచిన గని
నిద్దుర రా దేమి సేతు ? - నెన రెల్లు దాతు ?
బద్దికతో నీ కాగిట - నుండక చేర దూరట
ముద్దుగుమ్మ ! పరాక ? - మ్రొక్కేనే మా

యింటిదాక ॥రావే॥

2. బాలరో ! నే మనజాల - పలుమారు లలయించ
మేలా ? ఈ లాగు నన్నే చే వేల ? ఇంతి యీ వేళ ?
వాలాయముగా నీ కేను - నలచితిని తాళలేను
మేలు వాడను చాలా - లాలించవే ఇకనైన ॥రావే॥

3. చెలగి కందాళ వారింట - వెలసిన గోపాలుడ
వలపు కాయని కేళి - కలసి నన్నేలి
తలపపు నేడింతైన - తరుణీమణి ! దయతోన
వలపు మించవే నీ యాన - కులుకు మోవి
తేనెలాన ! ॥రావే॥

21. యదుకుల కాంభోజి - అది

పల్లవి :

వింత వింత లెల్ల వినవే - దంతి గమనరో

అనుపల్లవి :

కాంతామణి నీ నీలవేణి - కాముని రాణి

॥వింత॥

1. నోరులేని పాటకాడు నుడివె నమ్మా ఒక
నొండి (?) వాడు వింతలెల్ల ఆడెనమ్మా ||వింత||
2. చేరి మూగవాడు శ్రుతి గూడెనమ్మా !
చెంత గ్రుడ్డివా శృందిరు చూచేరమ్మా ||వింత||
3. విత్తులేని భూమిలోను చెట్టు పుట్టెనమ్మా !
వింతగా రెండు శాఖ లాయెనమ్మా ! ||వింత||
4. ఆకున కొమ్మలు ఆకు గలిగెనమ్మా !
అంత పూలు వింత కాదు లాయెనమ్మా ! ||వింత||
5. వృక్షము మీదనే యుండు - పక్షి కాదమ్మా !
అక్షులు మూడు గలిగుండు - హరుడు గాడమ్మా !
సూక్ష్మముగ జలము మోచు ఘటము కాదమ్మా ! ||వింత||

22. యదుకుల కాంభోజి - అట

(స్వీయ - అజ్ఞాతయావన. నాయకుడు - అనుకూలుడు. సంభోగ శృంగారము, అద్భుతరసము)

పల్లవి :

సుదతులందరు నీకు - శోభన మని యంటే -
అదియేమో - నను కొంటినే

అనుపల్లవి :

సదయుడు శయ్యపై - చక్కగ పనళింప
పద పద మని వాని - పక్కకు పంపిరి ||సుదతు||

1. చెలియరో ! శయ్యపై - నిలువ సిగ్గె నేను ఊరకే - -

నిలుచుంటినే

చెలుపుడు పిలుచుచు - పలుకగ తలవంచి -

పలుక కూర కుంటినే

కలకంఠి ముంజెయ్యి - కలియబట్టి తన తొ -

డలపై జేర్చి చ - క్కిలి గింత పెట్టెనే ||సుదతు||

2. ముద్దులగుమ్మ ! నీ మోమెత్తి వకసారి - ముద్దివ్వమని
వేడెనే

సద్దుసేయక మన మిద్దరి లోపల సిగ్గెందుకని

పల్కెనే

నద్దికగల చుంచి బిగిగల నా మనసు

తద్దయు కరగించి - తా కౌగిలించెనే ||సుదతు||

3. తెల నాకుమడుపులు మునిపంట నొక్కి యెం - గిలి

చేసి యం దిచ్చెనే

పలుమారు పెదవి యెంగిలి చేసి యాపై - పలు

వరుస నాటించెనే

నెలకూన వంటి నా నెన్నుదురు టద్దములపై చె -

క్కిలి నొక్కి ముద్దాడి కరచెనే

||సుదతు||

4. పయ్యెద తొలగించి - పట్టురవిక ముడి - సయ్యాన
సడలించెనే

కుయ్యాలింపక చిన్ని - కుచములపై గంధ -
మయ్యయో యన బూసెనే
తియ్యని మాటల - తేనెలు జారగి
వయ్యారముగ నెల - వంకల నుంచెనే ! ||సుదతు||

5. పడతిరో ! నే జేయు - పనులు తోచక - తడబడు
చూరకుండగ

నడుము నిమిరి పోక - ముడి వదలించి నా -
యొడలిపై కళలంటుచు
తొడ తెడలించి చ - న్దోయి పట్టి యా
పడుచు తనపు కొంటె - పను లేమో చేసెనే
||సుదతు||

6. పల్లవ పద శాన - పల్లెలో నా డెల్లా గిరిజా మనోహరుని
తెల్లమా కీర్తి శో - భిల్లగ నిల్విన - అల్ల
రామకృష్ణుని

చల్లని దయచేత - నెల్ల వేళల బ్రోచే
అల్ల శంకరుడు నా-యుల్లము కరగించెనే ||సుదతు||

క్రమసూచిక

[* వివరణములతో నిచ్చిన మొదటి 30 పదములలో చూడవలెను.

స్వీ = స్వీయ ; ప = పరకీయ ; సా = సామాన్య ;

క్షే ? = క్షేత్రయ పదములేమో ? ఇ = ఇతరుల పదములు.]

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
1.	అందగాడ పొదువు	సా	1	3
2.	అక్క చూడు వీడెంత	సా	2	4
3.	అక్కట మరుపాయె	ఇ	1	28
4.	అక్కరలేని	స్వీ	33	57
5.	అక్కలో ననుబాసి	స్వీ	31	55
6.	అక్కలో నేను	ఇ	2	29
7.	అక్కలో మగవాని	స్వీ	32	56
8.	అక్కలో యోర్వని	ప	1	1
9.	అక్కలో వానికి	స్వీ	150	181
10.	అట్టే యుండేవు	ప	2	2
11.	అడపగత్తె వాని	సా	3	5
12.	అడుగడుగునకలగి	ఇ	3	30
13.	అడుగరమ్మా *	స్వీ	4	6
14.	అత్తవా రూకికి *	ప	13	23
15.	అదరీనె మోవి	సా	4	6
16.	అది నోము ఫలమే	ప	3	3
17.	అనుకూలు డైనట్టి	స్వీ	34	58
18.	అనుకో పనే మున్నది	స్వీ	35	60
19.	అనుసరించిన రాడు	ప	4	4
20.	అపరూప దర్శనం *	సా	29	51

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
21.	అప్పటికి నిన్నెంచెదనే	అ	36	61
22.	అమ్మనే జెల్ల	అ	5	7
23.	అమమ్మ వీడెంత	అ	5	5
24.	అమ్మా యిటువంటి	అ	37	62
25.	అయ్యయో నావంటి	అ	151	182
26.	అయ్యయో వెగటాయె	అ	38	63
27.	అయ్యలూ నీ విట్ల	అ	152	183
28.	అలసిపోతి వయ్యో	అ	4	32
29.	అలిగితి వెందుకు	అ	39	64
30.	అలిగితే భాగ్యమాయె	అ	6	6
31.	అలిగి యుండుటకేమి ?	అ	154	186
32.	అలిగి యేల యిందు	అ	155	188
33.	అలుక దీరెనా	అ	40	65
34.	అలుకో పాలయలుకో	అ	41	66
35.	అల్లల అల్లల	అ	153	184
36.	అవునమ్మ మీకేమి	అ	42	67
37.	ఆడుదాని జన్మమయ్యో	అ	5	33
38.	ఆడుదాని జన్మ మెత్తిన	అ	6	35
39.	ఆడుబుట్టువు	అ	43	68
40.	ఆలాగే మంచిది	అ	44	69
41.	ఇంటికి రానిచ్చేనా *	అ	5	8
42.	ఇంటికేల రాడే	అ	45	70
43.	ఇంతకంటే దా నన్నేమి	అ	46	71
44.	ఇంత తెలిసియుండి	అ	47	72
45.	ఇంత దయగలవాని	అ	6	8
46.	ఇంత నా పొరుగింటనే -	అ	156	189
47.	ఇంత నిరాకరింతురే	అ	157	190
48.	ఇంత ప్రాద్దాయె *	అ	15	27

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
49.	ఇంత మేలుదానవా ?	శ	7	10
50.	ఇంత మోహమేమిరా	శ	8	11
51.	ఇంత రాపుచేసితే	శ	9	12
52.	ఇంత లేదని	శ	10	13
53.	ఇంతలోనే అలుగు	ఇ	7	36
54.	ఇంతలోనే అల్ల	ప	7	7
55.	ఇంత విరహము	శ	11	15
56.	ఇంతహాయి వింత	శ	12	16
57.	ఇంతిలో వరదునికి	ప	8	9
58.	ఇంతి వినవే	ఇ	8	37
59.	ఇంతేచాలునే ఓలలనా	ప	91	103
60.	ఇంతే మోహములేని	ప	9	10
61.	ఇందుకు నేనేమి	బి	48	73
62.	ఇందుకు పగజేసెనా	ప	10	11
63.	ఇందుకేమి సేతు	బి	49	74
64.	ఇందు రాదగదు	ప	11	12
65.	ఇందెందు వచ్చితిరా	శ	13	17
66.	ఇక నిన్ను నమ్మరాదే	శ	14	18
67.	ఇక నిన్ను పోనిత్తునా	ప	12	13
68.	ఇక నేలనే	బి	50	76
69.	ఇక్కడ లేదే	బి	51	77
70.	ఇగ నేలనే వట్టివలపు	బి	158	191
71.	ఇచ్చిన మంచిదే	శ	15	19
72.	ఇచ్చోటను చాల	ప	13	14
73.	ఇటువంటి నా వలపు	బి	52	78
74.	ఇటువంటి మోహ	బి	53	79
75.	ఇటువంటి వాడని	బి	54	80
76.	ఇటువంటి వాడనుచు	బి	55	81

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
77.	ఇటువంటి వాడవని *	సా	25	45
78.	ఇటువంటి వాడు	సా	16	20
79.	ఇది న్యాయమా	క్షే ?	1	1
80.	ఇద్దరికి సరి	సా	17	21
81.	ఇద్దరివలెనె	సా	56	82
82.	ఇద్దరి సందున	సా	57	83
83.	ఇద్దరి హృదయములు	సా	18	22
84.	ఇన్నాళ్ళవలెగాదమ్మా	సా	58	84
85.	ఇన్నాళ్ళు తెలియగనెతి	సా	59	85
86.	ఇన్నాళ్ళు మల్లాడిన	సా	60	86
87.	ఇన్ని విధముల	సా	19	23
88.	ఇప్పటికీ లాగు	ప	14	16
89.	ఇల్లెరుంగక*	సా	28	50
90.	ఈ తనువుతో నిన్ను	సా	159	192
91.	ఈ మాటవలన	సా	61	87
92.	ఈ మేను జీవునకు	సా	62	88
93.	ఈ రీతి మదన	సా	20	25
94.	ఈ లాగటవే బుద్ధి	సా	63	89
95.	ఈ లాగయ్యేది	సా	64	90
96.	ఈలాగు నేతురా	సా	21	27
97.	ఈ లోనున్న	సా	65	91
98.	ఉన్నబోటి చెలుతే	సా	66	93
99.	ఊరకే చలము	సా	160	193
100.	ఊరకే చలము	సా	15	17
101.	ఊరికి పోక	సా	22	27
102.	ఎంత చక్కని వాడె	సా	161	194
103.	ఎంత చెలిమి	సా	23	28
104.	ఎంతట తెల్లవారదు	సా	67	93

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
105.	ఎంతని వేడిన	క్షే. 9	2	2
106.	ఎంత మాటలాడె	బ్రహ్మ	68	94
107.	ఎంత రాతి మనసు	బ్రహ్మ	69	95
108.	ఎంత లేదని	భా	24	29
109.	ఎంత లేదు నాతో	భా	25	30
110.	ఎంత వింతరా	బ్రహ్మ	70	69
111.	ఎంతో మనసున	బ్రహ్మ	162	198
112.	ఎందుకు ఈ మాటలేల	బ్రహ్మ	72	95
113.	ఎందుకు నాపై బాళి	బ్రహ్మ	163	196
114.	ఎందుకు పగ జేసెనో	బ్రహ్మ	71	97
115.	ఎందుకు బొంకేవురా*	భా	22	40
116.	ఎందుకురా కోపము	భా	9	39
117.	ఎందుకురా బొంకేవు	భా	26	32
118.	ఎందుకు వచ్చెనో	బ్రహ్మ	73	99
119.	ఎందు దాచుకొందు*	బ్రహ్మ	9	16
120.	ఎక్కడ తాళుదునే	బ్రహ్మ	74	100
121.	ఎక్కడి నేస్తము	బ్రహ్మ	75	101
122.	“ ”	బ్రహ్మ	16	18
123.	ఎచ్చోట నున్నాడో	బ్రహ్మ	76	102
124.	ఎటుల మరచి	బ్రహ్మ	17	19
125.	ఎటువంటి మోహమో	బ్రహ్మ	164	197
126.	ఎటువంటి నాడో*	భా	30	53
127.	ఎటువంటి స్త్రీల పొందైన	బ్రహ్మ	165	199
128.	ఎన్నటికి నిటువంటి	బ్రహ్మ	166	200
129.	ఎన్నటికో నా కొమ్మను	బ్రహ్మ	77	103
130.	ఎన్నడు ఈ మోహము	భా	10	39
131.	ఎన్నిటి కని	బ్రహ్మ	78	105
132.	ఎన్ని తలచుకొందు	బ్రహ్మ	18	20

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
133.	ఎన్ని పోకిళ్ళు	శా	27	33
134.	ఎవతె కూడిన	శ్లో	79	106
135.	ఎవతె తాళునమ్మా *	శ్లో	6	10
136.	ఎవరి వల్ల దుడుకు *	శ్లో	8	14
137.	ఎవ్వడే ఎవ్వడే	ప	19	22
138.	ఎవ్వతె నిను	ప	21	25
139.	ఎవ్వతెరా నీతో	ప	20	23
140.	ఎవ్వరతని చూచినాడే ?	శా	28	35
141.	ఎవ్వరి ననగ	శ్లో	81	108
142.	ఎవ్వరి బంపుదు	శ్లో	80	107
143.	ఏటి నేస్తమిక	శా	29	36
144.	ఏటి బ్రతుకమ్మ	శ్లో	167	201
145.	ఏటి మమత	శా	30	37
146.	ఏటి మాటలమ్మ	శా	31	38
147.	ఏడనుండి వచ్చె	ఇ	11	40
148.	ఏతీరున రమణిని	శ్లో	82	109
149.	ఏమంటి నమ్మా నా సామిని	ప	22	26
150.	ఏమనంటి నమ్మ	ప	23	27
151.	ఏమందు నమ్మా	శ్లో	83	111
152.	ఏ మందు పెట్టిగో	శ్లో	84	112
153.	ఏమని తెలుపుదు	శ్లో	85	113
154.	ఏమని దూఱితినే	ప	24	28
155.	ఏమనెనే సుద్దులేమే	ప	92	104
156.	ఏమనే వానతీరా	ప	26	30
157.	ఏమమ్మా యీ వింతలు	ప	25	29
158.	ఏమి చోద్యమైన *	ప	20	36
159.	ఏమిర వరద	ప	27	31
160.	ఏమిసేతు కన్నెప్రాయము	ప	28	32

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
161.	ఏమి నేతునే	స్త్రి	86	114
162.	ఏమి నేతునే కొమ్మ	ప	29	33
163.	ఏమి నేతురా	స్త్రి	87	115
164.	ఏమి నేయుదు మోహ	స్త్రి	168	209
165.	ఏమైన నండుబోను	ప	32	36
166.	ఏమో తెలియుదు	స్త్రి	88	11
167.	ఏమో నేర మెంచుచు	స్త్రి	90	118
168.	ఏమో మాయవలపు	ప	30	34
169.	ఏమో యీ వింతలు	స్త్రి	89	117
170.	ఏమో రాడమ్మా	స్త్రి	91	119
171.	ఏ గీతి నున్నాడో	స్త్రి	92	120
172.	ఏ గీతి బొంకేపురా	ప	12	41
173.	ఏ గీతి వేగింతునే	ప	33	40
174.	ఏలర ఊరక చలము	స్త్రి	94	122
175.	ఏల తెల్లవార *	ప	21	38
176.	“ ”	స్త్రి	93	112
177.	ఏల దయనేలరా	ప	37	45
178.	ఏలనే వాడు సామిత్తో	ప	34	41
179.	ఏల మువ్వగోపాల	ప	31	35
180.	ఏల యలిగినాడమ్మా.	ప	35	42
181.	ఏలరా ఈ వగల్గెల్ల	స్త్రి	95	124
182.	ఏలరా ఊరక చలము	స్త్రి	94	122
183.	ఏలరా చలమేలరా	ప	32	36
184.	ఏల వచ్చితివే	ప	36	44
185.	ఏల వలచితిన్	ప	33	37
186.	ఏలాగున రమ్మందునే	ప	34	33
187.	ఏలాగునే వేగింతునే	స్త్రి	96	125
188.	ఐతేగాని నిన్నే	స్త్రి	97	126

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
189.	ఐరాదే నేస్తము	స్వీ	98	126
190.	ఒకటే మాటన	వి	13	43
191.	ఒక్క గడియకే	స్వీ	99	127
192.	ఒక్కరైనగాని	శా	38	46
193.	ఒక్క సారికే *	ప	14	25
194.	ఒద్ద దరలరైతి రేమే	శా	39	47
195.	ఓయమ్మ వీరెంత	శా	40	48
196.	కంచి పరిదా	ప	35	39
197.	కంచి పరుదునితో	స్వీ	169	203
198.	కందువ తెలియక	శా	41	49
199.	కలికిరో యింకొక	శా	42	50
200.	కాని దాని చూచి	శా	43	54
201.	కావలెనమ్మ	స్వీ	170	204
202.	కాశీకి పోయెదనే	వి	15	44
203.	కొంచె కత్తెలా	స్వీ	100	129
204.	కోడికూసె నయ్యయ్యో	ప	36	40
205.	కోపము రాదా	శా	44	52
206.	కోపము సేయవచ్చున	స్వీ	101	130
207.	కోమలిరో వలచి	స్వీ	171	205
208.	గజరాజ గమనగో	శా	45	53
209.	గడియ గడియ కటువంటి	వి	15	45
210.	గడియ గడియకు	శా	46	54
211.	గిలిగింత లయ్యిగ	స్వీ	172	207
212.	గోపాలా యేపట్ల	శా	47	55
213.	చక్కనయ్య	స్వీ	102	131
214.	చక్కని దయగలదా	శా	48	56
215.	చలము సేతురా న్నాపైని	క్షా	3	4
216.	చలమేల చేసేవురా	ప	37	43

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
217.	చల్లనాయె నామనసు *	శ్లో	3	4
218.	చల్లనాయె లేరా	శ్లో	103	131
219.	చాల యిందుకే	శ్లో	104	132
220.	చాలు చాలు ఈ	శ్లో	49	57
221.	చాలు చాలు నీవల్ల	శ్లో	173	208
222.	చిటుకు మంటే కోపము	శ్లో	174	209
223.	చిత్తము వేరై నందుకే	శ్లో	105	133
224.	చిన్న దాన ! నే	శ్లో	50	58
225.	చిన్నదాన నేనేమెఱుగ	శ్లో	106	134
226.	చూడని కూడని	ప	38	42
227.	చూడరె అది*	ప	17	31
228.	చూడు డీ నో దద్దముల -	శ్లో	4	4
229.	చెరిగు మాసి	ప	93	105
230.	చెల్లబో గోపాలగిరి	శ్లో	51	59
231.	చెల్లబో యెంత	శ్లో	107	135
232.	చేత కాసు లేదె	శ్లో	52	60
233.	చేపట్లు కావచ్చునా	శ్లో	53	61
234.	జాడగ జూచిన	ప	94	106
235.	తగదు పో పొమ్మన	శ్లో	108	136
236.	తగిలితివికనన్న	శ్లో	109	137
237.	తత్తగ పడలేక యున్న	శ్లో	175	210
238.	తన చిత్తము వచ్చినటుల	శ్లో	54	62
239.	తన యాసవలెనే	శ్లో	110	138
240.	తప్పించుకుంటే	శ్లో	55	63
241.	తరుణి మరుశరములకు	శ్లో	5	5
242.	తరుణిలో నన్నాడుదాని	ప	95	107
243.	తరుణిలో నా ప్రాణేశుని	ప	40	45
244.	తరుణిలో నే నందాక	శ్లో	111	139

సంఖ్య	పదము	భాగము	వదసంఖ్య	పుట
245.	తరుణిరో పుణ్యపాపము	ప	39	44
246.	తరుణు లార విభునెందు	ప	41	46
247.	తలచితే దిగులు	సా	56	63
248.	తలచి నపుడె	జ్యో	176	211
249.	తలచిన హృదయము	జ్యో	6	6
250.	తలచుకొంటే	ప	16	47
251.	తలచునో తలచదో	జ్యో	177	212
252.	“ “	సా	57	64
253.	తలిరు బోణి వారు	జ్యో	112	140
254.	తాలిమి గలిగిన	సా	58	65
255.	తాళ జాలనే ఓ చెలియా	జ్యో	178	213
256.	తాళ రాదమ్మా	జ్యో	113	141
257.	తాళి మొక్కరికైన	జ్యో	114	142
258.	తిన్నగ మాటలాడర	ప	42	47
259.	తెలియ నైతినమ్మా	ప	43	48
260.	తెలియ వచ్చెనురా	ప	44	49
261.	తెలివి యొకరి*	ప	11	19
262.	తెలిసి తెలియలేక	జ్యో	115	143
263.	తెలిసే నీ నెనరు లేని	ప	45	50
264.	తెల్లవారినది	జ్యో	116	144
265.	తెల్లవారు తెరుగనైతి	జ్యో	117	145
266.	తొయ్యలి నా విభుడు	జ్యో	118	147
267.	దక్కితి నంటె	ప	46	52
268.	దగ్గిరా రా పని లేదురా*	సా	27	48
269.	దయవాడని తెలిసి	జ్యో	7	7
270.	దాని నన్ను సాటి	సా	59	66
271.	దాని బోధన వినవద్దురా	జ్యో	8	9
272.	దినము లిటు వచ్చెను	సా	60	67

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
273.	దూర మెంచక	శా	61	68
274.	దొంతర విడెముతో*	బి	10	18
275.	నన్న నే నా ?	ప	47	53
276.	నన్ను నీవు దలచేది	బి	119	148
277.	నన్నేటికి బొమ్మ నేరే	బి	120	149
278.	నన్నే పెండ్లాడు	ప	48	54
279.	నా కోపమే నన్నింత	ప	49	54
280.	నా దోవకు రాకురా	బి	121	150
281.	నాపైని కోప మేమే	బి	122	151
282.	నా మనసు వంటిది	శా	62	69
283.	నావల్ల దుడుకు	ప	50	56
284.	నిదుర వచ్చునా	బి	123	152
285.	నిన్ను చూడగలిగే	బి	124	153
286.	నిన్ను నీవే నొచ్చుకొనేవు	బి	125	154
287.	నిన్ను మరతునే	ప	51	57
288.	నిలువున నిలివెడు	శా	63	70
289.	నీ కన్నా నా మగడే	ప	52	58
290.	నీ కూతురి నడతలు	శా	64	71
291.	నీకే దయ రావలె	శా	65	72
292.	,,	ప	53	59
293.	నీకేల భ్రమ దీరదె	ప	54	61
294.	నీతో అడిగిన మాట	శా	66	74
295.	నీ పొందు సేయక	ప	55	62
296.	నీ మేను నా మేననుచు*	బి	2	2
297.	నీ మేలు మరతునటే	ప	56	63
298.	నీలవేణి వానికి	శా	67	75
299.	నీవే వచ్చితివి	ప	57	64
300.	నెంజి లెటువలె	శా	68	76

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
301.	నెలత అతడు	పద్య	126	155
302.	నేటిదే కలయిక రా	పద్య	127	156
303.	నేను మంచి దాన	ప	58	65
304.	నేనేల మరులైతి నే	క్షే. 2	9	9
305.	నే ముద్దు వరదుడనే	క్షే. 2	10	10
306.	నేరమా కొమ్మా	పద్య	179	214
307.	నోము ఫలమే కాని	పద్య	180	215
308.	నోరెత్త నైతి నమ్మా	పద్య	128	157
309.	పక్కలో కోపాన	ప	59	66
310.	పచ్చి యెడలి దానర	పద్య	129	159
311.	పదవే వాని చెలిమి	ప	69	77
312.	పదరి వానిచే	ప	70	78
313.	పరదేశమున	పద్య	130	160
314.	పలుకరించిన నీవు	ప	71	79
315.	పలుకు లేటికి	పద్య	131	161
316.	పిలువ నంపె నన్ను	ప	72	80
317.	పుట్టు భోగీంద్రుడు	ప	60	68
318.	పూచిన తలిరువలె	ప	73	81
319.	పూసలోని చారము	క్షే. 2	11	11
320.	పేరు బడమన్నారు	ఇ	17	48
321.	పో పో పో యీ	క్షే. 2	12	12
322.	పోయి రమ్మనే	పద్య	132	162
323.	పోరా ఈ వగలేలరా	ఇ	18	49
324.	ప్రేమ కేశవరాయ	పద్య	133	163
325.	ప్రొద్దు పోదు	ప	61	69
326.	ఫల మింక యేమి	ప	62	70
327.	బాగాయె నీ వగలేలా*	పద్య	1	1
328.	బాలనెంచేది నీకు	క్షే. 2	13	13

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
329.	బాల పండ్లదేండ్ల	ప	96	108
330.	బొట్టు గట్టిన*	ప	18	32
331.	బోటిగో వాని ననుగూర్చితే	ఇ	19	50
332.	భావజ జనక	క్షే ?	14	14
333.	భావము తెలిసిన	సా	74	82
334.	మంచిదానివే చెలియ	ప	63	71
335.	మంచి వెన్నెల యిపుడు	ప	64	72
336.	మందుల మహిమె	క్షే ?	15	15
337.	మంచి దినము*	సా	26	47
338.	మగువ ఊరు దూరమైతే	స్వీ	181	216
339.	మగువ నేమాడ్కి	క్షే ?	16	16
340.	మగవాని కట్టిపెట్ట	స్వీ	134	164
341.	మగువ ఇంత దుడుకు	ప	65	73
342.	మగువ తన*	ప	19	35
343.	మదమతి బెట్టిన	సా	75	83
344.	మనవి సేయగనేలే	సా	76	85
345.	మనసు నిన్నెడ బాయదు	సా	77	85
346.	మరచితివా నన్ను ?	సా	78	86
347.	మరచినాడట	ప	66	74
338.	మరచె నేమో చెలియ	సా	79	87
349.	మాటలచేత దీరునా	ప	67	75
350.	మాటలాడి మనసు	ప	68	76
351.	మానినిగో 'చేర రమ్మని	స్వీ	135	165
352.	మానినీ వినవే	క్షే ?	17	17
353.	మందటి వరె నాపై	స్వీ	136	166
354.	ముచ్చట తీరదు	ప	69	77
355.	ముచ్చటలే కరువాయెగా	ప	97	100
356.	ముద్దుపెట్ట లేవుగా	ప	70	78

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
357.	ముద్దు పెట్టి పోయినాడే	ప	71	79
358.	ముద్దులేని వాని	స్త్రి	137	167
359.	మువ్వగోపాలా	ప	72	80
360.	మేరకాదు రమ్మనవే	స్త్రి	138	168
361.	మేరగాదురా నీ విడిదికి	ప	98	110
362.	మేలు మేలురా	స్త్రి	139	169
363.	మేలు వాడనే	స్త్రి	182	271
364.	మ్రొక్కేర చలమేల	ప	75	84
365.	మ్రొక్కేను బాగుచేయకువే	ప	74	82
366.	మోస పుచ్చి రమ్మ	ప	73	81
367.	మోస పోదునా	స్త్రి	140	170
368.	మోస మాయనే *	ప	12	21
369.	రమ్మనవే *	సా	24	43
370.	రామ రామ ప్రాణసఖి	ప	76	85
371.	రాయబారమంపి *	సా	23	42
372.	రార మా యింటికి	ప	79	89
373.	రార రార ఇంక	ప	77	87
374.	రారా అయ్యలు రారా	సా	80	88
375.	రారా నాసామి రారా	ప	78	88
376.	రారా రారా రారా	క్షే.	18	18
377.	రారా సామి రారా	ప	80	90
378.	రాతేదు పొమ్మనవే	సా	81	89
379.	రావే రావే యో రమణీ	ఇ	20	52
380.	రేపు వత్తువు గాని *	ప	16	24
381.	లంజరికము మాను	క్షే.	19	19
382.	లలనా మణిగో	సా	82	90
383.	లేమలో డొరికె	స్త్రి	142	172
384.	లేమలో మా మువ్వ	స్త్రి	141	171

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
385.	వచ్చితివా నాతో	క్షే.?	20	20
386.	వచ్చిన శేమి?	ప	99	111
387.	వచ్చేనని రాక	ప	81	91
388.	వచ్చే మవసో	ప	82	92
389.	వట్టు పెట్టుదు సుమ్మా	సా	84	93
390.	వదరక పో పో వే *	స్వీ	7	12
391.	వద్దే తల్లి తిరమే	సా	83	92
392.	వనితా నా మోహము	సా	85	94
393.	వనిత వగవగ	క్షే.?	21	21
394.	వన్నెకా డిందు	సా	86	95
395.	వలచిన వాడవే	స్వీ	143	173
396.	వలచేసి యొకరి కోసమా	సా	87	96
397.	వలపనే దెటువంటి	స్వీ	144	174
398.	వలపు దాచనేరనే	సా	88	97
399.	వలపు నిలుప నాదు	ప.	83	93
400.	వాడిచ్చిన సొమ్ములేల	స్వీ	145	175
401.	వాదేల చేసెనే	సా	89	98
402.	వానికి నేనేల	స్వీ	146	176
403.	వింటివా అలదాని	సా	90	99
404.	వింత వింత తెల్లవాని	వి	21	53
405.	విందు బూచి తిరిగినే	స్వీ	147	177
406.	విడచి పోలేక	ప	100	112
407.	విడు విడు నన్ను	సా	91	100
408.	విడు విడు మమ్ము	సా	92	102
409.	విన్నవైతివి గదా	ప	84	94
410.	విన్న వింప రమ్మా	క్షే.?	22	22
411.	వెదకి తేరా పోయి	ప	85	95
412.	వేడుకతో నడుచుకొన్న	సా	93	102

సంఖ్య	పదము	భాగము	పదసంఖ్య	పుట
413.	వేళ కాదుర	ప	86	96
414.	శ్రీపతి సుతు	ప	87	97
415.	సకియ యుపరతి	సా	94	103
416.	సదయుడైన మా	క్షే ?	23	23
417.	సమర్థాడి నెల	ప	88	98
418.	సరసము గాదిక	సా	95	104
419.	సరసిజాక్షి నీ	ప	89	100
420.	సామాన్యము గాదె	సా	96	105
421.	సామికి సరియెవ్వరే	సా	97	106
422.	సామిగా రారా	స్వస్తి	148	178
423.	సామిని దయ యుంచు	స్వస్తి	149	180
424.	సాము చేసేనే	క్షే ?	21	24
425.	సుదతు లందురు నీకు	ఇ	22	54
426.	సుదిన మాయనే	సా	98	107
427.	సొక్కుచు సోలుచు	క్షే ?	25	25
428.	హితవు కాదేమో	ప	90	101
429.	హితవైన చోటనే	సా	99	108

హితము చంబయిత
హితము గంభీరయం.
హితము పుష్కళి.

తస్పాస్పల పట్టిక

పుట	పంక్తి	తస్ప	ఓస్ప
1	12	అసూయ	అసూయ
1	17	విత్కరము	విత్కరము
8	2	నాయకుడు	నాయకుడు
11	13	నాడు	నాడు
13	9	జౌత్సుక్యము	జౌత్సుక్యము
14	7	పల్లవి	పల్లవి
29	9.10	ఆలశ్యము	ఆలశ్యము
29	19	విప్రలంబము	విప్రలంభము
32	6	గొట్టె	గొట్టి
35	22	గాని	గాని
36	8	పశ్చాత్తాపము	పశ్చాత్తాపము
44	7	చేసుక	చేసుక
51	13	సారథి	సారథి
53	11	శృంగారము	శృంగారము
53	16	ధృతి	ధృతి
53	17	రాదు	రాదు
57	2	అన్నె	అన్నె
56	3	కదిసి	కదిసి
68	2	జూచే	జూచే
69	6	నెనయని	నెనయని
75	12	నా-లువుని	నా-చెలువుని
80	3	కదిసి	కదిసి
86	5	వైకొనె	వైకొనె
86	9	అని	అని

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఓప్పు
103	2	నుదట	నుదుట
112	8	పయినము	పయనము
112	12	నీళ్ల నచు	నీళ్ల నుచు
115	16	నిన్ను	నిన్ను
119	2	విరహాత్కంఠిత	విరహాత్కంఠిత
121	18	గోపాలుడో	గోపాలుచో
134	14	సఖులు	సఖులు
136	15	పార్శ్వ	పార్శ్వ
141	7	చిన్న	నిన్ను
146	5	దురంతర	దురంత
152	9	అలసి	అలసి
153	8	సా-మ్రో పరి	సా-మ్రో పరి
153	14	పున్నగ	పున్నగ
155	2	నెప్పించి	నొప్పించి
155	13	పార్శ్వ	పార్శ్వ
160	14	ప్రౌఢిమి	ప్రౌఢిమ
162	6	ప్రవత్సత్పతిక	ప్రవత్సత్పతిక
163	7	పెదవుల	పెదవుల
165	12	సరస	సరస
167	3	వంచన	వంచన
167	11	నాయకునితో	నాయకతో
173	13	నవ్వు	నవ్వు
175	1	దున్న	దున్న
176	20	నైన	నైన
177	2	నెట్లు	నెట్లు
180	10	వెన్నెలాడి	వెన్నెలాడి
183	1	కలనైన	కలనైన
183	13	సరసుకు	సరసుకు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఓప్పు
186	1	కపురంపు	కపురంపు
190	2	నవ్వంలె	నవ్వలె
195	5	'పెం-పొదపు	'పెం-పొదపు
196	18	ందు	ఇందు
202	4	మగువు	మగువ
212	6	గోపాలుడు-డిందు	గోపాలు-డిందు
214	19	వెలసి	తెలిసి

పరకీయ :—

7	14	మువ్వ	మువ్వ
7	19	జేసెగా	జేసెగా
9	13	చెక్కిట	చెక్కిట
10	11	నాయనా	నాయకా
39	10	పగోధ	పగోధ
44	2	విరహూత్కంతతిత	విరహూత్కంతతిత
53	8	నన్నేవా	నన్నజేవా
68	10	గజనినిమ్మ	గజనిమ్మ
69	7	నీ	నీ
70	15	సున్న	సున్న
73	10	క్రొమ్మడి	క్రొమ్మడి
74	9	గురుతు	గురుతు
75	2	నాయక	నాయక
75	3	తీవ్రంగా	తీవ్రంగా
75	6	వాగ్విదగ్ధ	వాగ్విదగ్ధ
76	4	నాయక	నాయక
	6	స్వాధీనం లేనం	స్వాధీనం లేనం
77	1	పవ్వళించి	పవ్వళించు
92	7	మాటలిదిగో	మాటలివిగో

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
101	17	చాశీతి	చాసీతి
112	11	నానా	నా
సామాన్య :—			
9	20	దలత	దలతు
14	9	సుగుణో నిధేయ	సుగుణ విధేయ
24	15	గాలించేర	గావించేర
25	15	ఏడవాలు	ఎడవాలు
26	14	పాలుమారిన	పాలుమాలిన
27	7	తెలిసె	తెలిసె
35	2	అదివ్య	అదివ్య
35	1	నేనే	నేనే
40	11	చెవికి	చెలికి
52	4	వలరా	వలదా
55	5	దెన్న	దెన్న
62	9	అలివేణి	అలివేణి
93	19	ప్రొద్దెయితే	ప్రొద్దెయితే
96	14	సేతురా	సేతురా
103	15	ప్రొధ	ప్రొధ
క్షే ?			
1	11	కూడండగ	కూడుండగ
4	16	పార్శ్వ	పార్శ్వ
11	12	చరించనా	చరించినా
17	10	కరిణి	కరిణి
15	10	ప్రొధ	ప్రొధ
ఇ—			
45	3	ముద్దు	ముదు
47	17	శతము	సతము
51	3	వాన్నె	వన్నె

మహిళా ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA124B171
పుస్తకం పేరు	క్షేత్రం పదములు
తారీఖు	29/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	573
విద్య సైజు పేజీలు	NO
భాష పేజీలు	XII,XXX,LII,8,54A,114,2,
లేఖ పేజీలు	132.133.148.149.101.102
తయారు చేసినది	Rehanna
పేజీలు విడదీసినది	RUKSANA
స్కాన్ చేసినది	Haseema
పరీక్ష చేసినది	DAVEED
పేజీలు సరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిశీలి	Good

BLANKS - 110,112